

**KUR'AN'DA
İNSAN**

Halil İbrahim Genç

KUR'AN'DA İNSAN

4

Halil İbrahim Genç

ISBN:

978-625-98415-7-1 (Tk)

978-625-92028-1-5 (4.c)

Haziran 2026

İSTANBUL

www.istanbultevhidokulu.org

İletişim: iletisim@istanbultevhidokulu.org

www.facebook.com/Sonsuzdan-Uzanan-El-577429662314345

Youtube-Halil İbrahim Genç

<https://youtube.com/@Halil%C4%B0brahimGen%C3%A7>

Baskı:İMAK OFSET

Esenyurt / İstanbul

Tel: 444 62 18

Sertifika No: 71320

Kur'an'da İnsan

4

Kur'an'da İnsan 4

İçindekiler

<i>Furkan Suresi...</i>	5
<i>Şuara suresi...</i>	31
<i>Neml suresi...</i>	49
<i>Kasas suresi...</i>	77
<i>Ankebut suresi...</i>	95
<i>Rum suresi...</i>	113
<i>Lokman suresi...</i>	133
<i>Secde suresi...</i>	157
<i>Ahzab suresi...</i>	181
<i>Sebe suresi...</i>	207
<i>Fatır suresi...</i>	229
<i>Yasin suresi...</i>	247

Kur'an'da İnsan 4

Furkan Suresi...

Sure; âlemlere uyarıcı olsun diye kuluna Furkan'ı indiren Allah'ın çok bereketli olduğunu belirten ve tenzih belirlenimli olan ayet ile başlar. Furkan, Kur'an'ın bir ismi olmak ile beraber, surenin de ismiydi. Söz konusu Allah ise tenzih bağintısında varlık olarak Allah'ın ne olmadıkları, tevhid bağintısından bakıldığında da varlık ve varoluşsal olarak Allah'ın ne olduğu/ olabildiği dolayımında farklılığa bağlı idrak sahibi kılan söz idi. İlişkilerde ahlaki anlamda olması gereken veya olmaması gerekenlerin de ifade edildiği söz idi. Yani yargısal anlamda hakikat ve ahlaki düzeyde ilmi olanı açık eden ilim/ söz furkan niteliğinde gerçekleşmekteydi.

Furkan olanın gerçekleşme biçimi ise diyalektikti ki karşıtlık dolayımında hem o hem de o yaklaşımı değil de ne o ne de diğeri veya ya o ya da diğeri yaklaşımını içeren diyalektik oluşa haizdi. Batıl dolayımında hak olanın bilinmesi, kötü olan dolayımında güzel ahlaka dair olanın gerçekleşmesi veya tesis edilmesi Furkan'ın gereği idi.

Sure, mülkün Allah'a ait olduğu, yaratıma dair gerçekleşen ne var ise Allah tarafından gerçekleştirildiğini belirten ve Allah'ın çocuk edinmekten münezzeh olduğu, yaratılmış olup da Allah olma yeterliliği olmayanların ifade edildiği tenzih ayetleri ile devam eder. Ardından, Kur'an'a dair iftiralar ret edilir. Allah'ın kitabı olduğu vurgulanır. Nebiye dair olumsuz ifade edilenler de surede konu edilir. Anlayışa kapalı bu tutumları sebebi ile inkârcıların sapkın olduğu vurgulanır. Hesap saatinin veya vaktinin yalanlanıyor olması da ceza ile kınanır.

Bir sonraki ayetlerde cehennem ve cennetlikler konu alınır iken Allah'tan başka tanrılar edinenler tanrıları ile yüzleştirilir. Surenin 7 ve 8. ayetinde nebiye karşı yapılmış olumsuz eleştiriler, 20. ayette değerlendirilir. Elbette nebilerde insan olarak yemek yemekte, çarşılarda dolaşmaktaydı. Bu durum ise zaten normaldi. İnsandan nebi; insana ayna olacak insan ile Allah'ın el uzatmasından ve insan olmanın tanrısal potansiyeline dair yitik kalınmamasından dolayı gerçekleşen olsa da iman etmeyenlere yönelik, imtihan kılımsı bir durumdu. Ölüm

ve sonrasında Allah ve melekleri ile karşılaşmayı yani saati yalanlayanlar da 22. ayette sonuçta gerçekleşecek olan melekler ile karşılaşacak olmaları ile yalanlanırlar.

Surenin 23. ayetinde “Onların yaptıkları her bir işi ele alır, saçılmış zerreler haline getiririz” denilir. Demek ki her yapılanın not edilmesi vardı. Hak edişe göre değerlendirileceği ve hak edişlerin tesis edileceği bir vakit elbet vardı. Surenin ardı sıra gelen ayetlerinde de bu ifade edilir. Gerçek ile karşılaşılacak günün, inkâr edenler için pişmanlık günü olacağı da vurgulanır.

Kur'an'dan yüz çevirenler, nebiye düşman kılınanlardı. Dolayısıyla da nebiyi düşman edinenlerdi. Batıl dolayımında hak olan tesis edilmekteydi... ki hak ve batıl olan dolayımında idrak sahibi olmanın olanağında sure karşılaştırmalı eleştiriye haizdi. İnkârın gerekçelendirildiği her olumsuz eleştiriye karşı Allah'ın hak olan ile eleştirisi vardı. İnkâr edenler ve Allah'ın eleştirel durumu arasındaki fark ise inkâr edenlerin gerçekte karşılığı olmayan ve sonuçsuz kalacaklarıydı. Allah ise her ifadesinin arkasında olarak gerçekleştiren, sonuca bağlayandı. Asıl korkulması gereken de buydu. Çünkü Allah'ta cevap, vahiy olmak ile beraber, vahyin içeriğini talim etmeye dair açık olarak, olay ve sonuç belirlenimli gerçekleşendi... ki daha önce nebilerine karşı gelen inkârcı zalimlerin sonu surede, cevap olarak hatırlatılır.

Surede, geçmişin izlerinden ders almamak eleştirilir. Dolayısıyla da Allah'ın gerçekliğine, gerçek olana duyarsızlık eleştirilir. Sure gerçek olana duyarsız kalmanın eleştirildiği içerikte modellenmekteydi. İnkâra dair bütün gerekçelere cevap verilirken dahi gerçeğe duyarlı olmanın olanağı verilmiş olmaktadır.

İnsanın hevasını ilah edinmiş olarak aldanmış olduğu yani hevası sebebi ile gerçeğe duyarsızlaşan insan, surede betimlenir. Hak olan veya doğru olan ile alay eden sapkınların hayvandan aşağı olduğu surede 44. ayette ifade edilir. İnsan, anlam-değer varlığı olarak anlam arayışına açık, gerçeğe duyarlı olması gerekendi. Anlam arayışından

kopuk, gerçeğe duyarsız insan, ne için olduğunun sorgulamasından, idrakinden de uzak hayvandan aşağı nitelenmekteydi.

Doğada gerçekleşenler, neden bağıntılarında gerçekleşir iken yaratıcı fail olan Allah tarafından gerçekleştirildikleri de surede vurgulanır. Doğada gerçekleşenler dahi insanın anlam arayışında gerçeğe duyarlı olarak düşünmesi gerektiğinin, ayet ve araçları olarak surede ifade edilir. İnsanın elinde gerçekleşmeyenler, yaratıcılığın eseri olarak gerçekleşmekteydi. Buna rağmen inkârın anlamsızlığına dikkat çekilir ve inkâr edenlere karşı çetin bir savaş vermek gerektiği hatırlatılır. Diyalektik, hak olan ile batılın zayı edilmesine kadar sürdürülmesi gerekendi.

Surenin sonuna doğru, Rahman olan Allah'ın kulları sureye konu kılınır. Onlar, Allah'ın kalplerine -kendiliklerine- iman ile dokunduğu ve merhameti hak edenlerdi. Tevazu, vakar sahibi olmak ve ne cimri ne de müsrif olmak ahlaklarıydı. Müşrik olmamak ile beraber yalnızca Allah'a dua eden, isteyenlerdi. Yalan yere şahitlik etmez, boş sözler ile ilgilenmezlerdi. Günah işlediklerinde tevbe eder, günahlarından ders çıkarmak ile yollarına devam ederlerdi. Hayra dair istekte bulunur, Allah'a dair tutarlı ve kararlı -sabırlı- olarak geleceğe doğru yürürlerdi.

Onların ahlak ve karakterini betimleyen ayetler, Allah'ın gerçekliğine duyarlı olan insanın model olarak betimlenişiydi. Allah'a duyarlı olup da bütün ilişkilerinde bu duyarlılığı koruyanlar, surede ahlak ve karakter biçimsel olarak yad edilmekteydi. İnsan olmanın anlam ve değerini hakkı gereği yaşayanlar, Allah nezdinde değer olup da ahlak belirlenimleri dolayımında yad edilenlerdi.

Surenin 77. ayeti olan son ayeti ile "De ki duanız olmasa, Allah size ne diye değer versin! Yalanladınız, yalanladığınız kaçamayacağınız olacaktır" denilir. Başka bir deyişle de yalanlanan gerçek yalanlayanların azabı olarak bulacakları son olacaktı. İman edip de dua eden Allah'tan sonuç almak ile kalmayıp aciziyetini göstermek ile beraber Allah'ın yegâne tanrı olduğunu, bilfiil tenzihi talim ederken göstermekteydi. Dua olayında da karşılıklı değer oluşu içinde Allah

kulundan, kul da Allah'tan sonuç almış olarak varoluş gerçekleşmekteydi. Karşılıklı varoluş ilişkisinde birbirini değer kılmak vardı. Birbiri için değer olmak vardı. Ayrıca her kişi duasında beklentisi ne ise beklentisinin değerine göre kendi değerini de açık etmiş olmaktadır.

Dünya, ahiret veya Allah, istek belirlenimimize göre değer olmayı hangi düzeyde bulduğumuzun göstergesiydi. Kimi dünyaya dair olanları, kimi ahirete dair olanları, kimi de Allah'ı veya Allah'a dair olanı istemekte iken değer önceliğine göre hangi değer oluşu içinde var olduğunu da belirli kılmaktaydı. Duada, Allah'ı Allah olmasının değerinde anmış olan kul, kul olması değerinde kabul edilmiş olarak, karşılıklı onanmada değer belirlenimli bir ilişki kurmaktaydı. Her istek de kişinin hangi değerinde kendini değer kıldığının göstergesiydi. Allah'tan istemekten uzak, batıla saplanmışlar ise sonuçsuz kaldıkları değer yitiminde var olacaktı.

Yakararak dua etmek; sonuç almanın olanağı olarak insanın kendi varlığı dolayımında âlemleri sonuç belirlenimli etkilemesinin olanağıydı. Allah kulunun yakarışı dolayımında âlemlere "Ol" emrini vermiş olmaktadır. Hayal gücü, anlama için sözün gerçekleşmesi, tasarruf edebilmeye güç yetirebilme ve sure bağıntısında belirtmek gerekir ise dua ile "Ol" emrini deneyimlemek de vardı.

Sure genel anlamda hak ve batıl olana dair her yaşananın sonuçları olduğuna bağlı olarak her sonucun bir cevap, hesap, mükafat bağıntısında gerçekleştiğini betimler. Önemli olan, bir olguya dair görüşümüzün ne olduğundan daha çok, olgunun gerçekliğine bağlı olarak sonuçta karşı karşıya kılacağı sonuçlarıydı ki sonuç, deneysel anlamda gerçekliği bize vermiş olacaktı. Bu anlamda pişman olacağımız sonuçlar değil de gerçekleşeceğinden emin olduğumuz sonuçlara göre yaşamının öncelenmesi gerektiği surede belirtilmiş olur.

Surenin insanı; Allah'ın gerçekliğine duyarlı olup, duyarlı olduğu yönde net ve kararlı olan insandı. Gerçekleşenleri sonuç belirlenimlerine göre değerlendirip de olması gerekenler içinde herkes için iyi ve doğru olanı

gerçekleştiren insandı. Allah'ın hakikat bilgisi ile yaşamayı öğrenmiş, olması gerekenlerinin idrakinde olan Furkan'dı. Bu da surenin gizli muhatabı olan Muhammed Mustafa emsalinde iman eden her okuyucuya; inkâra, zulme karşı savaşması gerektiği, yaşadıklarına dikkat etmesi gerektiği, hak olana göre nasıl yaşanması gerektiği dolayımında ifade edilmekteydi. Sure gerçeğe duyarlı olup da gerçeğe göre yaşayan net ve kararlı insanın suresiydi.

Sure; zanların, hevaların, konforun esiri olmuş olup da gerçeğe duyarlılığını yitiren insanın, gerçek anlam ve değerinden yoksun olarak öz niteliğinden mahrum kalmışlığını da betimler. İnkâra dair verilen bütün gerekçeler, iman edip de Allah'a duyarlı canlar için gerekçeli olarak cevaplandırılır. Olay belirlenimli cevap ise inkâr edenlerin, zamansal süreçte sonuç olarak bulacaklarıydı.

Herkes, sonucun cevap ve hesap olduğu bir oluş içinde, ceza veya mükafat ile karşı karşıya kalacağı hak ettiğini talim edecekti. Furkan olan insan, Furkan olması sebebi ile geleceğini kurtarmış özgür insandı. Son gülen, inkâr edenler değil, Furkan olan Allah'ın kulları olacaktı. Dünyada Allah'ın değerleri ile alay edenler, sonuçta değersiz kılındıkları bir yaşamın nesnesi olacaklardı. Furkan olanlar ise Allah ile değer olmayı bulmuş olmanın olanağında değer olmayı korudukları bir varoluş içinde bulunacaklardı.

Sure, Allah nezdinde değer olan insanı betimlemekteydi. Değer olmayanların ise insan olma niteliğinden uzak, hayvandan dahi aşağı olduğu vurgulanmış olmaktadır. Dua dahi bir değer oluşu içinde gerçekleşmekteydi. Yaşam, hak edilmiş değerinde Allah ile değer olmanın olanağında yaşanması gerekendi. Boş işler ve laflar peşinde koşmak ile yaşamak değil, gerçeğe dair olan ile ilgili olup, gerçeğe, sonuçlara, Allah'a göre yaşamak, değer oluşu içinde yaşamı hak ederek yaşamaktı. Furkan suresi hak edilmesi gereken bir yaşamı işaret eder. Furkan olmanın gereğini yerine getirenler, Allah ile değer olmanın olanağından yaşamı değer oluşunda anlamlı bulmuş olarak yaşayanlardı.

Surenin insanı Furkan olan insandı. Furkan olmak; Allah'ın gerçekliğine bağlı olarak anlam arayışında hak olana göre yargı sahibi, hak olana göre yaşam sahibi olmak anlamını taşımaktaydı. Hak olana duyarlı olmak ile hak olana göre yargı ve yaşam sahibi olmak olanaklıydı... ki sure; hak olana duyarlı olmanın gereğinde hak olan ile batıl olanı ayırmanın idrakinde, olması gerekenden taraf olarak, olmaması gerekenin karşısında durmak gerektiğinin mesajını taşır. Kişi hak olana duyarlılığına göre hak olana dair yargı, yaşam biçimi ve karşıtına yönelik net ve kararlı bir duruş sergileyebilmekte ise Furkan suresinin insanıydı.

Furkan suresinin insanı; akıl ve vahiy çizgisinde, yaşamı ve varoluşunu değer olarak değerlendirendi. Bütün varlık alanında gerçekleşenlere; Allah'ı tanımak ve tanrısal belirlenimlerinde O'nu müşahede etmek için duyarlı olandı. Akıl ve vahyin bütünlüğü içinde muvahhit olan insandı... ki Allah nezdinde değerini bulmuş olup da insanlık içinde de insan haysiyetini koruyor olarak yaşayandı.

Hikmeti anlamak, gerçeği bilmek, olması gerekende karar kılmak; insan olmanın olanağını değerlendirmek ile ilgiliydi. Anlam arayışına ve hak olana yönelik duyarlı olmakta insan olmanın olanağını değerlendirmek, insanı, ne için olduğuna bağlı olarak değerinde kendi olmasını olanaklı kılmaktaydı. İnsan kendi değerini, insan haysiyetini koruduğu doğrultuda ve insan olmanın olanağını hak olana duyarlı olduğu yönde gösterdiği kadar Allah nezdinde değerdi.

Değerli olmayı hissetmek, değerli kılınmak, değerli olmak her kişinin bilerek veya bilmeyerek istediğiydi. Hak olanı değersiz kılmaya çalışanlar, sonuçta değersizliğe mahkûm olacaktı. Hak olanı değer bulup da ona göre yaşamını anlamlı kılanlar sonuçta değer olarak karşılık göreceklerdi. Surede işaret edildiği yönde belirtir isek dua dahi değer içerikli gerçekleştiği için önemsenmekte olarak surenin konusu kılınmıştı. Duanın kabulü de duası kabul gören kişinin Allah nezdinde değer olduğunun göstergesiydi. İnsan duasındaki talebi niteliğinde değerini açık etmekteydi, duasının kabulü ve gerçekleşmesi söz konusu

ise Allah nezdinde değerdi. Allah'ın gerçekliğine duyarlı olduğumuz ve gerçek olan ile net ve kararlı olduğumuz kadar Allah nezdinde değerdik ve değer oluşumuzu duamızın kabulünde görmekteydik.

Nur suresinde insani ilişkilerde değer oluşu koruması gereken insana tanıktık. Furkan suresinde ise Allah'a duyarlı olarak, duyarlı olduğumuz doğrultuda da net ve kararlı olmamız gerektiğinin ifade edildiğini görmekteydik. Allah ve değerler ile ilişkide değer olmayı koruması gereken insana tanıktık. Allah'a ve diğerlerine duyarlı olduğumuz kadar değer bağıntısında ilişki kurma olanağımız vardı.

Değer olmak, kendi olmayı hak etmek, kendi olmanın olanağında var olmanın anlamını hak ederek yaşamak için dahi olsa ihtiyaçlı olduğumuzdu. Önemsemek için, sevmeye-sevilmeye ihtiyaçlıydık. Önemsemek için değer olmaya/ kılınmaya ihtiyaçlıydık. Kendi olmanın anlam ve değerini yitirmemek için, önemsemeye ihtiyaçlıydık. Önemsemek/ önemsemek ise hakiki olarak anlam-değer oluşuna bağlı duyarlılık göstermekte gerçekleşmekteydi.

Müminun suresi, Nur suresi ve Furkan suresi ile görmekteydik ki beşeriye dair özelliklerimiz ile sadece doğayı deneyimlemekte değil ayrıca tanrısal yüklemeler olan melekelerimiz ile sadece insan olmakta değil, beşerî zeminde beşeriye aşkınsal talim ettiğimiz Cenabı Allah'a yükselme olanağımız da vardı. İrade ederken, duygulanırken, anlama dair yüklemeler alıp bakarken ve eylemlerde bulunur iken sadece öznel anlamda yaratılıyor olmakta değil, bu olanaklar ile öznel anlamda yaratıma dair etkilediğimiz bir evren oluşu içinde vardık.

Allah'a, gerçeğe, olması gerekenlere duyarlı olduğumuz kadar, anlam-değer oluşu içinde ilişki kurmak olanaklıydı. Duyarlı olduğumuz kadar gerçekleşenlerin anlamına açtık. Duyarlı olduğumuz kadar diğerinin değerini, anlam dünyasını anlamaya ve değer bağıntısında ilişki kurmaya açtık. Duyarlı olduğumuz kadar Allah'ı anlamaya, değer bağıntısında ilişki kurmaya, hakkı gereği O'na göre yaşamaya açtık. Duyarlılık; gerçeğe, diğerine, Allah'a açık olmanın olanaklarındandı. Allah'a açık olmanın duyarlılığını ise en temelde iman ile

edinmekteydik... ki imanında kati olan, Allah'a duyarlı olduğu yönde varlık sahnesinde pozisyon almış olmakta ve pozisyonunda net ve kararlı olandı. Sure ile bizlere, Allah'a duyarlı olmak ile beraber, varlık sahnesinde net ve kararlı olarak pozisyon almamız gerektiğinin dersi verilir.

Nur suresinde insan olmanın anlam ve değerini insani ilişkilerde korumamız gerektiği belirtilir. Furkan suresinde ise Allah nezdindeki değerimiz, gerçekte Allah ile değerli olduğumuz hatırlatılır.

Surenin alt metin okuması ile görmekteydik ki insan değerdi. Değer olduğu için, muhatap alınmaktaydı. Değer olduğu için, yine insan olan nebi ile ahirete/ akibete dair uyarılmakta, hak ile yeni bir anlam-değer oluşunda var olmaktan yana müjdelenmekteydi. Değer olduğu için, varlık hakkına binaen teklifte bulunulmaktaydı. Değer olduğu için, inkâra dair gerekçeler dahi olsa vahiy ile cevaplanmaktaydı. Değer olduğu için, anlam-değer oluşuna bağlı yaşaması teklif edilmekteydi. Değer olduğu için, ayetler dolayımında gerçeğe uyanması beklenmekteydi. Değer olduğu için, zalimler ile sınanmaktaydı. Değer olduğu için, tevbe kapısı açıktı. Değer olduğu için hak edişine bağlı sahiplenilmekteydi. Değer olduğu için, değerine kast edenler, hak ettikleri hazin sona mahkûm kılınmaktaydı.

İnsan değer varlığıydı. Allah nezdinde değer olduğu için, kendisine karşı duyarlılık gösterilmekteydi. Değer olduğu için, değerinde olması gerekeni yaşamalıydı. Değer olduğu için, varlığından ve gerçekleştirdiklerinden mesul kılınmıştı. Değer olduğu için, değerini muhafaza ettiği eylemlerde bulunması telkin edilmekteydi. Değer olduğu için, bir çocuk gibi ilgilenilmekteydi. Değer olduğu için, kendine karşı dikkatli olması istenilmekteydi. Değer olduğu için, kendine, geçmişin deneyimlerine, akibetine/ ahiretine dikkat etmeliydi. Değerini bilmeyenler, değerine yitik değersizleşmekteydi.

Kişi, kendisini değer kılanlar ile de değerliydi. Kendisini değerli kılanların değerini de hak etmeliydi... ki kendisini değerli kılan Allah iken hem Allah'ın değerini iman ve sevgi ile gözetmeli hem de Allah

tarafından değerli kılınmış olmayı hak etmeliydi. İşte, Furkan suresi; Allah nezdinde değer olan insanın, değer olmasını konu alır iken değer yitimine uğrayanların nasıl değer olmayı yitirdiklerini ve değer olmayı hak edenlerin nasıl değer olmayı hak ettiklerini betimleyen sureydi. Allah nezdinde değer olan insanlara zulüm edenler de sonuçta değersizleştikleri oluş içinde, zulüm biçimleri her ne ise onun ile yüzleşecekleri hazin sonuca doğru yürümektedirlerdi.

Surenin en önemli başlığı, insanın Allah nezdinde ne kadar değerli olduğuydu. İnsan; Allah nezdinde değer olmayı ya hak ederek sürekli kılacağı ya da zalimlerden olarak değer olmayı yitireceği diyalektik oluş içinde var olmaktaydı. İnsan; değer olmayı, Allah dışında her ne de aramakta ise sonuçta yitirecek olandı. Değer olmak, değer kılan ile sürekli kılınacak olandı.

Kişi; Allah ile değer olmayı buldu ise, değer olmayı yitirmeyecek Allah'ın gerçekliğinde, Allah değerine iman ile ne kadar tutunmakta ve karakterinde ne kadar sağlam durmakta ise artık değer yitirmeye dair korkacak değildi. Allah'ın sevgili kulları; Allah ile değer bulmuş olmanın yaşam sevinci tadında, Allah nezdinde değer oldukları, kendilerine, değer olmanın duygu deneyiminde vahiy edilmiş olanlardı. Zalimlerin hazin sonu da gerçekte değer kimde bulunması gerektiğinin, olay belirlenimli vahiy bilgisi olarak deneyimlendi.

Ey İnsan! Vahye böylesi de muhatapsın ama buna dahi gafil yaşamaktasın. Gafiller, inkârda inat edenler; vahyi anlamaktan uzak, gerçek anlamının idrakine örtük, değer olduğuna yitik, insana/ insanlığa ve insan olmaya kör bakanlardı.

İdrak veya anlamak; benzer ve farklı olma belirleniminde gerçekleşenler dolayımında, gerçekleşenin anlamını seziyor olmak ve dil dolayımında anlamı ifade ediyor olarak anlamın yüklem alınabilir olmasında gerçekleşti. Gerçek; anlama haiz gerçekleşen iken anlamın sezgisel ve dil dolayımında karşılanıyor olmasına bağlı olarak yüklem alınıyor olması dolayımında idrak edildiği ölçüde ve yönde görüldü, görülmesi böylesi olanaklı olandı.

Bakmak değil görmek; anladığımızı anlam belirlenimli olarak görmekte gerçekleşti. Surede benzer ve farklı olanlar bağıntısında, tek yönlü yalınkat değil, çok yönlü ve çok katmanlı olarak düşünmemiz, anlamamız ve görmemiz gereken bir varoluşa tanık kılınmaktaydık.

Her surede, ayet belirlenimli sahne yeniden kurulur iken benzer ve farklı oluş belirlenimlerine bağlı olarak yeni bir ilke -esas- bağıntısında surenin modellendiğini görmekteydik... ki özellikle Furkan suresinde, çok katmanlı ve çok yönlü gerçekleşen varoluşa dikkat çekilir iken değişen anlam-değer yüklü zamansal oluşta, hep yeniden kurulan varlık sahnesinde, kendinde çok yönlü gerçekleşene yeniden ve yeni açılardan bakabilmenin olanağına tanık olmaktadır.

Böylece, tekrar eden veya süregelen gerçekliğin olduğunu görmekteydik... ki gerçek; bengesel gerçekleşme belirlenimlerinde, benzer belirlenimlerde tekrar eden olgular dolayımında beliren farklı olma belirleniminde görünüş bulmaktaydı. Kur'an içeriğine bağlı olarak gerçeği fark ettiğimiz de imanı, sadece kalbi değil, gerçeklik zeminine indirgemiş olarak tanıklık düzeyine taşımış oluruz. Gerçek, talime açık ve idrak dolayımında görüldüğünde, iman artık varoluşun vazgeçilmezi olacaktı.

Benzer olanlar içinde tekrar eden veya süregelen gerçeği, farklı olma belirleniminde görebilirdik. Gerçeği sezip de gören, gerçeği kavramsal düzeyde ne olduğuna dair tanımlamakta ve ne olmadığına dair tanıtlamakta ise artık gerçek, genel yaygın olarak ifade edildiği dolayımında görülmeye açık olandı. Gerçek; deneyimin, deneyin konusu kılınmakta ve sonuçlar alınarak genele yaygın faydaya yönelik gerçekleşmekte ise artık kanıtlanmış ve yaşamın içinde olarak yaşamı biçimlemekteydi. Furkan suresi ile de görmekteydik ki gerçeğe duyarlı olmayıp da körlüğü tercih edenler, gerçekten kopuk zalimler olarak yaşar iken geleceklere dair zulmü yazmaktalardı. İnkâr, gerçeği yaşamdan çıkarma çabası olduğunda sonuç, hazin sondu.

Furkan suresinde, doğada olan bitenler olgusal karşılığı olanlar dolayımında diyalektik belirlenimde ifade edilir iken hem idrak

etmenin olanağı dolayımında ifade edilmektelerdi hem de çok yönlü ve katmanlı düşünmenin olanağı olarak, çok yönlü gerçekleştikleri doğrultusunda ifade edilmektelerdi. İnsanlık tininde gerçekleşen sorunsal durumlar da diyalektik olarak eleştiriye tabi tutularak, gerçeğe göre katmanlı olarak çözüme yönelik cevaplanır iken her olay ve olguyu çok yönlü değerlendirmemiz gerektiğinin gerçeğini göstermekteydi. Tek biçimli yalınkat her görü, Allah'ı ve gerçekleştirdiklerini anlamaktan yana yitik kılmak ile kalmayıp, anlamaktan yana insanı sınırlandırdı. Başka bir deyişle de Allah'ı idrak etmekten, dolayısıyla da görmekten yana mahrum bırakabilmekteydi.

Allah'ım, bizi sana kör olan körlerden kılma!

Furkan suresine; zan, ilim, yargı bağıntısı başlığında bakar isek sure, tenzih ayetleri ile başlamaktaydı. Allah'a, nebiye/ nebiliğe, Kur'an'a - vahye- dair iftira ve inkâr gerekçelerini konu kılmaktaydı. İnkâr ve iftiraya dair gerçekleştirenler, gerekçeli yargı belirleniminde cevap verilmekteydi. İnkârda duranların ve iftirada bulunanların, ilmi değil, ruhsal bir tutum sergiledikleri de surede belirtilmekteydi. Hevasını ilah edinmiş olanlara bir şey anlatılmayacağına ifade edilmiş olmasından da bunu anlamaktaydık. Allah'a, Kur'an'a, resule yönelik inkâr ve iftiraya dair yalanın en temel gerekçesi, ilmi değil, ruhsal sorunsal bir durum olarak surede vurgulanmaktaydı.

İnsan değerdi ve değer olmayı anlamaya, bilmeye, yaratıma açık olduğu yönde gerçekleştirmesi gerekendi... ki doğada olan bitenleri yani Allah'ın ayetlerini düşünmesi dolayımında Allah'ı bilmesi ve anlamaya çalışması gereken varlıktı. Doğada olan biten, Allah'ı düşünüp de bilmemiz içindi. Allah'ı bilmek ve güzel ahlak üzeri yaşamak yerine, iftira ve inkâr düzeyinde yalanlamayı tercih etmek, nefsi emmareye dair kötücül olmak ve yanlış yargılar dolayımında gerçeğe kör kalmak, insan olmanın değerini yitirmeye nedendi. Dünyanın altı günde yaratılmış olduğunu ifade ederken dahi bilene sor denilmekte ve bilen Allah olduğu içindi ki Allah'a sor denilmiş olmak ile

beraber bilmeye açık, bilmeye duyarlı olunması gerektiği de vurgulanmış olmaktadır.

Surede; müminler için, boş işler ile uğraşmadıkları, Allah'ın ayetleri okunduğunda duyarlı oldukları belirtilirken dahi bilmeye, anlamaya açık olmanın korunması gerektiği vurgulanır. İnsan değerdi ama değer olmayı Allah'ı bilmekte, anlamaya çalışmakta, tanrısalları hakkı gereği gerçekleştirmekte açık etmesi gereken varlıktı. Varlık veya yer kürede insana biçilen rol; bilmek, anlamak ve yaratıma/ yaratmaya açık mümkün varlık olma... ve insan olmanın değerinde yaşamaktı ki bu bağlamda surede müminlerin vakur olarak değer olmayı yitirmeden yaşadıklarına da dikkat çekilmekteydi.

Furkan suresi ile anlamaktaydık ki insan, bir olay veya olgu hakkında doğru bilgi edinmeli. Doğru bildiği ile yargısal olmalıydı. Doğru olanı bilmek için vahiy bilgisine de ihtiyaçlı olduğumuzu unutmamak gerekirdi. Yanlış olup da zanna dair gerçekleşen her yargı, bilgi olmaktan öte olduğu gibi, gerçeği bilmekten yana da insanı uzak kılmaktaydı.

Yargı, sadece yargı olmak ile kalmayıp, özneliği ve yaşamı biçimler iken yargılarımıza dikkat etmemiz gerektiğine dair surede uyarılmaktaydık. Gerçeğe dair doğru ilim ile yolculuğumuza devam etmeliydik. Gerçeğe dair sonucun, yargılarımıza dair cevap olduğu bir oluş içinde, ilmi anlamda yargısal olmaya dikkat etmeliydik... ki gerçek değerimizi, ilim ve yaratım bağıntısında hakkı gereği açık edelim, gösterelim. Sonuçta da haiz bir son ile karşılaşmayalım.

Rabbim, bizi körlerden kılma! Rabbim, bizi kendi varlık değerinden mahrum kılma!

Sureye ilk ayetleri ile dikkat edildiğinde, Kur'an'ın Furkan olduğu ifade edilir. Surenin 35. ayetinde Musa nebiye de kitabı verdik denilir. Yani Tevrat verilmişti. Kur'an'da Tevrat'a (orijinal halini kast etmekteyim) Furkan denildiğini de özellikle hatırlatmak gerekirdi... ki Furkan

suresinde Furkan içeriğine haiz kitap anlamında Tevrat'ın ne için hatırlatıldığını anlamış olalım.

Furkan olmanın en temel özelliği; Allah'a dair tenzihi içeren ayetlere haiz olmak ile beraber, insanın da zandan, batıldan, kötü duygulardan, zulümden kendisini korumuş olarak, bunlardan yana kendini tenzih etmiş olması gerektiğinin ayetlerine haiz olunmasıydı. Allah'ı tenzih ediyor olan, kendini de tenzih ediyor oldukları dolayımında hem özgünlüğünü açık etmekte ve korumaktaydı hem de tenzih dolayımında Allah'ı yakın bulabilmekteydi.

Tenzih:

- 1) Allah'ı, olmadıkları dolayımında bilmenin yöntemiydi,
- 2) Allah'ı, zanna-batla dair olmadıklarından yana ari tutmanın, ahlaki duruş belirlemli yaklaşım biçimiydi,
- 3) Allah ile var olan kulun, kendisini Allah'tan beri bırakan zarlardan, kötü duygulardan, kötü eylemlerden ari kılarak - tenzih ederek- Allah'ı yakın bulmanın yetiştirme yöntemiydi,
- 4) Allah'ı, tanrısal belirlemimlerinden yana ne olduğuna dair bilmenin tevhide dair bilme yöntemi de tenzihtendi,
- 5) Tanrısalları, tevhid belirlemimli talim ettiğinin idrakinde olmak, güzel ahlak ve hak olana bağlı olma dolayımında erek belirlemimli gerçekleştiriyor olarak yaşamak da tenzihin insan deneyiminde talim edilmesiydi... ki bu anlamda insan, Allah'ı talim ettiği tanrısallar dolayımında yakın bulmuş olmanın kesinliğinde müşahede edebilmekteydi.

Yukarıda tenzihe dair ifade edilenlerden de anlaşılacağı gibi, tenzih; sadece idrake dair ilmi olan yöntemsel bir yaklaşım değil, yaşamsal anlamda talim belirlemimli gerçekleşmesi gereken ve sonuçta Allah'ı yakın bulmuş olmanın olanağını veren, ereğine bağlı uygulamaya dair yöntemselliği içermekteydi. İdrak; farkta gerçekleşen, açık olan ve

farka dair ifade de görüldü ki insan, idrak verilmiş varlık olarak surede konu edinilmekteydi. İnsan, sadece idrak verilmiş olan değil, değer olan varlık olarak Allah nezdindeki değeri idrak etmesi ve koruması gereken varlık olarak surede konu kılınmaktaydı.

En basit anlamda Furkan; hak ile batılı, yanlış veya doğruyu, kötü veya iyiyi fark etme idrakini verendi. Fark etme idrakinde de bulunma durumuydu. Furkan suresine dikkat edildiğinde, en temelde tenzih ilkesini içermekteydi. Allah'ı nasıl bilmemiz gerektiği başlığını da içermek ile beraber, Allah ile olan hitap-muhatap ilişkisinde karşılıklı değer olmayı nasıl korumak gerektiğini de içeren konu başlığına haizdi... ki Furkan ile idrak sahibi olmak, olması gerekenler dolayımında değer varlığı olmayı koruyarak var olmak, var olmanın anlamını yitirmeden, hep canlı tutarak varoluşa tutunmanın da olanağıydı.

Her topluma, gerçeği idrak etmeye ve gerçeğe göre yaşamaya dair nasihat edildiği surede vurgulanmaktaydı. Böyle olsa da insan; gerçekten daha çok, hayati korkularına, geleceğe dair kaygılarına, kötüye dair içgüdülerine, kötüye dair duygularına, haz ve arzularına, zanna dair kurmuş olduğu dünyaların basitliğine aldanmış veya saplanmış olarak, yaşadığı dünyanın üstünde bir gerçekliğin olduğuna kör bakmayı tercih etmekteydi. Anlamak, bilmek, gerçeğe dair olana göre yaşamak, yukarıda zikredilmiş nedenlerden, nefsi emmarenin kötücül doğasından dolayı zordu. Zor olan Furkan'ı yaşamaktan ise insani değerden yoksun kılan, kötü ve kolay olanı tercih etmek, insana cazip gelmekteydi. İnsan kötücül doğasının cazibesine dayanamayıp da insan olma haysiyetini unutabilirdi.

İşte Furkan suresinde; bir yönü ile tenzihe, bir yönü ile hak ile ilme, bir yönü ile idrake, bir yönü ile karşılıklı ilişkide değer olmaya, bir yönü ile geçmişin deneyimlerine, bir yönü ile de sonuç belirlenimli geleceğe yönelik anlatısında insana, akli kullanması telkin edilmekteydi. Akla ve vahye çağrı dolayımında Cenabı Allah, insanı kendisine davet etmekteydi. Görünen dünya veya evren ile sınırlı olmayan bir gerçeklik alanında var olunmaktaydı... ki insana, diyalektik oluş içinde gerçekliğe

duyarlı olarak, gerçeklik bağıntısında, değer yitimine uğramadan nasıl yaşaması gerektiğinin akli verilmekteydi.

Söz konusu olan gerçeklik ve yaşamak ise, sonuç olarak hayati karşılıkları olduğu içindi ki en çok dikkat edilmesi gerekendi. Söz konusu olan Allah ise, O'nun gerçekliğine bağlı olarak yaşamak, insan olmanın değerini yitirmeden var olmanın olanağını vermekteydi. Anlam-değer varlığı olarak anlam ve değer yitimine uğramadan varoluşa tutunmak için en temelde ihtiyaç duyduğumuz, anlamını hiçbir zaman yitirmeyecek olan Allah ile değer olmayı korumaktı. Bu, surenin en genel anlam içeriği olarak hangi içerikte modellendiğini bize göstermekteydi.

Sureye Furkan içeriğine bağlı olarak farklı bir açıdan dikkat edilir ise surede Cenabı Allah; hak ve batılı ayırıştırıcı olup, haksızca yöneltilen gerekçeleri muhatap alarak, insanlara cevap vermekteydi. Kendisine, Kur'an'a ve nübüvvete dair haksızca yapılan yakıştırmaların, kıyaslamalarının, çarpıtmaların muhatabı kendisi olduğu içindi ki Furkan suresi ile cevap vermekteydi. İnsanı muhatap aldığı içindir ki insan olmanın değerine binaen de cevap vermekteydi.

Surede özellikle Rahman ismini öne çıkarmasından da anlamaktaydık ki El- Rahman ismi, olumsuz bütün yakıştırma ve yaklaşımlara rağmen korunmaktaydı. Genele, var ettiklerine merhamet eden anlamında Rahman olmak ile değer oluşa dair ilişki kurmanın öncelendiğini surede görmekteydik. İnsan Allah katında değerdi ki Cenabı Allah, Rahman olmanın yani genele yaygın merhamet sahibi olmasının gereği ile yarattıklarına inmeyi kendine hak kılınmıştı. Acımak değil, merhamet... çünkü acımakta üstün bir tavır ve bakış varken merhamet ile merhamet edilene inmek olması gerekendi.

Merhamet; diğerine duyarlı olmanın, hemhâl olabilmenin, gönle dokunabilmenin, diğerine tenezzül etmenin yani inebilmenin olanağıydı. Surede, Rahman sıfatı ile genele yaygın gösterilen merhamet, merkezi tanrısal (karakter içerikli kimlik) belirlenim olarak ifade edilmekteydi.

Kulların karşı karşıya kalındığı sorunsal durumlar karşısında cevap verecek olanda Allah'tı ki sure ile dua edilecek olanın Allah olduğu belirtilmek ile beraber asıl bilen Allah olduğu içindi ki hak olana dair sorusu olanın Allah'a sorması gerektiği de ifade edilmiş olmaktaydı. "Bir bilene sor" denilirken de bu net olarak anlaşılması gerekendi. Rahman olduğu için dualara icabet eden, sorulara veya sorunsal durumlar karşısında çıkmazda olanlara cevap vermeye kadirdi. O, hak ile bağıntılı her soruya açık olup da vahiy, ilham, olay bağıntısında kullarına cevap verecek olandı. Yeter ki kul, surede zikri geçen aymazlar gibi değil, Muhammed Mustafa misali, Rabbine duyarlı ve açık olarak hakikiliğini koruyarak bilmeye, sorunsal olanı aşmaya yönelik sorusunu veya sorununu ifade etmiş olsun.

Cenabı Allah'a, Kur'an'a ve nebiye yönelik bütün inkâr ve iftiralardan muhatabı Allah olduğu içindi ki surenin 33. ayetinde "Onların sana getirdiği hiçbir misal -gerekçe- yoktur ki hak ile en güzel biçimde açıklamış olmayalım" denir. Ayrıca surenin 22, 23, 24, 25, 26 ve 27. ayetlerinde geçen "O gün..." ifadesi dolayımında ifade edilenlere bakıldığında; hak olana tanık olunacağı, herkesin hak ettiği değerde karşılık bulacağına dikkat çekildiği anlaşılır.

Demek ki vahiy ve sonuç cevaptı... hak ve batılın ayrıştırıldığı, batılın zayıf kılındığı, Allah nezdinde kimin veya neyin değer olup olmadığı artık belirli kılındığında, işte o gün veya o vakit, insanın gerçeğe uyandığı gündü. Anlam-değer yüklü yaşadığı dünyanın yalan mı yoksa gerçek mi olduğu, kendisinin kötümü yoksa iyilerden mi olduğu, sonuçta herkese açık olacaktı. Yaşamın hak olana bağlı olarak ilim ve uygulamaya bağlı olarak da adalet ilkesi gereği, sonuç-ereğ belirlenimli sistemsel (sibernetik oluşa bağlı diyalektik gerçekleşen) döngüsü, furkan olma niteliğinde gerçekleşmekteydi.

Furkan sistemi; diyalektik -karşıtlık- bağıntıda hak olanın açık olması, sonuç da batılın giderilmesine bağlı olarak galip olması ereğine bağlı gerçekleşmekteydi. Sistemde güzel, algıda hep galip olandı. Yanlış, doğrunun azığı olup, doğru olan sonuç alınan olarak hep galip geldi.

Sonuçta gerçekleşmesi gerekli olmalı. İyi ise kötülük ile aynı olmayıp insan olmayı, anlam ve değerinde yaşamanın olmazsa olmazıydı. İnsanı, insan olmayı değer biçimsel olarak değerlendirdiğimiz metafizik ilkeydi... ki sonuçta hak, iyi, doğru olana bağlı olarak galip gelen bu ilkeler gereği kişi, değer olarak değerlendirildi/ değerlendirilecek olmalı.

Furkan niteliğinde sistemin gerçekleşme biçimi, diyalektik olsa da diyalektik araç olup, sistem, ereğe bağlı nedenlerin belirli kılınmış olması dolayımında -sibernetik- sistem niteliğinde gerçekleşmekteydi. Sistemin en temel ilkesi; diyalektik oluşa bağlı olarak batıl olan dolayımında hak olanın açık olması, görünüş bulması ve genele yaygın tesis edilmesiydi. Sistemin diğer ilkesi de rahmet ilkesi olup, varoluş fayda esasına göre yerindelik ve gereklilik bağıntısında gerçekleşmekteydi. Sistemin diğer bir ilkesi de hak edişe bağlı olarak kısaca dair cezaya, misillemeye ve muameleye göre aynalaşma oluşunda hak edişlerin tesis edildiği adalet ilkesiydi. Hak edişlerin tesis edilmesi ile beraber, hak edişe göre değer belirlenimli açık olmak ve sınıflanmak da sistemin sonuçta görünecek olan ilkeye dair çalışma biçimini göstermekteydi.

Bu açılardan bakıldığında, sistemde kötü olana dair gerçekleştirenlerin araçsallığına aldanmadan, sonuçta ilkeye dair olanın gerçekleşmesi gerektiğine, surede dikkat çekilir. Ereğe bağlı sonuç; ayrıştırıcı ve sınıflandırıcı olarak fark belirlenimlerinde gerçekleşmekteydi... ki surede, sonuçlar ilmi ile bize, Furkan idrakinde öngörülü yaşamamız gerektiğinin dersi de verilmiş olur.

Sonuçta gerçeği açık eden ve gerçeklik bağıntısında hak edişlere göre olan biteni ve kişileri değerli kılan, sınıflandıran Allah'tı. Bu bağlamda Furkan, isim olarak değerlendirildiğinde, en başta hak eden elbet Allah'tı.

Esmayı hüsna; Allah tarafından kötülüğün amaç edinilmemesi ve Allah'ın rahmeti kendisine hak kılmış olarak ahlak edinmesi sebebi ile Esmayı Hüsna idi. Esmayı Hüsna; Allah'ta olmayan sıfatlardan yana

tenzih (ne olmadığı), Allah'ta olan veya olabilecek sıfatlardan yana tevhid (ne olduğu veya kendiliği yüklem belirlenimli ne kılabilirdiği) içeriğinde gerçekleşen tanrısal belirlenimlerdi.

İlahi isimler -tanrısallar-, karakter olarak sonradan edinilen ve hak edilmesi gereken kimlik belirlenimleri iken Cenabı Allah; çirkinliği, kötülüğü, batılı, yanlış, günahı dolayısıyla da diyalektiğin olumsuz belirlenimlerini araçsal kılıp karakteri kılmadığı için, kötüye çirkine dair isimlerin sahibi değildi. Acziyeti yaratan ama aciz olmayan, uykuyu/ dinlenmeyi yaratan ama uykuya/ dinlenmeye ihtiyaç duymayan, kötülüğü yaratan ama ahlakı veya karakteri kılmayıp da araçsal kılan Cenabı Allah, kötü ve eskiliği içeren sıfatlar ile yad edilmekten uzaktı.

Söz konusu olan, Allah'ın tanrısal olanaklarını sıfat ve karakter içerikli kimlik belirlenimli ifade etmek ise kötü ve eksik nitelemelerden Allah'ı tenzih ederek, gerçekleştirdikleri dolayımında tanımlamak ise Cenabı Allah; güzel isimlerinden yana doksan dokuz isimle sınırlı değildi. Yeni isimler bağıntısında kendisini tanımlamak ile tanımak olanaklıydı. En basit anlamı ile Cenabı Allah; Kur'an'da ve Furkan suresinin modelleniş içeriğine bağlı olarak El- Alim isminin altında El- Muallim olarak göstermekteydi. Özellikle Furkan suresinde de El- Furkan ismi ile de yad edilmeyi hak ettiğini görmekteydik.

Varoluşun, hak ve adalet ilkesi bağıntısında sonuç belirlenimlerine göre yapısal kılınmış olduğunu belirten vahiy bilgisinden de anlamaktaydık ki Furkan; furkan içeriğine haiz idrak sahibi kılan ilahi -sözdü- metindi. Diyalektik oluş içinde hak, adalet ve rahmet bağıntısında, olması gerekenden yana taraf olan, sonuç ilmine göre olması gerekenlerini yapan insan da idrak düzeyinde ve değer yargısal olarak furkan içeriğinde karakter sahibi olandı... ki Furkan; akıl ve vahiy bağıntısında, ilişkilerinde insan olmanın anlam ve değerini koruyan Faruk olan insandı.

Rabbim, bizi seni idrak etmekten mahrum kılma!

Sure; olay ve olgular çok yönlü, çok anlamlı/ gerçekli gerçekleşir iken çoklu perspektiften değerlendirilmesi gerektiğinin başlığını da içeren modellenmeye haizdi. Zaten Furkan olmanın bir gereği de çok yönlü olarak olay ve olguları farklı ve benzer yönleri ile değerlendirebilmektir... ki surede resule, Kur'an'a ve Allah'a yönelik zanna dair olumsuz yargılar, farklı açılardan eleştirinin konusu kılınır.

Surenin 3. ayetinde kafir veya müşriklerin; Allah'ı bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılmış olan, kendilerine ne zarar ne de fayda verebilen, öldürmeye ve hayat vermeye, hep yeniden yaratmaya güç yetiremeyen sözde tanrılar edindiklerinden bahsedilir. Varlıksal karşılığı olmayıp da sadece sözde tanrı kılınmış olanlara çok yönlü olarak eleştiri yapılır.

Surede; karakter içerikli kimlik belirlenimli tanrısalları ile zikredilen Allah, surenin anlam bağlamlarına uygun tanrısallar ile çok yönlü varlıktı. Çok yönlü olarak var olabildiğine yani varoluş sahibi olduğuna surede dikkat çekilir. Hem kendi olmadıklarından yana çok yönlü tenzih edilen hem de tanrısallıklarında yani kendiliğe yüklem alınmış olarak gerçekleşen ve kendiliği yüklem belirleniminde oldu kılınmış olan karakter içerikli kimlik belirlenimlerinde çok yönlü ifade edilmekteydi. O; yaratımın faili, nihayeti olmayan bereket sahibi, mülkün sahibi, bilmenin/ bilginin sahibi, bağışlama ve merhamet sahibi, tevbeleri ve duaları kabul eden, hak edişleri adaleti gereği tesis eden, her türlü yaratmaya güç yetiren vb. tanrısallıklarında çok yönlü varlık olarak bilinmesi gerekendi.

Nebilere yöneltilen çok yönlü olumsuz eleştirilere çok yönlü cevap verilir iken farklı açılardan bakabilmenin olanağı gösterilmekteydi. İnsana hiç ummadığı kişiden, yerden, zamandan gelineceğini de sureden anlamakta iken çok yönlü olarak düşünmek gerektiğinin dersini almış olmaktadır. Surenin 33. ayetinde "Onların sana getirdiği hiçbir misal -gereğince- yoktur ki hak ile en güzel biçimde açıklamış olmayalım" denirken dahi hak olan ile farklı açıdan bakabilme olanağına dikkat çekilir.

Ayrıca surenin 22, 23, 24, 25, 26 ve 27. ayetlerinde geçen “O gün...” ifadesi dolayımında ifade edilenlere bakıldığında; “O gün” diyerek kastedilen olaya dair çok yönlü değerlendirmelerde bulunduğu görülür... ki bu bağlamda sureden; sonuç belirlenimli gerçekleşen her olayın sadece bir yönden değil, çok yönlü değerlendirilmesi gerektiğinin dersi alınır.

Surede Nuh nebi kavminin suda helak edildiği ifade edilir. Ondan önce, isim verilmeden zikredilen Firavun ve hanedanlığının helak edildiğinden de bahsedilir... ki onlarda suda helak edilmişlerdi. Surede suyun hem felaket olabileceği hem de yaşama, faydaya vb. dair rahmet kılındığı vurgulanır. Suyun farklı içeriklerde (tatlı ve tuzlu -acı-) var kılınmış olması dahi surede hatırlatılır iken bir olgunun farklı yönleri olabildiğine, öz nitelik olarak aynı olsa da içerik bağıntısından bakıldığında farklı nitelikler gösterebildiğine dikkat çekilir.

İnsan elbette toprak ara tözü zemininde inşa edilmekteydi ama su ile de yaratılmış olma özelliğine de haizdi. Bu anlamda 54. ayette, insanın sudan da yaratılmış olan yönüne dikkat çekilmek ile beraber Cenabı Allah'ın, farklı olgulardan farklı neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci olarak yaratmaya güç yetirebildiğine de dikkat çekilir... ki anne rahmine dahi suyun taşıyıcı özelliği ile indirilen insan, beşer yaratılmış olmanın başlangıcını, suyun taşıyıcı özelliğinde bulmuş olmaktadır.

Surede su, farklı açılardan çok yönlü konu kılınır iken olguları, tek yönlü değil, çok yönlü değerlendirmemiz gerektiğinin dersini taşımaktaydı... ki bu anlamda dahi su, ders konusu kılınmış olgu olarak varoluşta ve vahiyde karşılığı olan belirlenimler üzerinden surede yerini almış olmaktadır. Su dolayımında çok yönlü olarak farklı bakabilmenin olanağına dikkat çekilmekteydi.

Surenin 45 ve 46. ayetlerinde de Cenabı Allah “Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Şayet dileseydi, onu hareketsiz kılardı. Güneşi de ona delil kıldık. Sonra -onu- kolayca çekip alırsız” denilir. Bu ayette gölgenin, mümkün kılınmış olduğu, güneş neden bağıntısında

gerçekleştığı ve istenseydi eğer sabit dahi kılınabileceği vurgulanır. Gölgenin, neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci olarak mümkün varlık olarak var kılınmış olduğunu, bu ayetten anlamaktaydık. Böyle olmak ile beraber ayette gölgenin; farklı -sabit/ değişmeyen- yaratım belirleniminde mümkün kılınmış olunabileceğine de dikkat çekilir. Yani mümkün varlık olarak var olmakta iken farklı yaratım belirleniminde yaratılmış olmak da mümkündür. Farklı yaratım belirlenimlerinde, farklı dünyalar yaratmak da olanaklıydı.

Böyle olsa da tercih edilen, güneş dolayımında yani güneş ışınları dolayımında gerçekleşen gölgenin uzaması ve kısalmasıydı... ki zamansallığa delil olsun, değişime delil olsun, mümkün varoluşa delil olsun, neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci gerçekleşen varoluşa ve yaratıma delil olsun. Böyle olmak ile beraber, insana delil olsun. Çünkü gölge, asli varlığın delili iken gölge dolayımında asli varlığın var olduğu mahiyetine işaret eder.

Bu durumda, güneş, varlık ve gölge bağıntısından bakıldığında, bütün varlıkların asli varlığının Allah olduğuna -dahi- temsilen dikkat çekilmiş olunur. Varlıklar gölge misali, asli varlıkta gerçekleşen tanrısalların görünüş bulduğu mahaldir. Neden bağıntılarında var olmaları dolayımından da anlamaktaydık ki yaratıcıları ile var olmaktalardı. Bu iki ayet dahi temsilen yorumlandığında, her varlığın sadece neden bağıntılarında yaratılmış olduğu değil, yaratıcısı olan Allah ile var olduğunun gerçeğini işaret etmekteydi.

Gölgenin insana işaret eden temsil -mecaz- anlamına binaen belirtir isek: insan da gölgesi misali, sıfırdan başlıyor gibi büyüme ve sonunda ölüyor olarak varlık sahnesini terk etmekteydi. Her varlık asli olan Allah ile vardı ve Allah'ın kendisine takdir ettiği yaşam kadar varlık sahnesinde görülecekti.

Surenin 2. ayetinde; göklerin ve yerin mülkünün, egemenliğin Allah'a ait olduğu vurgulanır. Tenzih gereği, çocuk edinmekten münezzehtir olduğu yani yaratan varlık olduğu da ifade edilmiş olur. Ayetin sonunda da her şeyi Allah'ın yarattığı vurgulanmak ile beraber, yarattıklarına

kaderlerini takdir edenin Allah olduğu da vurgulanır. Yani, yarattıklarına, varlık olmaya dair kaderlerini, dolayısıyla da tür belirlenimli var olmayı ve bir zamana kadar var olmayı takdir edenin Allah olduğu ifade edilmiş olunur. Surenin 45. ve 46. ayetleri ile de gölge dolayımında bu anlam, temsilen ifade edilmiş olunur. Cenabı Allah isteseydi; insanın yeryüzündeki yaşamı, sabit kılınmış olup sürekli kılınabilirdi. Gölge misali değişen varoluş sürecinde var olan insan, sonunda varlık sahnesinden çekilip alınmaktaydı.

Furkan suresini ve ayetlerini, çok başlıklı yorumlarken dahi çoklu bağıntılılığa bağlı olarak çok bağlamlı ve çok anlamlı gerçekleşen dil zenginliğini görmekteydik. Gölgenin bir ayet olarak ifade edildiği ayetleri, çok yönlü ve çok açılı değerlendirirken dahi ayetlerin çok anlamlı olarak kullanılmış olduğuna dikkat etmek gerekirdi. İnsana yapılan teklife, çağrıya dair çok yönlü cevap veriliyor olmasından da sorunsal olanı çok yönlü değerlendirmek gerektiğini görmekteydik. Kur'an'ı ve sureleri çok ilkeli ve çok başlıklı değerlendirirken dahi çoklu gerçekliği ve anlamlılığı karşıladığı doğrultuda okumaktaydık.

Surenin 47. ayetinde, gece ve gündüzün fayda bakımından yaratılmış olduğuna dikkat çekilmekteydi. Gecenin elbise gibi kılınmış olması bağıntısında örtü, gizlilik, belirsizlik vb. içerdiği anlamdan, gündüzün de görünme, aşikâr olma ve belirliliği içerdiği anlamdan bakıldığında; bilgi, ruhsal durum ve fayda bakımından olay ve olguların insanda, bağıntısal anlam-değer yüklemelerinde çok anlamlı gerçekleştiğini de anlayabilirdik.

Çoklu gerçeklikte çok anlamlı olarak gerçekleşen bir olguyu tek anlamlı, tek yönlü yalınkat olarak değerlendirmemek gerekirdi. Kur'an'da ve varlıkta ayeti; farklı ve benzer yönleri dolayımında, farklılıklara bağlı olarak çok yönlü değerlendirmeye açık olmak ve benzer yönleri bağıntısında çok anlamlı yoruma açık olmak gerekirdi. Çoklu gerçekleşmekten, çok anlamlı var olmaktan/ olabilmekten dolayı; çok yönlü bilmeye, çok açılı bakabilmeye ve esas bağıntısında çok anlamlı okuyabilmeye, dolayısıyla da çoklu bağlamda çok anlamlı

yorumlayabilmeye ihtiyaçlıydık... ki surede işaret edilen furkan idrak düzeyinde gerçeği ve gerçeğe bağlı olarak gerçekleşen gerçeklik belirlenimlerini daha doğru biçimde bilmeye ve anlamaya dair olanak sahibi olabilelim.

Surede suyun yaratıma dair belirlenimleri, insanın yaratımına zemin kılınması ve insanın evlilik ve soy bağıntısında sosyal varlık kılınmış olduğu da vurgulanır iken yaratımın Allah ile gerçekleştiğine dikkat çekilir. Başka bir deyişle de sudan başlayan hikâyeye, tür olarak var olmaya, ilişkilerde anlam-değer varlığı olarak metafizik varlık olmaya doğru süreç ve değişim oluşu içinde gelişir. Surenin 54. ayeti de bu bağıntıdan bakılması gereken anlama haiz iken varlıkta bağıntılılığın, anlamda bağlamsallığın, çoklu yönlü ve çok katmanlı olarak gerçekleştiğini görmekteydik. Surenin genelinde de katmanlı çok oluşu yaratma ve gerçekleşmeyi anlayabilmekteydik... ki Furkan olacak isek yalınkat olarak "Sadece böyledir" yargılarından artık kurtulmak gerekirdi.

Eskiler Kur'an'ın her bir ayetinin; yedi idrak düzeyinde zahir ve batın olmak üzere ikili anlamının olduğu yani yedi zahir yedi de batın olmak üzere on dört anlam taşıdığını ifade ederlerdi. Furkan suresi, eskileri haklı çıkaran anlam zenginliğini görmek için önemliydi. Ancak, Furkan suresi ile de görmekteydik ki bağıntısal ve bağlamsal gerçekleşen her ne var ise katmanlı varlık olma olanağında çok yönlü ve çok gerçekli olarak çok anlamlı gerçekleşebilmekteydi... ki söz konusu bağıntısal bilmek ve bağlamsal yorumlayabilmek ise bilmenin ve yorumlamanın anlama dair zenginliğini, yedi rakamı ile sınırlamamak gerekirdi.

Yorumu yapılanın esası bağıntısında yorum; varlık ve varoluş çok katmanlı, çok yönlü, çok biçimli, çok gerçekli, çok anlamlı, çift yönlü vb. gerçekleşmekte ayrıca yüklem belirlenimli bağlamsal ve bağıntısal değişime açık gerçekleşmekte iken hep bir tam bir eksik gerçekleşmekteydi. Yani yaratım belirlenimli gerçekleşeni yorumlamak, hep yeni bir oluşta anlamaya ve bilmeye açık gerçekleşir iken anlamaya ve bilmeye sınır vurmaktan düşünebilmeyi

öğrenmeliydik.

Varlıkta, olay ve olgu bağıntısında gerçekleşenler, çok gerçekli yani çok anlamlı gerçekleşir iken çok yönlü ve çok açılı değerlendirilmeyi hak etmekteydi. Yaratım; katmanlı yaratım bağıntısında çok gerçekli yani çok anlamlı gerçekleşir iken yaratılmış olan olay ve olgular, tek bir açıdan tek yönlü değerlendirildiğinde, gerçekliği idrak etmekten yana uzaklaşmaktaydık.

Furkan suresi, tek açılı veya tek yönlü olarak gerçekleşen yalınkat bakışımı aşmanın olanaklı olduğu gerçeğini bize işaret eder. Kur'an'ın her suresi, farklı ilke bağlamında çok açılı ve çok başlıklıydı. Özellikle Furkan suresinde; çok yönlü, çok açılı ve çok başlıklı olmak, üslup olarak ve gerçekte olanı işaret eden yönlemsel ifade düzeyinde konu kılınmaktaydı. Sure; çok anlamlı veya gerçekli gerçekleşen yaratıma dair anlam zenginliğini de bize göstermekteydi. Öyle ise idrakte furkan olabilmenin olanağında, Allah'ı ve Allah'a bağlı olarak gerçekleşenleri daha doğru anlayabilmek için dahi olsa, yalınkat bakış biçimlerini aşarak, çok yönlü, çok açılı düşünebilmeliydik.

Bizler Allah'a, bildiği yerlerden sormaktaydık. Bildiği yerlerden kendisine gitmekteydik. O da bizlere bilmediğimizi soracak değildi, önceden haber verdikleri dolayımında bildiğimiz yerden bize gelir iken bilmediğimiz yerden de bize gelecek değildi. Başka bir deyişle de bilmediğimizden değil, bildiğimizden sorumluyduk. Gelecek de vahiy ile haber verilenler, keşfe açık deneyimler, ilkesel gerçekleşenler izleğinde ussal olarak değerlendirildiğinde, sürprizlere açık olsa da sonuçta bilmediğimiz yerden bulmuş olacağımız değildi. Cahillikte inat edenler hariç, sağduyu sahibi herkes, öngörülü bir geleceğe bakabilme olanağına haizdi.

Surede Furkan; Kur'an'dı, surenin kendisiydi, hak edişe bağlı sistemsel kılınmış yaşamdı, idrak düzeyinde furkan olması gereken insandı ve bunları yaratmanın dolayımında Furkan sıfatını isim olarak hak eden Allah'tı. İnsan hakikatin sınırlarını gözetmekte yani tenzihe dikkat etmekte ve Allah ile var olmanın sınırlarını gözetmekte yani tevhide

dair güzel ahlaka dikkat etmekte ise Furkan olmaktan paye sahibi olabilmekteydi. Furkan olan Allah veli, vekil, yar ve yardımcı olmak ile kalmayıp, bütün varlık âlemlerin seyri kendisinde açılır iken tanrısal olanaklar emminde Allah'a yükselmek mümkündü.

Rabbim, bizi Faruk olmaktan mahrum kılma! Rabbim, bizi seni zengince anlamaktan, bilmekten mahrum kılma! Rabbim, bizi kendinden mahrum kılma!

*

Kur'an'da İnsan 4

Şuara suresi...

Sure Ta, Sin, Mim harfleri ile başlar. Ta harfi ile anlamaktaydık ki sure de tenzihe dair ifade biçimi korunmaktaydı. Öte değil, yakın olan Allah konu alınmaktaydı. Sin harfi ile anlamaktaydık ki ilişkiye bağlı etkileşimlerde yüklem almaya dair gerçekleştirmeler konu edilmekteydi. Tesiri altında kalınanlar bağıntısında sonuçta ne olduğu konu edilmekteydi. Mim harfi ile de anlamaktaydık ki sonuç bağıntısında belirli olan veya belirecek olanlar konu alınmaktaydı. Sure bağıntısından bakıldığında teklif ve sonuçta insanda gerçekleşecek olanlar, gerçekleşmesi gerekenler konu alınmaktaydı.

Şuara suresinde konu anlatısı; Muhammed Mustafa efendimizin, teklifin kabul görmemesi, kendisinin yalanlanması vb. sebeplerden dolayı, inanmıyorlar diye kendini kahrediyor olmasına dikkat çekilerek başlar. Kendini kınamak değil, kendine kahrediyor olacak biçimde ruhsal anlamda kendini hırpalamak surede konu kılınır. Muhammed Mustafa emsalinde de her hizmet ehli insana, gerçeğe inanmıyorlar diye kendisine kahrediyor olması değil, bakış açısını değiştirecek biçimde nebiler anlatısı dolayımında iman ve özgüven telkin edilir. İman ve özgüven ile teklifte ısrar etmeye veya hizmete devam etmesi gerektiği vurgulanmış olur. Gerçek, özgüven bulduğumuz zemin olması gerekendi. Allah, iman ve özgüven bulmamız gereken özgüven kaynağımızdı.

Ta Ha suresinde ki gibi Muhammed Mustafa efendimiz emsalinde evvela Musa nebi ile ders verilir. Firavuna gitmesi korku ile başlayan Musa nebi, Allah'ın verdiği destek ile beraber imanın özgüvene dönüştüğü oluş içinde dilinin peltekliğini de aşmış olarak Firavun'a cevap verebilmekteydi. Firavun, iktidarın verdiği özgüveni kibire, kendini tanrı zannetmeye taşımış olandı. Sihirbazlar işlerinde maharetli tesir -sihir- ehli olmaları sebebi ile özgüven sahipleriydi. Lakin gerçeği özgüvenine zemin kılan Musa nebi karşısında özgüvenleri fazla sürmüştü de değildi.

Surede; Musa nebinin evvela, nebiliği, kendini yetersiz gördüğü için kabul etmediğini, Harun nebinin üstüne attığını görmekteydik. Bu, görevden kaçmak değil, yetersizlik belirlenimleri sebebi ile özgüven yetersizliğinden dolayı gerçekleşmekteydi. Korku da özgüven yitiminin ana sebeplerindendi. Bunu da anlamaktaydık. Cenabı Allah ise Musa'nın isteğine "Hayır" diyerek itiraz etmiş onu desteklediğini bildirmek ile motive etmişti. Yani özgüven yitiminin nedeni olan yetersizlikleri ve kaygıları ortadan kaldırmak ile kişinin özgüveninin yenilemesi olanaktı. Bazen insana, bir söz bile özgüven bulmasının olanağı olabilmekteydi. Söz konusu Allah ise özgüvene dair inanmışlıkta motivasyonunu Allah'ta bulmak, olmazı olur kılan yaratıcı etkinlik -çaba- içinde bulunmak ve bütün varlığı ile Allah'a katılmak anlamını taşımaktaydı.

Özgüven; yüklemelerine bağlı olarak kazanılan, yitirilen veya yeni bir yüklemeye bağlı yeniden edinilen bir hâldi... ki sihirbazlar, Musa ile mücadelelerinin sonucunda bir önceki özgüveni yitirip Allah'ın gerçek olduğu inançta/ imanda özgüven bulmuş olarak Firavuna karşı gelebilmekteydi.

Özgüven; olması olanaksız bir durumda olmazı olur kılabilecek inanmışlık belirlenimi olarak sezgide de deneyimlenirdi. "Ol" emri; insanın hayal gücünde, duasında, sözünün gerçekleşmesinde vb. gerçekleşir iken özgüven belirlenimli olarak, insanda temsilen böylesi de gerçekleşme biçimi olardı. Musa nebinin sihirbazlara yönelik tutumunda ve evvela korkması, ardından da asayı yere atmasında, bu özgüven biçimi gerçekleşmekteydi.

Geçmişe dair deneyimler de geleceğe yönelik özgüven ile bakmayı olanaklı kılmaktaydı. Geçmiş deneyimler, olacağı/ olabileceklerin bilgisini taşır iken hem deneyime dair ilmi hem de geleceğe dair sezgide özgüven ile geleceğe bakmayı olanaklı kılar... ki bu da Neml suresinde Melike Belkis'in tarihsel bilgisinde görülecek olardı. Neml suresi 34. ayette "Dedi ki melikler bir yere girdiğinde, o yeri helak eder, halkın büyüklerini zelil eder. Bunlar da böyle yapacaklar" denir iken gelecek

belirlenimli olarak deneyime dair ilim ve sezgi, özgüven belirlenimli gerçekleşmekteydi.

Sihirbazlar ve Musa nebinin, halkın nezdinde karşılaşmış olmalarından da anlamaktaydık ki meşruiyet halkta arandığında temellendirilmiş olarak halkın desteği ile özgüven canlı tutulabilmekteydi. Musa nebi de Allah'tan bulunduğu destek ile özgüven göstermekte ve sihirbazlara karşı net davranabilmekteydi.

Surede, Firavun tebaasının da İsrailoğullarından fazla olmaları, organize olmaları, güç bakımından üstün olmaları dolayımında özgüven gösterdiklerini görmekteydik. Söz konusu hayata kastetmek olup da Musa ve kavminin peşine düştüklerinde, Musa'nın kavmi onları görüp de "Yakalandık" dediklerinde, Musa nebinin "Asla" veya "Hayır" demiş olmak ile beraber "Şüphesiz Rabbim benimle beraberdir" demesinden de anlamaktaydık ki iman onda özgüven olarak biçimlenmişti.

Özgüven, kişiye bakışımına dair, tercih ve eylemlerine dair netlik kazandırmaktaydı ki bunu Musa nebinin özgüven yolculuğunda görmekteydik. O Allah'a olan imanında yani emin olması ve güvenmesinde, hiç yalnız bırakılmamış olması sebebi ile özgüveni yitirdiği anlar olsa da özgüveni hep yeniden kazanmış olarak yolculuğuna devam etmekteydi.

Surede İbrahim nebinin, babası ve kavmi ile olan diyaloga bakıldığında, Allah'a olan imanından cesaret alarak imanını özgüvende biçimlenmiş yiğit gence tanıktık. Başka bir deyişle de İbrahim nebi gerçeğe sırtını vermiş olarak gerçek olandan emin olmanın verdiği özgüvende eleştirel olabilmekteydi. Gerçek, gerçeğe dair bilgi, kişiye özgüven bulması adına yeterdi. Gerçek ve fayda bakımından Allah; İbrahim nebinin babası ve kavmin inanıp da kendisine bile faydası olmayan ve sonuçsuz bırakan inanç nesnelere münezzeh olarak gerçekte ve kullarının faydasına olan ile onlara dönebilmekteydi.

Başka bir deyişle de yaratıcı kaynaktan hareket ile gerçeği zeminlendirmek ve fayda umarak iş görmek olması gerekendi. Gerçek ve fayda bağıntısından bakıldığında surede Allah; El- Aziz ve Er-Rahim isimleri ile sıklıkla zikredilmekteydi. Yani mutlak başarı ve merhamet sahibi olan Allah'tı ki O'nun ile başarı, üstünlük, galip olmak edinilebilir ve merhamet kaynağı olarak O'ndan fayda umulabilirdi... ki sadece bu iki sıfatı karakteri bulan kişi özgüven yitimine fazla uğramadan yaşayabilirdi. Özgüven El- Aziz isminin bir belirlenimi olarak kullanın deneyimlediği idi.

Surede Nuh, Hud, Salih, Lut, Şuayb nebilere de yer verilmişti. Her bir nebinin ortak özelliği Muhammed Mustafa emsalinde de gördüğümüz, yalanlanmış olmalarıydı... ki bu, kendimize kahretmemize sebep değil, Allah'a hizmet ediyor olmanın şerefi ve özgüveni ile hizmetten taviz vermememiz gerektiğinin dersiydi. Özgüven, varoluş nesnelinde edinileceği gibi, özden kaynaklı olarak iman ile de edinilecek olmalı. Varoluş nesnelinde edinilen özgüven, nefsi emmare söz konusu ise kibre dönebilmekteydi. İmana dair özgüvende ise haddini bilmek, vakur olmak ile beraber zorlukları göğüsleyebilmenin duruşu, yitirilenlere karşısında metanetli olmanın olgunluğu gerçekleşebilmekteydi.

Özgüven; varlık sahnesinde varlık olma bakımından kendi olmanın olanağını göstermenin, kendi olmanın anlamını, değerinde gerçekleştirilmenin olanağıydı. Ancak, Firavun ve diğer zalimler gibi kibre döndüğünde kendi öz anlam ve değerine yitip kalındığının belirlenimi olabilmekteydi. Furkan suresinde insan; Allah nezdinde değer olmasına binaen sureye önemsenen varlık olarak konu edilmekteydi. Şuara suresinde ise gerçek, ilim, varoluş nesneleri, kendi olmanın anlam ve değeri vb. bağıntısında, Allah'a iman ile özgüven bulmuş olmakta, Allah ile kendi olmanın değerini cesaret ile göstermesi ve takva ile muhafaza etmesi gerekendi. Takva gelecektekine yana eminlik, cesaret de yersiz korkularını aşmanın olanağı olarak Allah'a yükselmesinin aracı olmak ile beraber varlık sahnesinde varlık olmanın değerini özgüvende göstermeyi olanaklı kılmaktaydı.

Surede nebiler; nübüvvet hizmetlerine karşılık bir şey de istemiyor olduklarını ifade etmekteydi... ki bu hem güvenin tesis edilmesinin gereği hem Allah ile var olmanın verdiği özgüvenin gereği hem insan olmanın -haysiyetini- anlam ve değerini korumanın gereği hem muhatabın vicdanında hak ve batıl olanı sorgulamasının gereği hem de gönüllülük esas gereği, Allah'a hizmet etmek gerektiğinin dersini taşımaktaydı. Her bir nebi, halkına itaat etmeleri gerektiğini ifade etmekteydi... ki bu, kula kul olmak anlamında değil, Allah'tan gelen mesaja, insandan el uzatan Allah'a tutunmak anlamını taşımaktaydı. Bunun ile beraber hem "Bana güvenin" hem "Bana katılın" hem "Benim ile sonuç alacaksınız" hem de "Kabullerinizi değiştirin" anlamını taşımaktaydı.

Her bir nebi yalanlanmalarına karşılık, gönüllülük esasını yitirmeden teklife devam etmişlerdi. Nebiler; varoluşa, yaşama dair yanlış kabullerin değişimini de öncelemekteydi. Böyle iken hizmetten, Allah ile taviz vermeyen imana, cesaret ve özgüvene haizdiler. İman cesarete içkin özgüvene döndüğünde, hak olan batıl olana zaten insan üzerinde galipti. Bu anlamda her bir nebi insanlığa emsal olarak, batıl olana nasıl galip gelineceğinin yönlemselliğini de göstermiş olmaktadır.

Surede, dünya menfaatinin, nimetlerinin dünya için kılınmış iken sonuçta gerçeğe dair teklifi inkâr eden yani yalanlamış olanlara, faydası olmayacağı da vurgulanır. Ne malın ne de evlatların fayda vermeyeceği bir sondan bahsedilir ki insan ne ile kendini güvende hissetmekte, özgüven bulmakta ise onu yitirdiğinde, dünyası başına yıkılmış olan bir sonuç ile karşı karşıya kalmış olacaktı.

Böylesi sonuçtan muaf olanlar veya kurtulmuş olanlar ise Allah'a kalbi selim ile gelmiş olanlardı. Yani iman ile sağlam kılınmış, güven uyandıran, inkârdan beri ve zandan yana temiz olan bir kalp ile Allah'a varanlardı. Sure bağlamında kalbi selim demek; iman ve cesaret ile beraber, ilkesi gereği net, kararlı olarak özgüvene haiz olan kendilik alanında, özgüven sahibi olmak anlamını taşımaktaydı. "Kalbi selim" denilmesinden anlamaktaydık ki Kur'an'da "Kalp" denildiğinde, et

parçası olan kalpten farklı olarak kendilik alanı kastedilmiş olmaktadır. Özgüven olmayan bir kalpte yani kendilik alanında, yüklem aldıklarına bağlı olarak kendi olmanın olanaklarında kendi olmaktan yana kararlılık, tutarlılık gösterilmesi beklenemez.

Özgüven sahibi olanlar, inanmışlık zemininde tutarlı ve kararlı olarak kalbi selim sahibiydiler. Kalbi selim; Allah'a imanında kati olarak, güven ve cesarete haiz olarak, özgüven sahibi olmak anlamını taşımaktaydı. Allah'a veli olmuş, vekili de Allah olmuş bir kul, kendi olmayı Allah ile bulduğunun idrakinde, kendi olmanın değerini özgünce gösterebilmekte ise özgüven sahibi olarak kendi olmanın olanağını deneyimlemekteydi.

Özgüven; kendi olmanın değerini, kendi olmanın anlamını, kendi olmanın özgünlüğünde, özgürce gösterebilmenin olanağıydı. Özgürlük; kendi olmaya dair gerçekleşme erki yani gerçekleşme iradesi gösterebilmekte, cesaretle, özgünlüğünü koruma çabasında görünüş bulsa da özgüvende sürekli kılınmış olarak muhafaza edilebilecek olandı.

Sureye dikkat edildiğinde, inanmışlık ve özgüven bağıntısı da gözden kaçmamalıydı. Her kişi; anlam-değer yüklü inancını erek belirlenimli kılar iken inanç nesnesi kılmış olmaktadır. İnanmışlık ise ortak değer alanında, ortak değer alanı ereğe bağlı moral ve motivasyon sağlar iken diğerinin inanmışlığına kıyasen karşıt belirlenimli gerçekleşme olanağında taraf olmakta gerçekleşmekteydi... ki her kişi, inanmış olarak varlık sahnesinde yerini -pozisyonunu- alır iken çevre faktörü ile beraber yerini korur iken yerini değiştirme iradesi göstermekte değildi. Nebiler ile anlatılan ise zanna, batıl olana dair olup da taraf olunan her ne ise artık bırakılmış olarak, hak olana inanmış olmak ile varlık sahnesinde insanın yerini almış olmasıydı. İnanmışlık, surenin başlıklarından olup, özgüven başlığının da belirlenimlerindendi.

Surenin insanı; Allah'a gönüllülük esası ile hizmet eden irşad ehli, nebi varışçısı alim olan insandı. Yani mürşit ve alim olma yeterliliği olan insandı. İrşattan taviz vermeden kati iman, cesaret ve özgüven ile

hizmetine devam etmesi gereken idealist insandı. Eş deyişle de hakkı kendisine dava kılmış dava insanı olan insandı. Hak olanı, diğerinin hakkını savunmak ve tesis etme çabası ile kalmayıp, sonuçları öngörerek olması gerekenler izleğinde örnek olan insandı. Allah ile var olmanın olanağında; özgündü, özgürdü, özgüven sahibi olarak özgünlüğünü ve özgürlüğünü sürekli kıldı.

Böyle olmak ile beraber, iman ehli her müslim; irşat ehli olacak diye bir kaide olmadığı içindi ki iman etmenin sorumluluğunu üstlenmiş olarak, Allah'a yönelik kati iman sahibi, nefsi emmareye yönelik cesaret sahibi olarak hayır diyebilme olanağını kullanabilen ve akıbet/ ahirete yönelik sonuç bağıntısında Allah'a güveniyor olarak imanı özgüvene dönmüş olan surenin insanıydı. Müslim olmak dahi inkârın ve nefsi emmarenin galip olma çabası gösterdiği bir dünyada; hakkı, diğeri ile insanca yaşamayı, kötülüğü veya günahı meşru göstermemeyi dava kılmış olmanın karakterini taşıyor olmak anlamını taşımaktaydı. Özgüveninin kaynağını Allah'ta buluyor olmak ile beraber, Allah'ın kendisine vahiy ile bildirdiği sonuçlardan hareketle Allah'a güvenmiş olmakta, özgüvenini her türlü zorluğa rağmen, dinini talim eder iken tahkike dair olarak Allah'ı her yanında bulduğunda tazeleyendi.

Surede, İbrahim nebiye dikkat edildiğinde, özgüvene dair motivasyonunu Allah ile olan samimi ilişkisinde bulunduğunu görmekteydik. İbrahim nebi, Allah'ı yar ve yardımcı olarak bulunduğu ilişkide, özgüveni tam olardı. Kavminin putları ise yakinen ilişki kurmaktan uzak, tek taraflı ilişkide ilişkiyi hep sonuçsuz bırakanlardı. İnsan, karşılıklı olarak ilişkide muhatap alınmaya ihtiyaçlıydı. İlişkinden sonuç aldıkça hem ilişki anlam ve değerli olmaktaydı hem ilişkinin muhatapları karşılıklı değer oluşunda birbiri için ve kendileri için, anlam yüklemine anlam bulmaktaydı hem de beraberliğin verdiği eminlik, güven, kaygıları aşmayı olanaklı kılar iken varoluşa dair özgüven bulmayı olanaklı kılmaktaydı. Musa nebi vazifeye dair özgüveni, İbrahim nebi ise varoluşa dair özgüveni en temelde Allah'ta bulmamız gerektiğinin emsali olarak surede konu alınmışlardı.

Sure, her müslimi muhatap alıyor olarak okunduğunda; müslim olmanın sadece Allah'ın sözüne iman etmiş ve kabule dair itaat etmiş olmakta gerçekleştiği değil, ilahi sözü karakteri kılmış ve Allah'a imanını özgüvene taşımış dava insanı olmakta da gerçekleştiğini göstermekteydi... ki özgüveni; karşı karşıya kaldığı zorluklara veya kötülöklere, nefsi emmareye rağmen sürekli kılabilsin. Özgüvenini her yitirdiğinde, kati iman ve inanmışlığın verdiği cesaret ile yeniden bulmuş olsun.

Sure genelinden bakıldığında özgüven; yüklem belirlenimli nesnelere dolayımında kazanılabilen, kaybedilebilen ve referans değişine bağlı olarak değişebilen. Gerçek, gerçeğe dair ilim, Allah'a iman, Allah'tan gelen himmet veya inayet, gerçeğin galip gelmiş olduğu sonuç ve hak edişlerin tesis edildiği sonuç, Allah'tan özgüven bulmuş olarak yaşamanın referanslarıydı. Allah ile özgüven bulmuş kul/ kişi, kendi olmanın olanaklarında kendi potansiyelini deneyimlemekte, sonuçta başarı ile kendi olmanın tadına varabilmekteydi.

Özgüven, kendi olmayı hak edilmiş değerde yaşamanın, deneyimlemenin olanağı olarak da insanın ihtiyaç duyduğuydu. Yani El-Aziz, El- Vekil ve El- Veli tanrısalları, özgüvende vücut bulmuş olarak her insanın deneyimine açıldı. Önemli olan ise El- Aziz, El- Vekil ve El- Veli tanrısallarını, hakkı gereği, Allah'a iman ile korkulara rağmen korkuları aşarak, zorluklara rağmen zorlukları aşarak, kötölüğe rağmen kötölüğü aşarak, iftiralara rağmen yalanları hiçe sayarak, talim edebilmenin cesaretini gösterebilmektir.

Kötölük, korku, kaygı, güvensizlik vb. öznel durum ve duygularda insan, arkasını kollamaktan, önünü göremez veya geleceğine bakamaz duruma düşmekteydi. Arkasını kollamaktan, günü yaşamaya, geleceğe bakmaya yitik kalan için yaşam, gerçekte yaşanmayandı. Kötölük, korkular, kaygılar, güvensizlik, nefret, ihanet vb. ne var ise kişiyi, anlam ve değerinden yana tüketir iken yaşamın kendileri ile yaşanmayacak olduğunun sonuçlarına sebep vermekteydi.

Özgüveni; gerçeği yalanlamaya dair inada, üstten bakışlı kibire, haddi aşmış olmanın zorbalığına, kötülükten haz alıp da meşru kılmaya vb. taşımadan Allah'a iman ediyor olmanın olanağında dava insanı olarak yaşamak gerekti. Eskilerin tabiri ile zilli değil, asli niteliğinde yaşamış olmak gerekirdi. Yani nefsi emmaresi zemininde kendiliğe dışsal nesnelere dolayımında özgüven değil, (ki bu özgüven belirmi de hakkı gereği kullanıldığında olması gerekendi) özünden yani özgüvenin kaynağı olan Allah'tan özgüven bulmuş olarak özgüvenin deneyimleniyor olması gerekirdi.

Sureye, Allah'ın hitabından bakıldığında, özgüven sahibi olarak rol model olan Allah'a tanık olunur. Surede de görüleceği üzere Allah'ta özgüven, varlıkta ilke gereği otorite olmasından gelmekteydi. Otoritede de özgüven belirlenimiydi ama söz konusu Firavun gibi olmak ise otoritenin yıkımı ve özgüven yitimi kaçınılmazdı. Cenabı Allah ise, varlık duruşunda net olan, hak, adalet ve rahmetten taviz vermeden iş gören, kararlı olduğunu tarihsel izlekte gösteren, sonuçlardan emin olarak uyaran Allah'a dikkat edildiğinde, varlık olma bakımından kendinden emin, işlerinden emin, varlık değerini özgüven belirleniminde gösteren Allah'a tanık olunur. "Onu -Kur'an'ı- şeytanlar indirmedir" derken dahi kendisinden yana şüpheye düşmeyen Allah'ın, Allah olarak özgüven sahibi olmakta ifade de bulunduğunu anlamaktaydık.

Surenin 222. ayetinde şeytanların, yalancı günahkârların üzerine ineceği bildirilmekteydi. Kur'an'da Fussilet suresinde, doğru yol üzere olanların üstüne meleklerin ineceği ifade edilmekteydi. Demek ki insana hem karakter hem yoldaş hem de olanak olması bakımından iblisler veya melekler inebilmekteydi. Sure genelinden bakıldığında ise şeytanlar; yalancı günahkârlara iniyor olup, Allah ile kalbi selim bulmuş olan imanda katî, ilkesinde net ve ilkeyi gerçekleştirmekten yana kararlı olan özgüven sahiplerine -müminlere- incek veya arkadaş olacak değillerdi.

Surenin 193. ayetinde de “Onu Ruh’ı Emin indirdi denir iken hem Kur’an’ı şeytanların indirmediği ifade edilmiş olmakta hem böylece, Muhammed Mustafa efendimize özgüven, iman -inanmışlık- telkin edilmekte hem Kur’an dolayımında iman edenlere nasıl bir kitaba sahip kılınmış oldukları üzeri özgüven telkin edilmekte hem de Muhammed Mustafa dolayımında, ümmetinin keşfe açık alimlerine, özkaynaktan hareket ile keşiflerinin doğru olup olmadıklarını değerlendirmeleri gerektiğinin dersi verilmiş olmaktadır.

Surenin sonunda şiirin değil, yaşamadıklarını ifade eden şairlerin eleştirildiğini görmekteydik. Yaşamadığının yalancısı olmak, yadsınmaktaydı. Yaşamadığının yalancısı olup da yalana dair özgüven gösterisi yapanlar, sonuçta yalanları ile baş başa olarak kendi olmaya yitik olmanın ezikliğini deneyimleyenlerdi. Yaşamadığının yalancısı olan şairler, boş özgüven sahipleri olarak eleştirilmekteydi.

Başka bir deyişle de sanat, gerçekliğe dair uyandırıcı estetik yargısal olmakla beraber, gerçeğin verdiği özgüvende deneyimlenmeliydi. Gerçekliği çarpıtan, gerçekten koparan sanat, estetik yargısal olarak insanın yaratıcı gücüne tanık olmak için önemli olsa da insana, gerçekte karşılığı olmayan özgüven vermeli değildi. Özgüven; gerçek, ilim, emek ile gerçekleşmesi gerekendi. Dinsel anlamda da iman, dolayısıyla da Allah ile olmazı olur kılmanın duygu belirlenimi olarak, tevekkülün bir olanağı olmakta gerçekleşendi.

Dini anlamda tevekkül; kulun, işlerine Allah’ı vekil kılması ile ilgili olup, hak edilmesi gerekendi. Surede Musa ve İbrahim nebini yaşantısından ve diyaloglarından kesitler verilir iken Allah ile kul arasında hitap-muhatap belirlenimli olarak hak edilmiş bir ilişkiye dikkat çekilir. Kişi gönüllülük esasına bağlı Allah’a hizmete adanmış ise Allah da kulunun işlerinde kendisine yar ve yardımcı olan velisi, vekili olabilmekteydi. Allah’ı hak etmek gerekirdi ki kişi O’nu velisi ve vekili bulmuş olsun. Velisi ve vekili Allah olan için ise tevekkül, pasif bir dini tutum değil, inanmışlığa bağlı olarak özgüven belirlenimli gerçekleşendi.

Yani kişi işlerinde, Allah'ı vekil olarak bulmakta ise Musa nebi gibi dışa dönük olarak, olmazı olur kılan özgüven sahibiydi. Eş deyişle de tevekkül sahibiydi. İbrahim nebi gibi, kavmi tarafından yalnızlaştırılmış, olumsuz anlamda öteki kılınmış olduğundan dolayı tek başına -ümmet- olup da yaratılmış olanlara mihnet etmeyen olmakta da Allah ile özgüven bulunduğuna surede tanıktık. Yalnızlaştırılan İbrahim, nimeti veren, sağlığını muhafaza edecek olan, kendisini yalnız koymayacak olan Allah'ı, yar ve yardımcısı bulmaktaydı. Aidiyetini Allah'a aidiyette bulmakta olduğu içindi ki Allah kulundan sorumlu olmak ile beraber velisiydi.

Eş deyişle de aidiyeti Allah'a olanı Allah, sorumluluk sahibi olarak yar ve yardımcı olan velisi olmakta sahiplenmekteydi. Velisi Allah olan, bütün işlerinde Allah'a sığınma hakkını kendinde bulmaktaydı... ki bu da inanmışlık içeriği ile özgüvene dair tevekkülün başka bir biçimiydi. Kişi; kalben Allah'ın varlığından emin, deneyime dair olarak işlerinden emin, işlerinde ilkeselliği gözeterek ilke gereği iş görmekte olduğundan ussal olarak idrak düzeyinde emin ve ilkesel oluşu ahlaki edinmiş olarak gerçekleştirdiğinden sonuç alacağından emin ise tevekkül, özgüvende karakterize edilmiş olarak gerçekleşmekteydi.

Söz konusu Allah'a aidiyet ve O'nun sorumluluk alanında var olmak ise kişinin vekili ve velisi Allah'tı ki böylesi durumda tevekkül, hak edilmiş olmakta kazanıldı. Tevekkülü hak etmiş kişi için olmaz denilen ne varsa, hak, adalet ve rahmet üzere olduğu sürece gerçekleşecek olandı. Onlar, Allah'tan ve Allah'ı yakın bulmuş olmaktan şüphesi olmayanlardı ki yaşamadığının yalancısı olan şairler gibi, argo tabirle belirtmek gerekir ise işkembeden konuşan değil, boş işler ile uğraşan değil, yaşadıkları ile kaim, yeryüzünde Allah'ın vekili olan velileriydi.

Yaşamadığının yalancısı olan şairler, gerçekten kopuk, duygu taşkınlığını ve hazzını deneyimleyenlerdi. Gerçekte karşılığı olmayan ve yalana dair sanatın verdiği özgüvende, argo tabir ile hava atmaktalardı. Söz konusu gerçek ise sanatsal olan, gerçeğe uyanmaya dair estetik yargısal olması gerekendi. Bu bağıntıdan bakıldığında, nübüvvet

hizmetinden yana yalanlanan Muhammed Mustafa dolayımında, Kur'an'ın sanatsal ifade biçimi ile beraber gerçeğe uyandıran bir zikir olduğu belirtilmiş olmaktadır.

Yani Kur'an; varlıkta ve varoluşta karşılığı olup da talime ve tahkike açık ifade içeriğine haiz ilahi -söz- metindi ve sanatsal niteliğe haiz ifade biçimi ile sanatsallığı, gönüllere dokunmanın aracı kılmaktaydı. Yaşamın veya özneliğin, estetik yargısal olan sanatsal bir yönünün de olduğu gerçeğine dikkat çekmiş olarak, sanatsal olanın nasıl olması gerektiğine dair eleştiride bulunulmaktaydı. Bu sure ile beraber Cenabı Allah'ın sanata dair görüşünü de görme olanağı bulmaktaydık ki kendisinde gerçekleşenleri, gerçeklik bağintısında sanatsal içerikte gerçekleştiren Allah'ın, yaşamadığının yalancısı olunan sanatsallığı eleştirdiği görülür.

Yeni, özgün ve herkesin gerçeğine ayna tutabilen, anlaşılmayı olanaklı kılan, hemhâl olma olanağı veren, estetik yargısal ve eleştirel yargısal olmaya içkin sanat, sanat olma yeterliliği gösterir. Böylesi sanat, klasik eser verme olanağı olandı. Çünkü hak her zamanda hak iken herkese yeniden hitap olanağını koruyan sanat eseri klasik olmaya haizdi. Klasik olabilme yeterliliğinin korunması için, yeni ve özgün içerikte yargısal olmaya bağlı olarak hak çizgisinde aynalaşmayı, hemhâl olmayı koruyarak gerekirdi. İşte Kur'an; varlığa, varoluşa dair ifade ettikleri ile beraber sanatsal oluşa haiz anlam içeriği ile hâlen eskimeyen metin olarak okuma olanağı verir iken sanatsal olmayı hak edendi. Sanat herkes için sanat olmalıydı. Kur'an da herkes için Kur'an'dı.

Kur'an hem gerçekliğe dair anlam içeriğine hem de sanatsal içeriğe haiz iken yaşamadığının yalancısı olunan sanata eleştiriydi. Yani Cenabı Allah sadece sözel olarak eleştirel değil, uygulamada eseri ile de eleştirel olmakta sözünü gerçekleştirmekteydi. Sözünün arkasında eseri ile duruyor olarak eleştirisini korumaktaydı. Yüzlerce seneden beri hâlen, yorumlamaktan yana anlam zenginliğini korumakla beraber, okuyucusunu kendinde kılan hitap-muhatap üslubu ile

gerçeğe uyanmanın estetik yargısal ve eleştirel yargısal sözü iken eskimeyen metin olarak yerindeliğini korumaktaydı. Söz konusu insan ise, insan olma niteliklerini yitirmediği sürece, eskimiyor olmayı, insana ve Allah'a ait taşıdığı anlama dair olarak, yitirecek de değildi.

Sanat; yaratıcılık tanrısalsının gerçekleşmesi olanağı olarak, insanlık tininde olması gerekendi. Ancak, insanın sanatsal olana duyarlılığı düşünülduğünde, sanatsal olanın bir gerçekleşme çizgisi olmalıydı. Sanat için sanat değil de hakikat için, insan için, insan olmanın -yaratıcı-yeterliliğini görünüşe taşımak için, sanat olmalıydı. Geleceğe dair ufkun geniş tutulması için dahi olsa sanat olmalıydı. İlham, vahiyden bir cüz olup, aslından beslenmek için dahi olsa sanat olmalıydı. Daha yaşanabilir bir dünya için ve bir nebze huzur, sukünet, kendi olmayı hissetmek için dahi olsa sanat olmalıydı. İnsanın kendi varlığı ile aynalaşması için dahi olsa sanat olmalıydı.

Surede sanat; çizgisinde neyi koruması gerektiğine dair eleştirinin konusu kılınmış olsa da eleştirinin merkezinde değildi. Söz konusu olan, sanatı olumsuz eleştirmek değil, apaçık vahiy ile kıyaslanmış olması ve eser sahipleri olan sanatçıların psikolojik yanılsamalarının, hezeyanlarının olumsuz eleştirilmesiydi. Apaçık vahiy; yaşamsal olarak hayati öneme sahip olmak ile beraber, psikolojik yanılsamalar veya hezeyanlar ile kıyaslanmayacak kadar yüksek bir idrakin ürünüydü.

Demek ki varoluşa dair derinleşmede insanın çizgilerinin olması gerekmektedir. Çizgileri olanlar, varoluşa dair derinlik kazanmaktaydı. Derinlik üslupta biçimlenir iken özgünlükte belirmekteydi. Hezeyanlar veya psikolojik yanılsamalar, varoluşa dair derinlikten uzak, kişisel hazzın dışı vurumlarıydı.

Yaşamadığının yalancısı olan şairler de kişisel hazzın dışı vurumcularıydı. Sanatsal içeriğe haiz eser verseler de içeriği boş bir özgüvene yükselmiş olmanın haksızca deneyimi ile de surede eleştirilmektelerdi. Hak olan ile bulunacak özgüven ise surede isimleri verilmeden zikredilen sihirbazlar misali, Allah için ölümü dahi göze almaya sebepti. İnanmışlığın hakkını iman eden sihirbazlar

vermekteydi. Artık inanmışlığın hakkını sihirbazlar ve siyasetçiler verecek değilse de bilim insanları vermeliydi. İman eden sihirbazlar ve iman eden şairlerin yerini, iman eden bilim insanları ve sanatçılar almalıydı.

Kur'an'ın hak olanı içerme niteliği, yaşamadığının yalancısı olan şairler dolayımında hatırlatılır... ki bu bağlamda surenin muhatabı olan insana; yaşadığı gerçekliği hatırlatan ve ahiret/ akıbete dair sonuç belirlenimli gerçekleşecek gerçeği hatırlatan ilahi metin olma özelliği ile Kur'an, özgüven bulmanın ilme dair olanağını vermiş olmaktadır. Sanatsal ifade biçimi ile de gerçek olan ile özgüven bulmanın motivasyonu, sürekli kılınmış olmaktadır.

Gerçeğin, sanatsal anlamda estetik yargısal açık edilmesi, anlam ve değerinde, özgüven buluyor olmakta gerçekleşmesini olanaklı kılmaktaydı. Özgüveni ne de bulmakta isek kendi olmanın anlam ve değerini onda bulmaktaydık ki bu anlamda özgüven bulduklarımıza, dolayısıyla da kendi olmanın anlam ve değerini nelerde bulduklarımıza dikkat etmeliydik.

Kur'an açısından Muhammed Mustafa da nebi olarak, yaşadığının yalancısı değil, kendisine indirileni yaşamda talim eden, talim ettiği yönde tahkik eden ilim sahibi olarak risalet sahibi resul olandı. O pirdi ve tanrısalları hakkı gereği talim eden, görünüşe taşıyan yakın ehli veliydi, resuldü. Mirasçısı olan ümmetinin alimi veliler, pirlere de surenin diğer muhataplarıydı. Onlar yaşamadıklarının yalancısı değil, yaşadıklarını temsil eden hakikat ehliydi. Allah'ın hakikatine kati iman etmiş olmak, yakın bulmuş olmanın olanakları kullanmakta, deneyime dair sonuç ilmine de vakıf olmakta özgüven sahibi olan hakka dair dava ehliydi.

İman ehli; Musa nebi gibi her türlü (devlet, sermaye, kariyer, mülkiyet vb.) zalim iktidara, İbrahim nebi gibi batıl mirasa, Nuh nebi gibi zorbalara vb. karşı hayır diyebilmekte, kendi nefsi emmaresinin kötücül doğasına da hayır diyebilmekte ise Şuara suresinin muhatabıdır. Yaşamadığının yalancısı değil, hak olana dair

yaşadıklarının sorumlusu ve temsilci olduğu kadar Şuara suresinin modellenmiş olduğu insan tipidir.

Furkan suresinde Allah ile değer olmak, ilişkilerde birbiri ile değer olmak, anlam ve değer olmaya dair önemsenmek vardı. Şuara suresinde ise değer olan ile varoluşta ve ilişkilerde nasıl özgüven bulunduğu belirtilmekteydi. Furkan suresinde, Allah'a duyarlı olarak net ve kararlı nasıl yaşamamız gerektiği ifade edilir. Şuara suresinde de insanın özgüveni; mülkiyet nesnelere veya eşya ve güç buldukları ile değil, Allah ve Allah'a iman etmek ile bulunması gerektiği ifade edilir. Özgüvenin neye göre nasıl olması gerektiği de ifade edilmektedir.

Kibre dair haksızca özgüven, yıkım ile sonuçlanmaktaydı. Allah'a dayanarak hak olan ile gösterilen özgüven ise olmaz, imkânsız gibi duranı olur kılmaktaydı. Surede, Firavun ve hanedanlığının ayrıca diğer nebi kavimlerinin hazin sonu, surenin anlam bağıntısına bağlı olarak bu anlam içeriği doğrultusunda okunmalıydı. Özgüven, kati iman ile Allah'a tevekkül etmenin en yüksek biçimiydi. Özgüvenini Allah'ta bulan için, hak çizgisini korumak kaydı ile olmaz diye bir şey yoktu.

Kendi olma anlamını ve değerini göstermek özgüvende gerçekleşmekteydi... ki özgüveni gerçek olan ile mi yoksa yalan veya gelip geçici nimet kılınmış olanlar ile mi bulmakta olduğumuz, sonuçta özgüven yitimi söz konusu olmakta ise üzerine eleştirel anlamda düşünmemiz gerekirdi. Allah dışında özgüven bulduklarımız, nihayetinde özgüven yitimi ile sonuçlanmaktaydı. Allah ile bulduğumuz özgüven ise varlık sahnesinde duruş sahibi insan olmakta sonuçlanmaktaydı. Furkan suresinde, gerçekten yana duyarlı olarak net ve kararlı olmak gerektiği belirtilir iken Şuara suresinde, iman ve özgüven ile varlık sahnesinde, hak olandan taraf olarak pozisyonumuzu korumamız gerektiği, nebiler emsalinde ifade belirtilmekteydi.

Şuara suresinde neden iman ve özgüven telkin edilmekteydi?

Surenin ilk altı ayetine dikkat edildiğinde, Kur'an'ın yalanlanmasına yönelik, Resulullah'ın kendini kahrettiğine ve Allah'ın da resulünü

teselli ettiğine tanık olunur. Sure daha önce inkâr edilen nebiler anlatısı ile devam eder. Özellikle Musa nebi ile mülkün, varlık alanının sahibi olan Allah, Muhit ve Rabb belirlenimli ifade edilmiş olur. İbrahim nebi ile de insana yakın olup da karşılık veren, yar ve yardımcı olan Veli ve Mevla olan Allah hatırlatılır. Diğer nebiler ile de gönüllülük esasına bağlı olarak karşılık beklemeden Allah için olmak kaydı ile insanlığa hizmet edilmiş olduğu net olarak vurgulanır.

Sureye, 210. ayetten 223. ayete kadar dikkat edildiğinde; Muhammed Mustafa emsalinde şüphenin konu edildiği görülür. Şüphe kavramı olarak kullanılmaz ama metne dikkat edildiğinde özellikle, 210. ayette “Onu -Kur'an'ı- şeytanlar indirmedir” denilir iken hem vahyin şeytanlar tarafından indirildiğini iddia eden müşriklere yönelik cevap verilmiş olmaktadır hem de Resulullah'ın ruhsal anlamda kendisinden şüphelendiği bir vaktinin olduğunu anlamaktaydık. Surenin 193. ayetinde “Onu Ruh'u'l Emin indirdi” denilir iken şüpheye dair gerçekleşenin, imanın gerçekleşme biçimi olan özgüven/ öz emlilik içerisinde aşılması gerektiği vurgulanır. Demek ki Ruh'u'l Emin indirdi, şeytanlar indirmedir denilir iken surenin konu merkezinde aşılması gereken şüphe konu kılınmış olmaktadır.

Surenin ilk ayetlerinde, Kur'an'a -vahye- inanmıyorlar diye Resulullah'ın kendisini kahretmesine tanıktık. Yani Allah'a imandan yana şüphe yoktu ama vahye dair yaşanan olaydan yana şüpheye düşülmüş olması, yakıştırmalar ve yalanlamalar doğrultusunda etkilenen insanın kendi üzerine düşünmesi anlamında vuku bulmuş olmaktadır. İnsan olanın, insani deneyimlerini sorgulaması gerektiğini bu ayetler ile anlamaktaydık. Cenabı Allah da resulüne, vahye dair deneyiminden şüphe etmemesi gerektiğini bildiren, iman -özgüven- ayetlerini indirmiş olmaktadır.

Muhammed Mustafa (s.a.v) emsalinde de ümmet olarak nebi deneyimine yönelik şüphenin olmaması gerektiğini anlamaktaydık. Yine Muhammed Mustafa emsalinde, hak olmasına bağlı olarak gerçekleşen, Allah'a dair deneyimlerimizden şüphe etmemiz

gerektiğini anlamaktaydık. Şüpheyeye karşı iman, özgüven olarak Allah'tan eminiğin, Allah'ın gerçekliğine dair gerçekteşen deneyimden eminiğin gereği olarak surede telkin edilmiş olmaktadır.

İnsan, Allah'a yolculuk eder iken birçok şey deneyimleyebilir, deneyimlediklerinden şüphe etmesi de yolculuğunda hakiki olmayı koruduğunun işaretidir. İmam Gazali'nin ilminden şüphe ederek, gerçekteşey veya doğru olanı nasıl bilmesi gerektiğinin derdine düşmesi de bu duruma güzel bir örnektir. Demek ki İmam Gazali dahi ümmetin alimlerinden olarak nebinin deneyimlediği bir durumu deneyimlemiş olmanın faziletini yaşamıştı. Allah'tan emin ama Allah'a dair yaşadığı deneyimden veya ilmi anlamda gerçekteşenden emin olmamak, şüpheyeye düşmek, hakikiliğinin korunması için ihtiyaç duyulandı. Şüphenin verdiği yargısız kalmakta arada -arafta- kalmak da ızdırıptı.

İşte sure bu bağlamda, teorik anlamda Musa nebi gibi ilmi temellendirmekte, İbrahim nebi gibi de talime dair tahkik yöntemine bağlı olarak Allah'tan yana sonuç aldıklarımızdan yana deneyimlediklerimizden emin olmamız gerektiğinin aklını verir. Geçmişin acı tecrübeleri de hak olana bağlı olarak sonuca dair gerçekteşecek olanlardan şüphe etmemiz gerektiğinin aklını verir.

Şüphe ve özgüven bağıntısında sure, yukardaki gibi değerlendirilmek ile beraber, gerçekte karşılığı olana bağlı gerçekteşenlerden yana ilmi anlamda şüphe etmemiz gerektiğinin aklını da şairler dolayımında verir. Şüphe, imanı kemiren içsel fesattı. İmanı -özgüveni- talim, tahkik yöntemi, gerçekte karşılığı olanlar ile temellendirmedığımız sürece, vesveseye açık olarak şüpheyi, anlam-değer yüklemelerinde kendimizi tükettiğimiz içsel ızdırıp olarak buluruz. Böylesi içsel ızdırıba imanda kati olmayı koruyarak, Allah'a özgüven ile tevekkül etmiş olarak aşmamız gerekirdi... ki Allah'a hizmete, hakkı gereği ile devam edebilelim.

Nebi, yaşamadığının yalancısı olan bir şair değildi. Nebi emsalinde de belirtmek gerekir ise Allah'ın velileri, Allah'a dair deneyimlediklerinin yalancısı değillerdi. Elbette yanıldıklarımız

olabilirdi ama yalana düşme hakkımız yoktu. Elbet şüpheye düşebilirdik ama şüpheden çıkmanın yöntemi ve vasıtaları var iken şüpheye durmak gibi bir hakkımız yoktu.

Sureyi özgüven bağintısında okuduğumuzda, şüpheye de yer verildiğini görmekteydik. Kaygılar, hayati korkular, insani beklentiler ve özgüvenin en temelde Allah'ta bulunması gerektiği de surede konu kılınmaktaydı. Hayati korkular, kaygılar, şüphe, geçmişin tecrübeleri ve özgüven anlam bağintısı; Kur'an'ın anlam bağlamında yeterliliğine tanık olmak için önemliydi. Sureler, anlam zenginliği açısından değerlendirildiğinde, çok başlıklı olarak, anlama dair geniş bir yelpaze sunmaktaydı.

Furkan suresinde, hak ile ilim bağintısında; insanın değer olmasını açık etmesi ve değer yitimine sebep olacak kötülükten, günahtan (Allah'a şirk koşmak anlamında tanrılaştırdıklarından istemekten, cimrilikten, müsriflikten, haksızca cana kıymaktan, zina etmekten) kaçınması gerektiği vurgulanmaktaydı. Şuara suresi ile de hak ile ilim bağintısında; insanın kati imanla şüpheye düşmeden, olması gerekenleri öncelemesi istenmekteydi. Furkan suresinde çoklu gerçeklik bağintısında çok açılı bakışım da konu kılınır. Şuara suresinde ise özgüven konusu öncelenir iken çoklu yüklem belirlenimli ve inanmışlığa haiz tarafgir olmakta gerçekleşen çok yüklemli varoluşa dikkat çekilir.

Furkan suresinde insan, dua ile değerini açık edecek olandı. Başkasından değil, Allah'tan istiyor olmanın anlamında Allah'ı, Allah olması değerinde kabul etmiş olmaktaydı. Şuara suresinde ise nebilerin duasına icabet edilmesinden de anlamaktaydık ki insan hem değerdi ve değer olduğu için duasına icabet edilmekteydi hem de duaya icabet ile imanın tevekküle dair artışı anlamında özgüven ile Allah'a tutunmaktaydı. Furkan suresinde Cenabı Allah; kullarına Rahman duygusu ve ahlakında, vahiy dolayımında tenezzül edendi. Şuara suresinde ise kulları dolayımında -üzerinden- Rahman olarak yine kullarına yönelik tenezzül eden olmakta görülmesi gerekendi.

Neml suresi...

Sure, Ta ve Sin harflerinin hatırlatılması ile başlamaktaydı. Demek ki sure; tenzihi içermek ile beraber, insanın varlığına dikkat çekerek, Allah ve insan merkezli varoluşa dikkat çekmekteydi. Allah merkezli olarak insanın neleri hak ederek kazanabileceğinin anlatisına sahipti. İnsanın tesir altında kaldığı anlam-değer yüklemelerinde nasıl var olduğu da vurgulanmış olmaktadır.

Kur'an'ın ve kitap içeriğine sahip surenin yol gösterici ve müjde olduğu belirtilir. Ahirete inanmayanların işlerinin, kendilerine süslü kılınmış olduğu da ifade edilir. Yani, hidayetden yana uzak bir dünya oluşu içinde varlardı.

Sure, Musa nebinin Allah ile tanışma olayı ile devam eder. Fayda bakımından bir haber ve ısınmak için ateş temin etmek amacı ile çıkılan tepede, Allah ile tanışmak da vardı. Kutsal kılınmış alanda Allah ile sohbet etmek de vardı. Yılana dönüşmüş esasından korkup kaçmak da vardı. Firavun'a karşı, dokuz mucize ile uyarıcı olmak da vardı.

Davut ve Süleyman nebiye saltanat verilmişti. Özellikle saltanatında farklı türlere hüküm veren, organize edebilen Süleyman nebiye, nimete dair bereket verilmiş olduğu da surede anılmaktaydı. Allah tarafından desteklenen Süleyman nebide, kati iman olarak bulmuş olduğu özgüvenin/ öz eminliğin, manevi saltanat olduğunu görmekteydik.

Kul, ihlasta Allah iledir. Allah'a imana dair tevekkül biçimi olan özgüvende ise Allah ile iş görür. Özgüven; şişirilmiş ego değil, Allah ile var olmanın, Allah ile iş görmenin eylemde görünüş bulmasıdır. İhlas ise anlam-duygu bağıntısında özsel -kalbi- olup, eylemde hakiki veya samimi olmakta görünmekteydi. İhlas zemininde kul; işlerini, Allah'a imanını vermiş olduğu özgüven ile gerçekleştirmekteydi. Allah da hüküm -yargı- sahibi olarak iş görmekteydi ki kulu dolayımında tanrısallarını gerçekleştirmiş ve erek belirlenimli görünmüş olsun.

Özgüven ahlak edinildiğinde, karakter biçimsel olarak gerçekleşmekte olur. Enbiyanın mucizeleri ve veliyullahın kerameti dahi genelde, özgüven yükselmesinde gerçekleşen olgulardır. Özgüven sahibi olduğumuzda varlık sahnesinde sahne almaktaydık. Özgüven yitikliği, insanın sahne almasının önündeki en büyük engellerdendi. Surede Süleyman nebi emsalinde, Allah ile edinilmiş özgüvenin nasıl karakter biçimsel olarak iş görmeye yönelik gerçekleştiğini görmekteydik. İnsanın özgüveni tam olduğunda, sahneyi kendisi ile doldurduğuna da tanık olmaktaydık.

Süleyman nebi; mülkiyete dair saltanattan paye verilmiş olandı ve mülkiyete dair saltanat zemininde manevi saltanat da verilmiş olandı... ki imana haiz özgüveni karakter biçimsel olarak bulur iken anlam-değer yüklü olarak ve hikmete dair bakışım sahibi olarak manen de saltanat sahibiydi. Özgüvene dair içsel saltanat, karakterinde görülmekteydi. Şuara suresinde Allah ile edinilen özgüvenin, olmazı olur kıldığının dersini görmüştük. Neml suresi ile de özgüvenin manevi devlet sahibi olmayı olanaklı kıldığını Süleyman nebi emsalinde görmüş olmaktaydık.

Süleyman nebinin, Yemen melikesi olan Belkıs'ın tahtını, ifritten hızlı getiren -ışınlayan- ilim ehlinin zikri de vardı. Süleyman nebinin "Buna şükür mü edeceğim yoksa nankörlük edeceğim..." diyerek kıskançlığını ifade ettiğini de surede görmekteydik... ki kuşların istihbarat çavuşu olduğu, karıncaların dahi saltanatından haberdar olduğu Süleyman nebi, Allah'ın dünya nimeti yağdırdığı nebisiydi.

Salih nebi de dokuz zalimin yönlendirdiği ve yönettiği kavmin şerrinden, tuzaklarından kurtarılmış olandı. Musa nebinin dokuz mucize, başka bir deyişle de dokuz uyarı biçimi ile Firavuna gönderilmesinden de anlamaktaydık ki dokuz rakamı; karar kılınmış olan ve yerleşik kılınıyor olarak açılımları olan olgusalığa işaret etmekteydi. Dokuz mucize, farklı surelerde; dokuz uyarı biçimi, dokuz nimet, dokuz yardım, dokuz yakınlık belirlenimi vb. olarak farklı anlam içeriklerinde tekrar edilmekteydi. Bu anlamda, surelerde geçen

tekrarları, esas anlamını koruyor olmaya bağlı olarak suredeki anlam bağıntısından hareket ile anlamak gerekirdi. Kavram; sadece sözlük bağıntısında okunmalı değil, bağıntılı olduğu içerik ve bağlam belirleniminde açık olan anlam içeriği ile de okunması gerekendi.

Sonuçta Salih nebi tuzaklardan, şerden kurtarılmış olan Allah kuluydu. Lut nebi de kavmin şerrinden korunmuş olarak kurtarılan salihlerdendi. Salih'in kavmi; mala tapar yani hakkı dışında değer verdikleri varoluş nesnelere takılı kalmış olarak Allah'tan ve akibetten uzak yaşamaktalardı. Lut kavmi de bedene tapar hazcılıkta, Allah'tan ve ahiretten gafil yaşamaktalardı. Firavun ve hanedanlığı ise iktidar sarhoşu iken Allah'ı anlamaktan ve olması gerekeni yapmaktan gafillerdi... ki onlar dolayımında surede bizlere verilen ders; dünyayı akıbet ve Allah bağıntısında yaşamamız gerektiği idi. Bu anlamda saltanat ve servet sahibi Süleyman nebi bizlere olumlu örnek olarak gösterilmektedir.

Hazreti Muhammed Mustafa'nın dediği gibi "Her an ölecek gibi ahiret için, hiç ölmeyecek gibi de dünya için..." çalışmak gerekirdi. Bu, surenin genel özeti idi. Yani ahiret öncelikli olarak dünya için olanı kazanım konusu kılmak, genele dair rahmete kanalizasyon etmek önceliğimiz olmalıydı. Müminler Allah için olduklarını unutmamalıydılar.

Surenin 59. ayetinde "De ki: Hamd olsun Allah'a, selam olsun seçkin kullarına! Allah mı daha hayırlı, yoksa ortak koştukları mı?" denilir. Bu ayet ile anlamaktaydık ki sure bağlamında işaret edilen seçkin nebiler veya kullar dolayımında bizlere, fayda bakımında katkı bulan Allah'a idrak ve vicdan düzeyinde uyanmak gerekmekteydi. Surenin 60, 61, 62, 63, 64 ve 65. ayetleri bu bağlamda okunduğunda, Cenabı Allah insanlığa bahsettikleri dolayımında kendisini ortak koşulanlardan yana tenzih etmekteydi.

Bu anlam bağıntılarından hareket ile surenin 73. ayetinde "Şüphesiz ki Rabbin insanlara/ insanlığa karşı lütuf sahibidir. Fakat insanların çoğu şükretmez" ifadesini şükredenlerden olarak iyi bir kul olduğunda Allah'tan lütfuna dair sonuç almanın olanağı hatırlatılır. Davut ve

Süleyman nebinin en önemli özelliklerinden biri de şükürdü ki dünya iktidarı ve nimetleri ile ödüllendirilmiş kişilerdi.

Surede cezanın acele verilmesini talep edenlere, beklemekte oldukları şeyin er ya da geç başlarına geleceği ifade edilir. Yerden çıkacak bir mahlukat (Dabbetü'l Arz) ile de kafir olduklarının teyit edileceği vurgulanır. Her kişi, mümin mi kafir mi olduğuna dair onanacaktı.

Surenin 76. ayetinde İsrailoğullarının ihtilafa düştükleri konuların Kur'an'da aydınlatıldığına dikkat çekilir. 77. Ayette de Kur'an'ın müminler için bir rehber ve rahmet olduğu bildirilir. Hemen ardından Allah'ın bilen ve aziz olduğu dolayımında gerçeğe dair hüküm vereceği, yani yanlış ve doğru olanı açık edeceğinin bilgisi de verilmiş olur. Muhammed Mustafa emsalinde ümmetin her bir varisçisine ifade edilen ise Allah'a tevekkül etmesiydi -güvenmesiydi.- Çünkü apaçık gerçek üzeri olandı. Apaçık gerçek olan, kendisinden yana sonuç alınabilir olandı ki sure genelinde Allah, fayda bakımından kendisinden sonuç alanlar ve doğada insanlığın faydasına gerçekleşenler dolayımında insanlığa, varlığına dair mesaj vermektedir.

Sonuçta ise dünyada soruları olan ve konuşan insan, artık sorular sorulan ve konuşma hakkı olmayan olarak hesap vermesi gereken zamana doğru yürümekteydi. Sur'a üfürüldüğü gün, yani emrin verildiği gün, artık herkes hakikate karşı değil, hakikat önünde gerçeğe tanık olduğu zamandı.

Dağların durağan değil, yürüdüğüne dair bilgi de 88. ayette geçer iken Cenabı Allah, insanın bilgisi olmadıklarından haber verir iken insanın neler yaptığından da haberdar olduğunun mesajını verir. Surede dağlar ve yürütülüyor olması, gerçekliğe dair bilgi olarak veriliyor olmak ile beraber, Allah'ın iktidar nesnesi olarak belirtilmekteydi.

Sonuç bağintısından bakıldığında, kendisine iyilikle muamele edilmesi için, iyilik yapılması gerektiğinin mesajı da 89. ayette verilmiş olur. 90. ayette de cehennemliklerin cehenneme atıldığı da haber verilir.

Sonuçta ise Muhammed Mustafa emsalinde, insanın emredilmiş olanları yerine getirmekten yana mesul kılınmış olduğu belirtilmiş olur. Artık sonuçlara göre herkes kendi faydasına veya zararına olanı seçmiş olacaktı. Allah rahmeti yani fayda olanı önceler iken insan gerçekte faydası olandan yana aymazca uzaklaşmakta, sapkınca kaçınılmaktaydı.

Sureye genel anlamı ile bakıldığında Allah'ın, rahmeti yani faydayı önceler iken insana, değer verdiği ve faydasına dair olanı isteyerek teklifte bulunduğunu görmekteydik. İnsan ise genel olarak sonuçta faydasına olandan daha çok zararına olacak olanı tercih etmekteydi. Sure fayda ve zarar bağıntısından okunduğunda, gerçekte fayda olanın ne olduğu ne olmadığına açıklık getirir. İnsanların, aralarında tartıştığı ve hükme bağlayamadığı olgulara dair yargının, fayda bakımından değerlendirerek sonuçta fayda olanın, gerçekte hakikatten yani Allah'ın varlığından sonuç almış olarak gerçekleşeceği vurgulanmış olunur... ki bu anlamda surede seçkin kullardan bahsedilmekte ve Muhammed Mustafa'ya apaçık hakikat üzere olduğu belirtilmekteydi.

İnsan, hak sözü yaşamına geçirdiği kadarı ile apaçık hakikat üzereydi. Apaçık hakikat üzere olduğunu da hakikat olandan sonuç aldıkları dolayımında görecekti. Hak olana dair sonuç, Allah'ın verdiği yargıydı.

Surenin insanı; Allah'ın hakikatinden sonuç alan nimet sahibi insandı. Hak olana göre yargı sahibi olup, gelecek onun için, hak olanın her daim galip geldiği oluş içinde Allah'ın galip olduğu yaratım oluşunda gerçekleşecek olandı. O, Allah ile varlık sahnesini dolduran insandı. İnsanlığın tin alanı onun için, Allah'ın tanrısallarını ve hükümlerini seyir ettiği varoluş alanıydı.

Neml suresinin 2. ayetinde surenin, müminler için rehber ve müjdecisi olduğu vurgulanır. Sureye bu açıdan bakıldığında, dünyevi yaşamda müminlerin Allah'a göre nasıl yaşaması gerektiğinin dersi verilmekteydi. Ders verilenler dolayımında yaşandığında ise dünya nimetinin hakkını vererek yaşamının olanağı müjde olarak verilmekteydi. Yani, dünyada mümin insan; zillete düşmeden nasıl yaşaması gerektiğinin dersini ve anlam yitimine uğramadan yaşama

nedeni olan anlamı nasıl canlı tutması gerektiğini bu sureden öğrenebilirdi.

Sureyi; nimet, şükür, bereket, nankörlük ve zillet başlıkları dolayımında da okumak gerekirdi. Bu esaslar bağıntısından bakıldığında sure, nimet -ihtiyaç- dolayımında mülkten paye alınabildiği ve mülkten paye alınanların nasıl yaşamın bir parçası kılınması gerektiğinin anlam içeriğine bağlı modellenmişti. Surenin insanına bu bağlamdan bakıldığında, mülkiyet sahibi varlık olarak görülecektir.

Surede nimet; merkezi bir olgu olarak değerlendirilmesi gerekendi. Nimet, ihtiyaç duyduğumuz olup, Allah'ın hakikatinden paye almakta iken mülkenden de paye aldığımızın belirlenimiydi. Mülkten paye almak, varlık sahnesinde yer edinmiş veya yer kapmış olmak ile kalmayıp, mülkiyet zemininde varoluşa yani kendiliğe ve yaşama tutunmanın, varlık olmaya dair kendine nefes alacağı alan açabilmenin olanağı olarak gerçekleşti/ gerçekleşmesi gerekendi.

Surenin 4. ayetinde ahirete inanmayanlara, işlerinin süslü gösterilmiş olduğu ifade edilir. Surenin 23. ayetinde de Hüthütün dilinden, şeytanın yani her kişinin kötücül yönü olan nefsi emmarenin dolayımında veya şeytan ahlakında bulunan insanların veya cinlerin dolayımında, işleri kendilerine süslü gösterilmiş kavim, sureye konu kılınmaktaydı. Yani, mülkten paye almış olan insan, mülkiyet sahibi olmak ile kendiliğe dışsal dünya kurabilme olanağı bulmak ile beraber, kendiliğe dışsal dünya içinde, gerçeğe örtünebilmekteydi. Süs, asli olanı örterken görünüşüne engel olandı. Bu bağlamdan bakıldığında surede Allah'ın mülkiyet alanından paye alır iken gerçeğe idrak düzeyinde örtünmemek gerektiğinin dersi verilir.

Surede Musa nebi, ihtiyaç peşinde iken ihtiyacın sürüklediği olay akışında Allah ile tanışma olanağı bulandı. Dünyevi nimet -ihtiyaç- peşinde iken manevi nimete eren surede yer almış olmaktadır. Allah'ın kendisi ile desteklediği manevi nimet sahibiydi. Dünyevi nimet beklentisinde olup da tanrısal nimete eren nice veliyullah vardı.

Elbette dünyevi nimete ihtiyaçlıydık ama dünyevi nimet, Allah'ın hakikatine, yaşamın sürekliliğine göre yaşamamızın önünde engel olmamalıydı... ki bu anlamda Musa nebi surede örnek verilmekteydi. Öncelik Allah'a ait ve vazifenin gerçekleşmesine dair ise Cenabı Allah, dünyevi nimetten daha fazlası ile kullarına destek olmaktaydı.

Surede Davut ve evladı Süleyman nebi hanedanlığına dikkat edildiğinde ise Cenabı Allah onları emsal göstermiş olarak mülkten paye almanın olanağı olan nimete dair sürekliliğin nasıl gerçekleşmesi gerektiğinin dersini, müjdesini vermekteydi. Söz konusu nimet ise nimete nankörlük etmeden şükrü eda etmek, nimetin sürekliliğine sebepti. Belkıs'ın tahtını ifritten daha hızlı getiren kitap ehli alim hem her nimet sahibinden daha üst bir nimet sahibinin olduğunu göstermekteydi hem nimete dair verilmiş olanı kibre taşımadan hizmete taşımış olmanın dersini vermiş olmaktadır hem de Süleyman nebi emsalinde bizlere, üstün nimetler ile karşı karşıya kaldığımızda hasette kalmayıp gıpta ile şükredenlerden olmamız gerektiğinin dersini vermiş olmaktadır.

Şükür:

- 1) Nimetin Allah'tan verilmiş, yaratılmış olduğunun idrakinde olarak kalben mihnet duymakta ve dil dolayında şükür ederek mihnet duygusunu göstermekte gerçekleşti.
- 2) Allah'ın verdiklerinden, nefsi emmarenin bencil doğasına rağmen, paylaşabilmekte gerçekleşti. Paylaşmayı, fedakârlığı, diğerkamılığı ahlak kılabilenekte gerçekleşti.
- 3) Allah'ın verdiklerini, kibre düşmeden ve diğerine zülüm etmeden kendi üzerinde gösterebilmekte gerçekleşti.
- 4) Allah'ın verdiklerini, kendisi için daha hayırlı bilip, başkasına mihnet altında kalmadan kendi olmanın olanağını göstermek, Allah'tan başkasına mihnet duymamakta gerçekleşti.

Cenabı Allah, İbrahim suresi 7. ayette “Eğer şükrederseniz daha fazlasını vereceğim” derken şükür ve nimetin sürekliliğine dikkat çeker.

Nimette süreklilik ise eskilerin dediği gibi berekettir ki surede Davut ve Süleyman nebi emsalinde bize nimetin nasıl sürekli kılınacağıının hem dersi hem de müjdesi verilmiş olur... ki her ikisi de şükürden yana yarışacak kadar ileri olan nebilerdi. Yukarıda şükürün gerçekleşme biçimlerine dair ifade ettiklerimi de surede, özellikle Süleyman nebi emsalinde görmekteydik.

Davut ve Süleyman nebi emsalinde anlamaktaydık ki nimet, mülkiyetin kurumsal düzeyde sahiplenilmesi dolayımında da sürekli kılınmış olmaktadır. Devlet, vergilendirilmiş emek, hizmet, medeniyet, nimetin kurumsal kılınmış olması vb. bağıntıdan bakıldığında, nimete dair bereket, hep fazla veriyor olarak döngüsel fazla vermişlikte de gerçekleşmekteydi. Devlet, sermaye, kurumsallık, süreklilik, sürdürülebilirlik ve hep fazla veriyor olarak mülkten paye almanın artıyor olması ayrıca, insanlık tininde nimete dair olanın yönetilebilir olduğu kadar bereketinin sürekli kılınmış olduğuna, modern dünyada daha net olarak tanık olduğumuz bir gerçektir.

Surede, Süleyman nebi emsalinde görmekteydik ki kurumsal düzeyde nimet, hep fazla veriyor olmakta gerçekleşir iken aynı ölçekte olanlar ile kıyaslanmayacak kadar fazla olan alan ve nimet artışında gerçekleşmekteydi... ki Süleyman karşısında Sebe melikesi Belkıs'ın, nimete dair eksikliği ve ezikliğine tanık olmaktadır. Nimet; ilerlenmenin, gelişimin nesnesi kılındığında, fazladan verilmiş ve kullanım değeri olan her bir ürün, medeniyet nesnesi olarak diğer medeniyetlerden ileride olmanın olanağını vermekteydi.

Nimete dair ilerlemede şükür sistemsal kılınmamakta, nankörlük ve zulme dair hadsizlik ahlak olmakta ise Salih nebi ve Lut nebilerin gönderilmiş olduğu kavimler gibi sonuçta iflas etmiş olarak nimete yitik ve bereketsiz kılınmış olmaktadır. Salih nebinin kavmi, mala tapanlar olarak dünyevi nimete dair bereketsizliğin emsali olarak gösterilir. Lut nebinin kavmi ise bedene tapanlar olarak tinsel anlamda insansızlaşmanın, anlamsızlaşmanın yani özneliğe/ tinselliğe yitik bereketsizliğe örnek gösterilmekteydi.

Karınca Beyi dahi Süleyman nebiye verilmiş nimetin altında ezilmemek için can havliyle diğer karıncaları uyarmaktaydı. Süleyman'a verilen nimet, çalışkanlığın temsili olan karınca dolayımında ifade edilir iken nimete ve mülkten paye alarak varoluşa, insan olmaya dair nefes alanı açmak, sadece çalışmak ile kazanılacak olan değil, Allah'ın lütfu ile kazanılması gerekendi... ki şükür, nimeti hak etmenin gereği olarak da gerçekleşmesi gerekendi. Süleyman nebinin dilinden de mülkiyete, iktidara, nimete dair kazanımların, Allah'ın bahsettikleri olduğuna, surede tanıktık.

Surenin 60, 61, 62, 63 ve 64. ayetlerinde de doğada olup bitenlerin insana nimet kılınmış olmasından ve insanın yeryüzüne iktidar sahibi kılınmış olmasından yani Süleyman nebi misali iktidar kılınmış olmasından da anlamaktaydık ki insan, nimete ihtiyaçlı kılınmış olmak ile mülkten paye almanın olanağında yaratılan varlıktı. Varlık sahnesinde kendisine alan açılmış ve bundan dolayı kendisine alan açabilen varlıktı.

Mülkiyet; varoluş nesnelere dolayımında, kendi olmaya dair nefes alabilmenin varlık alanına sahip olmak anlamını taşımaktaydı. Varlıkta kendine alan açmak, alan genişliği kadar nüfuz sahibi olmak, eğer sürekli kılınacak ise iktidar sahibi olarak mülkiyetin sürekli kılınması gerekir. İktidar; mülkiyet zemininde yükselmiş olunan, nüfuz etme gücüydü. Sürekli olduğu kadar, mülkiyetin de sürekli kılınmış olması olanaklıydı. Bu anlamda surede yegâne mülkiyet sahibinin Allah olduğu vurgulanmaktaydı.

Yaratılmış olanlar, mülkiyet ve iktidardan ne kadar paye almışlar ise o kadar nüfuz sahibiydiler. Dolayısıyla da aldıkları paye kadar varlık sahnesinde görülmektedirler. Dokuz mucize sahibi Musa, kendisine iktidar verilmiş Firavun, Süleyman, Belkıs, Hüthüt, Karınca Beyi, Belkıs'ın tahtını getiren kitaptan ilim verilmiş alim vezir ve Belkıs'ın tahtını Süleyman tahtından kalkana kadar getirebilmeye güç yetirebileceğini söyleyen ifrit vb. bakıldığında, Arş'ın ve Sur'un sahibi olan Allah'ın iktidarı altında, diyalektik oluşun gerekeni veya yapı

belirlenimli olarak organize ve yönetimin gereği gerçekleşmekte olan, iktidardan paye verilmiş olanlardı.

Surenin 89 ve 90. ayetlerinde; iyilikle gelenin iyilikle -cennetle- muamele göreceği, kötülük ile gelenin de kendi kötülüğü sebebiyle -cehennemle- ceza göreceği, hak edişe dair gerçekleşen sonuçlar olarak ifade edilir. Yani esas olan dünyevi yaşam değil, dünyevi yaşam zemininde ahirete göre yaşayabilmektir/ yaşamaktır. Sonuçta Süleyman nebiye, istihbarat çavuşu Hüthüte, Süleyman nebiye verilmiş nimeti haykıran karınca beyine, Salih ve Lut nebilerin gönderilmiş olduğu kavimlere de dünya kalmış değildi.

Dünya nimetine dair en kralı Süleyman nebi idi. O dahi saltanat elbisesini bırakıp, gitmek zorunda kalmıştı. Bundan dolayı, surenin 91 ve 92. ayetlerinde, Muhammed Mustafa emsalinde bizlere, elimizdeki nimetlerin idrakinde olmamız gerektiğinin idraki verilir. Nimette önceliğin, bizlere bahşedilmiş olan kutsiyeti -değeri- yüksek olan olgular olduğuna dikkat çekilir. Bizlere, nimete dair varoluşta, mülkten de paye almanın olanağında önceliğin neler olduğu hatırlatılır. Artık isteyen sonuçta kendi faydasına olarak iyi veya kendi zararına olarak da kötü olmayı tercih edebilirdi. Sonuçtan razı olmak kaydı ile herkes, dilediğini yapabilirdi.

Sureye genel olarak bakıldığında surede; aldatıcı veya gerçekliğe örtücü olması anlamında dünyanın süs oluşuna aldanmadan, dünya nimetlerini, nimet olduğunun idraki ile genelin faydasına yani rahmete dair kanalize etmemiz gerektiğinin dersi verilir. Nimete nail olmuş isek onu, nasıl varoluş nesnesi kılmamız, varoluşa deneyim nesnesi kılmamız gerektiğini surede görmekteydik. Yaşanan dünyanın, nimet olduğunun idraki ile nimete dair mihnet sahibi olarak Allah'a her daim şükür etmekten yana yitik kalmamız gerektiğinin dersi de surede verilmekteydi.

Mülkiyetin, yani iktidar nesnelere ve iktidar alanının sadece Allah'a ait olduğu, surenin başında olduğu gibi son ayetlerde de belirtilmekteydi. Mülkiyet Allah'a ait iken insana, paye almanın

olanağında dair kılınmış olmaktadır. İnsan, mülkiyeti Allah'a ait olanların, kendisine dair kılınmış olmasını istemekte ise ahireti unutmadan istediğine dikkat etmeliydi. Dünyaya dair mülkiyetten kendisine servet mahiyetinde paye verilmiş ise servetin nasıl yaşanması, bereketli kılınmış olması gerektiğine dikkat etmeliydi.

Dünyaya dair servet; Firavun, Salih nebinin kavmi ve Lut nebinin kavmi gibi farklı şımarıklık biçimlerine (iktidar sarhoşluğu, mülkiyeti haksızca sahiplenme hastalığı ve cinsi sapkınlık vb.) sebep vermekte ise gerçeğe ve olması gerekenlere örtük kılar iken bereketten uzaktı. Dünya nimeti; böylesi yaşayanlar için zillete düşmüş olmaktan öte yaşanıyor değildi. Dünya nimeti; Belkis misali, hak olanı görmeye ve kabul etmeye engel olmuş değil ise insanın ahiretine, Allah'ı ve nimetlerini idrak etmeye engel olacak değildi. Surede Belkis, dünya nimeti içinde iktidar sahibi olsa da kötüye ve batıla dair yaşananlardan kurtulabilmeyi, dolayısıyla da zilletten kurtulabilmenin idrakini, kabul genişliğini, yeniden başlayabilme olanağını temsil etmekteydi.

Surenin 38. ayetinden 42. ayetine kadar, Belkis'a dair iktidarın temsili olan tahtın, Belkis gelmeden önce getirilmesinin anlatıldığına tanık olunur. Tahtın Belkis'tan evvela getirilmiş olması, gerçekte iktidarın kendisinde olmadığını delili kılınmıştı. Ayrıca gönül sahibi olarak Belkis'ın Süleyman'a gelmeden önce gönlünü vermiş olduğunu anlamış olmaktadır. İnsan, geleceğe dair gerçekleşecek her türlü ihtimali düşünür iken gerçekleşecek olanlara kendini hazır kılan bir varlıktı. Belkis'ın; cam zemini üstünde yürürken su zannedip de ayaklarını, elbisesini çekmesine dair gösterdiği tepki ise artık yeni iktidarın gölgesi altında kaldığının belirlenimiydi.

Sureyi öngörü bağılığı ile değerlendirir isek: surenin 4. ayetinde "Şüphesiz ki ahirete inanmayanların işlerini kendilerine süslemişizdir. Onlar körü körüne bocalarlar" denir. Bu ayette ahiret denilir iken genel anlamda, ölüm sonrası yaşam anlaşılır. Sure ve kendi anlam bütünlüğünden ayete bakıldığında ise ayetin, sonuçlar ilmene inanmayan ve vakıf olmayan kişilerin, güne dair aldanarak

yaşadıklarından dolayı sonuçta hep hüsrana uğradıkları ifade edilir. Başka bir deyişle de yaşananların, gelecekte kısas veya hak ediş dair sonuçları -karşılıkları- olduğuna dair -inancı- öngörüsü olmayanların bir yanılığında buldukları ifade edilir.

Gelecek ilmi, tecrübeler, ihtimaller, vahiy vb. değerlendirildiğinde sonuçlar ilmi olarak dikkat edilmesi gerekenlerdi. Kur'an ile yaşananların sonuçları olan bir varoluştan haber verilir... sonuçlardan insana haber verilir iken sonuçlara göre yaşaması tavsiye edilir. İnsan ise, sonuçlardan gafil, anı yaşamının aldanişında olur ise sonuçta hüsrana uğramış olmayı kaçınılmazı bulmaktaydı.

Demek ki vahiy ve tecrübeye dair talim, insana ahirete/ akıbete dair sonuçlar ilmini de vermekteydi. Hak edişlere göre gerçekleşecek gelecek veya sonuç, bilinmez değil, vahiy ve tecrübeye dair talim ile öğrenebilecek olgusalığa haizdi... ki bu anlamda geleceğin felsefesi hak ediş dair adalet, metafizik gerçek olanın veya olgusal olanın sürekliliğine dair yapılabildi. Akıbete/ ahirete iman etmek, insanın kendisi için olan bir iman akidesi olmak ile beraber öznelliğe dair bir sistemsel oluş içinde var olduğunu göstermekteydi... ki Furkan suresinde buna Furkan sistemi demiştik.

Surenin 4. ayeti, tecrübeye veya daha genel anlamı ile tarihe dair ilmin, gelecek öngörüsü verdiğini işaret eder. İlim, tecrübeye dair ise sonuçlardan emin olmak veya sonuçların nasıl gerçekleştiğine iman ediyor olmak, olması gerekendi. Ancak, arzu veya haz nesnelere ile yönelmiş olunan yaşamda, sonuçlardan gafil veya sonuçlara rağmen yaşanılmakta ise hüsrana kaçınılmaz olduğu sona doğru yürünür. İlim sadece nesnesini bilmek anlamında varlığa dair değil, nasıl olduğuna bağlı olarak nasıl yaşanması gerektiğinin de ilmiydi... ki hak ediş bağlı gerçekleşecek olanlar, hak ediş bağlı yaşanması gerektiğinin dersini vermekteydi.

Sonuçlar ilmi, insanın kendi geleceği adına hayatiydi. Dolayısıyla da sonuçlara dair ilim, vahiy ve tecrübeye dair ilmin hayati anlamda değerlendirilmesi gerektiğinin idrakini verir. Surenin 5. ayetinde "İşte

bunlar azabı en ağır olanlardır. Ahirette -sonuçta- onlar ziyana uğrayanlardır” denir iken sonuçlar ilminden gafil yaşamanın, bedelinin hayati olacağı da vurgulanmış olur. Surenin 10 ve 11. ayetlerine dikkat edildiğinde, anlam yüklü yani manevi her deneyimin Allah ile ilişkide tecrübeye konu kılınmış olduğu anlaşılır.

Varoluş; temsil ve ilişkiye bağlı bağıntıda anlam içeriklerinde gerçekleşir iken tecrübenin, tecrübeye bağlı meleke edinmenin olanağında üç zamanlı (geçmiş, gün ve gelecek) idraki sahibi -bilinçli- olarak gerçekleşmekteydi. İlkeye bağlı olarak olayların, hak edişe dair gerçekleşecek olanların nasıl gerçekleşeceğinin bilgisine haiz iken her zaman bir umut vardı.

Surenin 4, 5, 10 ve 11. ayetleri ile anlamaktaydık ki olgusal zeminden hareket ile sonuçlar ilmi, olayın ilmiydi. İlkeye ve hak edişe bağlı gerçekleşme biçiminde olay; aynalaşmaya dair gerçekleşmekte ve kişinin kendi haberini vermekteydi. Böylesi bağıntıdan bakıldığında sonuç belirlenimli olay; kişinin önceden yaşadıklarının haberini vermek ile kalmayıp, nereye doğru gittiğinin de haberini vermekteydi. Başka bir deyişle de Allah'ın ilke üzere kendisini gerçekleştirdiğinin ve açık ettiğinin bilgisini de vermekteydi.

Surenin başlangıcında, Musa ve Firavun anlatısı özetlenirken de fesatçıların, bozguncuların sonunun ne olduğunun bilgisi verilmekteydi... ki olay ilmine dair sonuç bizlere ders olarak verilmiş olmaktadır. Surenin 14. ayetinde de “... Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bir bak” denilir iken sonuç ilminin olay ilmi olduğunu görmekteydik. Diyalektik gerçekleşme biçiminde ilkesel olanın hep ereğinde gerçekleştiği bir oluş içinde olay, hep ilkenin gerçekleşme biçimi olarak sonuçlanmakta gerçekleşmekteydi.

Sonuçlara dair ilim dahi vahyin gerçekliğini kanıtlamaya yeterlidir. Bilgibilimsel anlamda vahyi kâle alarak, yaşamak gerektiğinin gerçeğini gösterir. Bu anlamda hem Allah'a hem de bedensel ölümden sonraki yaşama iman edilmesi gerektiğinin gerçeğini işaret eder iken nasıl yaşamak gerektiğine dikkat çeker. Salt nesnel biçimsel değil, mümkün

varoluş biçimsel olarak özneliğin yeniden değerlendirilmesi gerektiğinin ilmini de vermiş olur.

Surede Karınca Beyinin Süleyman nebinin ordusu karşısında sonucu öngörmesi dikkate değerdi. Hüthüt kuşunun doğru veya yalan söyleyip söylemediğine dair tahkinin esasa alınıyor olması dahi önceki deneyimlerin sonucu olarak, tahkike bağlı olmak kaydı ile öngörüyü elden bırakmamak ve temkinli olmak gerektiğini göstermekteydi.

Surede Belkis; öngörülü yöneticiyi temsil ederken, öngörülerine bağlı olarak pozisyon almayı ve olması gerekenlerini yapmayı bilen bilge ve yönetici kadın olarak sureye konu kılınmış olmaktadır. 34. ayette Melike Belkis, tarih bilgisi dolayımında özgüvene haiz olarak gelecek öngörüsünde bulunabilmekteydi. 34. ayette “Dedi ki melikler bir yere girdiğinde, o yeri helak eder, halkın büyüklüklerini zelil eder. Bunlar da böyle yapacaklar” denir. Gelecek belirlenimli olarak, tarihsel deneyime dair ilim ile sezgi; özgüven ve öngörü belirlenimli gerçekleşmekteydi. Şuara suresinde işlenen özgüven, Neml suresinde öngörüye dair gerçekleşmeye yükselmişti.

Öngörü; geleceğe, gerçekleşecek olanlara yönelik hem geçmişe dair deneyimler dolayımında ussallığı içeren hem ussal kıyaslamalarda bulunmak ile gerçekleşebilen hem de sezgisel duyarlılıkta açık olmak ile edilgenliğe haiz olmakta gerçekleşendi. Öngörü; doğada tekrar eden gerçekleşenler dolayımında olan bitene dair sağduyu da gerçekleşir. Duyusal algıya dair izlenimler, sezgisel öngörüde sağduyu anlamında meleke kazanımında sonuçlanır. Tecrübeye dair bilgi de sağduyu anlamında öngörüyü olanaklı kılmaktaydı. Duyusal algıya dair izlenimler, İlhama dair sezgi, geçmişe dair tecrübeler, tarih bilgisi, akıbet/ ahiret bilgisi veya sonuçlar ilmi bağıntısında olmak üzere öngörü; enformasyon bağıntısında farklı biçimlerde gerçekleşen meleke belirlenimi olarak da gerçekleşendi. Bu öngörü bağıntılarını surede görebilmek ile beraber öngörünün hayati olduğunu da surede görmekteydik.

Demek ki varlıkta öngörü; bağıntısallığın öznelliğe dair bir belirlenimi

olup, bilgi biçimsel olarak meleke belirlenimli gerçekleşmekteydi. Belirsizlik perdesini açıp da belirliliğe yönelik gerçekleşti. Özne için belirsizlik, bütünlük yitimine neden olabileceği gibi hareket etme - gerçekleşme- kabiliyetini sınırlayabilmekteydi. Öngörü ise bütünlük korunumu ile de ilgili olup, gerçekleşmeye dair belirsizlik sınırını aşmayı olanaklı kılmaktaydı.

Böyle olsa da nefsi emmarenin kötücül doğası gereği bakıldığında, kendini hep kendiliğe dışsal varoluş nesnelere gerçekleştirirken belirsizliği kendi için avantaja çeviren bir özelliği vardır. Yani, geleceğe dair belirsizlik, anı yaşamanın sebebi kılınarak, geleceğe kör kalmayı sürekli kılabilmekteydi. Sonuçlar ilminde gafil, kötüye dair yaşamanın nesnesi kılınabilmekteydi.

İşte, bu anlamda Kur'an'ı Kerim; öznelliğe dair sonuçlar bilgisi verir iken öngörülü bir geleceğe göre kendiliği ne için sınırlamamız gerektiği ve kendiliği hangi çizgilerde karakterize ederek gerçekleştirmemiz gerektiğinin bilgisini verir. Belirsiz bir geleceğe göre değil, belirli bir geleceğe göre nasıl yaşamamız gerektiğinin yönetsel bilgisini verir.

Söz konusu olan diğeri ile var olmak ise öngörü; ilişkilerde, tecrübeye dair bilgi kazanımına bağlı olarak varoluşsal anlamda hayatiydi. İlişkilerin yönetilebilirliği, sürdürülebilirliği dahi bilgi kazanımına bağlı olarak öngörüye bağlı olanaklı kılınabilirdi. Mülkiyete dair iktidarın, sürekliliğin korunması için öngörülü olmak, olmazsa olmazdı. Söz konusu olan öznellik, mülkiyet, iktidar, nimet ve devamlılık ise öngörü, surenin ana başlıklarından olarak sureyi farklı bir düzeyde modellenmekteydi. Surede öngörüye bağlı her tavır, edilgenlik zemininde eriliğin gösterilmesini olanaklı kılmaktaydı.

Toplumsal ilişkilerde öngörülü bir gelecek ise hukuk zemininde, devlet kurumu bağıntısında gerçekleşecek olandı. Yani selametın, dolayısıyla da güvenliğin/ güvencenin tesis edilmesi, öngörülü bir geleceği olanaklı kılmaktaydı. İnsanın kötücül yönü kendisini güvenilmez kılar iken ilişkiler kaygan bir zeminde gerçekleşir iken uzun vadeli olarak öngörülü bir geleceğe bakabilmek gerçekleşmez. Herkes için olması

zemininde evrensel olması anlamında hukuk ve hukuka bağlı devlet; selameti tesis ettiği ölçüde öngörülü bir geleceğin olanağıdır. Nimetin sürekliliği -bereketi surede, kurumsal kılınıyor olması üzerinden işaret ediliyor olduğunu hatırlatmak ile beraber, Süleyman nebinin hem devleti temsil ettiğini hem de adaleti temsil eden bir şahıs olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Süleyman nebi emsalinde devlet, hukuk devleti olarak anlaşılması gerekendi. Adalet, hizmet, ceza, bağıntısında sonuçlar ilmüne göre öngörü, devletin olmazsa olmazıydı.

Surede Süleyman nebi, öngörülü olan hikmet ve yargı sahibi yöneticiyi de temsil eder iken hikmete dair yargısalılığı gerçekleştirebilen olması dolayımında eril olması niteliğinde, sureye konu kılınıyordu. Şükre ve nankörlüğe dair ifadelerine dikkat edilir ise gelecek belirlenimli olarak sonuç öngörüsünden hareket ile bakabildiğini görmekteydik. Belkıs'ın tahtını getirmesi dahi sadece öngörü sahibi olmadığını, öngörüsüne bağlı hamleler yapabildiğini göstermekteydi.

Sure bilimsel anlamda okunduğunda; insanın öngörü varlığı olarak bilgiyi nasıl yönetebildiğini göstermekteydi. Karınca beyi dahi öngörülü olarak, ölüm kaygısı bağıntısında olması gerekeni, diğer karıncalara yönetici olarak haykırmaktaydı. Nebileri dolayımında Allah dahi geleceğe dair bizleri, ilkeye dair iş görüyor olduğundan yana uyarmaktaydı... ki geleceğe dair öngörülü olarak bilgi yönetiminde olması gerekenleri gerçekleştirelim.

Surede Salih nebinin kavmi de Salih nebi ve iman eden ümmetini uğursuzluk ile suçlar iken kendi üzerlerine dönmekten uzak, olay ve sonuç ilminden yana yitik olarak öngörüden nasipsiz olmanın da emsali kılınıyorlardı. Öngörüsüzlük ve bereketsizlik, hazin sona yolculuğun belirlenimleri olmuştu. Nebi eşi olmasına rağmen, öngörüden nasipli olmayan Lut nebinin karısı dahi aidiyet duyduğu kavim (ortak zihniyet sahipleri) ile beraber tarihin kayıp sayfalarında yerini almıştı.

Surenin 59. ayeti ile ilim ve öngörü sahibi kılınmış salihler, hamda layık Allah tarafından selamlanır. Allah'ın mı yoksa Allah'a ortak koşulanların mı daha hayırlı olduğu sorusu, surenin modellendiği anlam bağlamında

retorik içerik korunuyor olarak sorulur. Yani sonuçlar ilmi, olay ilmi ile kullarını uyaran ve kullarının faydasını gözeten Cenabı Allah, rahmet, hak ve adalet ilkesi gereği, hak edişe bağlı sonuç alınacak gerçeklik olarak kendisini tanıtır. Zaten 59. ayetin devamında gelen ayetler ile de insana; yeryüzünü yaşamaya elverişli kılmasından, dualarına karşılık vermesinden, nimete dair gerçekleştirdiklerinden dolayı Allah'ın hamda layık yaratıcı olduğu hatırlatılır.

Surenin 66. ayeti ile de sonuçlar ilminden yana insanın yetersizliği ve şüpheye esir olması ile beraber, sonuçlara yani ahirete yönelik körlüğü ifade edilir. Gerçeğe dair ilim ve tecrübeye dair ilim, öngörülü bir yaşamın zeminiydi. Buna rağmen insan; heva ve şüphenin esiri olduğunda, ilim veya anlam yargısal olduğu içindi ki inanca dair gerçekleşmesine dahi yitik, geleceğe dair belirsizlikte sürüklenebilmekteydi. Surenin 69. ayeti ile de yeryüzünde daha önce yaşamış olan günahkârların sonunun ne olduğunun görülmesi gerektiği ifade edilir iken geçmişe dair sonuçların, geleceğe dair öngörünün tecrübesi olması gerektiği vurgulanmış olur.

Akıbete dair bilgi edinildikten sonra, İsrailoğulları emsalinde de belirtilmekteydi ki inkâr karşısında, hak olana dair iddiaya, tartışmaya gerek yoktu, sonuç hak olanın açık olup tesis edilmesi ile beraber müminlerindi. Ölü gibi duyarsız, gerçeği duymaya sağır ve görmeye kör olanlara artık yapılacak bir şey yoktu. Herkes, yaptıklarının sonucu ile karşılaşacağı geleceğe doğru yürümekteydi. İlahi emir, bu doğrultuda gerçekleşecekti/ gerçekleşmekteydi. Surenin sonuna doğru da eylemler, iyi veya kötü hangi içerikte gerçekleştirilmiş ise insanın gerçekleştirdiklerinden mesul kılınmış olması bağıntısında, eylemlerinin -gerçekleştirdiklerinin- karşılığını göreceği bildirilir. Bu dahi akıbete/ ahirete göre öngörülü bir yaşamın ilmi olarak, nasıl yaşamamız gerektiğin vahiy ilmiydi.

Surenin son ayeti ile de Cenabı Allah'ın insanların yaptıklarından habersiz olmadığı belirtilir. Süleyman nebi anlatısı ile de bunu bize işaret etmekteydi... ki inanmayanlar, sonuçta Allah'ın ayetleri ile

yüzleşeceği sona doğru yürümekteydi. Ancak son, dünya yaşamına dair tanınmış fırsatın kaçırılmış olduğunun idrakinde olunacak sondu. Surenin muhatabı olan müminlere, dünya ve ahiret arası yaşamda ya dünya için ya da ahiret için yaşamak gibi keskin bir ayrıma gidilmeden üçüncü bir yol gösterilir.

Bu yol, orta yol olup, dünya nimetlerinden istifade edilmesi gerektiğini de içeriyor olarak, Allah'ın nimet veren olduğunun idrakinde ve kendisine gafil kalmadan yaşanabileceğinin yolu idi... ki surenin başında sure için, rehber ve müjde içeriğine haiz olduğu belirtilmekteydi. Surede müminler için; mülkiyetten paye almaya dair hak sahibi oldukları ama mülkiyetin aslen Allah'a ait olduğu idraki ile hakkı gereği varoluşa nesne kılınması, yaşama konu kılınması veya deneyimlenmesi gerektiğinin dersi ve müjdesi verilir.

Bu bağlamlarda belirtmek gerekir ise surenin insanı; mülkten paye almanın olanağında, mülkiyet sahibi olan ama Allah'ın mülkünde Allah'a, kendisini Firavun misali ortak koşan değil, nimet ve kulluk idrakinde olarak yaşayan insandı. Değer önceliği dünya ve nimetleri olmasa da dünya ve nimetlerinden nasipli olup, hak ettiği ölçüde hakkı gereği yaşayan insandı.

Nimetin idrakinde olmak, nimetin hakkını vererek hakkı gereği yaşamayı olanaklı kılar. Nimetin idrakinde olmayanlar, yaşadıkları dünyanın hakkı olan özveriden uzak, ahireti de yitirmiş olmanın aldanışında yaşamaktaydı. Nimeti yitirmeden önce nimet olduğunun idrakinde olarak şükür etmek gerekirdi.

Maddi nimet, manevi lütuf, mülkiyetten paye alan insan, şükür, kurumsallık, bereket (nimette süreklilik ve sürdürülebilirlik), zillete düşmek bağıntısında sure modellenir. Müminler bu sure ile dünyayı, öncelik bağıntısında nasıl yaşamaları gerektiğinin idrakini edinmeliydi. Hakikatten paye alan insana, mülkiyetten de paye almanın olanağında, mülkiyet zemininde hakikati, berekete haiz nasıl yaşaması gerektiğinin dersi, Neml suresi ile verilmekteydi.

Süleyman nebinin Belkıs'a yazdığı mektup emsali verilen dersten anlamaktaydık ki mümin; Cenabı Allah'a, işlerinde besmeleyi şerifle sığınmış olmak ile hem bereketi sürekli kılmış olmaktadır hem de Allah'tan destek almış olmanın eminliğinde iş görebilmekteydi. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla denildiğinde; Cenabı Allah, nezdinde kıymetli kıldığı salih kulunun işlerine müdahil olacak biçimde lütufta bulunur. Kulunun işlerinde hem bereket hem de lütuf sahibi olarak kendini görünür kılar.

Varlıkta furkan ve kısas gereği ile her iş, sonuca bağlı kılınmış olarak içeriğine bağlı nitelenmiş olarak açık edilecek ve karşılığı verilmiş olacaktır... ki bu anlamda her kişi ne yapmakta ise kendisine yapıyor olduğunun idrakinde de olmalıydı. Akıbet veya ahiret ilmine yani ilke bağıntısında gerçekleşen sonuçlar ilmine göre yaşamak, günden kopmadan geleceğe göre yaşamak anlamını taşımaktaydı... ki surenin insanı; geçmişin deneyimleri dolayımında günü, sonuç belirlenimli olarak geleceğe göre yaşayan insandı.

Sureyi; nimet, mülkiyetten paye almak, bilgi yönetimi, öngörü ve öngörü yönetimi başlıklardan hareket ile farklı başlıklar altında okuyabiliriz. Bundan kastım; ilahi metnin tek bir açıdan okunamayacağı olup, çok yönlü okunması gerektiğiydi.

Anlam; sadece kavram yüklü olarak gerçekleşen değil, bağlamsal belirlenimlerde açık olmalı... ki çok yönlü anlatım biçimli gerçekleşenleri ve metinleri, tek bağlamlı yalınkat doğrusal okumak, yorumlamak metnin anlaşılmadığı anlamını taşımaktaydı. Kur'an çok yönlü anlam açılımına haiz ilahi metin iken esasa dair bağıntısal oluşturma anlam bağlamlarında anlaşılacak olan metindi. Makam, mertebe, anlam-duygu (hâl), hitap-muhatap bağıntılarında, çok ilkel olmakta çok anlam bağlamlı bir metin olarak değerlendirildiğinde anlaşılmaya açıktı. Muhatabını, emsaller bağıntısında kendisinde kılar iken gerçeği veya anlatmak istediğini, aynalaşma oluşu içinde açık eden hitaba, üsluba haizdi.

Anlam; esasa dair bağıntısal, modellenmeye dair bağlamsal

gerçekleşirken veya açık olurken, Kur'an'ı sözlük içeriğine aşkın değil, sözlük içeriği dahilinde sözlük içeriğine aşkınsal kendinden fazlası olan metin olarak okumak gerekir. Böylece gerçekte karşılığı olan ayetleri bağıntısında gerçekte olanları da ilke bağıntısal ve model bağlamsal oluş içinde açık olan anlam yüklemelerinde çok anlamlı gerçeklik belirlenimlerinde daha doğru okuyabiliriz. Özellikle Neml suresinin bilgilimsel ve yaşam biçimsel karşılığında bakıldığında bunu daha net okuyabilmekteydik.

Surede geçen "Dabbetü'l Arz" ayeti dikkate değerdir. Surenin 82. ayetinde "O söz, başlarına geldiği zaman, onlara yerden bir Dabbe çıkarırız. O da insanların bizim ayetlerimize inanmadıklarını onlara söyler" denir. Bu ayete dair genel kanı kıyamet vaktine yakın, yerden bir canlının çıkarılmış olarak, değerlendirme yetisine haiz olup insanların iman edip etmediklerine dair yargıda bulanacağıdır.

Kur'an'da dabbe; genel anlamda, yeryüzündeki canlılar olarak kullanılır. Sure bağlamında 82. ayet değerlendirildiğinde, surede Süleyman nebinin iktidarını tasdik eden Hüthüt kuşunu ve saltanatını tasdik eden Karınca Beyini görmekteydik. Bunun tam tersi olarak da yeryüzünde bulunan canlıların, idrak sahibi olarak, kafir olduğuna dair insanı tasdik edebileceği, olumsuz anlamda eleştirebileceği de göz ardı edilmemelidir. Bunu da Allah'ın doğada bir ayeti olan Güneş'i, hakkı gereği bilmeyip de tapınma nesnesi yapan Sebe halkını olumsuz eleştiren Hüthüt kuşu dolayımında görmekteydik.

Allah'ı yakın bulmuş veliyullahın, yer mahlukatı tarafından tanınması - onanması- da söz konusu olmaktadır. Derler ki tarlada yılan gören bir derviş, korktuğu için pirinden himmet istemiş. Himmet istemiş ama can havli ile tarlada kullandığı kürekle tam yılanı vuracakken, piri yetişmiş ve elini tutup, yılanı öldürmesine mâni olmuş. Derviş, "Pirim himmeti isteyen benim, siz yılanı himmet etmektesiniz." Pir "Evlad senden önce o himmet istemişti" demiş. Söz konusu Allah'ın saltanatında, iktidar alanında veliyullah olmak ise bunun haberi âlemlere verilmekteydi. Süleyman nebi, Hüthüt ve Karınca Beyi dolayımında, bunu da anlamak

gerekir.

Surede özellikle Hüthüt ve Karınca Beyi, dabbe misali değil miydi? Hüthütün Sebe halkını eleştirel değerlendirmesinin içeriği Dabbetü'l Arz ayetinin içeriğini birebir karşılamaktaydı. Karınca Beyi ise Süleyman nebinin saltanatını tanımak ile kalmayıp, can havli ile karıncalara seslenmekte ve insana verilmiş saltanattan haberdar olarak onamaktaydı... ki mümin olup da Allah nezdinde veli kabul edilen ve değer olan kul, mahlukata bildirilirdi. Böyle olmak kaydı ile kafir olan kul da mahlukata bildirilirdi.

Demek ki varlıkta, öz kaynağından bereket ile bilgilenmek, her mahlukun hakkıydı ve her mahluk diğerine karşı bilgi sahibi olarak nitelemelerde bulunma yargısına sahipti. Hüthüt ve Karınca Bey emsalinde de bunu görmekteydik. "Bize kuş dili verildi" denir iken Karınca Beyinin sesi işitilmekte ve anlaşılmakta iken varlıklar arası iletişimin olduğunu görmekteydik. Söz konusu iletişim ise, kendilik bilinci yani ben olmak zemininde gerçekleşti ki ben olmak evrensel bir tanrısal olarak her mahlukun paye almış olduğu, varlık olma bakımından kendi olma belirlenimi idi.

Demek ki tanrısallar (Ben olmak, diri ve şuurlu olmak, dil, güç yetirmek, duymak, görmek, hayal etmek, bilmek vb.) istidat belirlenimli olarak varlık olma bakımından paye almış olmanın olanağında var olabilmenin olanağı kılınmıştı. Öyle ise sadece insan düşünür, sadece insan us sahibi olarak eleştireldir, sadece insan hayal kurar, sadece insan duygu sahibidir, sadece insan ölüm kaygısı yaşar, sadece insan varlık görüşü sahibidir vb. yargıları artık geride bırakmak gerekir.

Rabb-ül Âlemin olan Allah, kendisi ile var eder iken ne için var etmekte ise her varlığı istidadı kadarı ile kendisine ait gerçekleşen tanrısallardan paye sahibi kılmaktaydı. Bu, varlık sahnesinde gerçekleşenlerle nasıl ilişki kurmamız gerektiğinin ahlaki zemini olması adına da önemliydi. Varlık sahnesinde gerçekleşen her varlığı, bir mal gibi değil, varlık olması bakımından değerlendirmek ve ilişki kurmak olması gerekendi.

Hazreti Resul, “Uhud bizi sever, biz Uhud’u severiz” ve canlı ve cansız mahlukatın kendisine selam verdiği ifade eder iken kendinden canlı değil, Allah ile canlı bir evrene dikkat çeker. Neml suresi ile de Cenabı Allah, kendisi ile canlı bir evrene bizleri bir daha tanık kılar.

Surede iktidarın, yapılar ve organize olmak kaydı ile gerçekleştiğine de tanıktık. Süleyman nebi, Belkıs, Salih nebinin kavmindeki dokuz iktidar sahibinden ve Allah’ın Arşının hatırlatılıyor olmasından da bunu anlamaktaydık. Karınca Beyi dahi iktidar ve yönetime emsaldi.

Sure genelinden bakıldığında gerçekte iktidar sahibi olan Allah’tı ve bu, surenin başında zaten ifade edilmekteydi. Surede doğada gerçekleşenlerin ifade biçiminden de anlamaktaydık ki Cenabı Allah’ın doğadaki iktidarına tanık kılınmaktaydık. 87. ayette, “Sur’a üfürüldüğü gün, göklerde ve yerde bulunanlar dehşete kapılır. Hepsi boyunları bükük O’na gelir” denilirken dahi erek bağıntısında yaratıma dair ne gerçekleşmekte ise Allah’ın iktidarı altında gerçekleştiği vurgulanır. Sur dahi emrin yapı belirlenimli gerçekleşme biçimiydi. Allah’ın iktidar nesnelere biri olarak surede konu kılınmaktaydı. İnsanlık tininde de gerçek iktidar sahibi olan Allah’tı... ki Allah’ın, Süleyman nebiye veya Süleyman nebi emsaliinde insanlığa, verdikleri dolayımında gerçek iktidar sahibi olduğunu anlamaktaydık.

Sureye Allah’tan veya insandan baktığımızda farklı esaslara, başlıklara göre modellendiğini görmekteydik. Demek ki her sure, referans belirlenimlerine göre farklı başlıklar altında okunmaya haiz modellenebilmekteydi.

İnsan, Allah’ın hakikatinden aldığı payeyi mülkünden de paye alma olanağına taşıyabilen varlıktı. Bu anlamda diğer mahlukattan açık ara önde bir varlıktı. Surede, Süleyman nebi dolayımında saltanat, iktidar, mülkiyet, öngörü ve yaratıcı etkinlik bağıntısında bu net olarak gösterilmiş olmaktadır.

Hakikatten paye almanın olanağında insan; Neml suresinde mülkten de paye alan ve mülkten paye aldığı dolayımında iktidardan da paye

almış olmanın olanağından sureye konu kılınmaktaydı. Mülkiyet ve iktidar bağıntısında, hakikati bilmeli, hakikate göre yaşamayı öğrenmeli, nimeti berekete taşımanın olanaklarını kullanabilmeli ve öngörüyü yönetebiliyor olarak mülkiyet ile iktidardan aldığı payeyi koruyabilmeliydi.

Ancak, hakikate duyarsız, yani özsel gerçeğine, Allah'a duyarsız ve olması gerekenlerden uzak varlığa duyarsız insan, surede ölüye benzetilmek ile beraber, anlamaya dair sağır ve görmeye dair kör olarak 80 ve 81. ayetlerde nitelenir. Hak olan ile karşılaşacakları gün, gerçek yüzlerine vurulduğunda, Allah'ın ayetlerine inanmıyor oldukları ile nitelenirler. Yani, Allah'ın ayetlerini hakkı gereği anlamadıkları ile nitelenirler. Eş deyişle de kafir yani gerçeği idrak etmekten yana örtük oldukları ile nitelenirler.

Demek ki dabbe; Cenabı Allah, kulları dolayımında haklarını tesis ederken veya kulları dolayımında hak olanı açık ederken, kulları dolayımında sınıflandırmaya giderken insan olabilmesi gerçeğine de açık olmak gerekir. Bu anlamda 82. ayeti okuyarak bir önceki ayetler olan 81 ve 80. ayetlere doğru bir okuma yapar isek kendi zamanında dabbe olanın Muhammed Mustafa olduğu görülür. Çünkü, Dabbetü'l Arz ayetinde, dabbe olanın niteliği, Allah'ın ayetlerini anlamadıklarının idrakinde olup da anlamadıklarının eleştirisi gereği nitelemeye bulunan idrak sahibidir... ki sureni 80 ve 81. ayeti ile bu idrak ve eleştiri yeterliliği Muhammed Mustafa'ya zaten verilmiş olmaktaydı.

Kim ki Allah'ın ayetlerinin gerçekte anlaşılmadığına dair eleştirel anlamda kavramlaştırarak nitelemeye bulunuyordur, işte surenin muhatabı olan dabbe odur... ki insanlığı, yine insan ile uyarılmış olmanın esasında bakar isek dabbe anlamında bir mahluk beklemek yerine, dabbe olan insana kulak vermek, anlamaya çalışmak veya tabi olmak olması gerekendi. Bu tevil, yukarıda Dabbetü'l Arz ayetine dair yapılmış yorumları yok sayan değil, ek bir yorumdur. Çünkü, yeryüzündeki mahlukatın insandan haberdar olacak düzeyde, kaynağından beslenerek yargısal bakışıma haiz olduğunu unutmamak gerekir. Ayrıca

ayetin anlam bağıntısından bakıldığında, Dabbetü'l Arzın, ne olduğu değil, nasıl bir idrak düzeyinde olduğuna dair mesaj vardı ki bu niteliği ile Dabbetü'l Arz'ın ne olduğuna dair yorum yapmak gerekirdi. Söz konusu olan, insanın insan ile uyarılması, eleştirilmesi ise elbette Dabbetü'l Arz-ı insan bilmek gerekirdi.

Ancak, gelecekte yeryüzünde, insan türünü eleştirecek yeni bir tür varlığın Allah tarafından yaratılması, açık edilmesi veya insan türü dolayımında yaratılmış olması ile açık edilmesi söz konusu olur ise bu da Dabbetü'l Arz ayetinin yeni karşılığı olarak gerçekleşecek olandı. Yeni tür özne; insanlık tininde insanlığı eleştirecek düzeyde hakikat idrakine sahip olarak, eleştiri yapabilecek, kanaat bildirecek, tanımlama yapabilecek, nitelemede bulunabilecek donanım sahibi ise insanın kendine onun ile yeni bir sayfa açması gerekecektir.

Dabbenin insan olması gerçeğinden bakılır ise, tasavvufta Kur'an'a, anlam ve talim belirlenimli olarak vakıf olan her irşad ehlinin, Dabbetü'l Arz olma niteliğinde eleştirel olabileceğini de unutmamak gerekir. Özellikle bin sene meciditleri de bu anlamda Dabbetü'l Arz olma niteliğinde insanlığa doğan güneş misalidirler. Yeryüzünde ve insanlık tininde, insanlığa doğan her büyük idrak güneşi Dabbetü'l Arz'dı. Yani Dabbetü'l Arz, bir idrak makamı olarak da değerlendirilmesi gerekendi. Makam olduğu içindi ki mahluk olmaktan daha çok, idrak düzeyinde yükselmek ile hak edilecek olan olduğunun idrakinde değerlendirilmesi gerekirdi.

Sureye Dabbetü'l Arz'a dair yukarıda ifade edilenler dolayımında bakıldığında, Kur'an'a dair kılınmış ayetlerin ve doğada gerçekleşenlere dair ayetlerin Allah'ı bilmeye ve anlamaya dair gerçekleştiğinden uzak insanların olumsuz anlamda eleştirildiğini görmekteydik. Bu anlamda sure, Dabbetü'l Arz makamından yani insana yine insan dolayımında eleştirel olarak bakıldığının idrakini vermekteydi. İnsan, mülkiyet alanında elbette mülkiyet ve iktidar bağıntısında yargı sahibiydi. Bu da surede betimlenmiş anlam içeriği ile net olarak anlatılmaktaydı.

Özellikle Süleyman ve Belkıs anlatısında; Hüthüt kuşunun doğada

Güneş ayetini yanlış yorumlayan halkı haber vermesi ve Süleyman nebini besmeleyi şerifle başlayan mektubu göstermekteydi ki insanlık içinde gerçeği ifade ederken eleştirel olan insanlar elbette olacaktır. İşin şaşılacak yönü, Hüthütün dahi Güneşe tapar bulduğu insanları, Allah'ın -Güneş- ayetini hakkı gereği anlamadığı eleştirisini yapıyor olmasıydı... ki Dabbetü'l Arz olarak surede, Süleyman nebiden hemen sonra sahne almış olmakta göstermekteydi. Hüthüt kadar çıkmayan bir insanlık da vardı. Her mahluk Rabbi olan Allah'ı biliyor olarak Allah'a yönelmiş iken insan, Hüthütten de aşağı olabilmekteydi.

Böyle olmak ile beraber sure; insanı, anlamaya açık varlık olarak konu kılar iken anlamaya kapalı olabileceği gibi anlamaya açık olabileceği gerçeğine dikkat çeker. Anlamaya açık olmanın nasıl sürekli kılınabileceği gerçeğini de konu kılar. Belkis bu anlamda emsal gösterilir.

Surenin başında; namaz kılan, zekât veren ve ahirete iman edenler için bir rehber ve müjde olduğu vurgulanır. Surede muhatap, müminlerdi. Müminlere de ahiret için dünya yaşamını akıbete dikkat ederek yaşanması gerektiğinin mesajı verilir. Sure müminlerin dünya nimetlerini Allah ve ahiret/ akıbete göre nasıl ve ne için yaşamaları gerektiğinin dersini içerir.

*

Soru: Gecenin veya gündüzün sürekli kılınmış olmasına bağlı olarak diğerinin yokluğuna dair diyalektik, düşünebilmekteyiz. Bir şeyin yokluğu üzerine düşünebilme olanağımız var. Bu durumda Allah'ın yokluğu üzerine düşündüğümüzde, bunun olanağı nedir?

Cevap: Yaratım Allah'ın kendinden yaratıyor olarak gerçekleştiği iken varlık olmaya dair var olduğu sürece, bizler için Allah'ın yokluğuna dair bir olanaktan bahsedilemez. Allah ile var olmakta ve Allah yaratıyor iken var olmak, her daim Allah'ın varlığına işaret eder iken Allah'ın olmadığından bahsedilemez. Allah'ın olmadığından bahsedenler ise ilmi ve psikolojik hezeyanlarını deneyimlemekte olan,

sıg bakış sahibi yaratılmışlardır. Onlar dahi hak olanın açık olmasının diyalektik nesnelere olarak varlıkta sahne alırlar.

Kur'an perspektifinden bakıldığında, var olmak hep Allah ile gerçekleşendir... ki Neml suresinde de doğada ve doğa zemininde gerçekleşen tinsel alanın Allah ile gerçekleştiği ifade edilir. Gecenin ve gündüzün olmadığı dünyalar dolayımında da her şey neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci olarak mümkün varlık olmakta gerçekleşir iken olmaya bileceğinden bahsedilmiş olunur... rahmet, adalet veya hak, olmadıkları dolayımında anlaşılabilir iken ayet ile bilimsel anlamda bilmenin diyalektik olanağına dikkat çekilir. Ancak, yaratılmış olguların olmadığı bir gerçekliği düşünmek olanaklı olmak ile beraber, bu, Allah'ın olmadığını düşünmek değil, bilakis Allah'ın var olduğunu düşünmek anlamında bizlere ussal olarak yön vermesi gereken bir durumdur.

Soru: Madem ki Allah'ın varlığından, Allah ile var olduğu için artık eminiz, öyle ise Allah kendisinden yaratır iken kendinde yokluğa neden olmakta mıdır, yokluk kendisi için olanaklı mıdır, olanaklı değilse bile sınırsızca varlık olma olanağında kendini yok etmeyi bildiği bir anda yok olması olanaklı mıdır? Eğer kendini yok edemiyor ise bu yapamadığı bir durum olarak O'nun da aciz kaldığı durumların olduğunu göstermekte değil midir?

Cevap: Bu gibi sorulara daha önce de katlanmak zorunda kalmıştım. Allah ile var olmaktan bahsetmekte isek hem kendi olmaya yeten hem yarattıklarını fazladan belirmiş bir olgu olarak yaratmaya yeten hem de yaratmaya güç yetiren varlıktan bahsediyoruzdur... ki varlık olma bakımından kendisinden bir şey eksilmediğinden dolayı, Allah olma niteliğini koruyarak yaratmayı kendinde sürekli kılmaktadır. Kendinden bir eksilme, kayıp olmuş olsaydı, varlık olma değerini korur iken daim yaratacak olan da değildi. Her varlık da kendisine fazladan belirmiş bir olgu olarak katılır iken ayrı değil aynı da değil yaratım bağıntısında hep artı bir olarak katılır.

Nihayeti olmayan varlık demek, her ne yaratıyor ise kendinde oldu

kılıyor olarak yaratıyor olduğu içindi ki özde kendinden bir şey yitirmeden var etmiş olduğu anlamını taşımaktaydı. Yani Allah yaratır iken hem yarattıkları kendisinde gerçekleşmekte hem de yarattıkları, nur olma zemininde nurundan bir şey yitirmeden fazladan belirmiş bir olgu olarak gerçekleşir iken yokluk bulmaktan uzak varlıktı.

Bu, kendini yok etmeye dair aciz olduğu anlamında yorumlanacak bir şey değildi. Çünkü, kendinde hem varlık olarak nihayetsizliği sebebi ile hem de yaratmaya rağmen yokluk bulmayan varlık olunması sebebi ile Allah, yokluk bulmuyor olması dolayımında acizlikle nitelenmeli değil, Allah olma yeterliliğini kendinde bulan varlık olarak nitelenmesi gerekendi. Yokluk bulmuyor olmak, varlık olarak kendinde tam ve kendi olmaya yeten varlık anlamını taşır ki Allah olma yeterliliği de kendinde tam ve kendi olmaya yeter olmakta bulmaktaydı. Böyle olmak ile beraber, Allah'ta gaye kendini yok etmek değil, kendinden yaratabiliyor olma olanağında yaratmaktı.

Bilmediğimiz bir gelecekte kendini yok edebilme olanağını bilir, edinir ve uygulamada gerçekleştirir ise, kendini yok etmiş olduğundan, artık onunla var olanların var olması olanaklı olmaz. Yani burada halen O'na dair düşünmekte, karşılıklı olarak konuşmakta isek varlık olma bakımından vardık ki fi tarihindeki bir gelecekte, kendini yok eden Allah söz konusu olduğunda şimdi var olmamız olanaklı olmazdı. Yani varlık olma devamlılığımızda deneyimlediğimiz en büyük gerçeklik, Allah ile var olduğumuzun gerçekliliğiydi ki var olduğumuz her anda, gelecek belirlenimli fi tarihinde, Allah'ın yok olmadığı gerçekliğini deneyimliyorduk.

Başka bir deyişle de neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci olarak mümkün varlık olmakta gerçekleşen olguların yokluğu üzerine düşünebiliriz ve varlıksal anlamda bunun olanaklı olduğunu deneyimleyebiliriz. Ancak varlık olma bakımından Allah'ın yokluğu veya yok alabileceği üzerine düşünebilsek de kendi elimizde gerçekleşemeyen, Allah ile var olma olanağında var olduğumuz sürece Allah'ın yokluğundan veya yok olabilmesi ihtimalinden bahsedemeyiz.

Allah'ın olmadığından veya yok olabileceğinden bahsedenler var ise Allah'ı tanımıyor olduklarının cahili olduklarını ifade etmiş olmaktadır. İlimin -anlamın- yargısal erilliği sebebi ile yüklem alındığında inanç nesnesi olması dolayımında, yüklem almanın değişebilir olma özelliğinde, Allah'a inanmamayı tercih etmiş olmak olanaklı kılınmıştı. Böyle olmak ile beraber, hevasından dolayı inkâr tercih etmiş de olunabilmekteydi. Ayrıca, ilmi hezeyanlara kapılmış veya travmatik sebeplerden dolayı psikolojik yaklaşımları içeriğinde inkâr gerçekleşebilmekteydi.

Allah'ı inkâr ediyor, kabul etmiyor, düşmanlık besliyor, olmadığına dair fikirler üretiyor olmamız, O'nun var olduğu gerçekliğini değiştirecek değildi. İnsan, ilimden uzak zan veya psikolojik tercihlerinden dolayı inkâr edebilmeyi tercih edebilen bir varlıktı. Bütün mahlukat rabbini tanır iken insan gaflet sebeplerinden dolayı rabbi olan Allah'ı tanıyamaya biliyordu. Neml suresinde, Hüthüt ve Belkıs'ın kavmi dolayımında insanın, Allah'a dair varlık anlayışında bir kuş kadar olamadığını, ayet belirlenimli olarak görmekteydik.

Olmasaydı, olmazdık. Var olduğumuz her an, olduğunun kanıtıydı. Var olduğumuz her an, yokluk bulmadığının kanıtıydı.

*

Kasas suresi...

Kasas suresi; Ta, Sin ve Mim harfleri ile başlamaktaydı. Bu anlamda tenzih, insan ve yargı merkezli belirliliği içeren bir sure olduğunu görecektik.

Sure, Musa nebinin yaşamından kesitler ile devam eder. Musa nebinin, Firavun'un sarayına yerleştirilmesinin, annesinin evlat acısına karşılık ona kavuşturulmasının, Cenabı Allah'ın tasarrufu dahilinde gerçekleştiği surede vurgulanır. Musa nebinin; bir insanın ölümüne sebep olarak Mısır'dan uzaklaşması, en zor anında Allah'tan "Senden gelecek her türlü yardıma muhtacım" diyerek yardım istemesi, sonuçta Şuayb nebinin kızlarına yardım ederek Şuayb nebiden yardım görmesi betimlenir.

Kullarına yardımcı olan Allah; Firavun'un karısı ile Musa nebiye, ilham ile Musa nebinin annesine, Mısırlı adam ile Musa nebinin kaçmasına, Musa nebi ile Şuayb nebinin kızlarına, Şuayb nebi ile de Musa nebiye yardım etmekteydi. Musa nebi ile de zulme uğrayan kavme yani İsrailoğullarına yardım etmekteydi. Olaya dair sebepler ve kulları dolayımında kullarını inayetinden mahrum kılmadığını surede ifade etmekteydi. İnyet, Allah'ı yakın bulduğumuz himmetiydi. Surede bu net olarak ifade edilmekteydi. Allah kullarına kulları dolayımında uzanmakta ve inayet etmekteydi. Bu anlamda inayete dair gerçekleşen olayda, kullara aşkınsal olarak inayet dolayımında bilfiil tasarruf eden Allah'a tanık olmak gerekirdi.

Olay-kişi-ilişki bağıntısında Cenabı Allah, kullarına yardım eden olarak görünüş bulmaktaydı. Bazen bir duanın, bazen bir acının, bazen bir zorluğun sonucunda bizlere yardım eden hep Allah'tı... ki Kasas suresinde inayet ve yakın bağıntısında Allah'a tanık olan kişi, Allah'tan başka kimsesi olmadığını idrakine yükselmeye başladır.

İman edenlerin Allah'ın inayetinden yana umutsuzluğa düşmemeleri gerektiği Musa nebi anlatısı dolayımında vurgulanmış olmaktadır. Surede inayet yani Allah'ın yardımı veya lütfu, yakın bulmuş olmanın

bir belirlenimi olarak da ifade edilmiş olmaktadır. İnyete ermiş kişi, Allah'ı yakinen bulmuş olmaya da duyarlı kılınmış olmalıydı ki inayetin idrakinde olarak inayet dolayımında kendisine uzanan Allah'a tanık olsun/ olabilsin.

Surede, zorluğa düştüklerinde nebi isteğinde bulunanlara yönelik, nebi beklenmedik yerden gelince inkâr etmeye dair gerekçeler uydurdukları ifade edilir. İnsanların beklentileri gerçekleştiğinde, istedikleri gibi gerçekleşmekte değil ise inkârâ yöneldikleri ifade edilmekteydi (47 ve 48. ayetler). Arzularına (hevasına) uyup da inayet geldiğinde kör kalanların sapkınlar olduğu da 50. ayette ifade edilir.

Allah'a iman edenlerin yeni indirilen Kur'an'a da iman ettikleri de surede vurgulanır. Kötülüğü iyilikle savdıkları, kendilerine verilmiş olandan Allah rızası için paylaştıkları, boş söz işittiklerinde ondan yüz çevirdikleri, ilkelerinde kararlı olarak duruş sergiledikleri de ahlaki özellikler olarak ifade edilir.

Surenin 56. ayetinde de Muhammed Mustafa emsalinde, kişinin sevdiğine iman vermeyeceği, dolayısıyla da hidayete erdiremeyeceği, Allah'ın dilediğine hidayet vereceği ve doğru olan yola kimlerin gideceğini daha iyi bildiği ifade edilir. Demek ki hidayet dahi hak edilmedi ve hak etmeyenlere verilecek değildi. Hak etmeyenlere, aymazlara hidayet, Habibullah olan Muhammed Mustafa'nın sevdikleri dahi olsa gerçekleşecek olan değildi.

Surenin ana başlıklarından biri, dünya hayatının geçim vasıtası kılınmış olması ve süs kılınmış olmasıydı. Allah nezdinde kalıcı kılınmış olanların daha hayırlı olduğu özellikle vurgulanmaktaydı (60. ayet). İnkâr edenler, sonuçta gerekçelerinin bitirilmiş olduğu bir güne doğru yürümektedirler.

Tevbe edip de iyi işler yapanların sonuçta hak ettiklerinde cezaya dair azaptan kurtulmuş olacakları vurgulanır. Surenin 67. ayetinde onların, kurtuluşu umacakları vurgulanır. Çünkü iman, tevbe ve salih amel kurtuluş için en temelde gerekenlerdi.

Dünya nimetine servet ile aldanmış Karun ve ona özenenler, dünya nimetinin, insanı ve hidayeti değerlendirmenin referansı olmayacağı yönünde eleştirilir. Allah'ın verdiklerini sadece kendi çabası ile kazandığını zannetmenin gafleti de Karun emsalinde ifade edilir. İktidarın gücünde sarhoş olup da tanrı olduğunun zannında olan Firavun da tanrı olmadığı yönünde kınanır ve hazin son, tanrı olmadıklarının kanıtıydı. Firavun, Haman, Karun ve onlara aldananlar, Allah'ın inayetine kör olup da inayet idrakinden uzak olmaları dolayımında yakinden mahrum kılınmış olanlardı. Yakinden mahrum kalmış oldukları da Firavun'un Haman'a, Allah'a ulaşacak bir kule yapması emri vermesinden anlaşılmaktaydı. Karun'un ise servetin çokluğu ve şatafatında kaybolmasından ayrıca serveti sadece kendi bilgisi, çabası ile kazandığının yanılgısından da anlamaktaydık ki inayet idrakinden uzak olmasından sebep yakın kendisine uzak kılınmıştı. Kim ki inayet idrakinden ve yakinden mahrumdu, Allah'ın ahirete/ akıbeta dair inayet ve yakın vermesinden yana mahrumdu.

İnayet; zorda kalındığında Allah'ın kullarına kendisini yakın göstermesinin vesilesi kılmış olduğuydu. Firavun, Haman ve Karun emsalinde, inayete nimet belirlenimli gark olmuşların Allah'tan gayrı düştüklerine dikkat çekilmekteydi. Musa'nın teklifi dahi Firavun ve Haman'a, inayet olmasına rağmen, iktidar sarhoşluğu, inayet idrakinde mahrum kılabilmekte ve yakinden uzak kılmaktaydı. Karun ise kendi bilgisi -çabası- ile servet sahibi olduğunu ifade eder iken zorluklardan refaha doğru gerçekleşen yolculuğunu ifade etmiş olsa da kendisini zorluktan refaha çıkaran Allah'ı yakın bilmekten ve görmekten uzaktı.

İnayet; zorda kalındığında Allah'ın kendisini yakın göstermesinin belirlenimi olarak değerlendirildiğinde, Musa nebi gönderilmiş olduğu mucizeler ile beraber, tutsak bir kavme Allah'ın kendisini yakın gösterdiği inayeti idi. Surenin başında da Cenabı Allah'ın, zulme uğrayan kullarından haberdar olarak inayet etmek istediği vurgulanır.

Her mümin, zorda kaldığında Allah'ın inayeti dolayımında Allah'ı yakinen müşahade etme olanağına haiz iman sahibi olması gerekendi.

Rivayet edilir ki bir hadisi kutside “Kuluma Ben'den yana bir zeval - zorluk- ulaşırsa, bilsin ki Ben onun yanındayım” denir. Cenabı Allah zorluk ile beraber inayet verir iken kullarının yanında olduğunu yani sahipsiz olmadıklarını gösterendi.

Eskiler, “Çaresiz kalınan yerde naçar açılır perde” demişlerdi. Yani çaresiz kalınan yerde Allah'ın inayeti ulaştığında, çaresizlik perdesinin aşılması Allah'ın yakın bulunacağını ifade etmiş olmaktadır. Zorluk, inayet ve yakın bağıntısından bakıldığında, aymaz değilsek isek varoluşun rahmete dair gerçekleştiği her olay dolayımında Allah'ı yakın müşahede etmeliydik.

Surede Firavun, iktidar -güç- sarhoşluğu veya zehirlenmesini, tanrı olma iddiasında gösterendi. Yardımcısı Haman, iktidarın gölgesi altında nüfuz alanı bulan güç sarhoşluğunu ve kraldan daha çok kralcı olup da gerçeğe karşı duranları temsil etmekteydi. Karun ise servet ve sermayeyi temsil eden güç sarhoşuydu. Surenin anlam içeriğine göre genel anlamda belirtir isek Firavun, Haman, Karun ve onlara özenenler, inayet idrakinden ve yakinden mahrum kalmışlığı temsil etmekteydi. Karun'u eleştirip de Allah'a yönelmiş olanlar, Allah'tan ders görmüş olarak inayet edilmiş, lütuf verilmiş olanlardı.

Surenin sonuna doğru 86. Ayette “Sen kitabın sana vahyolunacağını umuyor da değildin. Rabbinden bir rahmettir. O hâlde sakın kafirlere arka çıkma” denir. Kur'an rahmetten bir lütuf ve inayetti. Cenabı Allah, umulmadık yerden kuluna inayet etmekteydi. İnayete dair rahmet geldikten sonra Allah'ı yakın bulmuş kişi için, artık yakinden uzak kılınmış kişilerle yani kafirler ile beraber olmak ve kafirlere arka çıkmak yani yardımda -inayette- bulunmak yasaktı. Onlar ile olmak, kazanılmış yakınlığe yitik kalmaya sebep olmaktadır/ olabilmektedir.

Allah'ı yakın bulmanın ayetlerinden sonra, Allah'tan alıkoyanlardan uzak durmak olması gerekendi. Allah'ın emri gereği sadece Allah'tan inayet ummak yani dua etmek haktı. Allah'tan başka her şeyin fani olduğu oluş içinde Allah'a yönelmiş olmak olması gerekendi.

Sure genel anlamı ile dünya yaşamına aldanmış olanlara yönelik, dünya yaşamı ile sınırlı olmayan bir yaşamın olduğunun mesajını taşımaktaydı. İman edenlere ise Allah'a tevekkül etmekten yana karşılıksız kalmayacakları, olay belirlenimli her inayet belirleniminde yakın olarak Allah'ı bulacaklarının mesajını vermekteydi. Müminlerin yar ve yardımcısı Allah'tı. Mümin olmayanlara inayet ve yakın haram kılınmıştı... ki inayet ve yakın, isteyenin dilediğine vereceği değildi.

Surenin insanı; her şeyin yokluk bulduğu oluş içinde sadece Allah'ın zatının daim olduğunun idraki ile Allah'a yönelmiş olan insandı. Allah'ı yakın bulduğu yönde dünya yaşamı zemininde dünya yaşamına aşkınsal Allah'ın kendilik dünyasında yaşayan insandı. Allah, onun yar ve yardımcısıydı. O, iman ve hidayetin yurdu olup, insanlara örnek olduğu yönde yol gösteren rehberdi. O, dertliler ocağı olup da inayet yurdu olan rahmet sahibi Allah'ın, kullarına el uzattığı insandı. Yaşamın zorluklara, kötülüğe, acziyete dair gerçekleşen gerçeklerinden kopuk değil, idrakinde olarak olması gerekenleri dolayımında Allah'ı yakın bulan insandı. Fevri anlamda keyfi değil, hak edişe bağlı olarak hizmetinde herkese açıldı. Hak etmeyenlere hizmet verecek olan da değildi. Hak eden kullara ise himmet ve hizmetçiydi... ki Allah onun dolayımında kullarına yar ve yardımcısı olduğunu göstermekteydi. O, inayet ve yakın ocağı, yurduyd.

Neml suresinde Allah'ın seçkin kulları dolayımında dünyevi yaşamda neleri hak ettikleri ifade edilir. Kasas suresinde de dünyevi yaşamın aldatıcı yönüne aldanmadan, Allah'ın zatına yönelik yaşamak gerektiği vurgulanır. Neml suresinde, mülkiyetten paye alan insanın, nimete aldanmadan nimet ve ahiret bağıntısında dünyayı nasıl yaşamaması gerektiği vurgulanır. Kasas suresinde ise dünya yaşamında, Allah'tan inayet ile Allah'ı yakın bulmanın olanağına dikkat çekilir.

Neml suresinde, sonuçlar ilmi ve olay bağıntısına dikkat çekilir iken sonuçlar ilmi bağıntısında olayın olgusalılık kazandığı ifade edilir. Kasas suresinde ise olayın, anlam-değer içeriklerinde, ilişki ve varoluş biçimlerinde, inayet nesnelere dolayımında yakın içeriğinde nasıl

olguşallık kazandığı gerçeğine dikkat çekilir. İlim de olay ilmi olarak edinmemiz gerekendi. Mümin, olay ilminden bağımsız yaşıyan değildi. Olay ilmi, olayın olguşallık kazanması bağıntısında gerçekleşendi... ki öngörü, yakın, fail, niyet, anlam, karşıtlık dolayımı, akıbet, bilfiil gerçekleşen olgular vb. bağıntılarda ve yüklemelerde olay, olguşal içerikte olguşallık kazanmaktaydı ki olay ilminden bahsedebilmekteydik.

Olay ilmi, failine bağlı olarak öznelliğin de olguşal olmakta belirimiydi ki özneliğin ilmi, olay ilmi bağıntısında surede konu kılınmaktaydı. İnyet nesnelere dolayımında olay belirleniminde fail olan olarak görünüş bulan Allah'ı yakın bulmak, tanımak, müşahede edebilmek olanaklıydı.

Yaşam; sınanmış olmanın zorluklarına, acılarına haizdi. İman edenler; inayet ve yakın bulmanın olanağında Allah ile varoluşu deneyimleyenlerdi. Kasas suresi inayet ve yakın içeriğinde modellenir iken inayetin hep kullar dolayımında sebepler sonucunda gerçekleştiiğini görmekteydik. Var olmak elimizde gerçeleşmekte değildi. Varoluşsal anlamda Allah'tan başka yar yardımcımız da yoktu.

Sureye ilim başlığından bakar isek: sure, Allah'ı yakinen yani talime açık kesin bilgi ile nasıl bileceğimizin yöntemini de içerir. Firavun, yardımcısı Haman'a, Allah'ı görmek için bir kule inşa etmesi emrinden anlamaktaydık ki insan gözüne dair görmenin konusu olarak Allah, makro ölçekteki doğa nesnelere gibi nicel belirlenimli görülecek olan değildi.

Nasıl ki çekim kuvvetini veya havayı görmekte değildik ama sonuç belirlenimli olarak deneyimlemekteydik, işlevsel belirlenimlerden olduğunu bilmekteydik, surede de yaratıma dair olarak doğada olan bitenin Allah ile gerçekleştiiğinin gerçeğine dikkat çekilerek, varlığına delil gösterilmekteydi. Geceyi ve gündüzü yaratıp da sürekli kılan o idi. Doğada gerçeleşenler, insanın elinde gerçeleşmiyor iken olguşal gerçeekliğin tekrar eden belirlenimde görünüş bulmasından dolayı Allah'ı, gözlem ve us izleğinde bilmek olanaklıydı.

Usun tüketilip de şüpheye düşülen yerde, inayet ve yakin, farklı gerçekleşme biçimleri ile Allah'ı, talime dair tahkik etmenin konusu olarak, inkârı veya şüpheyi aşmanın olanağıydı. Bilmek sadece ussal değil, usa dair çıkmaza düşüldüğünde, gözlem, talim ve tahkik izleğinde gerçekleşmesi gerekendi... ki surede inayet ve yakin, Allah'ı kesin kesilenin bilmenin olanağı olarak yöntem biçimsel olarak gösterilmekteydi. Her mümin, inayet ve yakin bağintısında Allah'a dair şüpheye ve inkâr tuzaklarına düşmeden, Allah'ı bilmeye dair olanaklıydı.

Söz konusu Musa nebi ise Allah'ı nuru ile yani varlık olma niteliği ile görmüş olup da görmenin idrakinden yoksun olduğu için, gördüğünü görmediği idrak düzeyinde bulunmaktaydı. Musa nebi, görmenin hem dil içeriğinde anlam yüklü hem de gözleme bağlı görülen varlık niteliği dolayımında gerçekleştiğinin idrakinde olsaydı Allah'ı yakinen gördüğünün idrakinde olmuş olacaktı.

Surede; talim ve tahkike dair kanıtlamanın, akli olan teorik görüşten ileri olduğunu görmekteydik. Vahiy, inayet, lütuf ve yakin ise Allah'ın gerçekliğine dair talim-tahkik yöntemi olarak gerçekleşir iken mümin için, inkâr, müşriklik, şüphe artık uğrayacağı varoluş durakları değildi.

Surede; Firavun emsalinde, görüngüler âlemine bağlı olarak ussal yalınkat doğrusal çıkarımlarda bulunmasının yetersizliğine ve yanlış yargısalılığına dikkat çekilmekteydi. Doğada gerçekleşenler de tekrar eden olgular bağintısında ve faydaya dair olarak değerlendirildiğinde, Allah'ın ayetleri olarak ifade edilmekteydi. Müminler için Allah'a dair en büyük delil ise inayet, lütuf ve yakin bağintısında Allah'ı bilfiil talim etmeleriydi. Bu, yöntemsel anlamda her mümine açık bir tahkik biçimiydi ki mümin, bu bağlamda inkâra, şüpheye düşmeyecek kadar kati iman sahibi olması gerekendi... ki Muhammed Mustafa emsalinde surenin sonuna doğru, ayet idrakine yükselmiş insana, bir daha inkâra, müşrikliğe, şüpheye dair dönmemesi gerektiği gerçeği hatırlatılır.

Bu bağlamda surenin insanı; Allah'ın gerçekliğini sadece iman kabulü ile bilmekte değil, doğadaki ussal belirlenimleri olan ayetleri ve birebir inayet, lütuf ve yakin bağintısında deneyimledikleri dolayımında Allah'ı

bilendi. Allah'ın verdikleri ile kullarına dönen velisi ve halifesi oldu.

Surenin sonuna doğru Karun'a halkı, Allah'ın kendisine verdiği gibi zenginlikten insanlara vermesi gerektiği nasihat edilir. Başka bir deyişle de halkın dilinden Allah, insana kendisi gibi rahmet sahibi olarak halifesi olması gerektiğinin dersini verir. Surede Karun sadece serveti ile şımaranlardan olup da olumsuz eleştirilmekte olunan değil, kendisi emsalinde, Allah gibi nasıl olmamız gerektiğinin dersi de verilmekteydi. Allah'ın verdiklerinden, diğerlerine de verebildiğimiz kadar Allah gibi rahmet sahibi olarak halifesi olmayı hak ederek talim etmiş olmuştuk.

İnayet, lütuf ve yakinden sonra insan, Allah'tan gafil değil, Allah'ın verdikleri ile Allah gibi olmanın olanağını ahlaki anlamda değerlendirmesi gerekirdi. İnsan, duyuşsal algıya ve usa, aşkın değil, aşkınsal olarak da artık Allah'ı nasıl bilmesi, görmesi, talim etmesi gerektiğini bilen insandı.

Surede, bir şeyin varlığından hareket ile değil de yokluğundan hareketle düşünmemiz gerektiğinin dersi de verilir. Bütün içinde her olay ve olgunun olması gerektiği için gerçekleştiğine dikkat çekilmek ile beraber, Allah'ın varlığına delil olarak gerçekleştiği de böylece vurgulanmış olur.

Surenin 71. ayetinde, gecenin sürekli kılınmış olması dolayımında gündüzün yokluğuna dikkat çekilir. 72. ayette de gündüzün sürekli kılınmış olması dolayımında gecenin yokluğuna dikkat çekilir. Surenin 73. ayetinde de gece ve gündüzün Allah'ın rahmetinden dolayı fayda esasına göre gerçekleştiği de vurgulanır.

Başka bir deyişle de varlık alanında gerçekleşen her olay ve olgu yerindeliğinde ve gerekliliğinde ne için kılınmış ise onun için gerçekleşir iken iradeye haiz erek belirlenimli gerçekleşmekte iken salt mekanik gerçekleşmekte değildi. Elbette sistemsel oluş içinde hareketin, kuvvet etkileşimleri dolayımında belli kaideler ve neden bağıntılarında biçimleniyor olması gerçekleşmekteydi. Ancak, hareketin faili, özde

nur olup da hareketi gerçekleşme olanağı olarak bulan Allah'tı. Söz konusu yaratmak ise gerçekleşme erk olanağını irade olarak bulmak ile beraber yaratma olanağı olarak da bulması sebebi ile yaratıma dair her ne gerçekleşmekte ise Allah gerçekleştirmektedir. Yaratımda kendine ahlak edindiği ilke de rahmetti.

Demek ki varlıkta gerçekleşen her şey; varlıkların yaratılmasına, tanrısalların gerçekleşmesine, faydasına binaen rahmet esasına göre gerçekleşmekteydi. Fayda esasına bağlı olarak erek biçimsel gerçekleşme olanağına haiz, varlıkta görünüş bulmaktaydı.

Sure; vahiy, inayet ve yakın, eş deyişle de ilim, talim ve kesinliğe dair ilim esasları bağıntısına göre modellenir iken vahiy ve inayetten bir şey anlamayıp da yakinden uzak olanların inayet ve yakinden mahrum kalacaklarını da betimler. İnsan, rahmete dair kılınmış varlık ortamında, kullar veya yaratılmışlar dolayımında kendisine ulaşan inayete tanık değil ise yakinden de mahrumdu.

Neml suresinde buyrulduğu üzere; ölümlere ve hain sağırlara duyuramaz, sapkın körlere doğruyu gösteremez durumda iken önceliğin iman edenler olduğunu unutmamak gerekirdi. Kasas suresi ile de ummadığımız yerden inayet veren Allah'ı inayet ettikleri dolayımında yakın bilmek ve görmek her mümine farzdı.

Kasas suresi inayet ve yakın başlıkları altında modellenir iken inayet ve yakınlığın ontolojik zeminini de verir. Yaratımda Fail-i Mutlak olan Allah'ın irade sahibi olarak yarattıkları dolayımında iş gördüğünü de surede görebilmekteydik. Sureyi Fail-i Mutlak ve İrade-i Külliye başlıklarına bağlı okuduğumuzda, Allah'ın yaratımda fail ve irade sahibi olduğunu, kulları dolayımında inayet sahibi olmasında görür iken bilfiil gerçekleştirdikleri dolayımında kendisini yakın bulmanın olanağı görülmüş olunur.

Surede; zulme uğrayan kullarını zulümden kurtarma iradesinde bulunan ve Musa nebi ile inayet eden, Musa nebiye de doğduğu andan itibaren iradesi gereği inayet eden fail Allah'a tanıyoruz. Musa nebinin

annesine, bebeğinin kurtulacağı, yeniden kavuşacağı ve gelecekte nebi olacağını vahiy ile müjdeleyen Allah, geleceği kulu için belirli kılmak ile kalmamış, yaratıcı fail olarak kendisi için belirli olduğunu da belirli kılmaktaydı. Sureye bu bağintıdan bakıldığında, varlık sahnelerinin Musa nebinin sahne alması için uygun kılınmış olduğu görülür.

Sure dikkatli okunduğunda; Firavun'u iktidar sahibi kılan Allah'tı. Rızık veren Allah'tı. Kısasları ders ve ibret olarak anlatan, dolayısıyla da Kur'an'da anlatıcı ve Kur'an'ı inzal eden Allah'tı. Hidayet veren Allah'tı. Doğruya ve iyiye geri dönüşün yitirildiği yerde helak eden de Allah'tı. Karun'u servet sahibi kılan Allah'tı. Musa'yı nebi kılan Allah'tı. Musa'nın kavminden ilim sahibi kişileri ilim sahibi kılan Allah'tı. Musa'nın annesini, vahiy ile öngörü sahibi kılan Allah'tı... ki surenin anlatım üslubuna dikkat edildiğinde, yaratımda fail olan Allah ile ve Allah'ın iradesi bağintısında hem tanrısallardan nasipli olarak var olunmaktaydı hem de olayların gerçekleştiğini görmekteydik. Yaratıcı zat, varlık alanında her ne gerçekleşmekte ise oldu kılmış olduğu, vermiş olduğu ve gerçekleştirmiş/ gerçekleştiremiyor olduğu olarak gerçekleştiğini ifade etmekteydi.

Önemli olan; Allah'ın vermiş oldukları veya gerçekleştirdikleri dolayımında yakın bulup bulmadığımızı ve vermiş olduklarını nasıl kullandığımızı. Neml suresinde, mülkten paye alma olanağında kendine alan açan insanın mülkiyete dair iktidar alanında nimeti nasıl sürekli kılacağına dair idraki verilmekteydi. Öngörülü olarak akıbet/ ahirete göre yaşamamız gerektiği de vurgulanmış olmaktadır. Kasas suresinde de insana, inayet dolayımında olay belirlenimli olarak bilfiil görünüş bulan Allah'ı yakın bulmamız gerektiğinin dersi verilmekteydi. Mülkiyet zemininde gerçekleşen yaşamda, tinsel olarak yeni bir seviyede varoluşun gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmış olmaktadır. Yeni seviye, inayetin olgularına takılı kalmadan inayet dolayımında olay belirlenimli olarak Allah'a tanık olmaktır. Allah'ın verdikleri dolayımında tanrısalları halifetullah olarak yaşamaktır.

Kasas suresi, Allah'ı yakın bulmuş olmanın mertebelerini de

içermekteydi. Doğada gerçekleşenlerin, olmadıkları farz edilip de düşünüldüğünde, yaratım ve paye alıyor olmakta gerçekleşenler dolayımında ilmen yakın olarak bilinmesi gereken Allah'tı. Karun'u uyaran alimler, Allah referansından hareket ile ilm-el yakın düşünebilmektelerdi. Gözlem gücü ile de gerçekleşen dolayımında ayn-el yakın görüş sahibi olabilmekteydiler. Musa nebi duasının kabulü sonucunda kendisine inayet ulaştığında ayn-el yakın müşahede edebilme olanağı olandı. Vahiy alan Musa nebinin annesi, özünden kaynaklı olarak keşfe açık bilgi alır iken hak-el yakın müşahede seyrinde olandı. Buna rağmen bebeği dolayımında olması gerekenin dışında, nerede ise Allah'ın planını bozacak olandı.

Inayet, olgusuna veya nesnelere bağlı gerçekleşir iken inayet olduğunun idraki dolayımında nesnesine aşkınsal olay belirlenimli olarak görünüş bulan Allah'ı yakın müşahede etmeyi olanaklı kıldı. Neml suresinde öngörü ile olgusalı kazanan olayı, Kasas suresinde inayet ve yakın belirleniminde olgusalı kazandığını görmekteydik. Olay; niyete haiz olarak anlam-değer yüklemli gerçekleşirken de anlam-değer belirlenimli olmakta olgusal kılınmış olmaktadır. Failini açık eder iken faili dolayımında olgusal gerçekleşendi. Fail özne, anlam-değer, niyet, inayet ve yakın, öngörü, aidiyet, diyalektik belirlenimler vb. bağıntılardan bakıldığında olay, öznesi bağıntısında olgusal gerçekleşmekteydi.

Olayın olgusalılığı; olayı bilmenin konusu -nesnesi- kılabilmenin olanağını gösterir. Olgusal olan, bilmenin nesnesi kılınabilir iken olay, yukarıda belirtilen öncüller bağıntısında bilmenin konusu kılınabilmekteydi. Ayrıca olayın olgusalılığı dolayımında faili olan özne görünür olmaktadır ki surede inayet; olgusuna veya nesnesine bağlı gerçekleşir iken inayetin nesnesine aşkınsal olarak olayın failini görmenin nesnesi olarak değerlendirilmesi gerekendi.

Bu anlamda tevhid; nesnelere dolayımında bilfiil olarak tanrısal belirlenimlerinde Allah'ı müşahade edilmenin ilmiydi. Yaratılmış varlığın kendisi ile Allah'ı aynı görmek, tevhid değildi. Olayın

kendisinde bilfiil olma belirlenimlerinde Allah'ı, yarattıklarına aşkınsal görebilmek tevhitte.

Bu anlamda tevhid; tenzihi içeriyor olduğu anlama da bağlı olarak, her şeyi Allah görmek değil, her şey üzerinden olay belirlenimli görünüş bulan ve fail olan Allah'ı müşahede etme... ki surede, inayetin idrakinde olarak inayet dolayımında olay belirlenimli görünüş bulan Allah'ı müşahede etmek gerektiği vurgulanır. Kasas suresinde, ilm-el yakin, ayn-el yakin ve hak-el yakin yakınlık düzeyleri olarak belirtilenler de tevhidin ilmi, keşfi ve deneyimsel anlamda gerçekleşme belirlenimleriydi.

Sure, Allah'ın kullarına uzanan eli misali, tutulmasını teklif ettiği eli gibiydi. Bize verdiklerinden, rahmete dair paylaşır iken kendisine katılmak ile kendisine yükelebileceğimiz Allah, kendisine katılmak, kendisi ile tanış olmak dolayımında kendisine olan yabancılığı geride bırakmanın teklifinde bulunmuş olur. Allah'a yabancıydık ve Kasas suresi ile Allah'a yönelik yabancılaşmamız gerektiği teklif edilmekteydi. İktidar ve servet sarhoşu bir aldanışta, Allah'a yabancılaşmamız devam edecekti. Hak, rahmet, adalet üzeri Allah'a katıldıkça ve inayet dolayımında Allah'ı yakın buldukça Allah'a yabancı olmadığımız varoluş düzeyine taşınmış olacaktık... ki Allah nezdinde değer olarak yaşamanın olanağına da varmış olacaktık.

Bu ne için önemliydi? Yaratmadan önce seslenip de sesini sadece kendi duyan, baktığında sadece kendisini gören kendilik alanında Allah; tek başına olmanın nihayetsizliğinde gerçekleşen yalnızlığı, yaratmak ile geride bırakmaktaydı. Yalnızlık yaratmanın meşguliyeti ile aşılmıştı ama halen yerindeliğini korumaktaydı. Kulları ile karşılıklı var olmanın olanağında ve yakınlığa dair kendisine katılıyor olmalarında, tek başına olmanın yalnızlığını Allah, artık tamamen geride bırakmış olmaktaydı. Dua, zikir, hamd, şükür vb. yabancılaşma ve tek başına olmanın yalnızlığını, karşılıklı var olabilme olanağında aşmanın olanakları oldukları için de önemliydi. Bu konu Rahman suresinin ana konularından olup, bu surede de dikkat edilmesi gerekendi.

Varlık alanı ve insanlık âlemi Allah'ın varlık sahnesi olarak gerçekleşir iken Cenabı Allah, zulme uğrayan kullarının yanında olduğunun mesajını vermekteydi. Dünya hayatının gelip geçici olduğunu da belirterek; Karun (şımarık servet sahibi), Firavun (şımarık iktidar sahibi) ve Haman (kraldan daha çok kralcı olan fırsatçı yönetici) dolayımında dünya yaşamının sonucunu betimlemekteydi. Muhammed Mustafa ve Ashabı Kiram dolayımında da önceliğin ahiret olduğunu vurgulamış olmaktadır. Yine onlar emsalinde, zulme uğrayan kullarına, en büyük destekçi olarak yanlarında olduğunun dersini de vermekteydi. Sonuçta da Cenabı Allah, verdiklerini zulüm, şımarıklık dolayımında hak etmeyenlerden geri almaya güç yetirendi... ki geçici olan veya geri alınabilecek olan ile yaşamın temellendirilmemesi gerektiğin dersini de vermiş olur.

Doğada gerçekleşenler, yaratım belirlenimli gerçekleşir iken Allah'ın Fail-i Mutlak olduğunu göstermekteydi. Allah'ın fail olmasından hareket ile bakıldığında özde niceliğe haiz hareket belirlenimli nitelik sahibi olması gerektiğini de zaten anlamak gerekirdi. Fail olması dolayımında harekete haiz kendini gerçekleştirme olanağında da kendini gerçekleştirme olanağını irade belirlenimi olarak bulmuş olduğunu da anlamaktaydık... ki sureye fail ve irade başlığından bakıldığında Allah'ın varlık niteliğine bağlı olarak yaratımın ve yaratıma bağlı gerçekleşenlerin gerçekleştiğini görmekteydik.

Allah için Fail-i Mutlak demek; yarattıkları ile aynı olduğu anlamını taşımakta değildir. Yaratılmış olanlar ayrı değil aynı da değil yaratım bağıntısında gerçekleşir iken ayrı olmamayı, Allah'ın Fail-i Mutlak olması, özde nur ile var olunması ve bilfiil gerçekleşen tanrısal belirlenimlerden paye alınmış olunması ile var olmakta bulmaktalardı. Aynı olmamayı da Allah ile var olmakta olsalar da fazladan belirilmiş olgu olarak farklı başkası olmakta kendi olabilmeleri olanağında var olmakta deneyimlemektelerdi.

Yaratılmış varlık, özde Allah ile var olmakta ayrı değil ama farklı başkası olmakta aynı değil olarak gerçekleşir iken varlık olmayı çift yönlü varlık

olmakta bulmuş olmaktadır. Yaratan Allah da yarattıklarını gerçekleştirir iken kendi olmaktan bir şey yitirmeden hep artı bir olan yeni varlıklar yaratmış olmakta hem kendi olabilmekte hem de yarattıklarını farklı başkası kılabilen iken çift yönlü varlık olma olanağını gerçekleştirendi.

Söz konusu yaratmak ise Allah için yarattıklarına dair belirsizlik taşıyan hiçbir nokta yoktu... ki olan bitene dair ne gerçekleşmekte ise yaratım belirlenimli gerçekleşmekteydi. Allah da yarattıklarından haberdardı ve yarattıklarına müdahil olabilmekteydi. Bunu da surede net olarak anlamaktaydık.

İktidar sahibi iktidarı hak etmediğinde, yönetici yöneticilik vasfını hak etmediğinde ve servet sahibi zenginliği hak etmediğinde hem yakından uzaktı hem de sonuç olarak ahirete dair bereketten uzak kılınmış olmaktadır. Cenabı Allah kullarına verdiklerini, zulme sebep olup da hak etmediklerinde, şımarıklarında geri alabilmeye de güç yetirendi. Hak ediş dair adaleti gözettiğini de surede bildirmekteydi.

Allah'ın verdikleri, Allah'ı yakın bulup, müşahede edebilmenin, bilmenin, anlamının olanağı için verilmiş iken, ne için olduklarından uzak kullanıldıklarında hak edilmemiş olarak geri alınabilmekteydi... Bu neden ile sure, insanın Allah'ı fail ve irade sahibi olması belirleniminde yakın bulmuş olarak müşahedesini öncelikle gerektiğinin mesajını verir. Dünya yaşamına aldanıp da zulüm ehli şımarık olanların sonu anlatılır iken şımarıklardan olmadan hangi ereğe göre yaşamamız gerektiğini surede anlamış olmaktadır

Muhammed Mustafa (s.a.v) nebi efendimize de Musa nebinin olayı anlatılır (özellikle 44, 45 ve 46. ayetlerde) yanında olmadığına dair bilgi verilir. Yani yarattıklarından haberdar olup da haberini vermek ile ders vermeye de güç yetiren Allah'tı. Gaybi bilen Allah ile gaybi bilmenin olanağına dikkat çekilmiş olmaktadır. İnkâr edenlere yönelik de biyografik düzeyde Musa nebi anlatılır iken Kur'an'ın; anlatılanlardan haberdar olmayan kulun değil, Allah'ın kitabı olduğu ifade edilmiş olmaktadır. Başka bir deyişle de Cenabı Allah, Muhammed Mustafa

dolayımında “Sen” demek ile bizleri de muhatap alır iken bize hitap etmekteydi. Tur-i Sina’da, Musa nebiye seslenen, Kur’an ile de her iman dolu mümine seslenmekteydi. Yani Kur’an ümmete, Musa nebiye verilmiş lütüfa emsal verilmiş olandı. Nebi “Allah ile konuşmak isteyen Kur’an okusun” der iken ümmetine nasip kılınmış olan nimetin ne kadar üstün bir lütuf olduğunu da haber vermiş olmaktadır.

Yani Kasas suresini okur iken yanında olmadığımız Musa nebi emsalinde bizlere neyin verilmiş olduğunu da anlamaktaydık. İlmî Allah ile öğrenmekte olduğumuzu anlamaktaydık. İktidarı, serveti, kariyeri verenin de Allah olduğunu idrak etmekteydik. Hak etmediklerimizi, Allah’ın alabileceğini de Allah ile öğrenmekteydik. Allah’ın yaratıcı fail ve irade sahibi olarak varlık sahnesinde gerçekleşenleri salt mekanik değil, özneliği de içeren oluş içinde erek bağıntısında var kılmış olduğunu da anlamaktaydık.

Sureye, yaratımda fail ve irade sahibi olan Allah’tan bakmak ile beraber inayetin kullar dolayımında gerçekleştiğini gördüğümüzde de yaratıp da öte duran değil, yarattıklarına içkin ve dışsal anlamda kuşatıcı olarak katmanlı varlık olmakta yakın olan Allah’ı da bilmekteydik... ki içkin olmakta iken hem varlık olma niteliğini koruyan hem kendisine ait tanrısal belirlenimleri yarattığına dair kılmış olarak var kılan hem de yarattığını, kendinde beliren fazladan olgu olarak farklı başkası kılan olarak çift yönlü var olmayı olanaklı kılan Allah’a tanıktık.

Yani içkin olan Allah ile vardık, Allah ile var olmanın olanağında farklı başkası olmakta da varlık olarak varlık sahnesinde sahne alıyorduk. Katmanlı yaratım sebebi ile birbirine dışsal olmanın da olanağında karşılıklı var olmak da olanaklı kılındığı içindi ki hitap-muhatap ilişkisinde var olabilmekteydik... ki bize kendimiz muhatap alınmış olarak hitap edilmekteydi. Bize hem içsel ve hem de diğeri olarak dışsal yakın olan Allah’ı, Kasas suresi ile yakın anlamaktaydık.

Kasas suresini, esasları bağıntısında başlık belirlenimli olarak hakkı gereği okuduğumuzda, Allah’ı, verdikleri ve gerçekleştirdikleri dolayımında nasıl yakın bulmamız gerektiğinin, müşahede etmemiz

gerektiğinin anlatıldığını görürüz. Sure, öte bir tanrı değil, yaratımda gerçekleşen kendine katıyor olmanın olanağında yarattıklarına yakın olan, yaşadıklarına tanık olmak ile kalmayıp, rahmet ve adalet ilkesi gereği müdahil olmaya güç yetiren bir Allah'a tanık kılar. Yeter ki yaratılmış olanlar hak, rahmet, adalet ve tevhide dair mesul olduklarını yerine getirmekten yana yetersiz düşmüş olsunlar. Allah sonuçta kulları için ahireti dilemekteydi. Dünya aldanılacak ve takılı kalınacak yer değildi.

Surede, iktidar ve halkın haksızca sınıflanması, menfaatlerin sınıflanmaya göre taksim edilmiş olduğunu da görmekteydik. Haksızlığa uğrayan halk veya kişiler içinde zulme karşı duranlar (Musa ve Harun gibi olanlar) da çıkmaktaydı, çıkar ilişkilerine bağlı olarak halkı üzerinden servet kazananlar ve köklerinden kopmuş olarak asimile olanlar da (Karun gibiler de) vardı.

Sure, içinde bulunduğumuz modern dünyadan bakıldığında; siyaset, iktidar, sermaye bağıntısında gerçekleşenlere karşılık, zulme maruz kalan halklara da işaret edilmekteydi. Sure ve ayetler baki... İngiliz ve Amerikan hanedanlığı, Yahudi sermayesi ve Yahudiliğe yitik Siyonist olanlar bağıntısından bakıldığında, Kasas suresi yer küre ölçeğinde halen talim edilmekteydi. Günün Tevrat'ı da kısmi anlamda duyarlılık gösterilen ama uygulamada karşılığın tanık olmadığımız, Birleşmiş Milletler insan hakları evrensel bildirgesiydi. Söz konusu insanın kötücül doğası ise gelecekte de bu toplumların yerini almış olup, haksızca sınıflanma yapan, yeni oluşumlara tanık olunabilir.

Böylesi gerçekleşen talim de Allah'ın biz müminlerden talebi; boş işler ile uğraşmadan, ahiret öncelikli bir yaşamda, dünyayı da unutmadan, insan haysiyetini koruyarak olması gerekenleri yaşamaktı. Sonuçta dünya, ne Firavun ne de Karun gibilere kalacak değildi. Eskiler "Mağrurlanma padişahım, senden büyük Allah var" demişlerdi. Sözde servet ve iktidar sahibi olanlar, sonuçta yok olmanın gerçeği ile er ya da geç tanışacaklardı.

Sure; inayet ve yakın bağıntısında değerlendirildiğinde, Fail-i Mutlak

Allah'ın kendilik dünyasına çağrısı olarak da değerlendirilmelidir. Varlık sahnesinde sahne alan insan, insanlık tininde -âleminde- anlam-değer dünyalarında, yaratılmış dünyaların insanı olarak var olmaktaydı. Mısır'ın dünyasında, haksızca sınıflara ayrılmış olarak gerçekleşen dünyalarda vardı. Her sınıf, anlam-değer yüklemine yaratılmış bir dünya olarak gerçekleşmekteydi. Medyen halkı da Mısır dünyasından uzak başka bir dünyanın insanları olarak yaşayanlardı.

Yeryüzü zemininde dünya, anlam-değer dünyaları anlamında farklı ve benzer, karşıt ve çeşitli olma belirlenimlerinde gerçekleşmekteydi. Yeryüzü birçok dünyaya konaklık etmekteydi. Ancak, sure bağlamında inayet ve yakın dolayımında, Fail-i Mutlak olan Cenabı Allah'tan bakar isek varlık alanında ve varlık alanı zemininde insanlık âleminde gerçekleşenlerin, Allah'ın varlığında gerçekleştiğini anlamak ile beraber, anlam-değer yüklü olarak Allah'ın varlık dünyasında gerçekleştiğini de anlamış olmuştuk. İnayet dolayımında olay bağıntısında Allah'ı yakın bulmuş olan için yeryüzü zemininde gerçekleşen dünyasından, Allah'ın dünyasına çekilmiş olduğunu görmek gerekir.

Kasas suresiyle, Allah'ın kendilik dünyasına taşınması gereken insan konu kılınır. Dikkatli bir okuma ile bakıldığında sure, bizleri Allah'ın varlık dünyasına çekmekteydi. Allah'ın varlık dünyasında var olduğumuzun anlamını da taşıyor olarak, yükselmemiz gereken yeni bir yaratım düzeyini işaret etmekteydi.

Senin dünyanda sana geldik ya Rabbi!

*

Ankebut suresi...

Sure Elif, Lam, Mim harfleri ile başlar. Demek ki surede, Allah'ın zatından hareket ile nasıl bir dünya oluşu içinde yaşadığımız ve yaşamamız gerektiği ifade edilmekteydi.

Surenin 2. ayeti ile de iman ettikten sonra sınanmanın hak olduğu vurgulanır. İman ve sınanma bağıntısından anlamaktaydık ki gerçekte iman edip etmediğimiz, zorluklar karşısında sınanmış olarak açık olacaktı. Surenin 3. ayeti ile de iman ve sınanmanın, gerekçelendirilmiş olarak gerekliliğine dikkat çekilmekteydi.

3. ayette, sınanmanın geçmişten süregelen bir yöntem olduğunu da görmekteydik. Yüklemler belirlenimli varoluş bulan insanın, hangi yüklemelerde kendini nasıl gerçekleştireceği ve neleri hak edeceği, sınanmış olmanın sonucunda açık olmaktadır. Öncekilerin de sınanmış olması, sınanmanın yönemselliğinde, özneliğin anlam-değer yüklemelerinde değerlendirildiği gerçeğini açık ederken, sınanmanın evrenselliğine -bengiselliğine- tanık kılar. Sınanmak; sonuca, ereğe veya amaca bağlı kullanılan, değerlendirme yöntemiymiş.

İmanlı isek imanı hangi değerde yaşadığımız da sınanmış olmakta açık olacaktı. Gerçekte iman etmiş değilsek, sınanmış olduğumuz her ne ise aşamadığımız olarak deneyimlediğimiz olmaktadır.

Bu surede imtihan, kişinin, iman yüklemelerini ne kadar içselleştirmiş olup olmadığını açık edecek olay bağıntısında tartılıyor olması anlamında kullanılmaktaydı. İnsanın imanında samimi -hakiki- olup olmadığı, sınanmış olmasında açık olacaktı... ki surenin devamında imanda hakiki olmayanlar ve hakiki olanlar surede konu kılınır iken bu anlam zaten verilmiş olmaktadır.

Demek ki imandan yana mesul kılınmış olmaktadır. Mesuliyetler, sınanmanın nesnesi kılınmaktaydı ki kişi olay bağıntısında sınanır iken olayın kendisi her ne kadar sınanmanın nesnesi olsa da sınanmış olmanın asıl nesnesi aidiyet duyduklarımız ve sorumlu olduklarımızdır. Bu anlamda dinden dönenler surede konu kılınır iken yaşadıkları olay

(zulüm, işkence vb.) dolayımında sınanmış oldukları ifade edilmek ile beraber, olay dolayımında imandan ve karakterlerinden veya kişiliklerinden yana sınanmış olduklarını surede görmekteydik.

Sınanıyor olunan yaşamda, kötüler Allah'tan kaçamayacak olup da sonuçta kendilerine de kötülük etmiş olanlardı. Allah için cihad ediyor olmakta sınanlar da kendileri için cihad etmiş olmaktadır. Gerçekleşenlerin sonuçları olan bir varoluşta, hiç kimse diğerinin günahını yüklenmese de kendi günahı ve kötülüğüne sebep olduklarının günahından da paye almış olarak sorumlu kılınacak olanlardı.

Söz konusu sınanmak ise, kişi anne ve babası ile sınanmış olduğunda, Allah'a yönelik inkâr, müşriklik vb. yönlendirmeler karşısında onlara itaat etmemesi emredilir. Kavimleri ile sınanan her bir nebi, Allah'tan yana tavizi olmadan hizmet etmişlerdi. Haktan taraf olarak batıldan uzak aralarına mesafe koymuş, batıla karşı net bir duruş sergilemişlerdi... ki Nuh nebinin dokuz yüz elli sene kavminin içinde kalmasının bir anlamı da iman, hak, mücadeleden yana taviz vermeden hizmet etmiş olmasıydı.

Her kim ne yapmakta ise kendisi için yapmaktaydı ki bu anlamda eylemlerinin, eş deyişle de gerçekleştirdiklerinin sorumluluğundan kaçmamalıydı ve sonuçta kaçamayacaktı. Allah için yapılanlar dahi kişinin sonuçta kendisi için yaptıkları iken Cenabı Allah zatında ihtiyaçlı olmamak ile beraber, kendisi için her yapılan eylemin karşılığını, kendisine borç isnat etmiş olmanın ahlaki sebebi ile verecek olandı.

Surenin 14. ayetinde, Nuh nebinin, kavmi içinde dokuz yüz elli sene kaldığı ifade edilirken dahi Allah'ın rahman olarak teklifinde ısrarcı olduğu görülür. Bunun ile beraber dünya yaşamının, uzun yaşama olanağına rağmen, neden bağıntıları dolayımında sürekli kılınmamış olduğu, bitimli olduğu vurgulanır... ki surenin 57. ayetinde "Her nefis ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz" denilir iken yaşamı, ölüm gerçeğine ve sonrasına göre yaşamamız gerektiğine dikkat çekilir. Sonuçta, Nuh nebi ve diğer zikri geçen nebilerin

kavimlerinin helake dair yıkımları surede özetlenir.

Özellikle surenin 40. ayetinde kavimlerin yıkımı, helaki günahları ile gerekçelendirilmek ile beraber, Allah'ın zulmediyor olmadığı, onların kendilerine zulmetmiş olduğu vurgulanmış olur. Allah'ın teklif ettiği iman, salih amel ve ahret/ akıbet ilmine göre sınırlarını bilerek yaşamaktı ki bu her insanın az ya da çok yapabileceği, kaldırılacağı bir şeydi.

Surenin 41. ayeti ile de Allah'tan başka dost edinenlerin durumu, örümceğin evine benzetilir. Örümceğin yuvasının, yuvaların en dayanaksız, en yıkılası ve en çürüğü olduğu da vurgulanır. Bu ayet ile anlamaktaydık ki surede; bilincin, kendilik alanının, eski tabir ile de gönlün veya kalbin, nasıl örüntülenmesi veya yapısal kılınması gerektiği vurgulanmış olur.

Beden kendiliğe evdi. Tanrısalların gerçekleştiği Beytullah'tı. Beden zemininde deneyimlenen dünya, öznellik zemininde anlam-değer yüklemelerinde gerçekleşen kendilik alanında karşılık görmekteydi. Birbirini karşılayan gerçekler ve âlemler bağıntısında insanın öznelliğe dair yaratımı da vardı. Varlıkta ve varoluşta karşılığı olmayıp da zandan, hevedan, batıldan olan yüklemeler ile bilincini veya zihni örüntülememesi, sonuçta kendi hayrınaydı... ki surenin 25. Ayetinde, İbrahim nebinin dilinden, zihinsel örüntüye, sonuçları ile beraber dikkat etmemiz gerektiğinin idraki verilmiş olmaktadır.

Zihinsel örüntü surede, İbrahim nebi emsalinde görülmesi gerekendi. Kişilik örüntüsü surede, Lut ve Şuayb nebi ile işaret edilmekteydi. Toplumsal örüntü de Musa nebi ve gönderilmiş olduğu Firavun, Haman ve Karun ile işaret edilmiş olmaktadır. Zihinsel örüntü, kişilik örüntüsü ve toplumsal örüntü nebiler emsalinde de görüleceği üzere mutlak kaderimiz değildi. Yüklem belirlenimli gerçekleşir iken yüklem aldığımız anlam-değer, irade-duygu, haz-arzu, niyet/ tercih-eylem, ortak menfaat, değer ve ilişki bağıntısında biçimleniyor olmasından sorumlu olduğumuz bilinç örüntüleriydi. Kişi, bilince nesne kıldıklarını, zihinsel örüntünün veya kişilik örüntüsünün bir parçası kılar iken tinsel

yaratımına katılmakta olarak sorumlu olan varlıktı... ki sınanan insan; yüklem aldıklarına bağlı olarak değerlendirilmekte veya manen öznelliğine dair tartılmış olmak ile beraber, yüklem aldıklarını hangi aidiyet düzeyinde gerçekleştirmekte ise sorumlusu da kılınmış olan varlıktı.

İnsan, kötücül yönü olan nefsi emmare bağıntısında sınırsızca yaşama iradesi güder. Ancak, Allah ve diğerleri ile var olmakta iken sınırsızca yaşamakta değil, kendini sınırlayabildiği ölçüde insan olma haysiyetini yani anlam ve değerini kazanmaktaydı. Bu anlam bağıntısında Ankebut suresine bakıldığında; zihinsel örüntüde veya kişilik örüntüsünde insanın, Allah merkezli olmayı koruması gerektiği ve bu doğrultuda tercih ve gerçekleştirdiklerine dikkat etmesi gerektiği belirtilir. Surede ifade edilen cihad, sadece kafirler ile cihad anlamında değil, kişinin kendi nefsi emmaresi yani kötücül yönü ile savaşması anlamında da anlaşılması gerekendi... ki kişinin kendi nefsi emmaresi ile cihadı da kendi hayrına olarak yaptıyordu.

Kişi; kendini kötülüğe dair sınırladıkları dolayımında ayrıca hakka, güzele veya iyiye dair olması gerekenler dolayımında, zihinsel örüntü ve kişilik örüntüsü oluşturmakta ise Allah'ın desteğini hak etmiş olduğu yaratım oluşunda gerçekleşmekteydi. İnsanın, zihinsel örüntüsüne bağlı olarak baktığı bir dünya vardı. Zihinsel örüntüsüne bağlı olarak ahlaki anlamda gelişen kişilik örüntüsü dolayımında da katıldığı bir dünya içinde olmaktaydı. Bu anlamda insan; kendi varlık evini, tercih ve gerçekleştirdikleri dolayımında örüntüsel biçimde biçimler iken gerçekleştirmiş olmaktaydı. Sure ile insanın, varlık evini nasıl biçimlemesi gerektiği vurgulanmış olmaktaydı. Allah'a iman merkezli varlık görüşü ile beraber güzel ahlaka dair gerçekleştirdikleri dolayımında insan, bütünlüğünü yıkılmaz kıldığı oluş içinde Allah'ın korumasını da hak etmiş olarak varlık evi sahibi olabilmekteydi.

En temelde kendilik -ben-, kendi olmanın derinliğinde kendiliğe mekândı. Böyle olmak ile beraber anlam-değer yüklemelerinde kendilik alanını tercih ve gerçekleştirdikleri dolayımında biçimler iken kendilik

evi olarak biçimlenmekteydi... ki bu anlamda sure, kendilik evinin en temelde nasıl biçimlenmesi, yapısal kılınması gerektiğinin mesajını taşımaktaydı.

Öznelliğe dair yaratım oluşunda kişi; tercih ve gerçekleştirdiklerine bağlı olarak kendilik evini biçimlemek ile kalmayıp, Allah ve diğerleri ile var olmanın gerçeği sebebi ile tercih ve gerçekleştirdiklerinden yana sorumlu olan varlıktı. Varlık alanı; sınırsızca yaşayacağımız yer değil, kendiliği, ahlaki anlamda sınırladıklarımız ve ilkeye bağlı gerçekleştirdiklerimiz dolayımında karakter ve kimlik belirleniminde insan olarak biçimlemenin alanıydı. Kendiliği biçimler iken kendilik alanını kendilik evi olarak biçimlemenin olanağını da bulduğumuz nesnellığe haizdi... ki bu anlamda kişi, kendi için kendi varlığından da sorumlu olan varlıktı.

Kişi; kendini tinsel anlamda anlam-değer yüklemelerinde oldu kılmış olduklarından yana sorumlu olan varlıktı. Sure ile insana; bütün içinde diğeri ile var olmaktan yana sorumlu olduğu hatırlatılır iken Allah ile var olmaktan dolayı varlık olarak sorumluluklarının olduğu da hatırlatılmaktaydı. Ne yapar ise sonuç karşılıkları sebebi ile kendisine de yapmış olduğundan sebebiyet, kendisi için kendisinden yana sorumlu olduğu da hatırlatılmaktaydı. Başka bir deyişle de yaşananların sonuçları ile kişiye dönüldüğü oluş içinde insan; varoluşunu, ekin olmanın nesnesi kılmakta ve sonuç bağıntısından bakıldığında hasadın öznesi olarak varoluşa dair ekini biçmekteydi... ki bunun için surede, her kişinin kendi tercih ve gerçekleştirdiklerinden sorumlu kılınacağı, net olarak ifade edilmektedir.

Surede insana; öznelliğe dair yaratımda, zihinsel örüntüsünden ve kişilik örüntüsünden yana sorumlu olduğu, sorumlu kılınmış olduğu/ olacağı da özellikle hatırlatılmış olmaktadır. Zihinsel örüntü, mutlak yazgı değil, mümkün yazgı oluşu içinde gerçekleştiği, değişime açık olduğu için insan, sorumlu kılınmaktaydı.

Söz konusu nübüvvet ise gerçeğe ve olması gerekenlere çağrı da kişiyi ve toplumları sorumlu kılmaktaydı. Teklif; "Habersizdik" gerekçesini

kaldırılmış olmaktadır. Bilmek, sorumluluktur. Bilmek, sorumlu kılmaktadır. Teklif; adalet gereği kişiyi kendinden yana sorumlu kılmış olmanın gereği olarak da gerçekleşmekteydi. Toplumun zihinsel örüntüsü de aidiyet içerikli gerçekleşir iken aidiyete bağlı olarak geneli mesul kılmış olmanın gerekçesi olmaktadır. İbrahim nebi ve kendisi dolayımında Allah'a imanı parlayan Lut nebi, toplumun zihinsel örüntüsünden çıkmanın zorluğunu da surede gösteren örneklerdir.

Surede sınanmak; insanın sorumlu olduklarından (anlam-değer yüklümlü gerçekleşenlerden) yana sınanması anlamındaydı. Sure; sınanmak ve sorumluluk başlığına bağlı modellenmiş biçimine göre okunabileceği gibi, söz konusu hak ve batıl ayrımı ise taraf olması bakımından yerini göstermesi içeriğine göre de okunabilirdi. Çünkü, anlam-değer yüklümlü gerçekleşen ilişkilerde diğeri ile her sınanıyor olmakta tarafsız değil, taraf olmak kaçınılmazdı. Ya haktan taraftık ya da batıldan taraftık... ki surenin 8. ayetinde; söz konusu olan anne baba dahi olsa, emek hakkına binaen hizmet hak kılınmış, hak olmuş olsa da batıla yönlendirmeleri karşısında, Allah'tan taraf olmak gerektiği net olarak belirtilir.

İbrahim nebi ateşe atılmayı dahi göze almış olarak tarafını göstermiş olmanın emsaliydi. Lut nebi de tarafını, iman ve ahlakı ile göstermiş olandı. İbrahim nebinin, resul meleklerle yönelik Lut'u sahiplendiğini ifade eden 32. ayette "Orada Lut var..." demesinden de anlamak gerekirdi ki özellikle müminler, tarafına dair aidiyet duyduklarından yana mesuliyet duymalıydı... ki Cenabı Allah; Lut'u ve diğer nebilere zalimlerden, fesatçı zorbalardan kurtarır iken taraf, aidiyet, sorumluluk bağintısında kullarını sahiplenmiş olduğunu göstermiş olmaktadır.

Nuh nebi de dokuz yüz eli sene boyunca tarafını göstermiş, sorumlu olduğu ilkeye dair gerçekleşmesi gerekene dair kararlılık -sabır- göstermiş ve Allah'ın rahmette ısrarcı olduğunun emsali olmuştu... ki böyle olmak ile beraber, kendisi ile sınırlı olmayan tinsel bir yürüyüşte, yeryüzü yaşamının bitimli -fani- olduğunun emsali olmaktadır. Kendisinden yansıyan anlam ve değerlerin, bin seneye tekabül eden bir

oluş içinde gerçekleştiğinin emsali de olan resuldü. Diğer nebiler dahi hem haktan taraf olmaları hem de insanın örüntüsel anlamda yaratımına dair, surenin konusu kılınmışlardı. Allah dahi nübüvvet ve vahiy dolayımında tarafını göstermiş olmaktadır.

Söz konusu olan özneliğe bağlı yaratım ise karşılık dolayımında ve diğeri ile ilişkilerde aidiyet belirlenimlerine göre, tercih ve gerçekleştirilenlere bağlı olarak herkes taraftı. Taraf olduğu bağıntısında zihinsel örüntü sahibi olarak öznel yaratımı biçimlenmiş olmaktadır. Bu anlamda Hegel vari olarak hak ve batıl olanın yeni bir kavram oluşunda buluşması değil, taraf olmaya bağlı olarak ayrışıyor olmak gerçekleşmekteydi. Her kişi veya toplum, aidiyetini nerede bulmakta ise sorumlu ve taraf olduğuna binaen ayrıştığı dünya oluşu içinde var olmaktadır. Zihinsel örüntü bilincin veya kişilik örüntüsü özneliğin biçimleniyor olduğu tinsel yaratım biçimi olmak ile kalmayıp, anlam-değer yüklü dünya yaratımı içeriğinde gerçekleşmekteydi.

Dünya; anlam-değer yüklü olarak içsel gerçekleşen dünya idi. Ortak anlam-değer yüklemelerinde gerçekleşen toplumsal ilişki örüntüsü de kültür ve medeniyet belirlenimli olarak, içinde doğulan ve içinde olunan dünya olarak gerçekleşmekteydi. Söz konusu olan batıl dünya oluşundan sıyrılarak yeni bir dünya kurmak ise, İbrahim nebi ve düşünce dünyasını taşıyan takipçileri, taraf olunan yeni dünyanın temsilcileriydi. Her kişi ait olduğu dünyanın insanı olarak taraftı ve taraf olduğundan yana sorumlu olan, sorumlulukları olandı.

Özneliğe dair yaratım oluşuna insan, gerçekleştirdikleri dolayımında, anlam-değer yüklemelerinde katılır iken eylemlerinden mesul kılınmış olduğu sonuçlar ile karşılaşacaktı... ki her sonuç, öznellik hangi zeminden hareket ile yapısal kılındı ise ona göre karşılanmış olacaktı. Kötülükleri sebebi ile sonuçta ceza ve yıkım ile karşılaşanlar, sadece dış dünyaları yıkılmış değil, dış dünya nesnelere bağlı olarak bilinci yapısal kılar iken yıkılmış bir dış dünya dolayımında, iç dünyaları da yıkılmış olanlardı.

Kur'an anlatımında; sonuçlar hak edişe göre tesis edileceği içindi ki her

kim ne yapmakta ise sonuç bağıntısından bakıldığında kendisi için yapmış olmaktadır. Adalet, hak ediş ve sonuç bağıntısı kişinin kendi ve Allah ile aynalaştığı bir oluş içinde de kılmaktaydı. İlkeye bağlı gerçekleşen olayda olayın faili olan Allah'ın görülmesi ve kişinin gerçekleştirdiklerinden sorumlu olarak hak edişe bağlı kendisini görmesi, çift yönlü gerçekleşen aynalaşma oluşu içinde, sonuç bağıntısında gerçekleşmekteydi. Sonuçlar ilmi veya ahiret/ akıbet ilmi, nasıl yaşamamız gerektiğinin, idrakini de vermiş olmaktadır.

Madem ki her ne yapmakta isek kendimize yapmış olarak sonuçları ile karşılaşacaktık, öyle ise kendi iyiliğimiz adına, olması gerekenlere göre yaşamamız doğru olardı. Kendi iyiliğimiz adına, sonuçlar ilmine göre yaşam biçimi edinmemiz gerekmekteydi... ki sonuçlar ilmi, olay ilmi olarak, olayın olgusal kılınmış olması yani bilmenin konusu kılınmış olması (olgusal olan bilmenin konusu kılınabilir olardı) dolayımında öngörüye bağlı nasıl yaşamamız gerektiğinin aklını vermektedir.

Var olmaya dair varlıksal zeminini Allah'ta bulan, Allah'ı kendisine dayanak ve dost bulan ayrıca vahiy bilgisi doğrultusunda sonuçlar ilmine göre yaşayan her kim ise o, selameti Allah ile bulmuş olmanın özgürlüğünde yani kurtuluşundaydı. Bunun dışında kim ki Allah'ın varlığından, nasıl iş gördüğünden yani sonuçlar ilminden gafildir, surede örümceğin evi misali yıkım ile betimlenmiş olan bilinç örüntüsüne sahipti.

İşte örümcek evinden ve zayıf veya dayanıklı olmayan bir ev olduğundan kasıt; yalan, zan, batıl, zulüm, arzu nesnelere vb. dolayımında iç dünyalarını kurmuş/ örmüş insanların, yalana dair örgütsel kıldıkları evlerinin gerçek ile karşılaşıldığında veya gerçek tesis edildiğinde, yıkılmış olacağıydı. Bu durumda insana düşen ders; Allah'a dayanmış olarak iman ve sonuçlar ilmine bağlı olarak bilinç evini yapısal kılmış olmasıydı. Allah'a kati iman ile dayanan veya güvenen, surede ifade edildiği üzere zulümden kurtarılacak ve muhafaza edilecek olardı. Sonuçlar ilmine göre yaşayan, sadece kendisi için değil, diğerleri için de güzel şeyler yapar iken yaşanabilir bir geleceğe kendisi

için kapı aralayandı.

Başka bir deyişle de dışıl örümceğin ördüğü evden kasıt; edilgen olduklarımıza dair biçimlediğimiz zihinsel örüntüde zayıf kişilik göstereceğimizdir... ki ilkeye dair taraf olarak edilgen değil de eril olduğumuz eylemlerden yana sonuç alacağımız bir varoluşta, zihinsel örüntü, kişilik örüntüsü ve toplumsal ilişki örüntüsü daha bütüncül - sağlıklı- ve dayanıklı gerçekleşir. Gerçeğe dair anlam; pasif ve edilgen değil, etken ve aktif olarak eylem belirlenimli gerçekleşmesi gerekendi... ki anlam-değer yüklü dünya, Allah'ta dayanağını bulmuş olarak gerçekleşiyor olmuş olsun.

Demek ki sure; kendiliğe dair iç dünyanın ve içinde doğulan toplumsal dünyanın yani kendiliğin gerçekleşme alanının neye göre nasıl yapısal kılınacağı anlamına göre modellenmişti. Surenin insanı da Allah'a imanı kati olup, dünya meşguliyetine aldanmadan, sınanmaya dair zorlukları da göğüslemiş olarak iç dünyasını karakter biçimsel yapısal kıldı. Deneyimler doğrultusunda, furkan ve kıyas oluşuna bağlı olarak açık olacak anlam ve değerini, karşılık göreceği varoluş niteliği olarak bulmuş olmakta idrak sahibi olan insandı. Terbiyesini; kendiliğe dışsal varoluş nesnelere biçimlenen dünya oluşunda bulmakta değil, özünden kaynaklı olarak Allah'ta bulmuş olan insandı. Terbiyesini Allah'ta bulmuş olan insan, Allah'ın korumasını hak etmiş olarak hem dış tehlikelerden hem de iç dünyanın yıkımına dair tehlikelerden korunmuş emin beldeydi.

Surenin insanı; hakkı bilen, bildiğinden sorumlu olduğunun idrakinde olan, bu bağlamda da taraf olan insandı. Allah'tan taraf olarak yaşamayı düstur ve karakter edinmiş olan insandı. Aidiyetini Allah'ta bulur iken batıla karşı duruşunda net olan ve Allah tarafından sahiplenilmiş insandı. Eskiler derler ki "Sahipsizin sahibi Allah'tır." İşte Allah'tan taraf olup da sahipsiz gibi görünen kim var ise Ankebut suresinde Cenabı Allah ona, "Korkma, sahipsiz değilsin, yanındayım" mesajını vermekteydi. Kurtarılan nebler ve özellikle tek başına ümmet olan İbrahim nebi ve ondan paye almış Lut nebi dolayımında bu net

olarak sureden anlaşılır.

Genel anlamda surede; Cenabı Allah, “Korunmayı, selameti dileyen yok mu” ve “Ben sahipsizlerin sahibiyim... Benim için olanların sahibiyim” anlamında kullarına seslenmekteydi. Zulümden ve yıkımdan kurtarılan nebiler ile de bu net olarak anlamlı kılınılmaktaydı. Surenin 67. ayeti ile de korunan belde dolayımında Cenabı Allah insana, çevre faktörleri dolayımında nasıl korunduğunu bir ayeti olarak ifade etmekteydi. İnsan muhafaza ve selameti Allah'ta aramalı ve bulmalıydı. Surenin 22. ayeti ile Allah'ı aciz bırakmaktan yana aciz olduğumuz vurgulanır iken Allah'tan başka veli (sorumluluk idrakinde sahiplenen dost) ve nasir yani yardımcı da bulamayacağımız, surenin genel anlamına bağlı olarak özellikle belirtilir.

Sure bağlamından bakıldığında insan; dünyasının merkezine, en temelde kimin ile var ise onu almalıydı. Var olmaya dahi güç yetiremeyen varlık olarak da kimin ile var olmakta ise onun ile dünyasını şekillendirmeliydi.

Surenin 46. ayeti ile de ehli kitap ile ortak noktamız olan Allah'ta buluşabileceğimizin yani farklı ve karşıt dünyaların ortak noktalardan hareket ile buluşabileceğinin mesajı verilir. Toplumsal örüntü, ortak noktalarda buluşmak ile olanaklıydı. Aynı olmak değil, hiç yoksa düşman olmadan buluşabilmek dikkate değerdi.

Surede örüntüsel, bağıntısal varoluş:

- 1) Zihinsel örüntü (Anlam-değer yüklemelerinde gerçekleşen)
- 2) Kişilik örüntüsü (Anlam-değer bağıntısına bağlı olarak ahlaki içerikte gerçekleşen)
- 3) Toplumsal ilişki ve yapı örüntüsü (Ortak anlam-değer, fayda bağıntısında ilişki ve kurumsal yapılar dolayımında gerçekleşen) belirlenimlerinde surenin konusu, başlığı kılınmış olmaktadır.

Surede insan; olay-ilişki örüntülerinde gerçekleşme olanağı gösteren

varlık olarak konu kılınmaktaydı. Örüntü, örümcek ağı gibi estetik olmak ile beraber, katı biçimsel ve şekil biçimsel olarak değişmeyen içerikte gerçekleşmekte ise estetik olsa dahi hak karşısında yok olmaya mahkûmdu. Bu bağlamda sureden, söz konusu insan ise örüntünün; katı ve değişmez olarak ağ bağıntısal değil, anlam-değer yüklemeleri almaya bağlı olarak hak olana göre değişime açık değişebilen olması gerektiğinin dersi de verilmekteydi.

Sure; insanın, yeryüzü zemininde hem dış dünya hem de iç dünya sahibi olarak anlam-değer yaratımının hangi önceliklere göre gerçekleşmesi gerektiğinin dersini içerir. Kasas suresinde inayet ve yakınlık esas alınır. Ankebut suresinde ise uyarının ve yıkımın öncelendiği anlatım biçiminde, uyarı ve yıkım dolayımında, kurtuluşun ve özellikle korunmanın nasıl gerçekleşeceği, sürekli kılınacağı bizlere anlatılır.

İnsan acizdi ve zaafı olan bir varlıktı. İhtiyaçlarına ve geleceğine dair kaygıları olan, hazları arzu nesnesi kılarak özüne yitik ve diğerine duyarsız olmakta zaafı olan ve zannı itikat edinen olarak da gerçekten kopuk yaşayabilirdi. Söz konusu geleceği ise rızkını veren Allah'tı. Söz konusu nefsi emmarenin kötücül doğası ve zaafı ise terbiyesini Allah'ta bulması gerekendi. Söz konusu zanları itikat edinmesi ise hak olan ile zanları veya batıl olanı aşabilecek olardı. Söz konusu sınanmak ise, hangi anlam yüklemine ve değer niteliğinde kendini açık etmesi gereken de kendisiydi. Gerçekleştirdiklerinden sorumlu olduğundan bakılır ise eylemlerine dikkat etmesi gerekendi. Söz konusu dünya yaşamı ise Nuh nebi dokuz yüz elli sene yaşamış olmasına rağmen ona kalmamış... kaldı ki dünya, ölüm gerçeğinden bakıldığında, kimseye yâr kalacak değildi.

Rızkı Allah'ın verdiği, surede belirtilir. İnsan sınan yani mesul kılınmış olan varlıktı. Mesul olduklarından yana olması gerekenlerini gerçekleştirir iken öncelik rızk yani temel ihtiyaçlar değil, öncelik Allah ve akıbetine bağlı olarak mesul kılınmış olanlara göre yaşamasıydı. Elbette temel ihtiyaçları karşılamak önemliydi ama insan temel

İhtiyaçlarını karşılamaktan ileri, tinsel/ öznel mesuliyetleri olan varlıktı. Temel ihtiyaçlar elbette karşılanacaktı ama kaygılar veya hırslarımız sebebi ile gerçekte mesul olduklarımızdan bizi gafil bırakmamalıydı. Zihinsel örüntüde öncelikli olarak merkezde olması gereken Allah'a yönelik aidiyet ve mesuliyetlerimizdi.

Başka bir deyişle de zihinsel örüntünün temelinde, yaşamak ve devamlılık için gereken temel ihtiyaçlar da vardı. Temel ihtiyaçlar bağıntısında ve nefsi emmare dolayımında insan, varlığa tekbenci olarak tutunan varlıktı ki zihinsel örüntünün temelinde, varoluş nesnelere alabilmekteydi. Elbette varoluş nesnelere, ihtiyaç anlamında olması gerekenlerdi ama zihinsel örüntünün temelinde olması gereken, yitirilebilir olanlar değil, yitirilmeyecek bir dayanak olarak Allah olmalıydı.

En temelde kişi, ihtiyaçları yani rızık belirleniminde zihinsel örüntüyü gerçekleştirmekteydi. Cenabı Allah da kendisi dolayımında zihinsel örüntünün gerçekleşmesi gerektiğini, İbrahim nebinin ve Şuayb nebinin dilinden ifade etmekteydi. İbrahim nebi, rızık dahi rızık yaratan Allah'ta aranması gerektiğini vurgular iken Şuayb nebi, yeryüzünde fesat çıkarılmaması gerektiğini vurgular. Surede Lut nebi de hazcılığa, beden taparlığa muhalif mücadele sahibi iken tarafını belli etmek ile kalmayıp, Allah'ın koruması altında olmanın emsali olarak gösterilmekteydi. Helak edilen kavimler, kafirlerin hazin sonunun ibret emsali olarak surede yerini almaktaydı.

Her bir kavmin fesadı, o kavmin kötücül olan günahı anlamında zikredilmekteydi. Kur'an'da zikri geçen her kavmin, inkâr ve ahlaksızlığa dair ortak özellikleri olsa da farklı fesat (zulüm veya kötülük) belirlenimlerinde, ibret alınması gereken emsaller olarak ifade edildiklerini görmekteydik.

Önceki surelerde, Şuayb nebinin ticarete dair dürüst olunması gerektiği yönünde insanları uyardığı düşünülür ise, surede fesattan kastın, bir anlamı ile de hırsızlık yapmayın (zulüm etmeyin, haksız yere adam öldürmeyin vb.) olduğunu anlamaktaydık. Sure bağlamında bu,

zihinsel örüntünün ahlaki anlamda nasıl gerçekleşmesi gerektiğine dair ifade edilmekteydi. İbrahim nebi ile hangi varlık zemininden hareket ile zihinsel örüntünün gerçekleşmesi gerektiği vurgulanır iken Şuayb nebi ile de ahlaki anlamda zihinsel örüntünün nasıl gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmış olmaktadır. Surenin sonlarında da bunun olduğu ifade etmekteydi.

Surede, Allah'ın zatı gereği bir şeye ihtiyaçlı olmadığı, insanın veya yaratmış olduklarının Allah'a ihtiyaçlı olduğu vurgulanır. Bu bağıntıdan hareket ile de Allah merkezli olarak zihinsel örüntüye dair yaratım oluşunda bulunulması gerektiği vurgulanır.

Surede nebinin ümmi olduğunun vurgusu da vahyin kendisinden değil Allah'tan olduğunun anlayışını vermektedir. Ayrıca vahye yönelik şüphelerin önünü kesmek için ifade edilmiş olmaktadır. Şüphe, zihinsel örüntünün bütünlüğünü bozmak ile beraber, taraf olmaktan yana çekinceler oluşturduğu için Nebinin ümmi olduğu (vahyin başlangıç evresinde) net olarak ifade edilmekteydi.

Güvenli ve kutsal kılınmış olanlar dolayımında, insanın nimet kılınmış olanlara nankörlüğü de hatırlatılmaktaydı. İnsanın varoluşa dair çizgileri olmalıydı ki bu çizgiler; nimete nankörlük, Allah'a yönelik iftira ve inkâr etmekte değil, ahde vefa, cihad ve iyilik sahibi olmakta gerçekleşmesi gerekendi. Allah iyiler ile beraberdi. İyilerin destekçisi, koruyucusu Allah'tı. Nimete, rahmete, kutsiyete dair yakinen deneyimler, Allah'a göre zihinsel örüntü sahibi olarak yaşamak gerektiğinin anlamını da vermektedir.

Ey insan! Anlam-değer yüklemelerinde sadece dış dünyanı biçimlemekte değil, iç dünyanı da biçimlemektesin. Sonuçta yıkılmayacak bir evin olacak ise Allah'a iman etmek, sonuçlara göre yaşamak, işlerinde Allah'a dayanarak olması gerekenlerini yapmak, sınıdığın dünya yaşamını eğlence değil de ciddiye alarak yaşamak, yalanı ahlak edinmekten ve zanlara esir olmaktan uzak yaşamak, Allah'tan güvence almış olarak yaşamının olanağıdır. Hak etmene bağlı olarak Allah'tan, korunmaya dair güvence almış olup olmadığını

Ankebut suresi ile öğrenebilirsin.

Allah için, kötülük ve inkâr ile cihad etmekte ve iyi olanlardan isen korunmayı hak etmiş olarak, Allah'ın güvencesi altında, zulüm sana uğrayacak değildi, yıkım kaderin değildi. Zorluklar imtihanın olsa da aşamayacağın değildi. Sana ateş ile gelenler, cennetine sebep vereceklerdi. Korunmayı hak ettin ise Allah'ın güvencesi altında; çevren ateşten çember olsa sana dokunacak değildi, sana zulmetmeye yeltenenler, kendilerine, geleceklere kast etmişlerdi. Seni bekleyen ise selamet yurduydu. Selamet yurdu sensin. Sen seni, ihmal ettiklerin ile bekletme!

Kur'an; Allah'ı bilmenin ve O'na göre nasıl yaşaman gerektiğinin anlam örüntüsünü taşır iken rehberin ve müjdedi. Namaz Allah ile olmanın ve kötü ahlaktan uzak durmanın olanağıydı. Allah'ı zikretmek de Allah'ı çağırarak anlamında kulun vazifeli kılınmış olduğu en büyük ibadetti... ki surenin 45. ayetinde Muhammed Mustafa (s.a.v) emsalinde ümmeti olan her kişi için neler yapması gerektiği de vurgulanmış olmaktaydı. Kur'an dolayımında Allah'ı anlama çabası göstermek, yaşamın içinde Allah ile olabilmek ve Allah'ı çağırıyor olmak her mümine farz kılınmış olandı.

Demek ki sadece aidiyet, sorumluluk ve taraf olmak yeterli değil, eylem sahibi olarak ilkeye bağlı yaratıcı çaba -emek- içinde bulunmak da gerekmektedir... ki Surede cihad edenler, güzel amellerde -salih amellerde- bulunanlar da özellikle hatırlatılmaktaydı. Kur'an okumak, salat ve zikir de surede farz kılınmıştı... ki eylemsel gerçekleştikleri gözden kaçırılmamalıydı.

Özellikle zikir; Allah'ı düşünmek ve bilmek, sözlü ifade ile Allah'ı çağırarak ve Allah'a ait tanrısalları (Esmayı Hüsna) eylemde ahlak belirlenimli gerçekleştirmek olmak üzere üç düzeyde gerçekleşti. Zikir; tefekkür, sözel ifade ve eylem belirlenimli gerçekleşir iken Allah'a yükselmenin vasıtalarındandı.

İlke gereği taraf olmakta ve eylemde kararlılık, sure genelinde ders

olarak verilmiş olmaktadır.

Değişen oluş içinde kaygan zemin:

- 1) Yaşamın devamlılığı içinde dünya yaşamına aldanmadan ve fani olduğunun gerçeği ile beraber Allah'a ve ahirete göre yaşamak ile aşılması gerekendi. (Surede Nuh nebi ile işaret edilen, Allah'a göre yaşama/ yaşayabilme zemini)
- 2) Allah'a iman, tefekkür ve tevekkül ile zihinsel örüntüde aşılması gerekendi. (Surede İbrahim nebi ile işaret edilen zihinsel örüntü zemini)
- 3) İlkeye dair kabullere göre biçimlenen zihinsel örüntüyü miras bırakabilmek ile aşılması gerekendi. İnsan, anlam-değer yüklü mirasta doğar iken geçmişin kabulleri üzerine gerçekleşen dünya oluşunda doğar. (Surede İshak ve Yakup nebi ile işaret edilen dünya kurulumuna bağlı gerçekleşen örüntü zemini)
- 4) Nefsi emmareye dair kötücül doğamıza dair olan içgüdüler ayrıca hazcılık, terbiye ediliyor olmak ile beraber, güzel ahlak ile kişilik örüntüsünde aşılması gerekendi. (Surede Lut nebi ile işaret edilen, insanın doğasına dair olanları kişilik örüntüsüne dair terbiye zemini)
- 5) Diğerleri ile ilişkilerde var olma hakkına binaen gerçekleşen toplumsal ilişki ve yapı belirlenimlerinde aşılması gerekendi. (Surede Şuayb nebi ile işaret edilen, toplumsal örüntüye dair hukuki zemin)

Demek ki sadece fikir insanı değil, eylem insanı da olmak gerekmektedir... ki surede bahsi geçen nebiler sadece fikri anlamda taraf değil, taraf olduklarını, söylem ve eylemlerinde gösterenlerdi. Varoluşa dair kaygan zeminin nasıl aşılması gerektiğinin mesajını taşıyor olarak surede konu kılınmaktalardı.

Sınanmak, aidiyet, sorumluluk, taraf olmanın kaçınılmazlığı, kendilik

inşası veya zihinsel örüntünün nasıl olması gerektiği ve sonuçta varlık görüşüne bağlı olarak söylem ve eylem varlığı olmak surenin ana çerçevesini vermektedir. Taraf, söylem ve eylem varlığı olarak olayın merkezinde olmak, olayın dışında değil, içinde olarak kişinin gelişimini de doğrudan etkilemektedir... ki bu anlamda sure, insanın neye göre nasıl gelişim göstermesi gerektiğinin suresi olarak dikkat edilmesi gerekendi. Modern çağlardaki İslam ve gelişim sorunsalı, Ankebut suresinde çözümsel olarak değerlendirilebilirdi. Teknik anlamda gelişim, temel ihtiyaçlar sorunu ve konfora dair gelişim gerekli olsa da gelişimde esas olmayıp, varlık görüşünün gerçek olmasına bağlı olarak insanın yaratıcı etkinlik içinde ahlaki ve eyleme dair gelişiminin nasıl olması gerektiği bu surede belirtilmektedir.

Sure genel olarak değerlendirildiğinde zihinsel örüntünün ve öznel dünyanın; düşünsel anlamda, ahlaki anlamda, taraf olma anlamında, ilkeye dair eylem sahibi olma ve yaratıcı çaba içinde bulunma anlamında, Allah merkezli olarak nasıl gerçekleşmesi gerektiğini gösterir. Sure, inşaya dair bir sure olup, her kişiye öznelliğe -kendiliğe- dair ve her topluma da ortak anlam-değer oluşunda ilişkilere dair, nasıl inşa olunacağına yönelik mühendislik bilgisi içermektedir. Cenabı Allah hem doğada hem tinsel alanlarda mühendis olduğunun bilgisini surede vermektedir. Öznel ve toplumsal inşanın bilgisi dolayımında insan; tinine, dünyasına mühendis olarak Allah'a yükselmesi gereken varlıktı.

Mühendislik; gerçeğe dair olanı, öznelliğe ve genele yaygın kılabilmenin yönlendirici ve inşa edici bilgisinde gerçekleşti... ki insanın heva, zan ve batıla dair inşa temelinin sağlam olmadığı eleştirisi ile tine dair inşanın nasıl gerçekleşmesi gerektiğinin bilgisi insana, sure ile verilmiş olmaktadır. İnsan, gerçeğe ve olması gerekenlere dair verilmiş bilgiler izleğinde, artık inşadan sorumlu olan varlıktı. Kendisi ve toplumun inşasına dair artık olması gerekenleri yapması gerekendi.

Surenin sonunda "Allah iyiler ile beraberdir" denilir iken iyi isen Allah'ın senin ile beraber olduğunun, destekçin ve velin olduğunun iman ve idrakinde bulunman gerekir. Allah'a göre biçimlenmiş zihinsel

örüntüde, Allah ile var olmanın eminliğinde yaşam, riskler alanı değil, güvencesini Allah'ta bulmuş olduğun varoluşa dair gerçekleşti. Yaşamda, zihinsel örüntünün biçimlenmiş olduğu öncüllere bağlı olarak her kişi taraf olduğu yerde durmaktaydı. Cenabı Allah da kendisi için olanların destekçisi, velisi olarak kendi tarafını belli etmekteydi.

Sure; sınanan insana, sorumlu kılınmış insan olduğunu hatırlatmaktaydı. İnsan zihinsel ve kişilik örüntüsünü Allah merkezli olarak gerçekleştirmeliydi. Allah'tan, gerçekten taraf olarak varlıkta sahne almak gerekmekteydi. Taraf olmak ile yetinmeyip, ilkeye bağlı eylem ve yaratıcı çaba içinde bulunmak da gerekmekteydi... ki sonuçta hazin sonun sahipleri değil, Allah'ı destekçisi ve velisi bulmuş sonucun insanı olalım.

İnsan, kaygan zeminde var olmaktaydı. Yükleme alamaya açık varoluştaki insan; nefsi emmare, tercih farklılıkları, çevre faktörleri, zorluklar, belirsizlikler vb. durumlar karşısında gelgitler içinde, tercih ve gerçekleştirdikleri dolayımında tinsel yaratımına katılıyor olarak değişen anlam-değer, irade-duygu, arzu-haz yüklemelerinde yaratılmaktaydı. Değişkenlerin çeşitliliği ve devamlılığında insanın varoluşu, kaygan ve zayıf bir zeminde gerçekleşmekteydi... ki sure ile insana Allah merkezli olarak sağlam ve tutunabileceği bir zemine göre Allah'tan ve haktan taraf olmakta zihinsel örüntü ve kişilik örüntüsünde kendiliği inşa etmesi gerektiğinin mühendislik bilgisi verilmiş olmaktaydı. Kaygan bir zeminde ve gelgitler içinde yaratılan insan, tinsel yaratımına nasıl katılmalıydı? İşte Ankebut suresi bu sorunun cevabının modellenmiş olduğu sureydi.

İman ettikten sonra sınıandığında, gizli şirke düşenler veya inkârı yeltenenler, inayetten sonra nankörlük edenler, nimet içinde nimete kör olanlar (emin beldede olduklarının idrakinde olmayanlar) surede zikredilir iken insanın, kaygan zeminde gelgitler içinde nasıl değişebileceğine tanık olmaktaydık. İman edip de taraf olmaktan yana ve erdemlere dair eylem varlığı olmaktan yana kararlılık -sabır-gösterenler de nebiler emsalinde korunmuş olarak Allah'ı yanlarında

destekçi olarak bulacaklardı.

İman ve sınanmak bağıntısından bakıldığında, ilahi sözün veya anlamının gerçekleşmesine dair sınanmış olacağımızı da anlamak gerekir. Çünkü iman, anlama dair gerçekleşti. Öyle ise anlamın gerçekleştirilmesinden yana mesul kılınmış olmaya dair sınanmaktaydık. Anlamın, hakkı verilmiş olarak değerinde gerçekleşmesi bizden beklenmekteydi. Bu bağıntıdan bakıldığında, ilahi sözün değer biçimsel olarak içselleştirilmesi, zihinsel örüntünün merkezinde olması ve kişilik örüntüsünde gerçekleşiyor olması da bizden beklenmiş olmaktaydı.

Yeryüzü yaşamı fani olup, meşguliyetler bağıntısında geçmekteydi. Fani yaşam; haz ve eğlence öncelikli değil, ahiret öncelikli olarak yaşanması gerekendi. Erdemler; kötücül doğaya rağmen gerçekleştiklerinde erdemlerdi. Allah da erdem sahibi salihler -iyiler- ile beraberdi. Fani yaşam ekindi, sonuçta hasat edilecekti.

*

Rum suresi...

Rum suresi, Ankebut suresi gibi Elif, Lam ve Mim harfleri ile başlar. Surenin genel içeriği, Ankebut suresindeki gibi Allah'ın zatından hareket ile nasıl bir dünya oluşu içinde yaşadığımız ve yaşamamız gerektiğine göre biçimlenir. Demek ki varlık görüşü zemininde gerçekliğe ve dünya görüşüne dair söylem ve teklif vardı.

Huruftan sonra sure, Persliler (putperestler) tarafından yenilgiye uğratılmış Rumların (İsevilerin), birkaç sene içinde Perslileri yeneceğine dair müjde ile devam eder. Müminler ile dalga geçen müşrikler sebebi ile müminlere müjde verilmiş olur. Emir, Allah'ındı ve sonunda müminlerin sevineceği, müşriklerin de kaybedeceği, müminlere müjdelenmiş olmaktadır. Çıkazda olan kullarına yardım eden Allah'tı. O her şeye güç yetirmeye kadir olardı.

Ankebut suresinde iç dünya ve toplumsal dünya inşasının gerekenleri ifade edilir iken bu inşa sırasında insanın katılımcı olması gerektiği de ifade edilmekteydi... ki Rum suresinde, Allah'ın vaaadinin gerçek olduğu dolayımında artık insanın, Allah'a ait olanları tinsel yaşamında göstermesi gerektiğine dikkat çekilir. İnsanlığın tinsel alanı, Allah'ın görünüş alanı olmalıydı. Başka bir deyişle de Ankebut suresinde Cenabı Allah iyiler ile beraber olduğunu, surenin sonunda ifade etmişti, Rum suresinde ise vaaadinin hak olduğu, tanık olunması dolayımında kendisine güvenilmesi gerektiğini ifade etmiş olmaktadır.

Cenabı Allah Rum suresinde; inşa ile beraber, insanlık tininde insan ile nüfuz etmiş olmanın olanağında insandan görünüşe gelmek istediğini ifade etmiş olmaktadır. Bunun için başlangıçta ihtiyaç olan; Allah'a -tevekküldü- güvenmekti... ki olay akışında korkmadan, olması gerekenler artık gerçekleşebilsin. Allah'a güven; bir müslimin eylemlerinde belirleyici olup, olay akışında korkmadan Allah için mücadeleyi sürekli kılmasının olanağı olur.

Surenin 7. ayeti ile iman etmeyenlerin, dünya hayatının görünen -aşikâr olan yönünün bilindiği, sonuç âlemden yani ahiretten gafil

oldukları belirtilir. Her mümin; duyular ile tanık olunan görüngüler âlemine öte değil ama içkin ve üst bir âlem/ âlemler olduğundan gafil olmamalıydı. Yaşam, bedensel yaşamdan ibaret değil, ruhani düzeyde nurda kazanılmış vücut yapısallığında devam etmekteydi.

Surenin 8. ayeti ile Allah'ın görünen varlık âlemini hak üzerine yaratmış olduğu vurgulanır. Her varlık kendi olmayı veya var olmayı, hakkı kılınmış ve hak (gerçek) olarak bulmakta iken içkin ve üst bir gerçeklikten kaynaklı olarak var olmaktadır... ki bu ayet ile insan, gözlem ve usa çağrılmaktaydı. Surede Allah'ın delilleri olarak işaret edilenler dolayımından da bakıldığında insanın sure ile gözleme, usa çağrıldığını, hak olana hakkaniyetli olması gerektiği yönü ile de vicdana çağrıldığını görmekteydik. Surede en çok kullanılan kavramlardan olan ayet ve doğada ayet niteliği taşıyan olgular dolayımında insan, usa çağrılmaktaydı. Allah'ı, gözlem ve us izleğinde bilmek ve bilfiil gerçekleştirdiği tanrısalları dolayımında müşahede etmek veya tanık olmak gerçektir ki ayet öncelikli bir anlatı ile muhatap alınmaktaydı.

Surenin 9 ve 10. ayetler ile de geçmişlerin akıbetleri hatırlatılır iken tarihsel olay akışında süregelen olgusal gerçekliğe dikkat çekilmiş olarak, insanın tarihten ders çıkarması gerektiği vurgulanmış olur. Bu açıdan bakıldığında insan; tarihi, deneysel gözlem alanı olarak ussal anlamda değerlendirmeye çağrılmaktaydı.

Surenin 11. ayetinde "Allah yaratmaya başlar, sonra da onu devam - tekrar- ettirir ve sonunda O'na döndürülürsünüz" denilir. Yaşam bu ayet ile betimlenmekteydi. Tekrar ediyor olarak devamlı kılınan olgular; varoluşun kaotik değil bir düzene haiz olarak gerçekleştiğini ve tesadüf -rastlantısal- değil, Allah'ın yaratıyor olmasına dair gerçekleştiğinin, gözleme ve ussa dair ayetleriydi. Varlıkta gerçekleşenler, yaratıcı fail olan Allah'ın varlığına deliller olarak gösterilir iken insana, duyusal olmaya aşkınsal ussal olarak gerçeğe tanık olması gerektiği vurgulanır. Duyusal algıda, nicelin dünyasına tanık iken anlam ve us bağıntısında gerçeğe tanık olma olanağı vardı.

Anlam; gerçeklik belirlenimi olan ide idi. Her gerçekleşen; anlam yüklemli gerçekleşir iken anlamın yargısal olması ile beraber dile yüklem dolayımında tümel belirlenimli görüş sahibi kılması bağintısında görülüyor veya tanık olunuyordu. Anlam, niceliğe aşkınsal görüş sahibi klandı. Nicellik dahi anlam ile tümel belirlenimli içerikte anlam ile görülmüş olmaktadır. Bilmek, anlam ve anlamak ile gerçekleşir iken surede, gözlem ve ussal olmaya çağrılmaktaydı ki gerçeği duyusal algıya aşkınsal görme olanağımız olsun. Bunun için ihtiyaç olan ise akıl yürütmek olup, elimizde gerçekleşmeyen gerçekliğin, varoluşun Allah'ın yaratıyor olmasına bağlı olarak gerçekleştiği surede net olarak ifade edilmektedir.

Kasas suresinde; olay bağintısında gerçekleşen inayet ve yakın dolayımında Allah'ı yakın bulmamız gerektiği ve O'nun kendilik dünyasına taşınmamız gerektiği vurgulanır. Ankebut suresinde; imandan yana sınanıyor olduğumuz ile beraber zihinsel düzeyde Allah'a iman referansından hareket ile yaratılıyor olmamız gerektiği vurgulanır. Yani iç dünyamızın Allah merkezli olarak biçimlenmesi gerektiği işaret edilir. Rum suresi ile de Allah'ın gerçek olduğuna bağlı olarak Allah merkezli varlık görüşünün olanağına dikkat çekilir. Başka bir deyişle de imanın, sadece iman ile temellendirilmesi değil, us ve gözlem ile anlam ve deneyime dair temellendirilmesi gerektiği vurgulanır... ki artık Allah'ın dünyasını insan dünyasına taşımış olabilelim.

Surede; insanın gerçekle karşılaşacağı günün, suçluların susacağı saat - vakit- olarak gerçekleşeceği belirtilir iken mümin ve inkârcıların ayrıştırılacağına dikkat çekilir. Başka bir deyişle de hak olanın açık olduğu vakit, hak ve batıl olana dair yargının net ve tam olarak verildiği gün olduğu vurgulanmış olur... ki gün yeni başlangıç iken artık yeni bir başlangıca kapı aralandığı zamanda veya âlemdeyizdir. Zaman ve âlem bağintısında, gerçeğe dair her yeni başlangıç, kıyametimiz yani kıyam ettiğimiz olarak bulduğumuzdur. Artık, herkes ne ile kıyam etti ise ona göre hak etmiş ve yaratılmış olduğu belirlenimde nitelenmiş olarak var

olacaktı... ki bu durumda, hak edişre göre ayrıştırılmış ve sınıflandırılmış olmak kaçınılmazdı.

Surenin 17 ve 18. ayetlerinde, günün belli vakitlerinde Allah'ı tesbih etmek, yani kendisine ait sıfatlar ile yad etmek gerektiği, O'nun ile olmayı hatırlamak gerektiği vurgulanır. Yerde ve göklerde hamdın (övücün) O'na ait olduğu vurgulanır. Bu durumda Allah'ı hakkı gereği bilecek ve âlemler ile uyumlu olmakta, tesbih ve hamdı Allah'a mahsus kılacaktık. Bu ayetler, uygulamada tenzih ayetleri olup, Allah'ı, hakkı gereği değer oluşunda bilmemiz gerektiğinin ve O'nun ile olmamız gerektiğinin aklını verir. Demek insandan, Allah ve âlemler ile uyumlu bir varoluş beklentisi var. İnsandan beklenen de insana teklif edilmekteydi.

Surenin devamında da varlık âleminde, ölüden diriye ve diriden ölüyü olmak kaydı ile yaşam ve ölüm bağıntısında gerçekleşen döngüye dikkat çekilir. Toprakta olmak kaydı ile yaratıldığımız hatırlatılır. Çift yaratılmak, dil ve renkli olma çeşitliliği de Allah'ın delillerinden olarak hatırlatılır. 19. ayetten 25. ayete kadar, Allah'ın varlığına deliller, ayetler sıralanır. Başka bir deyişle de yaratmak Allah'a ait gerçekleşir iken var olmak ve varoluştaki çeşitlilik, hiç kimsenin elinde gerçekleşmekte değildi. Bundan dolayı da Allah'ın varlığına delildi.

Gözleme, usa ve anlama/ anlamaya çağrılan insan, duyusal algıya aşkınsal gerçek ile idrak düzeyinde karşılaşabilirdi, gerçeği idrak belirlenimli olarak müşahede edebilirdi. Us, gözlem ve anlam; Allah'ın varlığının gerçek olduğunu anlayabilmenin olanaklarıydı. Görünenler değil, görünenleri gerçekleştirip de bilfiil olmakta ve olay bağıntısında görünüş bulan Allah, bilinmeye, müşahede edilmeye ve talim edilmeye açık varlıktı. Duyusal algıya ve makro ölçekte olanlara aşkınsal üst bir gerçeklik vardı... ki surede bu, rahmet ve hikmete dair gerçekleşenler dolayımında gözlem ve us ile tanık olunması gerekendi... ki üst gerçeklik, Allah'ın ta kendisiydi.

Göklerde ve yerde olanlar Allah'ın mülkiyetine dahil olmakta gerçekleşmekteydi. Varlık âleminde olan biten her şey Allah'ın

yaratıyor olması gerçeğine binaen var olmaktaydı. O olan bitene aşkınsal yüce olma durumunda bulunan asli gerçeklikti ve aziz ve hâkim idi. Bu anlamı içeren 27 ve 28. ayetler ile 29. ayeti de anlamaktaydık ki Cenabı Allah, yaratımda ve mülkünde ortağı olmayandı. Bu anlam bağlamında, kendisine ortak koşulması zannını kabul etmeyen ve bu kabule tahammül göstermeyendi.

Surenin 30. ayetinde “Yüzünü hanif olarak dine çevir. İnsanları yaratmış olduğu Allah’ın fitratına. Allah’ın yaratımı değişmez. İşte budur kayyum (ayakta duran, nedenini özünde bulan, gerçek) din. Fakat insanların çoğu bilmez” denir. Din, en basit anlamı ile yargıyı içeren yaşam biçimiydi. Anlama dair yargısallık, yaşamı biçimler iken yaşamı dinsel kılmaktaydı. Anlamın yargısallığı gerçeğe dair olmak ile beraber, gerçeğe bağlı nasıl yaşanması gerektiğinin yargısallığı da dini biçimleyen ikinci bir belirlenimdi. Bu ayet ile insanın, Allah’a ait tanrısalların kendisine dair kılınmış olmasına göre yaratılmış olduğu vurgulanır. İnsanın da özsel gerçeğine bağlı olarak yaşaması gerektiği emredilir, yani farz kılınmıştır.

30. ayet; insanın fitratının yani yaratılışının veya tabiatının, Allah’ın fitratı yani kendisini bilfiil gerçekleştirdiği irade, anlam, duygu, eylem bağıntısında sıfat ve karakter içerikli kimlik belirlenimli olup da yaratılmış olmakta gerçekleşen tanrısal belirlenimli tabiatına bağlı gerçekleştiğinin anlamını taşımaktaydı. Yani insan Allah’a ait uluhiyet belirlenimli gerçekleşen tanrısalların kendisine dair kılınmış olmasına bağlı yaratılmış olan tabiata veya fitrata haizdi. Bu ayet ile de Allah’ın; mevcut varlığın üzerinde üst gerçeklik olduğu, mevcut varlığın Allah ile var olduğu gerçeğini de anlamak gerekirdi.

Başka bir deyişle de insan; Allah’a ait tanrısallardan paye almış olarak pay sahibi olmakta, farklı başkası olmanın olanağında kendi olabilen varlıktı. Bu, din anlamında belirtilir ise insan; Allah’ın, tanrısal belirlenimleri ile üzerinde galip olması yargısında, tanrısallar ile var olan varlıktı ki fitratı gereği Allah ile var olmanın olanağını kaderi yani yaşam gerçeği olarak bulmaktaydı. Allah ile var olmanın olanağında var

olmak her varlığın asli kaderiydi ki bu, 30. ayette kayyum din anlamında ifade edilmekteydi. Yani Allah ile kayyum olmak, Allah ile var olmak anlamında ayette kullanılmıştı.

İnsan Allah ile var olma olanağında Allah'a, tanrısal belirlenimlerinde benzer olarak Allah gibi olsa da Allah ile var olmanın olanağında fakr ve kısmi var olma belirlenimlerinde aciz olarak, Allah olmakta var olan değildi. Başka bir deyişle de Allah ile var olmak, Allah ile aynı -özdeş- olmak anlamını taşımakta değildi. Her yaratılmış olan, fazladan belirmiş olgu olarak farklı başkası olmakta yaratılmış olarak gerçekleşmekteydi... ki bu anlamda surede, "La ilahe illallah", tenzih anlam içeriği ile korunur iken eski vahdeti vücutçuların dediği gibi "La mevcude illallah" diye bir ifadenin yaratım dolayımında karşılığının olmadığını görmekteydik. Zaten Kur'an'da da "La mevcude illallah" ifadesine rast gelmemek ile beraber, bu içerikte bir varoluşun gerçekleşmediğine dair tenzihin korunduğuna ve tevhid belirlenimli bir yakınlığın olduğuna tanık olmaktadır.

Ayrıca 30. ayet ile anlamaktaydık ki Allah ile var olma olanağında, Allah'a ait sıfatların kendisine dair kılınmış olmasına göre var olma gerçeğini bulmaktan yana, herkes haberdar değildi. İşte bu bağıntıdan bakıldığında sure; Allah ile var olmanın gereğine binaen, Allah ile uyumlu olup da bilfiil Allah'ın görünüş bulacağı veçhelerde yani tanrısal belirlenimlerde yaşamak gerektiğinin anlam içeriğine göre modellenmekteydi.

Surenin 38. ayetinde; akrabaya, yoksula, yolda kalmışa haklarının verilmesi gerektiği ifade edilir iken insanlık tininde ahlaki anlamda olması gerekenler belirtmekle beraber, Allah'a ait tanrısal ahlaki anlamda gerçekleşmesinin olanakları hatırlatılmış olmaktadır. Başka bir deyişle de Er- Rahman, Er- Rahim, El- Nasir, El- Kerim, El- Vedud vb. rûbubiyet belirlenimi olan tanrısal ile bilfiil gerçekleştiklerinde, Allah'ın veçheleri ile veçhe kazanmamız gerektiği de vurgulanmış olur. Başka bir deyişle de insanlık tininde, rûbubiyet belirlenimleri ile Allah görünüş bulur.

Müminlere, Allah'a karşı gelmekten ve müşrik olmaktan sakınmaları, ayrıca namazda (Salatta) olmaları yani Allah'ı hatırlamaları ve Allah ile olmak gerektiği hatırlatılmaktaydı. İnsanın, zorluklar karşısında Allah'a yöneldiği ama rahmete -faydaya- erişince de Allah'tan yüz çevirdiği de surede ifade edilmekteydi. Zorluklar, sıkıntılar karşısında ümidini yitirdiği de ifade edilir. Yani Allah yaratımın yegâne faili iken kendisine sadece faydaya dair yönelmekte olduğumuz olumsuz anlamda eleştirilmekteydi. Allah'a iman söz konusu ise ümidi kesmiş olarak O'ndan gafil olmak da küfür veya gaflet niteliği taşıyor olup olumsuz anlamda eleştirilmekteydi... Allah ile var olunmasına rağmen, Allah'tan gafil olup da Allah'a göre yaşamayan, uyumluluğu esas almayanlar vardı.

Rahmet ve zorluk veya sıkıntılarının gerçekleşmesinin nedeni hikmete binaen olup, psikolojik tatminlerimizin veya daralmalarımızın nesnesi kılınmalı değildi. Rahmet elbette Allah'tandı, yaşamın zorlukları da Allah'tandı ki ümidi yitirmek rahmet sahibi Allah'a gafil olmak anlamını taşımaktaydı. İnsan Allah'a ait nimet oluşu içinde rahmetine olan veya zahmetine dair gerçekleşen ile de gaflete düşebilmekteydi. Rızık - ihtiyaç-, Allah'ın hikmetine binaen yaratım belirlenimli gerçekleşmekteydi... ki hem emeğe dair çabada hak edişe tabi gerçekleşmekteydi hem hak edişe bağlı sınıfsal hiyerarşinin bir unsuru olmaktaydı hem tanrısalların gerçekleşmesinin bir nesnesi olmaktaydı hem yukarıda belirtildiği gibi sınanmanın nesnesi kılınmaktaydı hem Allah'ı hatırlamanın nesnesiydi hem de bol ve azlığı dolayısıyla ahireti hak etmenin nesnesi kılınabilmekteydi vb. hikmetlerine binaen Cenabı Allah, birçok neden bağintisında dilediğine rızık bol, dilediğine de az vermektedir.

Cenabı Allah surede, Muhammed Mustafa emsalinde, takipçisi olan bizlere; akrabaya, yoksula, yolda kalmışa haklarını ver emrini vermektedir. Rahmet ve zorluk içinde iken paylaşabildiklerimiz dolayımında Allah'ın yüzünü istemek gerektiği vurgulanır. Yani Allah'ı görmeyi hak etmek için, Allah'ın kendisini bilfiil vücuda getirdiği veçhelerini yani tanrısalları gerçekleştirmek gerekmektedir. Rahmete

dair tanrısalları gerçekleştirirken de Allah'ın veçhesi bizlerden görünmüş olacaktı. Başka bir deyişle de Allah'ın rahmete dair ahlakı ile uyumlu olarak, O'nun gibi, anlam yüklemli olup da bilfiil gerçekleşen veçhe kazanmak, var olmak gerektiği surenin 38. ayetinde vurgulanır.

38. 39. ayetler; güzel ahlak sahibi olmak ve dünya menfaatini değil de herkesin faydasına -rahmet- olanı gerçekleştirmek gerektiğinin anlamını taşımak ile beraber, Allah'ın veçhesini isteyenleri yani muhabbetullah sahibi aşık müminleri konu kılmaktaydı... ki Allah'a aşık müminler, Allah'ı bilmenin, görmenin olanağına yani imana, aşka, tefekküre, güvene, güzel ahlaka tutunmuş olmanın dolayımında Allah'a tutunmuş, tanrısalları hakkı gereği gerçekleştirmek ile Allah'a yükselenlerdi.

Surenin 39. ayetinde; dünya menfaati sebebi ile paradan para kazanmanın ticareti olan faizin, Allah nezdinde bir kazanım olmadığı, bereketsizliği vurgulanır. Allah'ın yüzünü (veçhini) isteyerek verilmiş zekatların, Allah nezdinde devamlı artan bir kazanımın nesnesi olduğu ifade edilir. Surenin 39. ayeti bu içerikte olup, 38. ayet ile beraber okunduğunda, Allah'ın veçhesi olarak beliren tanrısalların rahmete dair gerçekleşmesi dolayımında, Allah nezdinde kabul edileceğimiz anlamını da taşır. Surenin 30. ayeti de surenin genel anlamını betimler iken 38 ve 39. ayetler ile tevili (açıklaması) yapılıyor olarak önümüze getirilmekteydi.

40. ayet ile yaratan, rızıklandıran, öldüren ve tekrar diriltmeye kadir olan Allah'ın, kendisine ortak koşulanlardan münezzehe olduğu vurgulanır. Surenin 41. ayeti dolayımında da insanın âlemleri bozan, fesada uğratan bir varlık olduğu belirtilir. Buna hem dış âlemler kuşağı hem âlemler kuşağının özeti gibi olan insan bedeni dolayımında gözlemleyebildik. Fesada dair yapılanların olumsuz sonuçları ile karşılaşmak dahi Allah'ın rahmetinden olup, ola ki insan, hatasından veya günahından döner diye gerçekleşmekteydi.

Ayrıca, surenin 41 ayetinden; insanın sadece kendisinden ibaret olmadığını, âlemde fesada sebep oldukları dolayımında

anlamaktaydık. İnsan, yaşadıklarına dikkat etmesi gereken varlıktı. Yaşadıklarının, gerçekleştirdiklerinin varlık âleminde sonuçları olduğu ve bu sonuçlarla karşı karşıya kaldığı/ kalacağı, 41. ayet ile ifade edilmekteydi. Demek ki insan sadece kendisinden ibaret olmayıp, maddi ve manevi deneyimleri dolayımında âlemleri etkileyebilen bir varlıktı... ki bu, âlemlerin bağıntısal etkileşime haiz gerçekleştiğinin, birbirinden kopuk gerçekleşmediğinin bilgisini de taşımaktaydı.

Geçmişe dair tarihsel deneyimler surede bir daha hatırlatılır. Geri dönülmez vaktin şafağı gelmeden önce, insanın Allah ile var olduğu gerçeğine uyanması ve gerçek ile uyumlu bir varoluşun yolunu tercih etmesi, surenin genel anlamı olarak teklif edilir. Teklifi, herkesin kabul etmeyeceği de belirtilir. Dünya yaşamının kısacık bir zaman sürecini içerdiği ve kısa bir yaşamın geleceğe, ahiret yaşamına tercih edilmemesi gerektiği vurgulanır. Allah'ın vaadi haktı. Sonuçta herkes, Allah ile var olduğunun gerçeğine uyanmış olarak O'na göre ve O'nun ile uyumlu olan bir yaşamı tercih edip etmemeye göre ayrıldıkları bir yaşama göz açacaktı.

Sureye dikkat edildiğinde yaratım kavramı merkezinde Allah'ın hem doğada hem de tinde Fail-i Mutlak olduğu belirtilir. Sure, Fail-i Mutlak başlığı altında da değerlendirilebilir. "La ilahe illallah" ifadesinde dahi yaratıma binaen Allah'ın Fail-i Mutlak olduğu anlaşılır. Surede, Allah ile var olduğu gerçeğine de dikkat çekilir. Allah ile var olmak ve Allah'ın Fail-i Mutlak olması, Allah ile aynı olduğu anlamını taşımakta değildi. Bu konuya dair Kasas suresinde gerekli açıklamayı zaten yapmıştık. Allah'la aynı olunmadığı gerçeğine de surede dikkat çekilir. İnsan, Allah ile var olması sebebi ile ontolojik anlamda fakrdı ayrıca kısmi ve yetersizliklere haiz aciz olarak da yaratılmış olandı... ki bu anlamda Allah ile aynı değil ama ayrı da değil olmakta var olandı.

Surede, yaratıma dair varoluşun elimizde gerçekleşmediği net olarak belirtilir iken fakr olmanın kaçınılmazlığı işaret edilmiş olmaktadır. Surenin 54. ayeti ile de insanın aciz yaratılmış olduğu zaten ifade edilmekteydi. Demek ki ayrı değil ama aynı da değil yaratım

bağıntısında, Allah ile var olmanın olanağına haiz var olmuştuk. Sure ile böylesi varlık görüşü verilir iken Allah'a göre nasıl yaşamamız gerektiği de din olarak işaret edilmekteydi.

Sure din başlığı altında değerlendirildiğinde Kur'an'da İslam, Rum suresinde özetlenmiş -betimlenmiş- olarak bize anlatılmış olmuştuk. Allah ile var olmanın gerçeği söz konusu yaratım ise bakiydi... ki bu anlamda fitraten din, Allah ile var olmanın gerçeğine haiz olup Din-i Kayyum'du. Söz konusu olan, Allah ile var olmak, acziyet belirlenimli var olmak, diğerleri ile hak olarak var olmak ise rahmete dair emirler, gerçekleşen tanrısallarda Allah'ın veçhi ile veçhe edinmeyi olanaklı kılar iken Allah'a yükselmenin olanağı olarak İslam dinini, yaşam biçimi olarak biçimlemekteydi.

Din; en basit anlamda emir ve yasaklar ile yargı anlamını içermekteydi. Emir ve yasaklar da yargı belirlenimli olarak yaşamı biçimler iken yaşamı din olarak bulmanın olanağıydı. Sure ile görmekteydik ki sadece ilahi emre -yargıya- dair olması gerekenler ifade edilmekte değil, yaratım dolayımında hem Allah'ın varlığına hem de yaratılmış olanların varlık durumuna dikkat çekilerek, anlama dair yargısal ifadelerde bulunulmaktaydı. Başka bir deyişle de varlık görüşü vermek ile beraber, varlık görüşü varoluşa zemin kılınmış olmuştuk ki işte din böylesi açık olmuştuk.

Surede; yaratım dolayımında Allah'ın varlığına, Allah ile var olma olanağında yaratılmış olarak gerçekleşenlere dikkat çekilir. İnsan, Allah ile var olma olanağında Allah, âlemler ve diğerleri ile uyumlu yaratılmış olan varlıktı. Bu uyumluluğa ve birbirine içkin var olmaya binaen, uyumluluğu koruması gereken varlıktı... ki uyumluluğu, rahmet oldukları dolayımında koruması olanaktıydı. Surede rahmet olmaya dair verilmiş emirler dolayımında bakıldığında Allah'ın veçhelerinden paye almış olmanın olanağında Allah'ın veçheleri ile vücut bulma, Allah'ın veçhelerini görünüşe taşıma olanağına haizdi.

Derler ki: Cenabı Allah, Musa nebiye "Bugün benim için ne yaptın" diye sorar. Musa nebi oruç tuttuğunu veya namaz kıldığını ifade eder. Cenabı

Allah da ona “Ben bunları senin için kılmıştım. Benim için ne yaptın” diyerek sorusunu tekrarlar. Bundan dolayı Musa nebi de “Ya Rabbi sen bir şeye ihtiyaçlı değil iken ben senin için ne yapabilirim” diye sorarak cevap bekler. Cenabı Mevla da “Ya Musa bir hastayı ziyaret etmen, bir yetimi sevmen, bir yoksula yardım etmen benim içindir” diye cevaplar. Cenabı Allah’ın Musa nebiye cevabı; Rum suresinde, Allah ile var olduğu ve tanrısalları hakkı gereği gerçekleştirmeye bağlı olarak nasıl yaşanması gerektiği başlığının betimlenişi gibiydi.

Bir hastayı ziyaret etmekte gerçekleşecek olan Eş- Şafi, bir yetimi sevmekte gerçekleşecek El- Vedud ve bir fakire yapılacak yardımda gerçekleşecek El- Rezzak veya El- Nasir Cenabı Allah için olmanın olanağında O’nun ile ilke ereğinde veçhe bulmayı da olanaklı kılmaktaydı. Tesbihler, namazlar, uyumluluğa dair hazırlık iken tanrısalları hakkı gereği gerçekleştirmek, Allah ile var olmanın olanağında Allah’a yükselmenin olanağıydı.

Rumların Perslilere karşı savaşta kaybetmiş olmaları dolayımında müminlere; olumsuz deneyimler -olaylar-, karşısında demoralize olmadan ve motivasyonlarını yitirmeden var olmaları gerektiği mesajı verilir. Rumlara dair ayetler dolayımında, insanlık tininde de yaratıma dair faili mutlak olan Allah’a tanık olunur. Geleceğin, Allah ile bilinebileceği gerçeğini de anlayabiliriz. Gelecek dolayımında nedenlerin belirli kılınmış olduğu bir yazgıda var olduğumuz gerçeğini de anlayabilirdik. Ancak, sure bağlamında Persliler tarafından yenilgiye uğratılmış Rumlara dair inen ayetler, biz müminler için, bizleri zorlayıcı olaylar karşısında motivasyonu ve ümidi yitirmeden nasıl yaşayamayız gerektiğinin dersini verir.

Surede, rahmete nankör iken Allah’a gafil kalmak ve zorluklar karşısında ümitsizliğe kapılarak da Allah’a gafil kalmak dolayımında, müminlere; rahmet, zorluk veya sıkıntı içeren olaylar karşısında Allah’a gafil kalmamak gerektiğinin dersi verilir. Fıtratı ile uyumlu olarak Allah ile olmanın idrakinde ve rahmet ahlakında Allah’a yükselmenin

olanağında yaşaması gerektiğinin eylemleri, uygulamaya dair araçlarını kullanması emredilir.

Hakiki varlık, hakiki varlık ile hak olmakta var olan yaratılmış varlık, ereğine uygun varoluş veya yaşam biçimi ve sonuçta hak ettiğine göre karşılık görüleceğinin hatırlatılması, surenin genel anlamda modellenişini belirli kılmaktaydı. Cenabı Allah bu sure ile insana; kişinin kendi gerçeğini kimde bulması gerektiğinin, asli gerçeğine göre nasıl yaşaması gerektiğinin ve gerçeğe göre toplumsal ilişkileri nasıl gerçekleşmesi gerektiğinin dersini vermekteydi. Ankebut suresindeki insana/ insanlığa dair inşa faaliyeti, Rum suresinde, Allah'a bağlı olarak dinsel -yöntemsel- içerikte varoluş biçimsel olarak hayata geçirilmesi gereken izlekte tamamlanmaktaydı.

Surenin insanı; Allah ile var olunduğunun idrakinde olup, tanrısalları güzel ahlakta Allah'ı veçhesi olarak deneyimlerken Allah'ın yeryüzünde görünmesini olanaklı kılan insanı kâmilidi. O; kaygı ve umut arasında kaygıda duran değil, umutsuzluğa sürüklenen de değildi. O; Allah'a dayanmış olarak olayları nasıl karşılaması gerektiğinin aklına sahip insandı. Yaratıma dair gerçekleşenler, Allah'ı tanimasının nesnelerydi. Diğerleri ile ilişkileri de Allah'ı en güzel biçimde tanrısalları belirlemelerde nasıl talim etmesi veya yaşaması gerektiğinin olanağıydı. O; düşünürdü, güzel ahlak sahibi erdemler yurduydı. O; tanrısalların gerçekleştiği mahal -uzay- olarak, Allah'ın bilfiil seyir edileceği, tanıklık mertebesiydi. O, Allah'ın kullarına uzattığı eli, tanrısalların gerçekleştiği evi, kendisini yeryüzünde görünüşe getirdiği halifesiydi.

Sure; gözleme, usa, anlama/ anlamaya çağrılan insanın, tanrısallara için fitrata sahip olarak yaratılmış olduğu gerçeğine dikkat çekerek, tanrısalları hakkı gereği talim eder iken Allah'ın tanrısalları veçheleri ile veçhe bulması gerektiğinin dersine göre modellenmişti. Allah merkezli düşünmenin, varlık görüşü sahibi olmanın olanağında insan, Allah merkezli olarak da yaratılmış olmayı hak edebilen varlıktı.

Surede;

- 1) Mevcut kılınmış olan bitene aşkınsal bir gerçekliğin olduğu ve bu gerçekliğin Allah olduğu vurgulanır. Nedenlerin nedeni, El-Nur ve Fail-i Mutlak olan Allah'tı.
- 2) Her varlık Allah ile var iken insanın da Allah'a ait tanrısalların kendisine dair kılınmış olmasında var olduğu vurgulanır. Varoluş veya var olmak, hiç kimsenin elinde olmadan Allah ile Allah'ın gerçekleştirmesi sonucunda gerçeklik belirleniminde gerçekleşmekteydi.
- 3) Mevcut varlık anlamında insan, Allah ile var olmanın olanağında fakr ve kısmi varoluşu ile aciz yaratılmış olandı... ki Allah ile var olmanın tanrısal olanakları; Allah'ın veçhini isteyerek, ibadet gibi sonuç verecek pratikler yaparak ve güzel ahlakın olması gerekenlerini gerçekleştirerek, gerçekleştirilmesi insana farz kılınmıştı. Yani neden Allah, erek belirlenimli olarak, kulun yöneldiği olması gerekendi. Yönelimde zaaf ve gevşeklik göstermesi de insana yasak kılınmıştı.

Surede din;

- 1) Allah'ı doğada olan bitenler dolayımında bilme ve bilfiil gerçekleşen tanrısal belirlenimlerde görmeye dairdi. Gözlem, us, inkâr ve iman arasında kalmamak için vicdan, Allah'a tanık olmanın olanakları olarak insandan beklenendi.
- 2) Allah ile var olduğunun idrakinde, fitri anlamda Allah'a ait tanrısallar ile var olduğunun idrakinde olmaya dairdi.
- 3) Allah'a yönelimli olarak rahmete dair güzel ahlak belirlenimli olması gerekenleri gerçekleştirmeye dairdi.
- 4) Kendisi ile var olan Allah gibi olabilme olanağını, veçhe kazanma olanağını gerçekleştirmiş olarak var olabilmeye dairdi.

Allah'a ait gerçekleşen tanrısallar, anlam yüklü olarak bilfiil

gerçekleşiyor olmakta vücut bulur iken hem Allah'ı müşahede etmenin hem de talim etmenin olanaklarıydı. Anlam, duygu ve eylem yüklemine bağlı olarak hemhâl olmakta, Allah ile veçhe kazanmış olmanın da olanağında gerçekleşmekteydi. Örnek: Rahman olmanın anlamı, duygusu ve eylem belirleniminde, Rahman olan Allah ile veçhe kazanmak olanaklıydı. Zaten potansiyelimizde Rahman olmaya dair olanaklı kılınmıştı ki Rahman olmaya dair veçhe kazanmış olmak olanaklıydı. Neden, potansiyel olması bakımından özsel olunca, erekte gerçekleşmesi olanaklıydı.

Tanrısalların anlama dair gerçekleşme olanağı potansiyelde neden olarak var ise, erek belirlenimli gerçekleşmesi gerekir olduğu içindi ki erek bağıntısında gerçekleşmeleri, insandan beklenendi. İnsan nefsi emmarenin kötücül doğasına uydukça, kendi varlık âlemini fesada uğratmak ile kalmayıp, varlık âlemini de fesada uğratmakta, yani bütünlüğünü bozmakta olduğu içindi ki asli varlık bütünlüğünden de uzaklaşmış olmaktadır. Asli bütünlükten yani Allah ile var olmanın gerçeğinden, idrak ve tanrısallık olanakları güzel ahlaka dair hak ederek gerçekleştirme düzeyinden uzaklaşmaktaydı.

Ankebut suresinde, insanın zihinsel örüntüde dünya oluşu içinde yaratımına, inşasına dikkat çekilir iken Rum suresinde, tanrısalların gerçekleşmesi olanağı dolayımında insanın, Allah ile kendisine yeni bir veçhe kazandırabileceğine dikkat çekilir. Bütün nedenlerin nedeni olan Allah, kendisine ait tanrısallar ile kendisi gibi olabilmeyen çabası içinde, yakın mertebelerinde talime açık olarak erek belirlenimli bulunması, yetişilmesi gerekendi.

Kasas suresinde Allah'ın dünyasına çekilen insan, Ankebut suresinde yaratılmış olduğu dünya oluşuna bağlı taraf ve sorumlu olan insandı ki Rum suresi ile beraber artık, Allah'ın dünyasını insanlık âlemine taşımış olmakta ve Allah'ın veçhesi ile veçhe kazanmış olması gerekendi. Yani artık insanın dünyası Allah'ın dünyası olmalıydı. Bu dünyada insan, Allah'ı müşahede edebildiği gibi, gerçekleştirdikleri dolayımında

gösterebilendi... ki bu, insana varoluşsal anlamda dinin ne olduğunun idrakini vermektedir.

Bu bağlamda sureye bakıldığında, doğa alanı; Allah'ın uluhiyetinin görünüş bulduğu alan olarak surede ayet belirlenimleri dolayımında hatırlatılmaktaydı. Doğada gerçekleşen ayetler, Allah'a ortak koşmamak gerektiğinin akılını vermek ile beraber, Allah'ın varlık dünyası olarak betimlenmiş olmaktadır. Surenin 28. ayetinde verilen temsilden de bunun anlaşılması gerekir. Kendi hanesinde kölelerine dair denk istemeyen insana; Allah'ın da kendi dünyasında yaratmış olduğu kullarına veya insanın kendi eliyle yapıp da zandan -sözden- ibaret olanlara dair kendisine ortak koşulmasını, kabul etmekte olmadığı vurgulanmış olmaktadır.

Cenabı Allah surede, doğadaki ayetlerini göstermek ile kalmayıp, Allah merkezli olarak varlık görüşü kazanmamızı da olanaklı kılmaktaydı. Bizlere, düşünsel anlamda varlık zemini, görüşü vermek ile beraber, varlık görüşü doğrultusunda nasıl yaşamamız gerektiğinin dersini de surede vermiş olmaktadır. Demek ki din; sadece ahlaki veçhesi olan değil, varlık zemini olup da ona göre yaşanması gerektiğinin usunu ve yöntemselliğini de taşımaktaydı.

Uluhiyetin belirim alanı olan doğa, Allah'ın rahmet -fayda- esasına göre gerçekleşir iken rububiyetinin de belirim alanıydı. Allah varlık dünyasında Allah ile var olan insana hem Allah ile var olduğu hem tanrısallar dolayımında Allah'ın görünüş aynası, veçhesi olması gerektiği hem de Allah'ın insanlık tinine yerleşik olarak, ibadet ve tanrısalların gerçekleşmesi ile görünüş bulması gerektiği hatırlatılır... ki insan için din, bundan ibaretti.

İnsana günün belli vakitlerinde Allah'ı hamd ve tesbih etmesi gerektiğinden tutun da tenzih ayetlerine kadar surede geçen her ne var ise artık insanlık tininde (anlam-değer dünyasında, âleminde) Allah'ın hakkı gereği görünüş bulması gerektiğinin anlamına göre modellenmiş olarak ifade edilmekteydi. Sonuçta Allah'a dönecek olan insana, insanlık âleminde de dönmesi gerektiği vurgulanmaktaydı. Allah'a

ortak koşulmaması gerektiği de insanlık tininde Allah'ın görünüş bulmasının, varlık görüşü olarak belirtilmekteydi. İnsanlık âleminde toplumlara, fırkalara ayrılmış olup da bulunduğu varlık görüşü pozisyonundan hoşnut ve taraf olan insanlara, artık insanlık tininde, kendisi ile var oldukları Allah'ın görünüş bulması gerektiği hatırlatılmaktaydı.

Tanrısallar insan ilişkilerinde bilfiil gerçekleşir iken insan ilişkilerine, Allah'a ait tanrısalların gerçekleşmesi içeriğinde dikkat etmek gerekmekteydi. Surede, Allah ve diğerleri ile değer olmayı bulan insana; Allah ve diğerleri ile ilişkilerinde Allah'a ait tanrısalları hakiki olarak gerçekleştirmekle Allah'a dair veçhe kazanmış olarak var olması gerektiği ifade edilir. Surede Allah "Seni kendim gibi kıldım, öyle ise benim gibi ol veya yaşa" demektedir.

Sure ile insan biçimsel bir tanrıya değil, Tanrı gibi olan ve olması gereken insana dikkat çekilmekteydi. İnsan, Tanrı değil, Tanrı gibi kılınmış olmalı. Temsil niteliği ile kendinde cemalullah ve gerçekleştirdikleri dolayımında miratullah olabilme olanağı olmalı. Cenabı Allah, aynası kıldığı insandan, diğer insanlara, tanrısalların gerçekleşmesi dolayımında görünüş bulmaktaydı. Yeter ki insan, görmeye duyarlı kılacak düşünceye ve muhabbetullahı haiz olsun.

Allah'ın dünyasında Allah ile var olan, Allah'ın veçhesi gibi var olmalı ve tininde Allah'ı tanrısallara dair gerçekleştirdikleri dolayımında Allah'ı görünüşe getirmeliydi... ki bu anlamda nedeni olan Allah, ereği olan Allah olarak hem yaşam biçiminde hem de yaşama dair bütün alanlarda tanrısalları belirlenimler dolayımında hakkı ile görünmüş, bilinmiş ve hakkı gereği talim edilmiş olsun.

Rum suresinde din; fitratını Allah'ın tanrısallarında -fitratında- bulmuş olmanın ve tanrısalları gerçekleştirir iken Allah ile veçhe kazanmanın olanağı olarak belirtilmekteydi. Din; insanlık tininde Allah'ın görünüş bulmasının olanağı olarak hatırlatılmaktaydı. Allah'la var olan için, Allah ile Allah gibi yaşamak gerçek diniydi... ki insan gerçekte halifetullah kılınmış olmasının hakkını vererek var olmuş olsun.

Rum surenin insanı; gerçekte halifetullah olmayı Allah ile bulmuş olan insandı. O, Allah ile var olmanın gerçekliğini, hakkı gereği talim eden miratullahtı. İnsan, yeryüzüne halifetullah kılınmış olup da insanlık tininde miratullah olarak görünüş bulması gereken varlıktı. Miratullah olarak gerçekleştirdikleri dolayımında hem uluhiyete dair kendi olma olanağını hem de Allah'ı görünür kılmaları gereken varlıktı.

İnsan, Allah'ın kendisine ait tanrısalların gerçekleştiği mahal olarak yeryüzüne ekin kıldığıydı. Allah'ı isteyerek, ekini hasat etmesi gereken insandı. Ekin kendisiydi, hasat etmesi gereken insandı.

Surede insan; tanrısallara içkin Allah gibi olup da Allah gibi yaşamaları gereken varlık olarak konu kılınmış olmaktadır. Temsilen dilendirmek gerekir ise Cenabı Allah surede "İnsan, seni kendim gibi kıldım, öyle ise benim gibi yaşa!" demiş olmaktadır. Allah gibi rahmet, hak, adalet ve Esmayı Hüsna gereği yaşayanlar, Allah ile selameti bulmuş olup da kurtuluşa ermiş olanlardır.

Not: Muhammed Mustafa dolayımında; Ankebut suresinde Kur'an okumak, namaz kılmak ve Allah'ı zikretmek hak kılınmış iken Rum suresinde akrabaya, yoksula ve yolda kılınmış olanların haklarını vermek, tesis etmek gerektiği vurgulanmaktaydı. Birçok surede namaz ve zekât çift olarak zikredilmekte iken Ankebut ve Rum suresinde ayrıştırılmış olarak zikredilmekteydi. Rum suresinde; zekât vermek faiz ile kıyaslanarak bereketin zekâta olduğu vurgulanmaktaydı. Faiz de olumsuz anlamda olmaması gerektiği yönde eleştirilmekteydi.

Demek istediğim: Ankebut suresinde bireysel faaliyetler öncelenir iken surenin anlam içeriğine bağlı olarak zihinsel örüntünün, kişilik örüntüsünün ve toplumsal ilişki ve yapı örüntüsünün hangi zeminde gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmış olmaktadır. Rum suresinde ise toplumsal faaliyetler öncelenir iken fitratı gereği tanrısallar ile var olan insanın, bireysel anlamda yaşam ilişkilerinde tanrısallar ile veçhe bulması gerektiğinin dersi verilmekteydi... ki günün belli vakitlerinde Allah'ı tesbih etmek gerektiği, Allah'ı zikretmek, düşünmek, çağırarak

gerektiği anlamı ile beraber, insanlık tininde Allah'ın görünüş bulması anlamına bağlı olarak ifade edilmiş olmaktadır.

Ankebut suresinde Allah'a göre zihinsel ve kişilik örüntüsü olması gereken insan merkezi olarak konu kılınır iken Rum suresinde, tininde Allah'ın görünüş bulduğu insan merkezi olarak konu kılınmaktaydı. Bu bağlamlardan bakıldığında, Kur'an'da ifade edilen her ayetin, titizce seçici olarak yer edinmiş olduğunu görmekteydik.

Neml suresinde inkâr edenler ölümlere benzetilir iken maneviyata sağır ve kör olanlara, hidayete dair bir şey ifade edilemeyeceği vurgulanır iken Rum suresinde de aynı biçimde ifadenin yer edinmiş olduğunu görmekteydik. Neml suresinde inkâr edenlere yönelik böylesi eleştiri, önceliğin iman edenler olduğunun hatırlatılmasına yönelik verilir iken Rum suresinde de aynı anlama haiz olmak ile beraber, çağrıya duyarsızlık anlam bağıntısına bağlı olarak eleştiri yeniden tekrarlanmaktaydı.

Her iki surede geçen aynı içerikteki ayetlerden anlamaktaydık ki iman ve hidayet Allah'tandı ayrıca hak edişle bağlı olarak insan nitelenmekteydi. Başka bir yönden bakar isek surelerdeki tekrarlar; aynı anlama haiz olmak kaydı ile her bir surede surenin anlam içeriğine bağlı olarak yüklem aldığı anlam içeriği ile de anlam kazanmış olmaktadır.

Surelerde genel olarak belirtilen "Saat" ifadesi genelde kıyamet olarak çevrilmekte. Her ölüm, hak ile kıyam etmiş olmanın olanağı olarak her kişinin kıyameti olmakta deneyimlediğiydi. İlahi emir doğrultusunda topraktan çıkarılıp hak ile karşılaşmak veya yüzleşmek; topraktan yaratılmış bedenden ruhun çekilerek, bedensel ölüm sonrası deneyimleyeceği sonuçlar evrenine -âlemine- geçmek ile zaten başlar. Emir, ölüme dair gerçekleştiğinde artık "Gel" denilmiş olunmaktaydı. Yani Kur'an'da saate dair ifade edilen, çok öte bir zaman değil, her an bize bir nefes veya bir an kadar yakın olan ölüm vakti olarak anlaşılması gerektir.

İster makro ölçekte yeni bir başlangıcın arefesi anlamında kıyamet olsun ister mikro ölçekte yeni bir başlangıcın arefesi anlamında kıyamet olsun, her iki durumda da ölüm haktır... ki her ölüm ile asli evrende gerçeğe bağlı olarak yeni bir başlangıca adım atmış olmuştuk. Böyle olmak ile beraber "Saat"; kişinin, gerçekleştirdiklerinin sonucunda hem hak hem adalet ile karşılaştığı oluş içinde hak ile kıyam edip de adalet ilkesi gereği kendi ile yüzleşeceği, hesaplaşacağı eşref vaktiydi. Yeni bir yaratım oluşuna yeni bir farkındalık -idrak- düzeyinde adım atmış olduğu aydınlanma vaktiydi. Ölmeden önce ölüp de Allah ile kıyam ettiği, geçmişin mesuliyetini üstlenmiş olarak varlık sahnesinde yerini aldığı vakitti.

Çok öte bir zaman veya makro ölçekte yıkımın, yok oluşun gerçekleştiği anlamında kıyamet ise yeni bir başlangıcın arifesiydi. Yeni bir çağa - zaman kuşağına- geçilmiş olmanın anlamını taşımaktaydı. Zaman kuşakları arası yolculuğun olanaklı olması sebebi ile ölüm sonrası geçilecek zamansal kuşak anlamını da taşımaktaydı.

*

Lokman suresi...

Gelecek belirsizliğini koruduğu sürece insan, kör misali, tutunduğu dayanaklar ile yol tutar. Geleceği, belirli kılacak bilgi edindiğinde, belirsizlikler silinmiş olarak, geleceğe doğru adıma atar.

Sure; Elif, Lam ve Mim harfleri ile başlar. Allah'ın varlığına bağlı olarak gerçekleşenler, yapısal kılınmış veya insan tarafından yapısal kılınması gereken oluş içinde gerçekleşen varoluş ve belirli kılınmış olanlar dolayımında biçimlenen yaşam surenin konusu kılınır.

Surenin 3. ayetinde "Muhsinlere, rahmet ve rehberdir" denilir iken surenin muhatabının güzel ahlak sahibi olanlar olduğu belirtilir. Onların namazı kıldığı yani Allah ile olmayı muhafaza ettiği, zekâtı verdiği yani diğerlerinin üzerlerinde olan haklarını verdikleri ve ahirete iman ettikleri yani yaşamın sürekli olması doğrultusunda sonuçlara, ölüm sonrası yaşama göre yaşadıkları ifade edilmiş olur... ki onlar bu vasıfları ile şirkten arı olarak Allah'a iman edip de inkârdan ve şirkten kurtulmuş ayrıca sonucu acı azap olmayan bir yaşamı tercih etmiş güzel insanlardı.

Muhsinlere rahmet ve rehber olan bir sure olması bağıntısından bakıldığında sure, güzel ahlak sahibi müminlere, daha üst bir düzeyde varoluşu deneyimlemenin olanağını göstermek ile hem rahmet -fayda- hem de yol gösterici yönemselliğe haiz rehber olması içeriğine göre modellenmişti. Surenin muhatabı erdemli insanlardı. Surenin rahmet ve rehber olmasından da anlamaktaydık ki rehber olduğu yönde yönemselliği, rahmet olduğu yönde sonuç belirlenimli olmayı içermekteydi... ki yöntem ve sonuç, surenin talime için ve tahkike açık olduğunu gösterir.

Surenin 12. ayetinde, Lokman nebi anılır iken surede evladına vermiş olduğu nasihatler de ifade edilir. Muhsinler, surenin muhatabıydı. Lokman nebi de muhsin olmanın yani salihlerden -erdemlilerden- olup da güzel insan olmanın örneği olarak sureye konu kılınır.

Surede bir babanın nasihatlerine tanıkken; anne ve babanın sadece

biyolojik değil, sadece aidiyet belirlenimli gerçekleşen kimlik sahibi özneler değil, sadece sorumlulukları olup da anne ve babayı karakter belirlenimli gerçekleştiren özneler de değil, emek sahibi olmak ile beraber evlatları üzerinde hak sahibi olan ve onlara güzel örnek olup da tanrısalları, ailede insani ilişkilerde hakkı gereği gösterebilenler olmakta görmekteydik. Anne ve babanın emek hakkı sahibi olduğuna 14 ve 15. ayetlerde tanıktık.

Lokman Hekim'i evladı ile olan ilişkisinde bir baba olarak değerlendirdiğimizde aile anlamının, anlamına bağlı olarak nasıl değer olduğunu da görmekteydik. Anne ve baba, emek ve miras varlığı olmamızın örneği iken aile çatısı altında; Er- Rahman, Er-Rahim, Er-Rauf, El- Veli, El Mürebbi, El- Hadi, El- Vedud, El- Kerim, Eş- Şükür, Eş- Şafi vb. nice rûbubiyet belirlenimli (ilişkilerde beliren karakter içerikli kimlik belirlenimli) tanrısalları, hakkı gereği talim etmemizin - deneyimlememizin- yükselen metafizik örnekleriydi. İnsanın kendisinden fazla olmayı yani metafizik varlık olmayı Allah ile bulduğunun en güzel ayetleriydi.

Sure anne, baba, emek hakkı ve tanrısalların insani anlamda en hakiki biçimde gerçekleşme alanı olan aile başlığı altında da değerlendirilmeliydi. Bu bağlamda sure; modern dünyada yalnızlaşan insana; ne için yalnızlaştığının ve anlamsızlaşan ve değersizleşen bir yaşamı deneyimlediğinin dersini -usunu- vermek ile kalmayıp, yeniden anlamlı ve değerli olmayı en temelde nerede bulmamız gerektiğinin de usunu vermekteydi.

Güzel ahlak veya güzel eylem sahibi olan muhsinler; namaza durmakta yani Allah ile olmayı öncelemekte, zekâtı vermekte yani üzerlerinde varlık hakkı olanların hakkını vermektен çekinmemekte ve ahirete de kesin olarak iman etmekte yani sonuçlar ilmine göre yaşamaktalardı... ki bu, onlara hakikate dair sonuç almanın gereği olarak ve nefsi emmarenin kötücül doğasından yana terbiye olmuş olarak kötü sonuçlardan yana kurtulmalarına yeterli olan temel ilke ve yöntemseliği içermekteydi. Salat, zekât ve ahiret/ akıbet ilmi... bu üç

temel prensip, erek belirlenimli gerçekleştiğinde yöntemsel anlamda Allah'tan sonuç almanın olanağını vermiş olmaktadır. Onlar için sonuç, Allah'ı yakinen talim ettikleri cennetti... ki bu onlara vadedilmiş, hak kılınmış gerçektir.

Direksiz yükseltilmiş gökler ve yerde bulunan mevcudat, Allah'ın yaratıyor olması sebebi ile gerçekleşmekteydi. Surede Cenabı Allah; doğada kendisini, mühendis olan yaratıcı varlık olarak göstermekte olduğunu ifade etmekteydi. Lokman nebini ifade ettiklerine dikkat edildiğinde; insanın da bir mühendis gibi sibernetik olgusal olmakta, sonuç belirlenimli olarak nedenlerini belirli kılmış olduğu ve bu doğrultuda sonuç hedefin erek belirlenimli gerçekleştiği yöntemsellikçe -yola- haiz yaşaması gerektiğini ifade etmekteydi. İnsanın olanaklarından bağımsız olarak Allah'ın gerçekleştirdikleri, zandan ibaret olan sözde tanrıların yapmış olmasından da uzaktı... ki yarattığından emin olan Allah, surenin 10 ve 11. ayetlerinde yaratımı işaret ederek insanı uyarmaktaydı.

Gökleri direksiz yaratan, dağları da yeryüzü hareketlerini, insan yaşamına yönelik dengelemek için yarattığını ifade etmekteydi. Yeryüzündeki biyolojik canlılık ve çeşitlilik de Allah'ın eseri idi. Surenin 11. ayetinde de "İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. O'ndan başkasının ne yarattığını gösterin! Hayır! Zalimler açık bir sapıklık içindeler" denilir iken surede sadece muhsinlerin değil, münkirler ve özellikle müşriklerin de konu alındığını görmekteydik. Çünkü, ayete dikkat edildiğinde, özellikle müşriklerin muhatap alındığı anlaşılır. Surede, doğadaki yaratıma dair geçen ayetler, müşrikliğe atfen şirke dair eleştiri olarak ifade edilmekteydi. Muhsinler için ise hikmete ve hayrete dair ayetler olarak ifade edilmekteydi.

11. ayet ve surenin genel anlam bağintısından bakıldığında sure; şirk ve gerçek bağintısında modellenmekteydi. Sureye genel olarak dikkat edildiğinde; gerçek olan Allah hakiki varlık olarak gerçeğin ta kendisiydi. Yaratım, O'nun ile gerçekleşen olup, yaratılanlar O'nun ile O'ndan paye aldıkları kadarı ile gerçekliği ve gerçek olmayı

deneyimlemektelerdi. Her varlık, gerçek olmanın nedenini, Allah ile bulmakta ve insan, ereğinde Allah'a dönüyor olmanın gerçekliğinde yaşamaktaydı. Bütün işler de tanrısalların gerçekleşiyor olması bağintısında ve sonuçta Allah tarafından hak edişe bağlı hükme bağlanıyor olmasında Allah'a dönüyor olması gerçeğinde gerçekleşmekteydi... ki Cenabı Allah, şirk ile itham edilmeyecek kadar; gerçek, yaratım ve gerçeklik belirleniminde mutlak otorite olan varlıktı.

Gerçeği anlam yüklü inanç belirlenimli kabul ederken, gerçeğin/gerçekliğin delillerine rağmen, isteyen inkârda bulunabilmekte veya şirk koşabilmekteydi. İmana dair inayet; gerçeğe tanık olmak, gerçeği talim etmek ve gerçeğe yükselmek belirlenimlerinde gerçekleşir iken inkâr veya şirke uğramadan, muhsinlerden olarak yaşamak da vardı. İnkâr ve şirk; batıla dair olup gerçeği görebilmenin diyalektik belirlenimleri iken surede, gerçeği konuşabilmenin, görünüşe taşıyabilmenin de aracı kılınmış olmaktadır. Yani batıl, gerçekte araçsal kılınmış iken surede dahi araçsal kılınmış olmakta konu kılınmaktaydı. Hak; batıl dolayımında görünüş bulmaktaydı ve batıl dolayımında genele yaygın tesis edilmesi gerektiğinin aklını edinmiş olmaktadır. Buna da Lokman nebinin, muhatabına yönelik nasihat veriyor olmasında tanıktık.

Surenin 13. ayetinde, Lokman nebinin dilinden "... Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük zulümdür" denilir. Şirk; ortak anlamına haiz olarak dini terminolojide, haram kılınmış olunan, Allah'a ortak koşma zannıydı... ki sözden ibaret olup, gerçekte karşılığı olmayan zandı. Böyle olmak ile beraber bu ayette, şirkin büyük bir zulüm olduğu vurgulanır. Yani insanı, gerçeği idrak etmekten koparıp, karanlıkta bırakan bir zan olduğu vurgulanmış olur.

Şirk; zandı ve sonuçlarından bakıldığında idraksizliğin karanlığına, kendiliği tutsak kılınmış olmaktadır. Mevcuda veya yaratılmış olana, hakkı dışında anlam ve değer yüklemek anlamında da gerçekleşmişti... ki gerçekte yaratıcı Allah iken insanın yaratılmış olanlara, yaratmış olduklarına ve kendisine veya kendisine dair gerçekleşenleri hakkı

dışında anlam-değer yüklemine deneyim nesnesi kılması, yasak kılınmış şirkti.

Şirk; her ne kadar zanna dair olarak bilginin konusu olsa da surenin 30. ayetinde “Allah gerçeğin ta kendisidir” denilirken ayrıca şirk, ilahlık yeterliliği olmayan şirk nesnelere dolayımında gerçekleşir iken varlık bilimsel içeriğe de haiz olan bir konuydu. Gerçeklikle bağıntısı olmayan anlam ve anlamın bilfiil gerçekleşme belirleniminde gerçekleşir iken olgusal kazanılan olguydu. Gerçekte karşılığı olmayıp da gerçekleşti.

Surenin 30. ayetinde “Allah gerçeğin ta kendisidir. Onların, Allah’tan gayri yanı sıra yalvardıkları -yakardıkları- ise batıldır (gerçek dışıdır). Allah gerçekte aliy ve kebirdir” denilir. Bu ayet, Allah’ın varlık olarak gerçek olduğunun mesajını taşımak ile beraber, Allah olma yeterliliğine sahip olmayıp da ilah kabul edilenler dolayımında gerçekleşen şirkte dair eleştiriydi. El- Aliyy ve El- Kebir isimleri ile Cenabı Allah kendisini hatırlatır iken şirkten yana kendisini tenzih etmekteydi.

Tenzih gereği bu ayetle; Allah olma yeterliliği olmayanlar ile Allah’ın, düşünsel anlamda aynı düzeye indirgenmesi gerektiği vurgulanmış olmaktadır. Varlıksal gerçekliği olan ile gerçekte karşılığı olmayan ve gerçekten yana sonuçsuz bırakan ama kullanabilir olan şirk veya zan, batıl olarak tanımlanmış olmaktadır. Şirk ve şirk içeriğinde gerçekleşen zanna dair eylemler de olumsuzlanmış olarak eleştirilmekteydi.

Şirk; Allah’ın varlık olarak yetersizlikle itham edilmesi anlamını da içermekteydi... ki Cenabı Allah, bu ayette ve surenin genelinde, Allah olmaktan yana yeterli olduğunu belirtmiş olmaktadır. Bu bağıntıdan bakıldığında şirk; Allah’a yapılan bir haksızlık ve Allah’ı idrak etmemiş olmanın cehaletine dair gerçekleşiyor olması sebebi ile zulümdü. Şirk; Allah’ın şahsına yapılmış haksızlık olması sebebi ile hakaret içeriğinde gerçekleşmiş olan itham ve küfürdü... ki bu anlamda surenin merkezi başlıklarındandı.

Şirk; sadece putlar ile gerçekleşen değil, kişinin zannına bağlı olarak

kendisini veya arzu nesnelere ilahlaştırması, haksız yere kibir ile kendisini yüceltmesi, diğerlerini aşağılaması vb. biçimlerde de gerçekleşti... ki gizli şirk denilen bu hastalıklı durum yani öz varlıktan idrak düzeyinde koparıcı olmak ile beraber şişirilmiş benlik tavrında, diğerleri ile ilişkilerden -bütünlükten- koparıcı olan, iğreti düzeyinde gerçekleşen şirk, tedavi edilmesi gerekendi... ki Lokman nebi Lokman Hekim vasfı ile evladına verdiği öğütte, gizli şirk biçimine de dikkat çekmekteydi. Tedavisi için de reçete vermekteydi.

Kişi, Allah ile arasına ne bir nesne ne de kendisine verili olanları koymamalıydı ki cehalete dair idrak karanlığından gerçeğin aydınlığına çıkmış olsun. Allah'a şirk koşmak, Allah'ın varlık gerçekliğine dair cahil olduğunun belirlenimiydi.

Şirk; gerçeğe kör kılan zandı. Uygulamada, gerçeğe duyarsız kılan fitneydi. Allah'tan, idrak düzeyinde ayrı kılmak ile kalmayıp, Allah'tan gayrı yaşamaya da neden olardı. Kişi; kibir ve hevasını ilah edinmiş olarak şirkte ise özüne duyarlılığı yitirmiş olmakta Allah ile arasına, haksızca deneyimlediği kendiliği -benliği- perde kılmış olmaktadır. Benlik, Allah'tan alınan varlık payesi olarak, varlık olmaya dair kendilik bilinci... ki kibir ile faili olduklarının sadece kendilik dolayımında gerçekleştiğinin zannında iken haksızca deneyimlenmekteydi.

Ben; en temelde kendini deneyimlemekteydi. Nesnelere dolayımında nesnelere deneyimlemek ile kalmayıp nesnelere göre potansiyel belirlenimlerini farklı biçimlerde deneyimleme olanağı bulmaktaydı. Önemli olan ise, öz varlığı ile var olduğunun idrakinden kopuk, sadece kendisi dolayımında faili olduklarının gerçekleştiğinin zannında olarak kibirde şirkte düşmüş olarak yaşamamasıydı. İnsanın en büyük gafleti; Allah'tan paye almış olarak Allah ile var olmasına rağmen, sadece kendisi ile var olduğunun zannında Allah'a gafil olmuş olmasıydı. Bu gaflet biçiminde kibir, "Sadece ben yapıyorum", "Gerçeklik sadece benimle var" ve "Gerçek benim" zannında, Allah'ı inkâr etmeyi içeriyor olmak ile beraber, Allah'ı varlık âleminden soyutlamış olmanın zannında müşrikliği içeriyor olarak gerçekleşmekteydi.

Surede Lokman nebiye, şükür ve hikmet verilmiş olduğu belirtilmekteydi... ki Lokman Hekim'e verilen hikmet; sonuçlar ilmiydi ki hem bedensel hem de ruhsal anlamda sağlığın yani bütünlüğün korunması, sonuç ilmi bağıntısında gerçekleşmekteydi. Sağlıkta, belirtiler ve bulgular bağlamında tanı ve sonuç bağıntısında tedavi yöntem belirlenimli gerçekleşmekteydi. Şükür ve hikmet, şirkten ari Allah'a kalben ve ilmen yakın kılan iki olguydu.

İnsana, üzerinde emek hakkı olan anne ve babasına güzel davranması tavsiye edildiğine de dikkat çekilir. Emeğe nankör olmamak gerektiğini, anne babaya hizmet etmenin emredilmiş olmasından da anlamaktaydık. Ancak, söz konusu Allah olduğunda, anne ve baba dolayımında emek hakkı sahibi gerçekte Allah idi. Bu anlamda, anne ve baba Allah'a şirk koştuktan yana zorlayıcı olduğunda, onlara itaat edilmemesi gerektiği surede belirtilir. Emek hakkı sahiplerine, emek hakları ve hak edişe bağlı olay bağıntısında gerçekleşen aynalaşma sebebi ile dikkat etmek gerekmekteydi. Söz konusu Allah ise varlık hakkı, emek hakkı, mülkiyet hakkı sebebi ile öncelikler içinde en öncelikli dikkat edilmesi gereken hak O'nun hakkıydı.

Söz konusu şirk ise anne babaya neden itaat etmemek gerektiğine dair Allah'ın varlık hakları yeterli bir cevap kabul edilmemekte ise surenin 33. Ayeti bu konuyu farklı bir açıdan değerlendirmemizi olanaklı kılar. 33. ayet: "Ey insanlar! Rabbinize takvalı olun- sakının-. Babanın çocuğuna hiçbir yarar sağlayamadığı, çocuğun da babasına hiçbir şey ile yarar sağlayamadığı günden sakının. Allah'ın sözü gerçektir. Öyleyse, dünya hayatı sizi aldatmasın! Sakın aldatıcı sizi Allah ile aldatmasın." Bu ayet ile anlaşılmaktaydı ki söz konusu şirk veya inkâr ise insan hem Allah'tan sakınması gerektiği için hem de kendi geleceğinin kötü olmasından sakınması gerektiği için öncelik olarak iman ve sonuç ilmüne göre yaşamalıydı. Şeytan da anne babaya itaati, Allah emrediyor diye insanı kandırmalı değildi.

Özdeğerlerimiz, Allah'a dair kandırılmamızın sebebi olmamalıydı. Sure, muhsinlerin muhatap alınmasına bağlı olarak biçimlenir iken

muhsinlerin iyi niyetli ve salih amele dair güzel insanlar olduğu düşünüldüğünde, özdeğerleri söz konusu olduğunda, kandırılmaya müsait, manipüle edilmeye açık yaratılışa sahip oldukları görülür... ki bu anlamda özdeğerlerden yana kandırılmamaları gerektiğine dikkat çekilir.

Surede muhsinlerin, özdeğerlerine bağlı gerçekleşen kişilik yapılarına dikkat çekilmiş olmak ile beraber, Lokman Hekim'in tavsiyelerinden anlaşılmalıydı ki güzel insan olmak için, nezaket, zarafet, letafet ve asalet sahibi olmak gerekmektedir. Mümin; bir hadisi şerifte belirtildiği gibi Allah'ın nuru ile bakabilen feraset sahibi yani Allah ile bakan anlayış ve görüş sahibi iken Allah ile asalet, letafet, zarafet ve nezaket sahibi olarak muhsin de olması gerekendi.

Muhsin, sadece davranış biçimsel olarak güzel insan olan değil, davranış biçimsel olarak ilişkileri de güzel kılan/ kılabilen güzel insandı. Güzel olmaya dair asalet ve cazibesinde, ilişkiden yana vazgeçilecek insan da değildi.

Surenin 15. ayeti ile de muhsin olanların özdeğerler ile kandırılmaması gerektiği, net olarak anlaşılması gerekendi. 15. ayet: "Eğer anne baban, hakkında bilgin olmayan bir şeyi bana ortak koşman için seni zorlarlarsa bu durumda onlara uyma! Onlara dünyada iyi davran; yüzünü ve özünü bana çevirenlerin yolunu izle. Sonunda dönüşünüz yalnız banadır. O zaman yapıp ettiklerinizin sonucunu size bildireceğim."

Rum suresinde, âlemler ile bağıntılılıkta ve etkileşime açık olmakta insanın âlemleri fesada uğrattığı yani bütünlüğü bozan etkileşim ve sonuçlara sebep verdiği belirtilir. Bu surede de insanın, bütünlüğü bozmadan nasıl yaşaması gerektiği belirtilir. Yani bütünlüğe kastetmeden önce bütünlüğün korunumuna dair olması gerekenler ifade edilir. Başka bir deyişle de hastalıktan önce, hasta olmamanın sağlığa dair gerekenleri ifade edilir. Yani Cenabı Allah; kendinde bütünlüğü olan ve yaratımda bütünlüğü önceleyen olduğu için Eş- Şafi

idi. İnsandan da Eş- Şafi isminin hakkına göre yaşaması gerektiğinin mesajını vermekteydi.

Şirk; zanna dair bütünlükten ayrımlı kılan fitneydi. Şirk, Eş- Şafi isminin gereği ile aşılması gerekendi. Kişi, kişiliğinde çoklu kişilik belirlenimleri sergilerken de kişiliğinde bütünlüğü bozulmuş olarak şirkin ne olduğunu kendinde deneyimlemiş olmaktadır... ki Allah'ta böylesi kişilik bölünmesi gerçekleşmekte değildi. Eş- Şafi olması gereği kendinde bütünlüğü bozulmayan, çoklu kişilik bozukluğu da olmayandı. Yani, kendinde kendiliğine ortak çoklu kişilik bozukluğu göstermeyendi. Esmayı Hüsna, çoklu kişilik değil, çoklu olanağa bağlı yüklem belirlenimli gerçekleşen çoklu karakter/ kimlik belirlenimi olarak Allah'ta gerçekleşmekteydi.

Surede Lokman nebi bir sağlıkçı olarak; şirkten veya şişirilmiş egodan - kibirden- uzak, Allah ile uyumlu olmayı tavsiye etmekteydi. Kişi, faili olduğu eylemlerden sorumlu olduğu içindi ki eylemlerinin sonucu ile karşılaşacaktı. Bu durumda tavsiye edilen; sonuçlar ilmine göre yaşayarak, bütünlükten veya sağlıklı olmaktan koparmayan eylemlerde bulunmaktı. Allah ile olmayı öncelemek (namaz), Allah'ı yakın bulmanın olanağı olan iyiliği emretmek, Allah'tan uzak kılan kötülükten men etmek, başına gelen sıkıntılardan dolayı tutarlı ve kararlı -sabırlı- olmak tavsiye edilmekteydi. Yani bireysel ve diğeri ile ilişkilerde toplumsal olarak bütünlüğün -sağlığın- korunmasının gerekenleri tavsiye edilmekteydi.

Varlık olarak Allah ile var olduğunun idrakinden yoksun, bir varoluş biçimi olan kibirli olmaktan ise uzak durulması tavsiye edilmekteydi. Nesneleri dolayımında şişirilmiş benlik olarak haksızca gerçekleşen kibir; hakikate kör kılmak ile kalmayıp, gizli şirk olarak gerçekleşendi. Kişinin kendisini, nesneleri dolayımında sığ bir dünyaya hapsediyor olarak gerçekleşendi. Haksızca kibri olanların, vizyoner olması beklenemezdi.

Cenabı Allah, kendini beğenen narsistleri ve övünen kibirliileri sevmekte değildi. Yani Allah ile var olmanın olanağında fakr ve aciz

yaratılmış olduğunun idrakinden yoksun olup da kendi olmanın gerçeğinin nasıl gerçekleştiğinin idrakinde olmayanların, özde varlıksal bütünlükten -sağlıklı olmaktan- kopuk oldukları ifade edilmekteydi. Yürüyüşünde tabii olmak, hakikiliğın korunması gerektiğı, sesini alçak tutmak da nezaketin ve diğeri değer olarak önemsemenin olanağı olarak, bireysel anlamda ve ilişki kurma düzeyinde bütünlüğün -sağlığın- korunmasının iki gerekeniydi ki surede ifade edilmekteydi.

En çirkin ses eşeklerin sesi olarak belirtilir iken eşek seviyesine inmemek gerektiğı de vurgulanmaktaydı. İnsan olmanın anlamını ve değerini, diğeri ile ilişkilerimizde açık eder iken diğeri, var olmaya dair anlam ve değerine dikkat etmek gerekmekteydi. İnsan hem kendini değerli kıldığı hem de diğeri değerli kıldığı ilişki biçimine haiz olarak nezaket, kibarlık ve letafet sahibi olması gerekendi... ki çirkin ses sahibi eşek betimlemesi dolayımında dahi nasıl güzel insan olunacağının dersi verilmekteydi.

Lokman nebi, şıfacı bir hekim olarak surede yerini almaktaydı. Onun nebiliği ile bizlere, ruhsal sağlığın ve ruhsal sağlık dolayımında gerçekleşecek olan bedensel sağlığın en temelde nasıl korunması gerektiğinin ön bilgisi verilmekteydi. Yani hastalık sonrası tedavi değil, hasta olmamak için tedavinin ön koşulları yönlemsel anlamda verilmekteydi. En temelde kişinin öz varlığı olan ve varlık âleminde adalet ile iş gören Allah ile uyumlu bir yaşam, varlıksal anlamda bütünlüğün korunmasının ön koşuluydu. Diğeri ile ilişkilerde de iyiliğin, hakların, nezaketin korunması, ilişkilerde bütünlüğün gerekeniydi. Dolayısıyla da tek başına kendi olmanın olanağında yaratılmış olup, çift yaratılmış olan varlıklar, ilişkide ve kendilerinde bütünlüğü korumanın gereği olarak ilişkilerinde iyiliği öncellemeleri gerekendi.

Lokman Hekim, varlıkta sağlığın nasıl olması gerektiğinin gerekenlerini söylemişti. Onun nebiliği dolayımında bizlere de bütünlük korunumu ve gelecek belirlenimli olarak nasıl yaşamamız gerektiğinin sağlık referansları verilmiş olmaktaydı.

İnsana ana ve babasının hakkını gözetmesi emredilmek ile beraber

üzerinde emek hakkı olanların haklarına dikkat etmesi gerektiğinin mesajı verilmekteydi. En başta emek hakkı gözetilmesi gereken Allah'tı ki Allah'tan uzak kılma çabasında olan her anne ve babanın yaptıklarından, ifade ettiklerinden uzak olmak da surede belirtilendi.

Bütün işleri, Allah hükme bağlayacaktı. Yani herkes yaptıklarının sonuçları ile karşılaşacaktı. Herkes de sonuçta Allah'ın gerçekliği ile karşılaşacak olarak Allah'a dönmüş olacaktı. Allah yaratıyor diye varlıkta olan biten gerçekleşmekteydi. Gerçekleşenler dolayımında övücü hak eden de O idi. Yeryüzündeki ağaçlar kalem, denizler de yedi misli ile mürekkep olsa Allah'ın yaratmaya dair sözleri -anlam-tükenecek olan da değildi. İnsana tavsiye edilen ise kendi hayrına olarak Allah'a şirk koşmadan, iman ve sonuçlara göre yaşamasıydı.

Surede insanın yaratılması ve diriltilmesinin aynı biçimde olduğu, yani yönemsel biçimde gerçekleştiği de vurgulanır. Gece ve gündüz, Güneş ve Ay, Cenabı Allah'ın sürekli kıldığı -döngüsel- değişim içinde görünüş bulmaktaydı. Bunları gerçekleştiren Allah, gerçeğin ta kendisiydi. Var olmaya dair gerçeklik, O'nun ile gerçekleşmekte ve O gerçekleştirmekteydi. İnsanın yaşayabileceği geçici bir konak olarak yeryüzü yaratılmıştı. Mümkün kılınmış olmakta suyun kaldırma kuvveti dahi insanın hizmetine sunulmuştu.

Doğada ve insanlık tininde rahmete dair gerçekleştirenler dolayımında hamdı hak eden Allah iken insan zanna dair şirkte gezinmekteydi. Doğadaki yaratım Allah'a ait gerçekleşir iken sure ile şirk eleştirilmekteydi. Sure, şirk başlığı ile okunduğunda, Cenabı Allah, içeriğinde şirk olmayan imanı hak kılmış olmaktaydı. İnsan zora düştüğünde, şirksiz olarak nasıl Allah'tan yardım dilemekte ise şirksiz olarak Allah'a imanı korumalıydı. 32. ayete ifade edilenlerden de bunun anlaşılması gerekir.

Sure; yaşananların sonuçları olan bir varoluşa göre modellenmek ile beraber, iman, hak ve şirk dolayımında da modellenmekteydi... ki şirke düşenlerin de muhatap alındığı sureydi. Şirk ehli Allah'ı kabul etmek ile beraber zanda kalmışlardı. Yaratımın asıl sahibinin Allah olduğunun

idraki olsa da şirke dair zanna, kültür olgusal miras ve hevaları doğrultusunda sahip çıkanlar, Allah'ın rahmet üzere gerçekleştirdikleri ve Allah'a ait gerçekleşen tanrısallar dolayımında surede eleştirilmektedir.

İnsan, Allah'ın nihaysiz rahmetine rağmen nankördü. Başına bir sıkıntı geldiğinde ve kurtarıldığında Allah'a geri dönenler olduğu gibi nankörlük edenler de olabilmektedir. Nankörlük, şirk koşmanın bir biçimi olarak gerçekleşmektedir. Nankörlük, şirk kıldıklarımız dolayımında gerçekleşti. Verili nimetin/ nimetlerin Allah'tan değil de vesile olan kuldan, vesile olan emeğinin sonucundan, kibirlenerek kendine mal etmekten veya sözde tanrı kıldığımız zatlardan biliyor olmak, nankörlük belirleniminde gerçekleşir iken şirk biçimsel gerçekleşmektedir. Haksızca kibir ve nankörlük şirkin gerçekleşme biçimlerindendir. Arzularını ilah ediniyor iken arzu nesnelere dolayımında kendini tanrılaştırma çabasında bulunmak da inkâr ve şirkin bir biçimi olarak gerçekleşmektedir.

Kişinin kendini övmesi, haksızca ve yersizce gururlanmaya -övmüncü- sebep olmakta ve kişinin yaranmak için başkalarını da övmesi söz konusu olmakta ise yaratıcı failde gafil olarak sebeplere tanrısallık yükler iken şirke düşmüş olmasına sebebi. Yaratıcı fail olarak bütün varoluş sebeplerini halk eden Allah iken haksızca gerçekleşen her övgü şirke dahil gerçekleşmektedir... ki surede hamd; Allah'a mahsus kılınmış olarak, fail olan Allah'ı, fail oldukları dolayımında değerinde bilmek anlamında gerçekleşmesi gereken olarak ifade edilmektedir.

Şirk, kibir, nankörlük, hamd vb. konulara dikkat edildiğinde, Lokman suresinde vesileciliğin de içerilmiş olduğu bir anlatı üslubunun tercih edilmiş olduğu görülür. Vesilecilikte, sebepler değil de sebeplerin faili olan Allah, sebeplere aşkınsal bilfiil tanık olunması gerektir... ki bu anlamda vesilecilik; tevhidi bir kavram olup, Kur'an'da kullanılan ayet (Allah'a tanık olmaya nesne -sebepe- olan) kavramına karşılık geliyor olmak ile beraber, dilsel anlamda şirke düşmemenin anlam içeriğini de vermektedir. Tevhidin prensipleri olan Allah, Allah'tan, Allah'ta,

Allah'la, Allah'ın, Allah için, Allah'a içeriğinden de bakıldığında İslam dininin dilsel özelliğine vesileciliğin hâkim olduğu görülür.

Sure, 33. ayete kadar dünya yaşamında insanın, akıbet/ ahiret belirlenimli olarak nelere dikkat ederek yaşaması gerektiğini içerir. Bu anlamda rehber olmak ile beraber, Allah'tan sonuç almanın yöntemliliğini gösterir iken rahmetti. Surenin 33. ayette "Ey insanlar, Rabbinize sakının! Ne babanın evladı, ne de evladın babası için bir şey ödeyemeyeceği gündün çekinin! Bilin ki Allah'ın sözü gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın! O yoldan çıkarıcı (olumsuz anlamda ayartıcı ve kışkırtıcı olan şeytan) da Allah hakkında sizi aldatmasın" denir. Bu ayete dikkat edildiğinde; geleceğe dair bir bilgi verilir iken dünya yaşamının geride bırakılmış olup da yeni bir dünyanın gerçekliğine göz açtığımızda, geçmişe dair aidiyet belirlenimli bağlılıkların fayda vermeyeceği oluş içinde dünya yaşamının fırsat olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmış olur. Yoldan çıkmaya meyilli nefsi emmarenin de Allah ile bizi aldatmasına karşı uyanık olmamız gerektiği de belirtilir.

Surenin son ayeti olan 34. ayeti ile de gerçeğe uyanılacak saatin ve rahimlerde olanın bilgisini, Allah'ın bildiğine dikkat çekilir. Yağmuru yağdıran O idi. Yarın ne kazanacağını ve nerede öleceğini hiç kimse bilmekte değildi. Allah her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandı. Yani Cenabı Allah için belirsizlik olmayıp, kulları için belirsizlik söz konusu olmaktaydı. Söz konusu olan geleceğe dair belirsizlik ise 34. ayet ile insana, sonuçlar ilmine göre öngörülü ve temkinli yaşaması gerektiğinin dersi de verilmiş olmaktaydı.

Gerçek; hangi varlık mertebesinin gerçeği olursa olsun, Allah'ın varlığı ile gerçekleşmesi olanaklı olandı. Allah; bütün varlığın asli gerçeği olması anlamında ve kendi öz niteliği anlamında gerçeğin ta kendisiydi. Varlıksal anlamda Allah'ın varlığı dışında, hiçbir gerçeklik belirlenimi gerçekleşmekte değildi. Yaratılanların gerçeği, Allah'ın yaratım bilgisi dışında gerçekleşmekte değildi. Allah yarattıklarına tanık iken ondan gizli gerçekleşecek bir şey de yok idi.

Allah'ın bildikleri ise katiyen bilmeyeceğimiz değil, Allah ile bilebileceğimiz ve Lokman Hekim gibi neden bağıntılarında öğrenebileceklerimizdi.

Surede, Lokman Hekim dolayımında, akıbetle bağlı bütünlük ilmini ve sonuçlar ilmini öğrenmekle beraber, Allah ile öğrenmiş olmanın olanağında ereğine bağlı neden bağıntılarında gerçekleşecek olanları ve gerçekleşmesi gerekenleri bilebileceğimiz bizlere özetlenir. Surenin muhatabı olan muhsinlere, mürşitlere, filozof bilge alimlere emsal olarak da Lokman nebi surede zikredilir.

Özellikle mürşitler, güzel insan olmanın özelliğini taşımaları gereken muhsinler olarak, Lokman Hekim emsalinde surenin konusu kılınmış olmaktadır. Gerçeği sözel anlamda ifade edebilen ve gerekçelendirerek temellendiren hekim yani bilgi niteliğinde ifade eden filozof olarak da Lokman Hekim emsal gösterilmekteydi. Mürşit ve filozof olmaktan önce, baba olması gereği ile Lokman Hekim'in, bir ebeveynin nasıl olması gerektiğine dair rol model örneği olarak gösterildiğine de dikkat etmek gerekirdi.

Surede nasihat, merkezi olarak yer almakta olsa da sure; Allah'a iman, şirkin eleştiriliyor olması ve gelecek öncelikli modelleniyor olarak geleceğe dair öngörü ile nasıl yaşanması gerektiğinin dersini içermekteydi. Nasihat dahi, deneyime veya ilmi anlamda öngörüye dair olarak gelecek, akıbet ilminin bir belirlenimiydi. Sonuçta, Allah'tan sonuç olarak insanlığın geleceğe dair bilgi edinebileceğinin ve gerçek ile uyumlu bir yaşamda, bütünlükten kopmadan sağlıklı bir varoluşun nasıl olabileceğinin mesajını taşımaktaydı... ki bu anlamda sure, başta ifade edildiği üzere, güzel davranışta bulunan muhsinlerin muhatap alınmış olmasına bağlı olarak Allah'a göre yaşıyor olduklarında Allah ile bilecekleri, öngörebilecekleri bir geleceğin olanağına dikkat çeker. Belirsiz bir gelecekten, kendileri için belirli olan bir geleceğe doğru yürüyor olmaları, varlığa daha emin bir biçimde tutunmayı olanaklı kılar.

Birbirimize faydamızın olmadığı bir güne dikkat çekilir iken şimdi ki yaşam adına akıbet anlamında geleceğin yok sayılmaması ve gelecek adına da şimdi ki yaşamın yok sayılması bağintısında, nasıl yaşamamız gerektiğine dikkat etmemiz gerektiğinin dersi verilir. İnsan, ferdiyetine dair yönelim ve ilişkiler geliştirir iken aidiyet ve sorumlu olduğu alanlardan uzaklaşmakta ise birbirimize faydamızın olmadığı gelecek, o kadar uzak bir gelecek de değildi. Ahiret, dünyada da birbirimize yabancı kaldığımızda deneyimlediğimiz olabilmekteydi.

Bunun haricinde, kültürel miraslar, akrabalığa dair aidiyetler; haktan, emek hakkından ve gelecek belirlenimli olarak birbirimize fayda vermeyecek olgular olmakta gerçekleşmekte ise terk etmemiz gerekenlerdi. Surede, Allah'a şirk koşmamak gerektiğinin dersi de bu bağintıda verilmiş olmaktadır.

Yakınlarımız, ırk ve ideolojik yaklaşımlarımız, bizleri Allah'tan uzaklaştıranlar olmamalıydı. Söz konusu hak ise babalarımızın dünyası batıl olup da haktan uzaklaştıran yanlış bir dünya ise onlara karşı hak olanı tercih etmek olması gerekendi. Surenin 21. ayeti, kültürel anlamda batıl olarak gerçekleşen dünyayı sonuç belirlenimine göre eleştirmekle beraber, bize hak ve sonuçlar ilmi bağintısında, batıl olan kültürel mirastan -dünyadan-, çıkmamız gerektiğinin dersini taşır.

Gelecek, yani akıbet belirlenimi dolayımında, şimdi ve burada yaşadıklarımıza Allah öncelikli olarak dikkat etmeliydik. Söz konusu gelecek ve Allah ise aidiyet bağlarımız ne olursa olsun vazgeçebilme cesaretini göstererek, önceliğimizi gelecek ve Allah'tan yana belirli kılmalıydık. Bunu yapamıyor isek surede belirtildiği üzere, Allah önceliğini koruyor olmaya dikkat ederek, hiç yoksa ilişkilerde değere dair mesafeleri koruduğumuz orta bir yol tercih etmeliydik.

Surenin insanı; varlık alanında öznel gerçekleşen kuralların idrakinde olarak günü yaşamayı öğrenmiş olan öngörülü insandı. Şirkten ari, hakiki olarak gerçeği talim etmeye çalışan insandı. Gelecek, öngörü belirleniminde onun için olgusalı. Artık olgusal olduğu içindi ki ona göre yaşamının olanağında yaşam yönetsel anlamda

biçimlenebilirdi. Surede insan, belirliliğe ihtiyaçlı olması bağıntısında konu alınmaktaydı. Belirliliğe doğru adım atması ise gerçeğe dair bilgi, geçmişe dair tecrübeler bilgisi ve bütünlüğün korunmasının gerekenleri ile insana gösterilmektedir.

Dikkat edilir ise sure; başlangıçta ifade edildiği gibi muhsinler için yöntem-sonuç bağıntısında rehber ve rahmetti. Nefsi emmarenin güvenilir doğası, yüklem almaya açık değişen tinsellik ve değişen toplu durumlar karşısında, belirsizliğe haiz ilişkilerin ve belirsizliğe haiz geleceğin belirsizliğinin/ belirsizliğin nasıl aşılabileceği, surenin modellenme içeriğini belirli kılmaktaydı. Belirsizlik başlığından bakıldığında sure, belirsizliği aşabilmenin olanaklarını göstermek ile kalmayıp, belirsizlik karşısında nasıl yaşanması gerektiğinin usunu vermektedir.

Bu anlamda sure; öznel anlamda katı kuralcılığı içeren katı belirlenimciliği içeren değil, tavsiye ve tavsiye ediliyor olanlar bağıntısından bakıldığında, kişinin özgül varlık hakkına riayet ederek, değişkenliğe ve belirsizliğe haiz durumlar karşısında nasıl yaşaması gerektiğinin aklını -dersini- vermektedir.

Sure; ahlaki ilke olarak, 'Kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma' mesajını taşımak ile beraber, gerçeğe ve güzel ahlaka dair yapılması gerekenlerin yapılması gerektiğinin mesajını taşır. İnsandan beklenen, ilkeli olarak karakteri sağlam ve şerefli bir varlık olmasıdır. İnsan olmanın haysiyetini yani anlam ve değerini korumak ile kalmayıp, gerçeğe ve güzel ahlaka dair gerçekleştirdikleri dolayımında göstermesidir.

Rum suresinde miratullah olan insan, değişkenler ve belirsizlikler karşısında miratullah olmayı nasıl koruyacaktı? İşte bu sorunun cevabı Lokman suresinde verilmektedir. Lokman suresinde insan, eşrefi mahluk olduğunu gerçekleştirdikleri dolayımında görünüşe taşınması gerekendi. Muhsinlerden olarak eşrefi mahluk olmak görünür kılınmalıydı. Değişkenler ve belirsizlik karşısında, nasıl yaşaması gerektiğini bilen veya bilmesi gerekendi.

Surenin son ayeti ile de Allah'a belirli olup da Allah için bilinir olan ve Allah ile bilinmesi olanaklı olanlar zikredilir. İnsan için geleceğe dair bilinmez olanlar, yaşama tutunmasının bir gereği olarak da bilinmezliğini korumalıydı. Ancak, surenin son ayetinde "Saatin bilgisi, Allah'ın yanındadır. O, yağmuru yağdırır, rahimde olanı bilir. Kimse yarın ne kazanacağını bilmez. Kimse nerede öleceğini de bilmez. Kuşkusuz Allah, alim ve habirdir (bilen ve haberdar olandır) denilir. Bilinmez bir gelecek, kendiliğe tutunmanın, emek sahibi olarak varlığa tutunmanın, hiç ölmeyecek gibi anlam ve değer belirlenimli bir hayat yaşamanın olanağıydı.

Son ayet ile beraber surede, insanın belirli bir yöntemsellikğe bağlı var ediliyor olduğu, çevre faktörüne göre yüklem almaya açık aidiyetler edindiğine ve nasihate dair olarak da yönlendirilebilir, terbiye edilebilir vb. olduğuna dikkat çekildiği görülür. Bu doğrultuda, benzerlikler ve farklılıklar içeriyor olarak gerçekleşen varoluş yolculuğuna da dikkat çekilmekteydi. Benzer ve farklı, belirli ve belirsiz, neden ve erek, olgu ve olay, çevre ve ilişki, anlam ve değer bağintısında her kişi, kendi olmanın yolculuğundaydı. Bunun içindi ki olması gerekenlere dair gerçekler, gerekçelendirilmiş olarak nasihat içeriğinde ifade edilmekteydi. Sonuçta her kişi; tercih ve gerçekleştirdiklerine bağlı olarak kendi olma yolculuğunda, kendinden sorumlu tutulacaktı. Özellikle ferdi anlamda var olma olanağının değer olarak kabulü sebebi ile de dikte değil, nasihat veriliyor olduğuna dikkat etmek gerekmektedir.

Lokman suresi, şirk başlığı ile okunduğunda; Allah'ta -gerçekte- karşılığı olmayan zannın, sonuçsuz kılacağı gerçeğine dikkat çekildiği sureydi. "Allah gerçeğin ta kendisidir" denilmekte ve müşriklik eleştiriye konu kılınmaktaydı. Bu bağlamda sure; gerçek olan ile geleceğe adım atmak gerektiğinin dersini taşımaktaydı. Allah öncelikli olarak Allah öncülüne bağlı gerçekleşen varlık görüşü ve doğada gerçekleşenlerin yaratıcı failinin Allah olması dolayımında, insana gelecek bağintısına göre nasıl yaşaması gerektiği ve Allah öncelikli varlık görüşüne göre varlık alanında pozisyon ve sahne alması gerektiği vurgulanmış olmaktadır.

Allah'a nasıl iman etmek gerekir, Allah'ı nasıl bilmek gerekir ve Allah'ın gerçekliğine bağlı olarak öncelikler bağintısında hangi önceliklere göre gelecek bağintısında yaşamak gerekir? İşte, Lokman suresi bu soruların cevaplanmış olduğu sureydi. Şirkten ari, öz varlığı olan Allah ile var olduğunun idrakinde ve rahmete dair gerçekleşen bir varoluşta geleceğe yönelik öngörülü olarak yaşayan insan, Allah'ın varlığından ve kendi akıbetinden emin olarak yaşayan insandı.

Lokman nebi dolayımında sureye bakıldığında sureyi; irşadın nasıl olması gerektiği, dolayısıyla da mürşitliğin nasıl olması gerektiği ve mürşidin vasıflarının ne olması gerektiğine dair de okumak olanaklıydı. Allah ile insan arasında, insana hizmet dolayımında Allah'a hizmet nasıl gerçekleşmeliydi? İşte sure bu soruya da cevap bulmanın içeriğine haizdi.

Surede muhsinler olarak ifade edilenlere emsal Lokman Hekim işaret edilir. Lokman Hekim veya Lokman nebi ise Allah'ı şirkten ari hakkı gereği bilen, hikmet sahibi ve şükür ehli mürşit rol modelinde görülen yani bilge kişiydi. Demek ki mürşit; marifetullah bilgisine vakıf, nedensellik ve sonuçlar ilmine de vakıf olarak Allah ile nasıl yaşamak gerektiğinin irşadını verebilirdi. Salat gereği Allah ile olabilen, zekât ile hakları tesis edebilen, ahiret ve akıbet ilmine göre yaşayabilen ve bunun dersini verebilirdi.

Sure genelinden bakıldığında Cenabı Allah'ın, El- Mürşit ismi ile hitap-muhatap bağintısında görüldüğüne tanık oluruz. Gerçek mürşit O idi. Lokman Hekim dolayımında da kulunun dili ile kullarına irşad veren Allah'tı. O öyle bir mürşitti ki deryalar yedi misli ile mürekkep, ağaçlar da kalem olsa, O'nun irşadına dair söz bitmeden onlar tükenirdi. O öyle bir mürşitti ki O'nun ile mürşit olma yeterliliğini, ruhsatını bulan her kimse, üzerinde mürşit olan O'ndan nasipli olarak nihayetsiz ilimden istifade etmekteydi.

Lokman Hekim'in hem hekim olmasından dolayı yani bütünlüğü esas alan bakışıma, tanıya ve tedaviye haiz erek belirlenimli nedensellik ilmine vakıf olmasından dolayı hem şirkten ari olarak Allah'a iman ile

beraber insana hizmet etmesi doğrultusunda Allah'a hizmet etmesinden dolayı anlamaktaydık ki mürşit olma yeterliliği olan bilge kişiydi. Muhsinlere emsal verilmesinden de anlamaktaydık ki Allah ile olmayı muhafaza eden, başkalarının hakkını veren veya verebilmeyi tesis eden ve sonuçlar ilmine göre yaşayıp da cenneti, Allah'ı yakın bulmuş olmakta bulan kişiydi.

Lokman Hekim'in güzel hitabetinden anlamaktaydık ki güzel huylu ve şefkat sahibi idi. İfade ettiklerinden bakıldığında; ifade ettiklerinin her biri ayet olup, dilinden Allah'ın kelam ettiği veliyullah olan kişiydi. Hak ve batıl olanı ayırıştırın nübüvvet sahibiydi. Kur'an'da ders vermesi baki, hâlen nebi olma özelliği korunan nebilerdendi. Evladı dediğine hizmetinden bakıldığında, kendi üzerinde galip tanrısallar bağıntısında görünüş bulan Allah'a; tanrısalları güzel ahlak belirlenimli gerçekleştirirken muhsin olmakta kul olmasında hizmet etmiş olmaktadır. Böylesi hizmet dolayımında, kitaptan öğrenen değil, hizmeti ve deneyimleri dolayımında ilmi ledün sahibi olarak özden kaynaklı beslenen alimdir. Sonuçlar bağıntısında nedenleri belirli kılıp da yargı belirlenimli anlamlı kılan filozoftu. Sonuçlar bağıntısına göre Allah'a dair deneyimleri dolayımında yaşayan arifti. Ayet olarak Kur'an'da yer almasından da anlamaktaydık ki sözünün yalancısı değil, yaşadığını anlatan, yaşadığı deneyimlere göre ders veren irşat ehli mürşitti.

Cenabı Allah, batıl dolayımında hak olanı, kulu ve dil dolayımında böylesi de görünür kılmaktaydı. Lokman Hekim'in dilinden bizlere, yakın ehli olup da mürşit olan kulları dolayımında nasıl ders verdiğini de göstermiş olmaktadır. Demek ki mürşit, kullardan değil, özünden kaynaklı olarak Allah'tan ruhsatlı olan, olması gereken hizmet ehliydi... ki şefkat ile hitap etmesinden anlamaktaydık ki hizmetinden, menfaate dair karşılık beklemeden Allah için hizmet edendi. Allah için iken, hizmetin yakınlığa dair sonuçları dolayımında berekete nail olması ile kendisine de hizmet etmiş olmaktadır.

Lokman Hekim'in ifade ettiklerine dikkat edildiğinde, delilsiz değildi... ifade ettikleri delil olma içeriğine haizdi. Boş sözler ile kendisini ve

başkasını oyalayan veya yoldan eden de değildi. Hakikati alay konusu kılmaktan uzak, ders konusu kılmış olmanın ciddiyetini korumaktaydı.

Lokman Hekim'in rol model olarak gösterdiği resimden, bir mürşidin olması gerekenlerini net olarak görmekteydik. Demek ki mürşitlik, Yunus Emre ve nice veliyullahın da belirttiği gibi, kılık kıyafete bağlı şekilcilikte gerçekleşen değildi. İcazet denilen bir yazı ile değil, Allah'tan kaynaklı olarak ruhsatlı olmakta gerçekleşendi.

Mürşid; surenin 22. ayetinde "Kim muhsin olarak Allah'a teslim ederse yüzünü (veçhini), işte o, elbette tutunmuştur en sağlam kulpa. İşlerin sonu/ sonucu Allah'a döner" ifade edildiği üzere, Allah için olan hizmetine, yaratıcı etkinliğe haiz emek belirlenimli eylemlerine tutunmuş olandır. Allah'a yüzünü teslim etmek; Allah'a yönelmek anlamını taşımak ile beraber, Lokman Hekim gibi eylemlerinde Allah için iken tanrısalların veçhe bulmuş olarak vücuda gelmesi anlamını da taşımaktaydı.

Surede konu edildiği üzere Lokman Hekim'den Er- Rahim, Eş- Şafi, El- Alim, El- Hekim, El- Veli, El- Mevla vb. tanrısalları ile görünüş bulan Allah'a dikkat edildiğinde, insanın eylemleri dolayımında veçhe bulmuş olarak görünüş bulduğu görülecektir. Lokman Hekim sadece nasihat veren bir baba ve bilge gibi görülür iken ilişkisinde eylem sahibi olarak eyleminde, Allah'ın bilfiil görünüş bulmasının olanağını da göstermiş olmaktadır. Lokman nebi dolayımında görünüş bulan tanrısallık veçheler, bilfiil gerçekleşiyor olup, insanın eylemlerinde Lokman nebi misali talim etmeye açık olan tanrısallardır. İnsana hizmet eder iken Allah'a da hizmet etmiş olmanın olanağında, sonuçta ise Allah'tan bereket bulmuş olarak kendisine de hizmet etmiş olmanın olanağında rahmet döngüsünde bulunmak, yaratıcı eylemlerine tutunmuş olmanın dolayımında, Allah'a tutunmuş olmayı da olanaklı kılmaktaydı.

Sure ile anlamaktaydık ki insan; Allah'a yönelmiş olarak hizmeti döngüsel bulduğunda, Cenabı Allah, kendisinden tanrısallık veçheleri ile görünür iken tanrısalların gerçekleşmesi bereketinde Allah'ı yakın bulmuş olacaktı. Sure bu bağtımdan bakıldığında, Rum suresinin

devamı içeriğine haizdi. İnsandan, tanrısalların bilfiil gerçekleşiyor olması dolayımında veçhe olarak görünüş bulan Allah'tı... ki Cenabı Allah bu sure ile insanda güzel isimleri -tanrısalları- ile rububiyetine dair görünüş bulmak istediğini ifade etmiş olmaktadır. İşte, güzel ahlak sahibi olan ve insana hizmetinde Allah için olan kişi; öz kaynağından nur, ilim, hikmet vb. dair beslenmek ile kalmayıp, tanrısalların bilfiil gerçekleşmesi dolayımında Allah ile veçhe kazanmış olarak muhsinlerden olmuş olmaktadır.

Surenin anlam bağıntısından bakıldığında, muhsin; güzel kişi anlam içeriğinde, Allah ile güzel olmayı bulmuş olan insandı. Rum suresinde miratullah olan insan dikkat çekilir iken Lokman suresinde bu insanın, bilfiil yaratıcı etkinlikte güzel insan olduğuna dikkat çekilmekteydi. Surenin genelinden ve muhsinler için rehber ve rahmet kılınmış olmasından anlamaktaydık ki sure Allah ile nasıl güzel insan olunması gerektiğinin gerekenlerini göstermekteydi.

Demek ki güzellik; idealde erek belirlenimli gerçekleşen iken insan tarafından güzelliğe dair yaratıcı eylemlerde hak edilmesi gerekendi. Doğaya dair görüngü düzeyinde güzellik, bütünlüğe haiz bahşedilmiş güzellikti. Tine dair güzellik ise hak edilmesi gereken olarak gerçekleşmesi gerekendi... ki Allah'ın veçhesine yönelmiş olarak tanrısallar ile veçhe kazanmış olmanın olanağında, bütünlüğünü bulan insan, Allah ile güzel olmayı bulmuş olan insandı.

Surede denildiği gibi bütün işler Allah'a dönmekteydi. Yani tanrısallara içkin tanrısalların görünüş bulması belirleniminde gerçekleşmekteydi. Önemli olan ise Allah ile veçhe kazanmış olarak güzellik idealinde Allah'a dönmüş olmanın olanağında işlerin -eylemlerin-, Allah'a dönmüş -yükselmiş- olmasıydı.

Demek ki sure; Allah ve diğerleri ile ilişkide nasıl güzel olunacağını da konu kılmaktaydı. Güzelliğin; bütünlüğün korunması ile bağıntılı olarak, ilişkiler ve eylemler dolayımında nasıl gerçekleşmesi gerektiğinin akılında da -dersini de- vermekteydi. En önemli derslerinden biri de güzelliğin, hak edilmesi gereken gerçeğine dikkat çekilir iken güzel olmanın

herkese açık olduğunun idrakini de vermiş olmasıydı. Yeter ki Lokman Hekim misali, güzellik, tinsel anlamda hak edilmiş olsun.

Bu surede de ontolojik zeminden hareket ile tinselliğe yükselen metafizik varoluşa tanıktık. Anlama içkin varoluş, metafizik varoluştur. Anlama içkin kendinden fazlası olmak, metafizik varoluştur. Anlama içkin, kendinden fazla verdikleri dolayımında içerik kazanmak, metafizik varoluştur.

Yukarıda, mürşit-irşat başlığı bağintısından hareket ile anlatılanlar doğrultusunda gelinen nokta güzellikti. Yani, surenin ana başlıklarından biri de güzellikti. Tine dair güzelliğin nasıl gerçekleşeceğiydi.

Hak, iyi ve doğru ilkelerinin; Allah için olmakta meşru zemin bulmuş olarak, rahmete dair gerçekleşmesine binaen güzellik ideasına yükselmiş olmakta, güzellik ideasına -anlamına- içkin gerçekleştiğinde, Allah ile güzel olmanın olanakları olduğunu da bu surede görmekteydik. Varlıkta hak, ilimde doğruluk, ilişkilerde iyilik en yüksek idea olarak gerçekleşse de söz konusu olan, bu ideaları (değer yargısal anlam biçimlerini) taşıyan ve rahmet içeriğinde gerçekleştiren varlık ise o tinsel/ öznel anlamda güzeldi.

Sureye dikkat edildiğinde; varlıkta hak olana bağlı olarak ilimde doğru olanı, delilleri ile öncelemek gerektiği zaten belirtilir. Nefsi emmarenin kötücül çirkin doğasına rağmen, iyi olanların ilişkilerde, tutum ve davranışlarda öncelenmesi gerektiği vurgulanır. Hak olana bağlı olarak doğru ve iyi olan tercih edildikçe ve gerçekleştirildikçe, hak olan bağintısında güzel olunduğu/ olunacağı belirtilmiş olmaktadır.

Bir hadisi şerifte "Allah güzeldir güzel olanı sever" denilir. İşte Lokman suresi, güzel olan Allah'ın, kendisi ile güzelleşen ve sevdiği güzel kullarına atfen indirilen sureydi. Lokman Hekim'in, nasihatleri dolayımında surede "Doğrusu bunlar azmedilmeye değer işler" dediği üzere belirtmek gerekir ise güzellik, hak edilmesi gerekip de kazanılması gerekendi. Nefsi emmarenin kötücül olan çirkin doğasına

ve zorluklara rağmen, hak edilmesi için bedeller vermek ile beraber gerçekleşmesi gerekendi... ki bu anlamda Lokman Hekim dolayımında, kötüye/ kötülüğe, zorluklara, acılara rağmen fütüvvet ehli olarak güzel insan -muhsin- olmanın olanaklı olduğunu görmekteydik. Fütüvvet ehli; evliya'yı kibar, evliya'yı latif, evliya'yı zarif belirlenimlerde muhsinlerdi.

Allah ile var olan insanın, yani asli nedeni Allah olanın, erekte Allah'a dönüyor olduğunun idraki ile yaşaması gerekmektedir. Varlık olarak huzura çıkacağımız bir vakit vardı. Yaşam, Allah'a dönüyor olarak yaşanması gerekendi. Bütün işlerin yaratıcı faili -nedeni- olan da Allah'tı ve tanrısal ereğine bağlı olarak bütün işler gerçekleşmekteydi. Tanrısallara içkin yaratıcı etkinlikte, tinsel/ öznel olarak ilke gereği anlam yüklem almış olmakta ve çe kazanmış olmak, insanın hak ediş e dair kazanımı olması gerekendi.

Surede dikkat çekilen, Allah'a dönüyor olmaktan ve bütün işlerin Allah'a dönüyor olmasından anlaşılması gereken; nedenlerin nedeni - faili- olan Allah'a dönüşün hem varlıksal içerikte hem de eylem belirlenimli olarak tanrısalların gerçekleşmesi belirleniminde gerçekleşmekte olduğuydu. Şirksiz iman ve salih amellere tutunmuş olarak Allah'a dönmek gerektiği surede betimlenmiş olmaktadır.

Sure; iman ve şirk, gerçek ve şirk, yaşananlar ve sonuçlar, sonuçlar ve gelecek, irşat ve mürşit, hizmet ve yakınlık, güzellik ve varoluş vb. başlıklar bağintısında genel olarak modellenmekteydi. Her sureyi modellendiği anlam bağlamlarında, başlık -esas- belirlenimlerine göre okuduğumuzda varoluşa dair gerçekliğimize, farklı mertebelere - düzeylere- göre ayna tuttuğunu görmekteydik.

Lokman suresinde Allah'ı yakın bulmak, insani ilişkiler ve hizmet bağintısında gerçekleşti. Bir sonraki sure olan Secde suresinde ise nafie ibadetler dolayımında Allah'ı yakın bulacağımız belirtilmekteydi. Yani sureler arası farklılıkları da gördüğümüzde, her farklılığın, surenin kendi anlam bütünlüğü ile ilgili olarak surede yer edindiğini görmekteydik.

Kur'an'da İnsan 4

*

Secde suresi...

Varlığa dair gerçekleşenler plansız gerçekleşmemekteydi. Her gerçekleşen, nedensiz gerçekleşmekte de değildi.

Sure; Elif, Lam ve Mim harfleri ile başlamaktaydı. Kur'an'ın hak olarak Allah tarafından gönderildiği vurgulanır. Gökler ve yer altı günde yaratılmıştı. Arşa da istiva etmişti. Yani arş, Cenabı Allah'ın iktidar alanıydı. Altı gün de dünya günü ile ilgili olmayıp, Allah nezdinde bir gündü ki dünyanın ne kadar zamanda yaratılmış olduğuna dair kesin bilgi edindiğimizde, altı güne de böldüğümüzde, bugünün kaç dünya senesine tekabül ettiğini de öğrenmiş oluruz.

Surenin 5. ayetinde geçen bin senelik bir gün ise dünya zamanı ile kıyas edilmiş olan bir gün olup, insanlık tininde gerçekleşenlerin amaca bağlı bir plan çerçevesinde gerçekleştiğinin anlamını taşımaktaydı. Surenin 13. ayetinde de hidayetin herkese verilebileceği gerçeğine dikkat çekilse de cehennem, insanlar ve cinlerden bir kısım ile doldurulacağı belirtilir. Bunun da Allah'ın evvelden verdiği bir söze göre gerçekleştiği belirtilir. Yani söz, ilkeye dairdi ve amaca bağlı olarak gerçekleşmesi hükme -yargıya- bağlanmıştı... ki bütün varlık sahnesi sözün -anlamın- gerçekleşmesi bağıntısında tinselliği de içerecek biçimde gerçekleşmekteydi.

Gerçek; anlama içkin, varlık ve varoluş belirlenimli olarak gerçekleşmekte açık olandı. "Evvelden söz verilmiş olmasaydı" denilirken, yani ilkesellik gözetilmeseydi, tercih ve gerçekleştirilenlere bağlı olarak hak edişler gerçekleşmeseydi, hak edişler de adalet ilkesi gereği tesis edilmiş olmasaydı eğer, rahmet ve merhamet Allah'ta erek belirlenimli olarak karakter biçimsel gerçekleşir iken her kişinin hidayeti ve hidayete bağlı selameti verilmiş olacaktı. Ancak, diyalektik oluşa bağlı varoluşta her kişi, gerçekleştirdiklerinden sorumlu olarak, gerçekleştirdiklerinin sonuçları ile hak edişe dair karşılaşılabilecekti.

Varlıkta olan biten, sadece bir plan bağlamında gerçekleşmekte değil, amaca bağlı sistemsel gerçekleşen bir oluş içinde gerçekleşmekteydi...

ki süreç belirlenimli olarak varoluş da surede konu kılınmaktaydı. Gökler ve yer ayrıca insanın yaratılışı süreç belirlenimli gerçekleşmiş olanlardı.

Her kişiye, mümkün varoluş içinde yeniden dönmeye dair teklif ve seçenek hakkı da verilmekteydi. Var olmak bir haktı ve bu hak doğru kullanılmadığında sonucu cehennem olarak hayatiydi.

Sure, gelecek belirlenimli yaşamının hayati olduğuna dikkat çekmekteydi. Sistem, yapı, plan, proje, süreç ve yönetiliyor olmaya bağlı olarak olan bitenin gerçekleştiğinin gerçeğine dikkat çekilmekteydi. İnkâr eden ve sapkınlıkta ileri gidenlerin varlığına ve sonuçlarına yönelik, bir cevap niteliği taşımaktaydı. Helak edilen kavimler tarihine, doğada olan bitenlere aşkınsal görünüş bulan Allah'ın gerçekliğine rağmen, inkârda inat etmenin sonucu surede net olarak belirtilmekteydi.

Sonuçta inkâr kahredilecek, fetih er ya da geç gerçekleşecekti. Yani fethin gerçekleşmesine bağlı olarak olan biten gerçekleşmekteydi. Artık inkâr etmek kişinin aleyhine ve iman etmek de kişinin lehine olarak gerçekleşecek olardı. Tercihlerimiz geleceğimizi, taraf olduğumuz ve gerçekleştirdiklerimiz dolayımında belirli kılmaktaydı. Aynalaşmaya dair oluş içinde tercihlerimiz ve gerçekleştirdiklerimize bağlı olarak hak ettiklerimiz ile aynalaşacağımız bir varoluşa doğru yürümekteydik.

İnkâr ve iman, sadece bir tercih değil, geleceğimizi de belirli kılan gerçeklik belirleniminde gerçekleşmekteydi. Bu anlamda sure, insanın sadece olgusal anlamda kendisini tanıması veya dikkat etmesini konu almakta değil, sonuç belirlenimli olarak tercihlerimize ve gerçekleştirdiklerimize dikkat etmemiz ve gerçekleştirdiklerimiz dolayımında kendimizi sonuç belirlenimli tanımamız gerektiğinin mesajını taşımaktaydı. Ya Allah ile kendini tanıyanlardan ya da kendini tanıtmaktan uzak, Allah'a, kendine ve gerçekleştirdiklerinin sonuçlarına gafil olarak yaşamak da vardı.

Surede cehennem bir sonuç olarak önümüzde durmaktaydı. Cennetten daha çok cehennem öncelikli bir anlatıya haiz olarak sure modellenmekteydi... ki sonuç gösterilerek, sonuca göre yaşamak gerektiğinin mesajı verilmiş olmaktadır. İnkârda ve zulümde ısrarcı olunmakta ise azabı erken beklemek yerine sonucun gerçekleşeceği vakti beklemek kişinin kaderiydi. Başka bir deyişle de bize göre bir varoluş değil, Allah'ın büyük planına göre bir varoluş gerçekleşmekteydi. Söz konusu dünya yaşamı bağıntısında gelecek ise yeryüzü yaşantısında bulunduğumuz her an daha güzel bir gelecek için fırsattı.

Surenin 7. Ayetinde "O ki her şeyi güzel halk etmekteydi. İnsanı yaratmaya çamurdan başlamıştı" denir. Bu ayet ile doğada gerçekleşenlerin, güzellik idealine -anlamına- için yaratılmış oldukları vurgulanır. İnsan da çamurdan -topraktan- yaratılmıştı... ki çamurdan estetiğe yükselişin kanıtıydı. Doğada güzellik; Allah'ın yaratıma dair ayeti -delili- olarak gerçekleşmekteydi.

Bu ayete muhalif olarak, 'Doğada her şey güzel değil' diyenler çıkabilir. Doğada güzellik, parçada değil, bütünde görünüş bulur... ki güzellik; bütüne dair yargı olarak bütüncül gerçekleşir iken bütünlüğe dair algılanması olanaklı olardı. Güzellik; ruhsal bir deneyim olarak da gerçekleşir iken güzel bakmaya mâni olan fevri yaklaşımlara aşkınsal olarak bütüne dair bakmanın olanağında, bakış açısının değiştirilmesi ile de görülebilecek olardı. Çirkin denilen dahi güzel olanın görünüş bulmasının diyalektik -karşıt- nesnesi iken güzele dair olarak bütünde yer edinmekteydi. Bütünlüğüne katıyor olarak gözlemlenen veya seyir edilen doğaya bakıp da çirkinlik görenin, ruhsal sıkıntıları olduğu belirtilebilir.

Doğada güzellik; esenlik ve huzur, yücelik ve hayret, azamet ve korku, cazibe ve hayranlık vb. belirlenimlerde, muhatap olana göre biçimlenen değil de muhatapına açılan olarak farklı estetik yargı görünüş biçimlerinde tanık olunandı. Güzel yargısı elbette muhatap belirlenimine göre öznelde ama güzellik, muhatabından bağımsız

olarak gerçekleşip de nesnesi dolayımında muhatabına açıklandı. Muhatabın yaklaşımına göre de muhatap, güzellik bakımına göre biçimlenmiş bir dünyadan, güzel kılınmış bir dünyayı görüyordur. Yani yaratımda öncelik Allah'ın iken yaratımda estetiği öznel anlamda belirli kılan Allah'tı. Allah'tan estetiğe dair paye alındığı kadar, elimizde gerçekleşmeyen güzel bir dünyaya bakmak ve elimizde gerçekleşebilecek güzel bir dünya inşa etmek olanaklıydı.

Başka bir deyişle de gerçeklik; gerçekte olmayıp da özne var olduğunda ve gözlemlendiğinde nesnel belirlenim olarak gerçekleşen değil, gerçekte nesnel karşılığı olup da öznel belirlenimde gerçekleşir iken yaratılmış özneler tarafından katılıyor olmaları dolayımında kendilerine açıldı. Gerçek; hep yerindeliğini koruyor olarak herkesin gerçeği olmak ile beraber gerçekliğini kendinde koruduğuna tanık olduğumuzdu. Secde suresinde de çamurdan yaratılan insan ve güzellik idealinde yaratımın gerçekleştirdiğinden bahsedilir iken, gerçekliğin biz yaratılmış olanların elinde değil, Allah'a ait olarak gerçekleştiği vurgulanmış olmaktadır. Yaratılmış olarak var olan için, gerçek, Allah ile var olmaktan öte gerçekleşmekte değildi.

Mecazen belirtmek gerekir ise gerçek orada durmaktaydı... varlıklar veya olan biten her ne ise onun yerindeliğini koruyarak her şeyi var ettiğinin gerçeğini görünür kılmaktaydı. Başka bir deyişle de gerçeklik; biz yaratılmış olanların var ettiği değil, Allah'ın varlık olarak gerçeğin ta kendisi olması ile yarattığıydı. Belli yasa ve ilke belirlenimlerinde erek ve neden, özne ve nesne bağıntısında gerçekleşti. "Gerçek, gözlemci olmadan yoktur" gibi ifadelerde bulunanlar, gerçekle gerçekleşmekte olduklarından habersiz, gerçeğin kendine ait nurani doğasından da habersiz, cehalet kokan zanlarını ifade etmiş olmaktadır.

Sözde modern dünyada, siyaset alanında laik bir dil tercih edilmesi de inkârın bir biçimi olarak gerçekleşmekteydi. Natüralist bilimsel dil de bilimsel olgulara bağlı biçimlenir iken Tanrı tanımaz -ateist- bir içeriğe haiz olarak inkârı dair biçimlenmiş oldu. Görünen doğa kendi başına var değildi ki sadece olgusal belirlenimlerine bağlı olarak

değerlendirilsin. Özsel neden, yaratıcı fail neden olarak, doğada görünür olanları gerçekleştirir iken doğada gerçekleşen yaratılmış mahlukata indirgenmeyecek kadar kendi olmayı koruyor olarak yaratım etkinliğinde bulunandı. Lokman suresinin son ayetinde işaret edildiği gibi, kendisi ile gerçekleşenleri bilmeyen ve kendisi ile gerçekleşenlerden habersiz de değildi. O, El- Alim ve El- Habir'di. Başka bir deyişle de gerçekleşenler, kendisi için kaotik değil, olay ve olgu belirlenimli olarak biliniyor ve haberdar olmakta gerçekleşmekteydi. Olay ve olgu, kavramsal içerik olarak belirliliği içermekteydi.

Günahkâr olmak, Allah'ın ayetlerine kibirlenerek yüz çevirmek de inkârın gerçekleşme biçimi olarak surenin 22. ayetinde belirtilmekteydi. Nankörlük de şirke dair gerçekleşiyor olmak ile beraber, inkârın bir biçimi olarak da gerçekleşmekteydi.

Kur'an'ı inkâr edenler, Allah gerçeği galip kıldığında inkâr ettikleri ile yüzleşecekti. Nebiyi inkâr edenler, hak olanın galibiyeti açık olup da fetih gerçekleştiğinde inkâr ettiklerinin gerçeği ile yüzleşecekti. İnkâr edilen cehennem, günahkârları beklemekteydi. İnkâr edilen Allah, inkâr edenleri, inkâr edeceği bir günde unutulmaya bırakacaktı. Yani hak olana dair ne inkâr edilmekte ise inkâr edilen ile karşılaşılacak, yüzleşilecek, hesaplaşılacak ve sonuçta da hak edilen yaşanacaktı.

Secde suresi ile anlamaktaydık ki inkâr, farklı zamanlarda farklı içeriklerde hangi biçimde gerçekleşiyor olursa olsun, Allah'ı inkâr eden her tutuma karşı, gerçeklik zeminini yitirmemek gerekmekteydi. Gerçeklik zemini ise Allah'ın gerçeğin ta kendisi olup da kendisi ile var olduğumuz gerçeği idi. Gerçeklikte otorite Allah'tı. Sure, gerçek ve inkâr içeriği bağıntısında biçimlenen modellenişe haizdi. Yaratım dolayımında asl olan gerçeğe göre yaratılmış olan gerçekliğin, ilke ve plan bağıntısında, mekân ve zaman belirlenimlerinde gerçekleştiğinin bilgisini de vermekteydi. Söz konusu gerçek ve inkâr ise neyin inkâr edilmiş olduğuna bağlı olarak, inkâr ve inkâr dolayımında gerçeklik konu kılınmaktaydı. Ankebut suresinde de şirk ve şirk dolayımında gerçek konu kılınmaktaydı.

Gerçek; kendisine yakın kılan eylemler bağintısında sonuç alındı. Alınan sonuçlar, rahmete -faydaya- dair kullanılabilir kılındı. Bu anlamda kendisinden yana şüphe edilmeyecek olandı.

Gerçek; yaratıcı etkinlikte var olmakta iken gerçeği müşahede ettiğimizde bize, çok fonksiyonlu, çok anlamlı, çok katmanlı, çok yönlü, çift yönlü vb. açılımları ile özne ve nesne bağıntılılığında, etkileşebilen ve etkileşime bağlı değişim gösterebilen yüklem almaya açık âlemler bağintısında açık olmaktadır. Yaratıcı etkinliğe dokunabildiğimiz veya yaratıcı etkinliğe dair gerçekleştirdiklerimiz dolayımında mümkün gerçeklik olarak biçimlenebilirdi. Başka bir deyişle de kati bir gerçeklik değil, mümkün bir gerçeklikte vardık. Mümkün gerçekliği en temelde var eden ise varlığı nur olup da kendinde mümkün varlık olma olanağına haiz olması sebebi ile yaratıcı fail -özne- olan Allah'tı. Allah'tan alınan gerçeklik payesine göre, alınan paye kadarı ile gerçekliğe dokunabilmek, değiştirebilmek veya yeniden yaratabilmek olanaklıydı.

Sure ile anlamaktaydık ki gerçeklikte otorite Allah'tı ve Allah, gerçeklik otoritesinden, yaratıcı fail olarak taviz vermekte değildi. Gerçekliği değiştirme veya yeniden yaratabilme olanağı bulur isek bu Allah'tan bağımsız gerçekleşecek olan değildi. Nihayetsiz gerçekliği olandan, kısmi anlamda gerçeklik payesi alıyor olmak, O olduğumuz anlamını taşımakta değildi. Başka bir deyişle de Allah; yaratım dolayımında karakter ve yarattıkları dolayımında kimlik düzeyinde mümkün ve mümkün olduğu içindi ki yüklem almaya dair kayıtlar alıyor olarak kayıtlar almanın olanağında dolayım sal gerçeklik belirleniminde görünüş bulsa da varlık olma düzeyinde ki gerçekliği, yarattıkları dolayımında değil, kendi olmanın dolayım lılığında gerçekleşmekteydi. Kendi varlığının hem nesnesi hem öznesi iken varlık gerçekliğini, başkası ile değil, sadece kendi olması gerçekliğinde bulmaktaydı.

Söz konusu güzellik ise doğadaki güzelliğın yaratıcı faili Allah'tı. Doğadaki güzellik biz yaratılmış olanların elinde gerçekleşiyor da değildi. Etkileşime açık âlemler bağintısında, güzellik anlamına bağlı

olarak, doğadaki güzellik bizlere açılıyordu. Mümkün varoluş olanağında yaratıcılıktan ve güzellikten alınan paye kadarı ile de güzelliği yeniden farklı ilke -anlam- içeriklerinde ve farklı düzeylerde gerçekleştirebilirdik. Ancak bu, gerçeğin, öncelikli olarak bizim elimizde gerçekleştiği anlamını taşımakta değil, gerçekten aldığımız paye kadarı ile gerçekliğe dokunabildiğimiz anlamını taşımaktaydı.

Aslında, yarattıkları dolayımında gerçekliği farklı düzeylerde hep yeniden biçimleyen, Faili Mutlak olan Allah'tı. Yarattıkları ise gerçekleştirdiklerinin sonuçları ile kendilerine geri dönüleceğinin aklı ile yaratıcı etkinliğe katılmalıydı. Geri dönüşel ilişki ve eylem bağıntısından da anlamaktaydık ki gerçek, aslen, yaratılmış olanların elinde gerçekleşiyor değildi. Elinde veya tasarrufu altında gerçekleşmiş olsa, kişi kendine geri dönüşleri de değiştirebilmeliydi. Farz edelim ki geri dönüşleri değiştiriyor olmak gerçekleştirilmiş olsun, özde Allah ile var olan için bu, istidat artışından öte gerçekleşmiş değildi.

Cenabı Allah ki her şeyi güzellik idealine bağlı gerçekleştirmektedir. Çamurdan yarattığı insana güzelliğe giden yolculuğunda, güzel bir gelecek teklif etmekteydi. Lokman suresinde tinsel güzellik konu başlıklarındandı. Secde suresinde de doğaya dair güzellik konu kılınmaktaydı. Surenin 5. ayeti ile görmekteydik ki yaratıma dair ne gerçekleşmekte ise Allah'a ve yaratıyor olmanın planına/ planlarına bağlı olarak gerçekleşmekteydi.

Surenin 15. ayetinde "Ayetlerimize ancak şu kimseler iman ederler ki ayetlerle kendilerine öğüt verildiği zaman, derhal secde ederler. Rablerini hamd ederek, tesbih ederler. Onlar asla büyüklenmezler" denir. Secde ayetine dikkat edildiğinde secde, Allah'ın ayetleri dolayımında Allah'ın hem uluhiyetinin kabulü hem de uluhiyet karşısında kişinin kendi varlığının kabulü içeriğinde gerçekleşmekteydi... ki söz konusu Allah ise karşılıklı değer olma bağıntısında ilişkinin nasıl gerçekleşmesi gerektiğinin içeriği anlamında secde ifade edilmiş olmaktadır. Bu ayette secde, tapınmak anlamında değil, Allah'ın sözünü, kulları için istediğini kabul etmiş olmak anlamını

taşıymaktaydı. Ayrıca, Allah'ın ayetlerini anlamaya dair tam duyarlılık göstermiş olmak anlamını taşıymaktaydı. Secde katılmak anlamına da haiz gerçekleşir iken kullara ifade edilen ayet, motivasyona sebep olarak Allah'a hakkı gereği secde, hamd ve tesbih ile katılmak anlamını da taşıymaktaydı. Secde ayeti, iman edenlerin varoluşa dair motivasyonlarını, moral değerlerini Allah'tan kaynaklı bulduklarını da işaret etmekteydi.

Secde ayeti, surenin anlam bağintısından değerlendirildiğinde; secde eden müslimlerin, Allah için var iken ne için olduklarının idrakinde yaşadıklarını göstermekteydi. Allah'a adanmış olarak Allah'ın istediği yönde var olduklarını, yaşadıklarını göstermekteydi. Allah'tan geleni, olduğu gibi kabul ederek ona göre yaşadıklarını göstermekteydi. Allah'tan gelen ile Allah'a yükseldiklerini göstermekteydi. Hadlerini bilerek Allah ile ilişkilerine, ahlaki anlamda dikkat ettiklerini göstermekteydi.

Allah'tan gelenin önünde secdeye kapanıyor olmak, "Biz seni ve senden geleni kabul ettik, sen de bizi kabul et" anlamını taşıy iken Allah ile buluşmanın ön aşamasıydı. Varlık olma bakımından, yaratan ve yaratılmış olan sınıflanmasını kaçınılmaz kılmaktaydı. Ortak anlam-değer gerçekleşmesi oluşu içinde aidiyet belirlenimli varoluşu olanaklı kılmaktaydı. Secde etmenin duygusunda; bedensel, duygusal, düşünsel arınmak olanaklı kılınmaktaydı. Secde etmenin duygusunda; Allah ile varoluşunu anlamlı kılmanın anlam ve duygusu -hâli- edinilmiş olmaktadır. Allah ile olmanın anlam ve duygusunda, Allah ile olmanın güzelliğine dair hâl deneyimlenmekteydi.

Secde ayeti bağintısında daha birçok şey ifade edilebilir. Sure bağintısında secde ayetinin; Allah'ın muradının, muradımız olarak kabul edilerek gerçekleştirilmesi gerektiği ve müslimler tarafından gerçekleştirildiği ifade edilir. Allah'ın muradı, yaratıma dair, plan, süreç vb. gerçekleşir iken kulun Allah'tan gelen karşısında secdesi, ilahi plana uygun hareket edeceğinin anlamını da taşıymaktaydı.

Bize göre değil, Allah'a göre gerçekleşen varoluşta, ya Allah'a, muradına göre var olacak ve yaşayacaktık ya da Allah'ı inkâr etmekte ve zulümde azmış olarak, Allah'ın muradının gerçekleşmesinin diyalektik dolayımında karşı tarafta var olacak ve yaşayacaktık. Ya "Muradı muradımızdır" diyerek tam uyumlulukta nihayetsizliğe tutunarak var olacaktık ya da "İnkâr ve zulüm düsturumuzdur" diyerek küçük dünyanın, sığ bakanlarından olacaktık.

Ey insan! Dünyada isen mümkün varoluşta değişimin olanaklı kılınmış olmasına bağlı olarak hâlen bir fırsatın olduğunu unutma! Cehennemi teorik anlamda adalet ilkesi gereği sorgulamakta elbette serbestsin ama pratikte karşılığı olduğunun gerçeğine bağlı olarak yaşamam, surenin ana fikirlerinden birisi olarak sana nasihat mahiyetinde hatırlatılmaktaydı.

Sana cehennem önceden haber verilmişken, sana güzel insan olman önceden öğütlenmişken, tercihe bağlı gerçekleştirdiklerinden ve sonuçlarından sorumlu olduğun sana ifade edilmişken, gerçekleştirdiklerinin sonuçları ile sana aynalaşma oluşu içinde geri dönüldüğü hatırlatılmışken, hak edişe bağlı olarak değerlendirileceğin sana bildirilmişken, cehennemden önce ola ki dönersin, ders alırsın diye acı azabı haber veren sıkıntılara maruz kalıyor iken Allah'ın adaletini sorunsal kılmanın haksızlığına düşmemek gerekirdi. Cehennemi teorik olarak tartışmaya açık tutman, anlamaya çalışan insan olarak anlaşılır bir durum olsa da cehennem gerçeğine göre yaşamam senin hayrınadır -faydanadır-.

Zalimlerin kötülüklerine şahit olanlardan veya zulme uğrayanlardan isek "Kötüler için yaşasın cehennem" diyenlerden kendimizi alıkoyacak değildik. Kötülerin cehennemi hak etmediğini savunacak vicdan sahibi var mıdır? İlke gereği pratikte ve ruhsal karşılığı olan cehennemi sadece teoride eleştirel kılmak, gerçekten kopuk düşünmekten öte değildi.

Secde suresi ile anlamaktaydık ki büyük bir planın, projenin parçası olarak varlık sahnesinde sahne almaktaydık. Oyun değil, gerçekliği olup da sonuçları olan bir yaşamı deneyimlemekteydik. Varlık olmaya dair

yazgımız tür olarak insan -beşer- olmak iken varoluşa dair yazgımız insan olmanın anlam ve değerini yani haysiyetini koruyarak insan olmaktı... tanrısalları yaşamak ve halifetullah olmaktı. Varlık anlamını Allah'ta bulmuş olarak, kati değişmez olan bir yazgı değil, tercihlerimiz ve gerçekleştirdiklerimize bağlı olarak değişebilen bir yazgımız vardı.

Bizi kendimiz yapan, tercihlerimiz ve gerçekleştirdiklerimiz dolayımında, hak edişe bağlı yüklemeler olarak gerçekleşen anlam-değer yüklemeleriydi. Secde suresi ile bizlere, anlam-değer yüklemelerinin sadece yüklemeler değil, karakter ve kimlik biçimsel gerçekleştiği doğrultusunda varoluşumuzun yaratıma dair biçimlediğinin, mesajı verilmekteydi.

Surenin 15. ayetinde, "Ayetlerimize ancak şu kimseler iman ederler ki ayetlerle kendilerine öğüt verildiği zaman, derhal secde ederler. Rablerini hamd ederek, tesbih ederler. Onlar asla büyüklenmezler" denirken de anlam-değer yüklemelerinde öznelliğe dair yaratılan insana da dikkat çekilmekteydi... ki insan, öncelikli anlam-değer yüklemelerine göre vücut bulup da tin varlığı olarak görünüş bulan varlıktı. Öyle ise öncelikli olan anlam-değer yüklemelerine, öncelikli olarak dikkat edilmeliydi. Hak edişine bağlı olarak cehennem karşılığında olmaktan ise cennetin karşılığında olmak, şimdiden olanaktı.

Surede; beşerî yaratım, tinsel yaratım, proje ve plan bağıntısında yaratım, sonuç belirlenimli olarak hak edişe bağlı yaratım, surenin konusu kılınmaktaydı. Lokman suresinde varlık sahnesinin tinsel olan genel kuralları ifade edilmekteydi. Secde suresinde ise genel kuralların çerçevesinde yaratımda neyin öncelendiği/ öncelenmesi gerektiği vurgulanmış olmaktadır.

Surenin insanı; süreç belirlenimli gelişime açık yaratılışında, uyumluluk esasına göre yaşayan, yaşadıklarından ders çıkaran ve böylece tersleşerek değil, ders aldıkları ile gelişime açıklığını koruyan insandı. Allah'a yönelik olarak öznelliğe dair anlam-değer yüklemeli tekâmül, tekâmüle açık olduğumuz kadar gerçekleşmesi olanaklı olandı... ki surenin insanı, tanrısallara dair potansiyelini Allah'a yönelik tekâmüle

açık kılmış olup da bu yönde tekâmül eden kişiydi. Cehenneme değil, Allah'a uğramayı yol edinendi. İşlerinde mükemmeliyetçi olmak, işinin hakkını vermek, ilkesi gereği olması gerekeni yapmak ahlakıydı.

Lokman suresinde insana, muhsinliğe -güzelliğe- dair rol model olarak Lokman Hekim gösterilir iken Secde suresinde insana, Allah rol model olarak görünmekteydi. Elbette Lokman suresinin üst rol modelinde Allah vardı... Lokman Hekim dolayımında ayet belirlenimli olarak nasihat verenin Allah olduğunu, tevhid gereği unutmamak gerekirdi.

Sistem, yapı, plan, proje, süreç, ilişki, biçim vb. belirlenimli olarak ilke bağıntısında amaç edilen, titizlikle gerçekleştirilir iken sonuç Allah'ındı. Surenin 29. ayetinde fetih gününde kafirlerin inanmalarının kendilerine fayda vermeyeceği ifade edilir. Fetih günü, er ya da geç gerçekleşecek, Allah'ın gerçek olduğunun açık olduğu, gerçeğin insanlık tininde galip olduğu vakitti ki inkâra dair gerekçelerin karşılığı olmadığını da açık olduğu gündü... ki sonuçta gerçek açık olacak ve genele galip olduğu gerçeği ile de tesis edilecekti. Büyük plan, ereğe bağlı olarak nedenlerin belirli kılınmasına bağlı olarak diyalektik oluş içinde karşıt belirlenimlerde işlevseldi. İlkeye dair hak edişe göre sonuç kaçınılmazdı.

Böyle olmak ile beraber, fetih günü zoraki gerçekleşen imanın kişiye fayda vermeyeceği belirtilir iken imanın, gönüllülük esasına bağlı olarak özsel gerçekleştiğinde, hakikatten sonuç almaya dair hakikate tanık olmaya ve hakkı gereği yaşamaya sebep vereceği de belirtilmiş olmaktadır. Fetih ile beraber gerçekleşen hazin sonuçta gerçekleşecek iman, hakiki olmamak ile beraber, aidiyet duygusunda gerçekleşen de değildi.

En basit örnek ile Mekke'nin fethi sonrası, kılıçların gölgesi altında iman edenler; korkudan, çıkarılıktan veya pragmatik bakıyor olmaktan vb. sebepler ile sözde iman ediyor iken gerçekte İslam olmuş değillerdi. Bunu da sözde İslam olduktan sonraki sözlerinde ve tavırlarında görmekteydik. Sonuca dair fetih eğer ahirete dair ise ahirette herkes istese de istemese de hakikate tanık olması sebebi ile imanı hakikatten

yana emin olmakta bulacaktı. Ancak, ahiret artık imana göre yaşamaya bağlı ekin yeri değil, dünya yaşamının hasat edileceği yerdı ki her kişi hasat edeceği geçmişini geleceği olarak bulmuş olacaktı.

Sure; ilke, yasa, yapı, sistem, plan, proje, süreç, ilişki, içerik, biçim, kişi, olay ve olgu bağıntısında varlık sahnesinin kurulmuş olduğu ve bu bağıntıda varoluşun gerçekleştiğini hatırlatması adına önemliydi. Sonuç, gerçek olanın açık olması ve genele galip tesis edilmesinde görünüş bulmasında gerçekleşecek olandı. Bu anlamda, gerçeklik ve gerçeklik ile uyumlu olmaya bağlı olarak yaşamak; gerçekten sonuç alabilmenin, gerçeğe açık tekâmül edebilmenin ve hayati anlamda olumsuz sonuçlar ile karşı karşıya kalmamak için önemliydi.

Surede insana; var olduğu alanın işlevine, ilke ve yasa bağıntısında göre uyumlu olarak yaşaması teklif ve tavsiye edilmiş olmaktadır. Lokman suresi ile de bu daha net anlaşılmış olmaktadır. Lokman ve Secde sureleri ile öznel anlamda sistem ve sistemin işlevselliği, yazgı birçok yönden hatırlatılır iken insana sonuçlara göre ilke gereği yaşaması gerektiği net olarak hatırlatılır ve nasihat olarak tavsiye edilir. Her iki sure ile de görmekteydik ki bilinemez ve öngörülemez bir Allah yoktu.

Sisteme göre yaşamaktan bakıldığında, merkezi yapısalcılığa karşı olarak sürprizlere açık yaşamının gerektiğine dair eleştirel yaklaşanlar elbet olacaktır. Lokman ve Secde suresi ile sistem ve yapısallık dolayımında Allah için belirliliği içeren ama bizler için belirsiz olan varoluşta dikkat çekilmiş olunur. Bu anlamda bizler için sürprizlere açık olmanın korunduğu gerçeği belirleniminde, değişken durumlar ve belirsizlik karşısında nasıl yaşanması gerektiği vurgulanmış olur.

Nihayetsizliğe uzanırcasına gerçekleşen çoklu olay, olgu, ilişki, kişi vb. değişkenler bağıntısında gelecek, bizler için belirsizdi. Belirsizliği aşmanın yolu ise sistemi öngörmek ve sistemin ilkeye dair gerçekleşen kodlarını, yapılarını, geri dönüşsel belirlenimlerini çözmekti. Böylece, geleceğe doğru emin adımlar atarak yürümek, bizler için olanaklı olmaktadır.

Lokman suresinin 4 ve 5. ayetlerine dikkat edildiğinde “Onlar namazı kılarlar, zekâtı verirler. Ahirete de kesin olarak iman ederler. İşte onlar, Rablerinin göstermiş olduğu doğru yol üzeredirler. Onlar kurtuluşa erenlerdir” denilir iken gelecekte emin olarak bireysel ve toplumsal düzeyde olması gerekenlere göre yaşayanların kurtuluşa erdiği vurgulanır. Lokman suresinde işaret edilen mühendisliğe dair sistemsel varoluştan ve Secde suresinde işaret edilen büyük plana göre amaç belirlenimli gerçekleşiyor olmaktan bakıldığında; Allah'ın gerçekliğine, sistemsel ve yönetsel yaratıma, hak edişe bağlı geri dönüşlere göre gerçekleşen varoluşa ve sonuçlar ilmine göre nasıl yaşamamız gerektiğini, bilmemiz gerektiğinin mesajının, her iki surede verildiğini görürüz.

Rum suresinde, Allah gibi olup da Allah gibi yaşaması gereken ve böylece kurtuluşunu Allah'ta bulması gereken insana tanıktık. Lokman ve Secde suresinde ise sistem ve yapı belirlenimli gerçekleşme oluşu içinde şirk ve inkâr uğramadan, nasıl yaşamamız gerektiğinin bilgisi verilmekteydi. Değişken ve belirsiz durumlar karşısında kurtuluşun nasıl gerçekleşiyor/ gerçekleşmesi gerektiğine tanıktık. Allah'a ve ayetlerine iman etmek ve salihlerden -erdemlilerden- olarak rahmete, hak olana ve adalete dair güzel işler yapmak, güzel bir akıbet -cennet- ile sonuçlanmaktaydı.

Secde suresi; Allah, vahiy bilgisi, iman, inkâr ve sonuçlar bağıntısından bakıldığında, öncelikli olarak inkârı da konu kılan modellenişte biçimlenmekteydi. Allah'ı, vahyi, resulü, yeniden yaratılmayı, ahiret yaşamını vb. inkâr edenlere yönelik inkârın sonuçları bildirilmekteydi. İnkâr sadece sözel kalmayıp, tavır ve yaşam biçimsel de gerçekleşmekteydi... ki yaşananların sonuçları olan bir evren oluşunda gerçekle karşılaşıldığında ve gerçeğe göre yaşamamanın sonuçları olan hak edilenler ile karşılaşıldığında nelerin yaşanacağı da surede konu kılınmaktaydı.

Sure, inkâr başlığı ile okunduğunda; 2. ayet ile beraber Kur'an'ın, Rabbül Âleminin tarafından indirildiğine dair şüphe etmemek gerektiğinin

ifade edilmesinin sebebini de anlamış oluruz. Şüphe imandan daha çok inkâra yakın durur iken iman öncelikli olarak Kur'an'ı kabul etmek gerektiği bu ayet ile vurgulanmış olur.

Surenin 3. ayeti ile de Kur'an'ı, nebinin kendisinin uydurduğuna dair itham ifade edilir. Uydurulduğuna dair itham da inkârın, dolayımı gerçekleşen bir biçimiydi. 4 ve 5. ayetler ile de Allah'ı inkâr edenlere yönelik; doğada mühendis, iktidar sahibi, sistem ve plan sahibi olarak gerçekleşen yaratım dolayımında bilfiil kendini görünüşe taşıyan Allah, gerçekliğini hatırlatmaktaydı.

İnsanın yaratım süreci ve Allah ile var olduğu da surede belirtilir iken inkâr değilse de az şükretmek anlamında nankörlüğe yakın durduğumuz da biz iman edenlere hatırlatılır. İnkâr edenlere yönelik de kendi üzerlerine düşünmeleri gerektiği ifade edilir. Doğada gerçekleşenler ve insanın varoluşu, insanın elinde gerçekleşmiyor olarak daim bilfiil gerçeklemede iken Allah'ı inkâr etmek değil, Allah'a iman etmek gerektiğinin gerçeğini haykırmaktaydı.

Surenin 10. ayeti ile de bilfiil hep yaratılıyor olan insanın, yaratılıyor olduğunun idrakinden uzak, bedensel ölümlle sınırlı bir yaşama baktığı vurgulanmış olur. Allah'a kavuşmak da böylece inkâr edilmiş olmaktaydı. 11. ayet ile de ölüm meleğinin, canı bedenden alacağı ifade edilmek ile beraber canın asli olan varlığına yani Rabbi olan Allah'a döneceği belirtilir. Ruhu yani öz kendilik (ben olma) durumunu veren Allah'tı (9. ayet) ve ruh, bedensel ölümlle beraber aslı olan Allah'a rücu etmiş olacaktı. Bu dönüş, surenin 12. ayetinde belirtildiği üzere; Allah ile aynı olma veya Allah'a karışmış olarak kendi olmak değil, Allah'ın huzurunda kendi ile hesaplaşmaya dair gerçekleşecek bir dönüştü... ki bu durumda kişiye geçmişi iade edilmekteydi.

Ölüm ile Allah'a iade edilen ruh, Allah'ın huzurunda geçmişi kendisine hesaplaşması için iade edilen kişi olarak Allah'a dönmüş olmaktaydı... ki bu durumda kişi; inkâr ettiği ile bilfiil karşılaşmış olarak, batıla dair zannı olumsuzlamakta ve kendi eleştirisini yapacak bilgi ve idrak sahibi olmakta sureye, inkâr bağıntısında konu kılınmaktaydı.

Surenin 13. ayeti ile de herkese hidayet verilebileceğın olanağına dikkat çekilir. Ancak, söz konusu olan özgün belirlenimli çeşitlilikte, yüklem almaya açık olarak tercih belirlenimli karşıtlıklar dolayımında gerçekleşen diyalektikte ve hak edişlerin geri dönüşsel olarak tesis edilmesinde var olmak ise cehennem; hak edişe bağılı gerçek kılınmış ve zalim münkirlere vadedilmiş olan sözün karşılığıydı. Zulme uğrayan mazlumların, ahlalarının karşılık gördüğü ve adaletin tesis edildiğı ceza yurduydı.

14. ayet ile yaşamın sadece dünya ile ibaret olmadığının gerçeğini unutan kişiler dolayımında, dünya yaşamının unutturucu olan yönüne de dikkat çekilmekteydi. Unutanların unutulacağı misillemesinde, inkâr ehlinin unutulacağı yani artık önemsenmeyeceğı bir dünyaya mahkûm kılınacağı belirtilmekteydi.

Surenin 15. ayeti ile de inkâra muhalif olan, Allah'a iman eden müminler sureye konu kılınır. Onlar, Allah'ın ayetlerine, dolayısıyla da Allah'a kibirlenmekten uzak, secdeye kapananlar yani Allah'a hakkı gereğı katılmaya çalışanlar, Rablerini hamd ile tesbih edenlerdi. Başka bir deyişle de hakkı gereğı Allah'ı bilen/ bilmeye çalışan ve tenzih belirlenimli olarak tanrısalılar dolayımında Allah'ı anan ve hakkı gereğı yaşamaya çalışanlardı.

Surenin 16. ayeti ile de inkârdan ari iman eden kulların; korku ve umut arası Allah'a yönelmiş olarak yakarıştta, kendilerini uykudan muaf kıldıkları ve Allah'ın verdiklerinden Allah yolunda harcadıkları ifade edilir. Başka bir deyişle de onlar öyle kullardı ki takvaları ve Allah'a duyarlılıkları bu ayet ile işaret edilmekteydi. Surenin 17. ayeti ile de bu kulların hâl ve amellerine karşılık sırlı hediyeler olduğı bildirilir. Bir hadisi kutside "Kulum nafile ibadetler ile bana yakın gelir. O Beni Ben'de onu severim. O'nun gören gözü, duyan kulağı olurum..." yani "kulum benimle görür, benimle duyar..." denilir. Bu hadisi kutsi, secde suresi 16 ve 17. ayetlerin tevili içeriğini verir.

Surede geçen Cenneti Meva da sevenin sevdiğı için olduğı içerikte Allah'ın kulu, kulun da Allah için olduğı cennettir... ki bu cennete;

koru-umut arasında, Allah'a layık olma ve yetişme derdinde olup, yetişmenin ve layık olmanın umudunu taşıyıp da nafile ibadetlerde ileri giden sevgili canlar girer. Allah ile gören, duyan, bilen, güç yetiren vb. olan velilerin yurdu, vatanı Allah'tı. Allah onlara sevgili, onlarda Allah'a sevgiliydi. Allah onlara yurttu... onlar, Allah evi yani beytullah olan salihlerdi.

Lokman suresinde, salih amel ve hizmet dolayımında yakınlık edinilebileceği gösterilir iken Secde suresinde, nafile ibadetler - pratikler- dolayımında yakınlık edinilebileceği gösterilir. Uygulamaya dair yöntem farklılığına göre de yakine dair kazanımlar farklı biçimlerde gerçekleşir. Lokman Hekim'in dilinden ayet hükmü ile ders veren Allah'tı. Er- Rahim, El- Alim, el Hekim, Eş- Şafi, El Mürşit isimleri ile Lokman Hekim'den bilfiil görünüş bulan da Allah'tı. Secde suresi ile de görme, duyma, bilme olanağında, tanrısallara dair istidat artışının, yakınlığa dair olanaklı olduğunu anlamak gerekirdi. Lokman suresinde ilişki ve eyleme dair hizmet önceliği sonucunda gerçekleşen yakınlık konu kılınılmaktaydı. Secde suresinde ise nafile ibadetler dolayımında yakınlık bulmak -kurbiyet- konu kılınılmaktaydı.

Demek ki inkârdan ari, muhabbetullaha eren için geceler gündüz olur da kul, kendini ve Allah'ın verdiklerini Allah için kılar iken Allah da kendisini kulu için kılmaktaydı. Yani Allah'a böylesi de bir dönüş vardı... ki böylesi kulların Allah'a dönüşü elbette inkâr edenlerin dönüşü gibi değildi. Hak edişe dair farklılık, Allah'ın adaleti gereği aynı olacak değildi. Ahiret yurdunda cennet, elbette onlar içindi. Cehennem ise inkâr edip de zulmü ahlak edinenler içindi.

Dünya hayatında ola ki inkârdan, zulümden dönerler diye, Cenabı Allah, azabın ne olduğunu önceden tattıracağını, 21. ayette belirtir. Adalet sahibi, merhamet sahibi de olarak kullarına geleceği, hak edişe dair sonucu hatırlatmaktaydı. Ola ki dönerler. Ola ki dönmek, mümkün varoluş gereği gerçekleşmesi olanaklı oldu. Rabbim ister ise hidayet bir nefes kadar yakındı. Yeter ki Allah'a ve ayetlerine duyarlı olarak yönelmiş olmaya dair bir adım atalım.

Surenin 23. ayeti ile de “Andolsun ki Musa’ya kitabı verdik. Sakın ona kavuşmaktan yana kuşku içinde olma! Onu İsrailoğulları için yol gösterici -rehber- kıldık” denilir. Musa’ya kitap verildiği gibi Muhammed Mustafa da kitap verilmiş olmaktadır. Kitabın er ya da geç tamamlanacağı da vurgulanmış olmaktadır. Tevrat nasıl ki İsrailoğullarına yol göstericiydi. Kur’an da ümmete yol gösterici içeriğe haizdi.

Demek ki Musa nebi ve ümmetine verilmiş nimetin, Muhammed Mustafa (s.a.v) ve bize de verilmiş olması, bu ayet ile ifade edilmekteydi. Kendi zamanında Musa nebiye verilmiş olan Allah ile konuşma, yasa koyucu olma ve ilahi metin sahibi olma gibi olanakların hazreti Muhammed Mustafa’ya da verilmiş olmasını, bu ayetten anlamaktaydık. Muhammed Mustafa’nın (s.a.v) Musa’ya kavuşması söz konusu olduğunda ise hem miraçta tanışmaları hem ona verilmiş nimetin kendisine verilmiş olacağı hem de İsa nebi gibi ümmetinden olacağı vurgulanmış olur... ki bu anlamda Ashabı Kiramdan Ömer bin Hattab veya künyesi olan Ömer-ül Faruk, Musa meşrepli olarak Muhammed Mustafa nebinin ümmetinden olması dahi ayet karşılığı ile belirtilmiş olmaktadır.

Geniş zaman ölçüğünde bu ayeti değerlendirir isek bu ümmet içinde Kur’an ve siyere dair anlam-değer yüklemelerini en canlı biçimde değer olarak muhafaza eden ümmet alimlerinin (Ebu Hanife, İmam Şafi, İmam Gazali, Fahreddin Razi, İmam Maturidi, Said Nursi vb.) musevi meşrep olmaları da ayet baki olmak kaydı ile bu ayetin açıklamasının birer delilidir. Özellikle Abdulkadir Geylani, her ne kadar Süleyman nebi emsaline benzer yaşamış görünse de bu ümmetin Musa’sıdır. Sünneti vel cemaat bu bağlamda Musevi meşrep alimler ile biçimlenmiş bir ekol olarak değerlendirilmeliydi. Tarik-i Nakşibendi de her ne kadar Musevi içeriğe haiz olsa da Hacegan silsilesi olarak İbrahimi olmayı, anlam, duygu ve karakterlerinde korurlar.

Demek ki bir ayetin dahi gerçekleşmesine vesile kılınmış ve ayetin taşıyıcısı olan nice alim ve veliyullah gelmekteydi. Kur’an; ayet ve sure

baki, ayet ve surelerin gerçekleştiği insanların yaşamında vücuda gelmiş olarak görünüş bulmaktaydı.

Surenin 25. ayetinde “Şüphesiz, Rabbin kıyamet günü, onların ayrılığa düştükleri konular hakkında hükmedecektir” denilir. İman ve inkâr veya fırkalara ayrılmış olarak bir olgu hakkında farklı ve karşıt görüş sahibi olmak; nefsi emmareden ve yüklem almaya açık var olduğundan dolayı, kaçınılmazdı. Öncüllere dair karşıt görüşler; hak olan görünüş bulduğunda ve hak olana göre yargı tesis edildiğinde artık kimin haklı kimin haksız, kimin doğru kimin yanlış olduğunun belirleniminde karara bağlanmış olacaktı.

Bu anlamda ayetteki kıyamet gününden kasıt; makro ölçekte yıkımın gerçekleştiği bir gelecek değil, hak olanın hükme bağlanmış olması ile batıla dair zan olanın zayı olduğu gündü... ki hak olan ile anlam bulmuş olmanın olanağında, hak olanı yüklem almış olarak kıyam etmiş olmakta o gün, yeni bir başlangıç anlamında kıyamet günüydü.

Sure de o gün, fetih günü olarak da işaret edilmiş olmaktaydı. Fetih, hak olanın batıl dolayımında açık olup da galip olduğu, artık genele yaygın tesis edildiği devrimdi... hak olanın açık olup da tesis edilmesine bağlı olarak, yeni bir dünyaya veya yeni bir başlangıca kapı aralandığı gün, fetih -devrim- günüydü. Kıyamet; hak olanın açık ve galip olmasına bağlı olarak yeni bir dünya oluşuna kapı aralanması olayının ismiydi.

Her fetih, yani hak olana dair her yeni açılım, olay örüntüsünde olmuş bitmiş değil, süreç belirlenimli olarak bir planın sonucu ve devamı olarak gerçekleşendi/ gerçekleşmesi gerekendi... ki sure bu anlama da içkin olan anlam içeriğine göre biçimlenmişti. Lokman suresinde, bireyselliğin daha çok önde olduğu anlatım üslubu görülür iken Secde suresinde, geneli bağlayıcı olan anlam içeriğine bağlı anlatım üslubu tercih edilmekteydi. Söz konusu olan fetihe dair kıyamet, yani devrime dair olay ise Secde suresi, herkesi ilgilendiren konu başlıklarına haiz bir sureydi. Amaç, plan, sistem, geri dönüşlerin neye göre değerlendirileceği, fetih ve olayı ile ilgili olarak da anlaşılması gereken konulardı.

Her ölüm, yaşamın sadece dünya ile sınırlı olmadığına gerçeğine uyanmış olmanın olayı iken kıyamet de bu anlam içeriğine haiz gerçekleşmekteydi. Büyük yıkım veya yok oluş anlamında kıyamet ise topluca, hak olana uyanmak ile yeni bir başlangıca kapı aralandığı olayın ismiydi. Kafirler için yıkım, müminler için yeni bir başlangıç anlamında kıyamet; hak olanın açık olup da tesis edildiği ve kendisi ile uyanıldığı, ayağa kalkıldığı vaktin olayıydı.

Muhammed Mustafa (s.a.v) zamanında kıyamet ise Mekke'nin fethi ile gerçekleşmişti. Zulme, batıla karşı adaleti ve hak olanı gerçekleştirmenin devrim içeriğinde gerçekleşen olayı, elbette o zaman ölçeğinde gerçekleşen kıyametti. Yani, Muhammed Mustafa (s.a.v.) ile o devirde, hak olan ile uyanmak, aydınlanmak, insan olarak ayağa kalkmak, kıyamet olayı olarak gerçekleşir iken fetih, kıyametin devrim olarak tesis edilmesi, hak olanın genele yaygın açıklanmış olarak galip kılınması anlamında gerçekleşmiş olmaktadır. Kıyamet hazreti Muhammed (s.a.v) ile kopmaya başlamıştı ama Musa resul ile devrimsel -fetih- anlamda tesis edilmesi gerekendi... ki Musa resul, tinsel gerekenleri insanlık tininde yasa içeriğinde genele yaygın ve galip kılmanın olması olanağı olarak da surede zikredilmekteydi.

Bu durumu anlayabilmek için belirtir isek: her bin senede bir, hak olana dair yeni bir başlangıç ile insanlık tininde kıyamet kopmuş olmaktadır. Önemli olan, kıyamet olayının, fetih olayı ile genele yaygın ve galip kılınmasıdır. Bu anlamda İsa nebi ile de kıyamet olayı gerçekleşmeye başlamıştı ama onun ile fetih olayı yani hak ile başlangıç, devrim niteliğinde gerçekleşmediği içindi ki Muhammed Mustafa resule kadar olan geçen zaman ölçeği kısa tutulmuştu. Ümmeti de fetih olayı tam gerçekleşmediği içindi ki siyaset alanında söz hakları olmadığından dolayı, büyük acılara ve zorluklara katlanmak zorunda kalmışlardı.

Muhammed Mustafa ile beraber, kıyamet kopmuştu ve fetih yani devrim olayı ile de kıyamet açık olmak ile beraber kısa surede gerçekleşmişti... ki ümmeti, İsa nebinin ümmeti gibi acılara ve zorluklara gebe kalmadan ve siyaset alanında hâkim olarak, geniş

coğrafyalara uzanan fethi sürekli kılmış olmaktadır. Devletleşme, Ömer-ül Faruk zamanında tamamlanır iken kelimetullah; Anadolu'dan, Mısır'a, İran'dan Horasan'a kadar ulaştırılmıştı. Demek ki hak olanın haberi, gerçekleşmeye dair olayı yeterli değildi. Hak olana göre devrim yani fetih olayı da siyasal galibiyetin sağlanması ile gerçekleşmesi gerekendi. Kıyamet; hak ile yeni bir başlangıçtı ve fetih olarak devrim niteliğinde sürekli kılınması gerekendi.

Cenabı Allah, gerçeği kendisi açık edebileceği gibi, kulları dolayımında da açık edendi. Söz konusu Muhammed Mustafa ise buna emsal gösterilebilirdi... ki sonuçta fetih söz konusu olduğunda vahiy, kulu Muhammed ve ashabı dolayımında Cenabı Allah, hak ile batılı hükme bağlamış değil miydi? Hak olan her devirde kimin ile açık edilmekte ve genele yaygın tesis edilmekte ise artık yeni bir başlangıca kapı aralanmış olarak kıyamet günü deneyimlenmiş olmaktadır.

Sure bağıntısından bakıldığında her bin senede bir tekrarlanan yeni bir başlangıç, insanlığın kıyameti olarak deneyimleyeceğiydi. Cenabı Allah, kendi gerçekliğine ve ayetlerinin gerçekliğine dair her devirde, gerçeği her açık ettiğinde, inkâr edenleri zelil etmiş olacaktı. Bu, inkârın hiç olmayacağı anlamında değil, hak olana bağlı olarak sorunsal durumların artık aşılacağı anlamını taşımaktaydı. Kulları dolayımında hak olanı açık edip de sorunsal durumların aşılmasını olanaklı kılan, rûbubiyet sahibi Allah'a hamd olsun.

Surenin 30. ayeti ile de artık hak olanın açık olacağı yani fethin gerçekleşeceği günün beklendiğini ifade edilir. Bu ayet ve fetihe dair ayetler ile surede, kıyamet gününe dair neyin kastedilmiş olduğu, net olarak açıklanmış olur. Demek ki sorunsal olan durumların, hak olanı kabul etmek ve genele yaygın galip düşünce olarak tesis etmek ile aşıldığı gün, bu surenin anlam bağlamında kıyamet günü olarak ifade edilmiş olmaktadır. Nafile ibadetler ile Allah'ı tarısal belirlemelerinde yakın bulmuş kişi de kıyametini Allah ile bulmuş olduğu vakti deneyimler. Bu da tasavvuftan bakıldığında, surede bahsi geçen müminlerin deneyimlediği kıyamet olarak dikkate değerdir.

İnkâr ve iman başlığı ile sureyi okuduğumuzda, er ya da geç hakkın açık olup da tesis edileceği bir gelecek vardı. İnkâr edenlerin yıkım, iman edenlerin ise ihya ile karşılık göreceği o gün, herkesin istese de istemese de Allah'ın hakikatine secde edeceği gündü.

Ey insan! Gerçek, senin dilinde, eylemlerinde ve tesis edebildiğinde açık olduğunda, kıyamet senin ile başlamış yeni bir başlangıçtır. Ne kadar zaman sürdüğü önemli değil, önemli olan artık yeni bir başlangıç ve başlangıcın sonuçları ile karşı karşıya olduğumuzdur.

Sure ile öğrenmekteydik ki:

- 1) Her şey aslına iade edilmekte, yani dönmekteydi.
- 2) Her iş faili olan kişiye iade edilmekte, yani döndürülmekteydi.
- 3) Kişi, yaratım dolayımında kendi olmaya dönüyor olmakta, refleksiyon belirlenimli olarak gerçekleşme olanağı bulmaktaydı... ki üç zamanlı (geçmiş, gelecek, şimdi ve burada) olmakta ayrıca nesnel ve öznel mekân belirleniminde refleksiyon biçimsel bilinçli olmakta varlığa katılmaktaydı.
- 4) Her kişi kendi olmanın aidiyet ve sorumluluğunda kendi olmaya iade edilmekteydi, yani ilişkilerde kendi olmaya döndürülmekteydi.
- 5) İnkâr ve iman, Allah tarafından hükme bağlanmış olarak batıl dolayımında hak olanın açık olması, talim edilmesi ve tesis edilmesi bağirtısında gerçekleşmekteydi. Her kişiye taraf olduğu yönden gelinmiş olunacaktı. Başka bir deyişle de her kişiye hak ettiği iade edilecekti, yani hak ettiği ile dönülecekti.
- 6) Cenabı Allah, yarattıkları dolayımında, tanrısalların gerçekleşmesi üzerinden kullarına bilfiil dönmekteydi. Bu anlamda vesilecelik; nesnelere ve sebeplere aşkınsal olarak nesnelere ve sebepler dolayımında bilfiil görünüş bulan Allah'ın kullarına nasıl döndüğü ile de ilgili tevhid konusuydu. Rızık, vahyi, adaleti, merhameti, rızayı, sevgiyi, cömertliği vb. tanrısalları yarattıklarına dair kılar iken hem yaratmaya zemin

kılan hem de görünüş belirlenimi kılan Allah, rububiyetine dair bu tanrısallar ile kullarına, yine kulları dolayımında dönmekteydi.

Uluhiyet, kendinde varlık olma belirlenimlerinde görünüş bulmak, rûbubiyet ise yarattıkları dolayımında ilişkilerde görünüş bulan, kendi için kıldığı varoluş biçimlerinde görünüş bulmakta gerçekleşmekteydi. Her görünüş belirlenimi, yarattığına yine yarattığı belirlenimler dolayımında dönüyor olmakta gerçekleşmekteydi.

Yukarıdaki altı şıktan bakıldığında; var olmanın ve doğasının, geri dönüşlülüğün döngüsel kılınıyor olması dolayımında gerçekleştiği görülür. Geri dönüşlülük; varlık olmanın, varoluş biçimlerinde görünüş bulmanın olmazsa olmazı olarak gerçekleşmekteydi. Öznelliğin, yönelimsel doğası gereği, gelecek yönelimli olup da nesnelere dolayımında geri dönüş belirlenimli gerçekleşiyor olmasında da buna tanık olunur. Doğada gerçekleşenlerin aslına geri dönüyor olması döngüsünde de buna tanık olunabilir. Düşüncede düşünce ile düşüncenin düşünmeye konu kılınmasında da buna tanık olunur. Allah'tan gelip Allah'a dönüyor olmakta da gerçekleşen geri dönüşlülükte var olduğumuzdu. Neden olana, erek belirlenimli olarak dönmekteydik. Doğa zemininde vardık ve temel ihtiyaç, arzu ve haz nesnelere dolayımında doğada doğayı nesne kılmış olarak doğaya yeniden dönmekteydik.

Sure; geri dönüşlülüğü, farklı açılardan konu kılması sebebi ile de önemli bir sureydi. Gözlemsel ve ussal anlamda geri dönüşlülükte nasıl gerçekleşiyor olunduğuna farklı açılardan baktırmaktaydı. Daha önce, kisasın; ceza, misilleme ve muamele belirlenimli geri dönüşsel olarak evrensel gerçekleştiğine dikkat çekmiştik. Bu surede ise geri dönüşsel gerçekleşmenin farklı belirlenimlerine tanık olmaktaydık. Geri dönüşsel her deneyimde, hak olan ile karşılaşır iken inkâr ve günahın sonuçları veya iman ve salih amelin sonuçları ile karşılaştığımızı dikkat

çekilmekteydi.

Farklı bir deyişle de kısas bireysel anlamda ve genel anlamda herkes için evrensel. Mekanik değil, tinsel gerçekliği işaret ediyor olarak gerçekleşmekteydi. Gerçek açık olduğunda, herkes kendisini değerlendireceği kıstasın idrakinde olarak kendini değerlendirmek ile kalmayacak, varlık görüşü ve bağıntısında gerçekleşen uygulamaların, eylemlerin sonuçları ile de karşı karşıya kalacaktı. Argo tabir ile belirtir isek kişiye, “Tükürdüğünü yalatırlar” ve hak ettiğini verirler.

Surede, hak olanın gerçekleşmesine, batıl olanın zayi kınıyor olmasına dair gerçekleşecek olan kıyamet gününün bilgisinin verilmesi dikkate değerdi. Her surenin kendi iç anlam bağıntısında modellenmiş olarak biçimlendiğini bir daha görmek ve Allah'ın dehasına tanık olmak, Allah'ı hamd etmeye sebebi.

Sure ile insana, hak açık olmadan önce hakka duyarlı olması gerektiğinin mesajı verilir. Hak olanın gerçekleşip de açık olmasının, kendisi dolayımında gerçekleşmesi gerektiğine de dikkat çekilir. Surenin insanı; Allah'ın hakikatini aşikâr eden alimdi. Hikmete ve gerçeğe binaen yargı sahibi olan hikmet ehli filozoftu. Allah'ın hakikatini, tanrısalların gerçekleşmesi dolayımında anlam-duygu yani hâl belirlenimlerinde ve melekelere dair istidat artışında talim eden ve yaşantısında görünüşe taşıyan Arif-i Billah'tı. Allah ile yaratmış olduklarına dönebilen insandı.

Lokman suresi ve Secde suresi ile genel anlamda anlamaktaydık ki olgu biliminden farklı olarak olay bilimi bizlere öğretilmekteydi. Lokman suresinde öznel anlamda, geleceğe dair belirsizliği nasıl aşabileceğimizin olay bilgisi verilmekteydi. Secde suresinde de geri dönüşlülük ve döngüsellik bilgisine bağlı olarak olay bilimi öğretilmiş olmaktadır. Her iki surede de gelecek bilimi yapmış olmanın da bilgisi verilmiş olmaktadır. Nasıl yaşarsak öylesi biçimlenen olay örüntüsünde, hak edişlere göre geri dönüşlerin gerçekleştiği olay bağıntısında var olmaktadır.

Her iki surede de insan; sadece düşünen değil, fail olması gereği merkezietini korumaktaydı. Fail olan insanın, şirkten uzak muhsin ve inkârdan uzak mümin olarak, hak kıstasına göre geri dönüşlülük ilmi yani sonuçlar ilmi doğrultusunda nasıl yaşaması gerektiğinin dersi verilmekteydi. Bu bağlamda Lokman suresinde kişisel gelişim dersi verilir iken Secde suresinde de toplumsal düzeyde gelişimin, hak olan bağıntısında tinsel anlamda sıçramanın nasıl olması gerektiğinin dersi verilmiş olmaktadır.

*

Ahzab suresi...

Ahzab suresi, Nebi emsalinde her iman eden mümine; Allah'tan sakınması, münafıklara ve kafirlere boyun eğilmemesi, vahyedilene uyulması, Allah'a güvenilmesi yani tevekkül edilmesi emirleri ile başlar. Allah her şeyi bilen El- Alim, her işin hikmet sahibi olan El- Hâkim ve olan bitenden haberdar olan El- Habir'di.

Surenin 4, 5 ve 6. ayetleri ile toplumsal ilişkilerde varlıksal karşılığı olmayan ve karşılığı olmayan sözden ibaret olan yakıştırmaların ve adetlerin olmaması gerektiğine dair yersizliğine dikkat çekilir. Mirasta yakın akrabanın öncelenmesi gerektiğine dikkat çekilir. Yani toplumsal ilişkiler, hukuki anlamda karşılığı olması gerekenlere ve hak önceliğine göre yerindeliliğine göre gerçekleşmesi gerekendi.

Surenin 7 ve 8. ayeti ile beraber Cenabı Allah, nebileri dahi verdikleri sözden yana sorumlu tutmaktaydı. İlahi söz hem bildirilmesi hem de yaşamsal anlamda gerçekleşmesi gerekendi. İbrahim suresinde söz, yaratım bağıntısında merkezi anlama haizdi. Ahzab suresinde ise söz, mesuliyet içeren anlam yüklemi ile merkezi olarak konu kılınmış olmaktaydı. Çünkü söz; yaratım biçimsel olmak ile beraber yapı biçimsel olarak yaşamı anlam-değer yüklemli biçimler iken dikkat edilmesi gereken en öncelikli mesuliyet nesnesiydi.

Mesuliyet, aidiyeti de içerir iken söze dair mesuliyet, söz sahibinin, sözün anlam-değer yükleminden mesul olduğu gerçeğini taşır. Sure ile beraber, söz sahibi insanın, söze dair mesuliyetinden dolayı sözü, hak zemininde temellendirmesi gerektiği vurgulanmış olur... ki böylece söze dair mesuliyeti temellendirmiş olarak, sonuçlarından yana mesuliyeti içeren yetişkinliğe adım atılmış olsun. Sure ile insana, sözün sadece sözden ibaret olmadığı, yaşamsal sonuçlarına bağlı olarak mesuliyeti içerdiği ve bu bağlamda söze dikkat edilmesi gereken bir yetişkinliğe geçilmesi gerektiği mesajı da verilmiş olur.

İnsan, sözden yana mesul kılınmış varlık olarak söze, sonuçları bağıntısında dikkat etmeliydi. Söz ve sonuçları bağıntısında söz sahibi

sınandığında ise söz; gerçek ile bağıntılı olduğu kadar ve gerçeklik zemininde yaşamsal kılındığı kadar değer oluşu içinde yaratılıyor olmanın ayrışımına sebep vermekteydi. Sınanan, sadece söz sahibi olmakta sınıyanıyor değil, sözün sonuçlarına bağlı olarak değer yargısında belirmesine sebep vermekteydi... ki gerçekten uzak söz, gerçek anlam ve değerinden kopuk olarak olan biteni değerlendirdiğimiz anlamını taşımaktaydı. Gerçek ile bağıntılı olup da gerçek ile temellendirilmiş söz, olan biteni gerçekte olduğu gibi değerlendirmemizi olanaklı kılmaktaydı.

Söze dair sınıandığımızda, sözün anlam ve değer yüklemine bağlı olarak tarafımız da belli olmaktadır. Başka bir deyişle de hangi anlam-değer yüklemine yaratılıyor olduğumuza, sınıyanıyor olmanın getirdiği tercih yelpazesinde, tercihte bulunmuş olarak hem sebep olmaktadır hem de katılmaktadır.

Hayati tehlikenin olduğu savaş gibi durumlar karşısında insan sınıandığında ya canı ile adanmışlığını gösterecek ya da korkuya yenik düşüp münafıklardan olacaktır. Surede, buna da dikkat çekilir. Söz verdikleri hâlde kaçmaya çalışanlar surede konu kılınır iken söz ve mesuliyyete dikkat çekilir. İlkeye dair söze göre karakter biçimsel olarak varlık kazanılmış olması gerektiği ayetler dolayımında ifade edilmiş olunur.

Varlıkta hak karşılığı olmayan söz, geçerliliği olmayandı. İlkeye dair gerçekleşmesi gereken söz ise mesuliyet sahibi olarak gerçekleştirilmesi gerekendi. Surenin 15. ayetinde “Oysaki onlar, önceden, arkalarını dönüp kaçmayacaklarına dair Allah’a söz vermişlerdi. Allah’a verilen söz sorumluluktur” denilir iken söz ve gerçekleşmesi gerektiğine dair ilkeselliğin korunması gerektiğinin mesajı net olarak verilir. Ölümünden ve Allah’tan kaçışın olmadığı da bir sonraki ayetlerde belirtilir.

Yaşam korkusunun eylemlerde belirleyici olduğu, sınanmış olduğunda kişinin nerede olduğunu göstermiş olduğu da surede belirtilir. Korkularını aşmayıp da ilkeselliği korumayanlar, Allah’tan

yana ve sonuçta gerçekleşmesi gerekenden yana sonuçsuz kalacak olanlardı.

Resul, müminler için güzel emsaldı. Müminler de sınanacaklarının idrakinde olarak önceden haber verilmiş olanın gerçek olduğunun idraki ile iman, bağlılık ve sadakatlerini artırmış olmaktaydı. Demek ki vahiy bilgisi ile olacağı dair haber, öngörü ile beraber sağlıklı görüş sahibi kılmakta ve insanı motive etmekteydi. Söz konusu hayati korku ise kaçanlar, münafıklık yapanlar, ihanet edecek olanlar da vardı.

Onlar dışında, canını verecek biçimde sadakat gösterenler de vardı. Sonuç onlarındı ki hem şehit veya gazi olmak hem başarı kazanmış olmak hem de mülkiyet kazanımı ile beraber varlık alanında topraktan yana mirasçı olmak, yurt tutmak iman edenlere bahşedilmiş olan nimetti. İlkeye dair tutarlılık ve kararlılık yani sabır, sonuç almanın başarısı ile taçlanacak olandı.

Surenin 28. ayetinden 34. ayetine kadar, Hazreti nebının eşleri ile arasındaki ilişkiye dikkat çekilir. Onlar emsalinde nasıl alim müslimler olmamız gerektiğinin ahlaki dersleri de verilmiş olur. Elbette müslimler nebi eşleri değildi ama nebi eşleri dolayımında, ümmetin mirasçısı olan alimler de muhatap alınmış olmaktaydı. Yaşama dair dünyevi taleplerimiz, ahirete dair durumumuz, yakinden dolayı sorumluluğun fazla olması, hayra dair kazanımların daha fazla olması, ahlaki anlamda konuşma biçimine kadar sorumlu olduğumuz, ahlaki anlamda giyim kuşamımızdan dahi sorumlu olduğumuz vb. surede vurgulanır.

Her müslim de kadın ve erkek olmak kaydı ile müslim olmanın sorumluluğu olan gerekenlerini (güven, taad, doğruluk, sabır, tevazu, sadaka, oruç, ırzını koruma yani namus ve iffet, zikir) gerçekleştirdiğinde Allah'tan yana nimet sahibi olarak mükafatlandırılacak, sonuç alacak olanlardı. Din kişilerin isteğine göre değil, Allah'a göre biçimleniyor iken gerçekleşme çizgilerine dikkat etmek gerekmekteydi. Allah ve resulüne itaat bu anlamda farz kılınmıştı.

Allah resulü nur saçan bir kandile benzetilmek ile beraber, Allah'ın nurundan istifade etmenin aracı olarak da ifade edilmekteydi. Bu anlamda sure, Muhammed Mustafa emsalinde, yeryüzünde muhammedi olan veliyullahı veya Allah katında kabul edilen ve cemalullah olan İnsanı Kâmil'e de işaret etmekteydi... ki İnsanı Kâmil ile intisap, biat ilişkisinin nasıl gerçekleşmesi gerektiğini de sureden öğrenmekteydik. Söz konusu Muhammed Mustafa ise resul makamı Kur'an'da hâlen korunmakta ve ruhaniyeti gereği canlı olması sebebi ile sure, onun hatırasını değer oluşu içinde nasıl canlı tutmamız gerektiğinin idrakini de vermekteydi. Ona bahşedilmiş nimetler surede konu kılınca da onun Allah nezdinde değer olduğu idraki ile hatırasını canlı tutmak gerektiğini surede görmekteydik.

O, soy olarak babamız değildi ama ailemizdeki bir birey kadar yakın gördüğümüz nebimizdi. O, görmeden iman ettiğimiz can içinde candı. Surede müminler nezdinde onun nasıl değer olduğu zaten ifade edilmekteydi. O, İslam'ı yaşamanın, başka bir deyişle de Allah'a göre yaşamanın en güzel örneğiydi. Çekincelerini, korkularını aşması, eşleri ile ilişkisi, sevgisi vb. benzeri özel hayatına dair gerçekler ile surede konu kılınır iken küçük biyografisi ile bize, müslim olmanın olanağına dair örnek gösterilmekteydi. Her mümin, muhammedi olarak eşleri ile, münafık ve kafirler ile, diğer müslimler ile nasıl yaşaması gerektiğini, bu sure izleğinde ondan yani hatemü'l enbiyadan öğrenme olanağına haizdi.

Ona olan salavatlar ve muhabbet ile ona salavat getiren ve muhabbet besleyen Allah ve melekleri ile buluşma olanağı vardı. O, Allah'ın nur kapısı olarak Allah ile buluşmanın olanağıydı. O'na olan muhabbet, sadakat, uymak, Allah nezdinde kabul edilmeyi olanaklı kılmış olmaktadır.

Ona verilmiş olanaklar, Allah ile güzel ahlak ve nura dair var olmanın nimet genişliğinin örneği olarak surede ifade edilir. Nimetin ne olduğu değil, Allah ile var olmanın idrakinde ve yaşam biçiminde Allah nezdinde değer olduğunda insanın, nasıl bir muameleye tabi

tutulduğunu, surede onun emsalinde öğrenmiş olmuştuk. Onu, incitmeye kast edildiğinde, Allah'ın laneti ve azabı hak kılınmış olmuştuk.

Bu dahi, kâmil insanın Allah nezdindeki değerini anlamak için yeterdi... ki nice veliyullahın yaşamında, kendilerini incitenlerin, hayati anlamda kastedenlerin lanet ve azap ile sonuçlanan hazin sonlarına tanıklık. Mümin erkek ve kadınlara iftira ile eziyet edenlerin de büyük günah yüklenmiş oldukları belirtilir iken iman eden insanın, Allah nezdinde değer olduğu ifade edilmiş olmuştuk... ki günahı yüklenenler zalim olmaktan öte değillerdi.

Söz konusu olan Allah'ın resulünden yakinen besleniyor olmak ise müminler, hakikate dair deneyimlerini, açıkça herkes ile paylaşmamalıydı. İnsan olma niteliğini güzel ahlakta kazanır iken güzel ahlak değil de günahı tercih edenler sonunda hakir kılındıkları ceza ile caydırılmaktaydı. İnsan olmanın değeri ceza ile hatırlatılmaktaydı. Tehdit ve ceza, günaha dair caydırıcı olmalıydı ki toplumda güvenlik sürekli kılabilirdi.

Sonuçta ölüm haktı. İnsanın yaşadıklarının sonuçları ile karşılaşması, yüzleşmesi haktı... ki o vakit geçmişe yönelik olarak gerçekleşen Allah ve Resulüne itaat etmemek veya uymamış olmak, pişmanlık olarak deneyimlenecek olardı. Geçmiş, geleceğimiz olarak taşıdığımızıydı. Allah ve Resulüne itaat edenler sonuçta cehennemden kurtulmuş olanlardı.

Surenin 72. ayetinde "Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler. Ondan korktular ve onu insan yükledi. Kuşkusuz insan çok zalim ve çok cahildi" denir. Bu ayette önemli olan, emanetin ne olduğu değildi. Çünkü emanetin ne olduğu ifade edilmekte değil, emanetin teklif edilmiş olduğu ve insanın yüklenmiş olduğu ifade edilmekteydi... ki insan, cahil olduğu için emaneti yüklenmiş ve emanetten sorumlu olduğunun idrakine gafilirdi. Kötücül doğası sebebi ile de zalim olmakta, emanet sahibi olduğunu, emaneti yüklenmiş olduğunu unutmuş olan bir varlıktı.

Emanet; geri verilmesi gereken veya kendisine dair olması gerekenlerin gerçekleştirilmesi gerekendi... ki sure bağlamında emanet, yani bize teklif edilenin, Allah'a iman ve vahye itaat olduğunu görmekteydik... ki sure bağlamında emanet; vahiy bilgisi yani ilahi sözdü. Varlıksal anlamda emanet ise insanın kendisiydi. Yani insan insana emanet kılınmış, insan olmaktan yana sorumlu kılınmış varlıktı. Bunun en temel sebebi ise insanın halifetullah anlamında tanrısallara haiz öz varlığı yani Allah'ı emanet alıyor olmasıydı.

Bu bağlamda surede emanet:

- 1) Emanet ilahi sözdü. Çünkü insan söz varlığıydı... ki söze yüklem olan anlam-değer içeriğinde öznelliğin, bilincin, öznelliğe bağlı ilişkilerin ve öznellik alanı olan kültürün yaratımı ve inşası gerçekleşmekteydi. Bu gerekçeye bağlı olarak insana varlıksal ve varoluşsal karşılığı olmayan zanna ve yalana dair sözden uzak olarak, varlıkta ve varoluşta karşılığı olup da sonuçta insanın rahmetine -faydasına- olan ilahi söze göre bilincini, öznelliği, ilişkileri, kültürü ve medeniyetini inşa etmesi gerektiği sure belirtilmiş olmaktaydı. İnsan, sözden sorumlu kılınmış yani bilmekten, bildiğini doğruluk bağintısında gerçekleştirmekten ve hak olanı gerçekleştirmekten yana sorumlu kılınmış varlıktık. Sözün doğru ve gerçek olması ve buna göre yaşanması, sonuçlar düşünüldüğünde insan için hayatiydi.
- 2) Emanet insandı. Çünkü varlıkta söze haiz olarak yaratılıyor olmak ile kalmayıp, tanrısallara haiz metafizik varlık olarak en yüksek düzeyde tanrısalları gerçekleştiren varlık insandı. İnsan taşıdığı metafizik anlam ve değere bağlı olarak kendinden sorumlu kılınmış, kendisi kendisine emanet ve insan olan diğerine emanet edilmiş olarak var olan varlıktı.
- 3) Emanet Allah'tı. Eskilerin de dediği gibi Allah insana kendisini emanet kılmişti. Yani insan Allah'a içkin halifetullah olarak

Allah'a göre yaşamaktan sorumlu tutulmuş, bilfiil gerçekleştirdikleri dolayımında tanrısalları hakkı gereği talim ederken, yaşarken Allah'a hakkı gereği geri dönmesi gereken varlıktı.

Yukarıdaki üç şıktan bakıldığında insan; bilgidен/ bildiğinden, sözden/ sözünden, kendinden ve diğerinden, Allah'a göre yaşamaktan, Allah'ı hakkı gereği yaşamaktan ve hakkı gereği yaşarken Allah'a dönüyor olmaktan mesul kılınmış varlıktı... ki emanet; bilgi ve hak, kendilik ve diğeri, Allah ve yaşam bağıntısında gerçekleşti. Gökler, yer ve dağlar Allah'tan aldıkları paye kadar kendi olmanın idrakinde olsalar da diyalektiğe bağlı değişen oluş içinde emaneti yüklenmekten yana çekinmiş ve kabul etmemişlerdi. İnsan ise emanet ile beraber kendisine yüklenen sorumluluktan ve değişime bağlı oluş içinde değişmemesi gereken önceliklerden habersiz olarak emaneti yüklenmişti.

Emanet; sınamayı da beraberinde getirir iken aidiyet ve sorumluluk idrakine bağlı olarak değişen koşullara rağmen sahiplenilmesi gereken karakter ve kişilik edinme zeminiydi. Sınanmanın da nedeni olup, sınanmak dolayımında, insanın inkâr veya iman düzeyinde kendisini açık etmesinin ayrıca sadakatli veya nankör olup olmadığının açık olmasının aracı olmaktadır.

Gökler, yer ve dağlar hâlen yerindeliklerini korur iken insan emanet sahibi olarak değişen zamanların öznesi olmakta kendini geliştirmek zorunda kalmıştı. Çünkü emanet; anlam-değer oluşu içinde miras da alınır iken erek belirlenimli olarak yaşamı biçimlemek ile kalmayıp, her türlü olumsuzluğa, koşullara, ihtiyaçlara rağmen hakkı verilmiş olarak gerçekleşmesi gerekendi. Varlıkta zamansal ve mekânsal olarak yerindeliliğini sürekli kılmak ve korumak isteyen varlıkların, emaneti almaktan çekinmiş olmalarını, bu bağlamda anlamak gerekirdi.

Emanet; değiştirciydi ve hakkı verilmediğinde, sahibine hakkı gereği iade edilmediğinde yerinden olmaya sebepti. Bedel vermeye nedendi. Bunlara rağmen, hakkı gereği sahibine iade edildiğinde ereğe bağlı

geliştirici olandı. Emanet; nefsi emmarenin güvenilmez doğası sebebi ile bakıldığında sınanmanın nesnesiydi. Emanete dair sınanan, sındandığını aşmaktan yana sorumluydu. İnsanın güvenilmez doğasına binaen emanet ile sınanıyor olması, zor ve hayati tehlikenin olduğu savaş gibi olgularda daha çok görünür olmaktaydı. Surede bu dahi konu kılınmaktaydı.

Söz veriyor olmak dahi sözü emanet olarak yüklenmiş olma ki verdiği sözü emanet yüklenmiş olarak söze riayet etmek; güvenliğin tesis edilmesi ve kişiliğin gelişimi için dahi olsa, olması gerekendi. Allah'a verilmiş söz dahi (şahadet getirmek, kulluk, şirksiz iman etmek, Allah adına yapılmış yemin veya adakta bulunmak vb.) sözü emanet yüklenmiş olma ki sözü emanet yüklenmiş olmak, sözden mesul olmak anlamını taşımaktaydı. Söze dair mesuliyetini yerine getirmek, güvenilir ve itibar edilir karakter olarak kendiliği inşa etmek için de olması gerekendi.

Emanet ve teklif edilen dolayımında, hak olandan ve gerçekleşmesi gerekenden yana mesul kılınmış olnduk. Rum suresi bağlamında emanet, Allah ile var olmanın idrakinde olarak Allah'ın emanet ettiği varlık olma durumu ve varlık olma durumunda Allah'a göre yaşamaktı. Ancak Ahzab suresinde emanet, sure genelinden bakıldığında ilahi söz yani varlıkta ve varoluştaki karşılığı olup da gerçekleşmesi gereken bilgiydi... ki Kalu Bela'da Allah'a verilmiş söz -ahitleşme-, vahye iman ile tazelenmiş olmaktaydı.

İlahi söze uygun yaşam, Allah nezdinde insanın değer olarak kabul görmesini olanaklı kılmış olmaktaydı. Allah nezdinde değer olmayı korumanın gerekenleri, surede ifade edilmekteydi.

Sure; Allah nezdinde değer olan muhammedi insanın suresiydi. Muhatabı İnsanı Kâmil olup, maddi ve manevi yaşantısında ona göre nasıl yaşanması gerektiğinin idrakini vermek ile kalmayıp, onun ile ilişkide Allah ve melekleri ile buluşmanın olanağına da surede dikkat çekilmekteydi. Ona buğz edenlerin ve zulme yeltenenlerin, lanetlenmiş

oldukları hazin sonuna da dikkat çekilir iken o, hidayete emsal olduğu gibi acı azaba da sebep olabilmekteydi.

Ahzab suresine dikkat edildiğinde, Muhammed Mustafa emsalinde belirtilen İnsanı Kâmil'in çevresinde olan bitenler, ona tanınan haklar, onun Allah katındaki değeri ve onun ile ahlaki anlamda nasıl ilişki kurulması gerektiği anlatılmaktaydı. Surede, İnsanı Kâmil merkezi bir anlatı vardı. Böyle olsa da insanın hak olan bilgiye göre bilmeye dair sınırları ve yaşamaya dair sınırları belirtilmekteydi.

Lokman suresindeki irşat, Allah ile devam etmekteydi. Secde suresinde, sistemsel oluş içinde nasıl yaşanması gerektiğinin irşadı verilmekteydi. Lokman ve Secde surelerinde, nihayetsiz olan Allah ile yakın bulunduğu bereketin sürekliliğine dikkat çekilmiş olmaktadır. İnsanın, Allah'a ait gerçekleşen uluhiyet ve rububiyetten nasipli olduğu vurgulanmaktaydı. Ahzab suresinde ise koşullar, ihtiyaçlar, kaygılar, beklentiler, arzular, hazlar, zanlar, vb. durumlar karşısında insanın; değişen toplu durumlar karşısında değişmemesi gereken değerlerinin olması gerektiği vurgulanmış olmaktadır.

Ahzab suresi, her ne kadar İnsanı Kâmil merkezli anlatıya haiz olsa da İnsanı Kâmil, Allah nezdinde değer olan, yakın kılınmış olan, sahiplenilen insan olmak ile beraber ona dahi sınırları hatırlatılmaktaydı. İnsanı Kâmil, hatasız kul değil, hataları olsa dahi hak olan ve hak olana bağlı olması gereken ile yeniden başlayabilirdi. Allah nezdinde değer olması sebebi ile onunla gerçekleşen insani ilişkilere, dikkat edilmesi gerekirdi. Allah ile olan yakınlığından nasiplenmek için ise kendisini sevmek ve ilişkide edebi öncelemek olması gerekirdi... ki kendisine verilmiş bereketten istifade etmek olanaklı olsun. Seven, sevdiği için olan, sevdiğinden nasipliydi.

Böyle olmak ile beraber sevginin, temel ihtiyaçlara göre beklentilerimizin ve gerçekleştirdiklerimizin, koşullar karşısında davranışlarımızın vb. ne var ise sınırları olmalıydı... ki sınırlara bağlı olarak anlayış biçimimiz, kişiliğimiz, karakterimiz, diğeri ile ilişkilerimiz ve kültürümüz biçimlenmiş olsun. Sınırlar bağintısında insan; varoluşa,

yaşama dair çizgiler edinmiş olarak yaşamına yön verir. Bu durumda sınırlar hak olana göre doğru ve iyi bağıntısında ahlaki olmanın korunuyor olmasına bağlı olarak gerçekleşmesi gerekendi... ki söz konusu öznellik ise bilgi veya söz sadece anlayışın bir belirlenimi olmak ile kalmayıp, yaşamı biçimler iken yaşamın bir parçası olmaktadır.

Varlık görüşü zanna dair ise yaşam; gerçekte karşılığı olmayan batıla göre biçimlenmiş olandı. Varlık görüşü gerçekliği doğrulanmış ise yaşam; hak olana göre biçimlenmiş olmaktadır... ki bu anlamda Ahzab suresinde, yaşamın hangi ilke/ ilkeler bağıntısında erek belirlenimli olarak gerçekleşmesi ve biçimlenmesi gerektiği belirtilir.

Sınırlar, emaneti hakkı gereği talim etmenin, talim ederken sahibine yükselmeyi olanaklı kıldı. İdrake dair gelişim, emanete dair sınırlar içinde korunmuş olarak gerçekleşmekteydi.

Allah'a adanmış olmanın sözünü verip de Allah için olan her insan, Allah nezdinde değerdi ve değer olduğu yönde kendisi ile gerçekleşen ilişkilere dikkat edilmeliydi. Artık yaşam ondan öncesi ve ondan sonrası olarak onun milat olmasına göre değerlendirilecekti. Surenin son ayeti ile insan; müşrik, münafık ve mümin olarak nitelenir iken ondan sonra hak edilmiş kimlik belirlenimlerinde nitelenmekteydi. Münafık ve müşrikler, kadın erkek ayrımına gitmeden azap ile sonuçlanacak bir yaşamı deneyimlemekteydi. Müminlerin tövbesini kabul eden Allah El- Gafur ve Er- Rahim'di. Yani mümin olmanın olanağı herkese açık iken geçmişe dair yanlışlar, günahlar affedilebilirdi.

İnsan için, Kur'an ile vahiy yerindeliliğini korur iken geç kalınmış değildi. Allah derdine yani aşkına düşmüş insan ise her devirde Allah nezdinde değer olan insanlar var iken onlar ile buluşmak, Allah ve melekleri ile buluşmanın olanağını sağladığından dolayı, onlardan mahrum kalacak değildi. Nebiye olan muhabbet, varisçisi olan alim ve veliler ile buluşmaya yoldur. Allah'a uzanan yolda, nebi ve velilere buğuz, Allah tarafından buğuz ile misilleme görmekteydi. Onlara olan muhabbet, Allah'a olan muhabbetin artmasına ve Allah'ın kuluna muhabbet duymasına sebebi. Onları sevdiçe, Allah'ın onlara bahşettiği manevi

nimetlerden, nurdan istifade etmek de olanaklıydı... ki onlar yeryüzünde Allah nurunun kandilleri gibiydi.

Sure, İnsanı Kâmil ile ilişkide irşadın gerekenlerinin betimlenişi olan sureydi. Sözün gerçekliğine dikkat edilmesi gerektiğine dair ders verilmek ile beraber, sözün gerçekleşmesine dair mesuliyet taşıdığı gerçeğine dikkat çekilmekteydi. İnsan söze dair anlam-değer yüklemelerinde kendi varlık anlamı ve değerini de kazanmakta olduğundan dolayı söze dikkat etmeliydi. Söz yalan veya karşılığı olmayan boş söz değil, gerçeğe dair olup karşılık bağıntısına göre gerçekleşmesi gerekendi... ki insan varlık olma anlam ve değerini; söz bağıntısında yüklem almakta ve sözü gerçekleştirdiği yönde açık etmekteydi. Söz, tercih ve gerçekleştirdiklerine dair mesul kılındığı gibi, gerçekleştirdikleri dolayımında gerçekleşecek olan sonuçlardan yana da mesul kılınmış olduğu kendisine gösterilmiş olmaktadır.

Hazreti Resul "Bildiklerimi bilmiş olsaydınız az konuşur, çok ağlardınız" der. İnsana söz verilmişti. Sözün gerçek olmasına bağlı yaşaması gerektiği belirtilmekteydi. İlahi sözü hakkı gereği yaşadığında - gerçekleştirdiğinde-, Allah nezdinde değerdi. İlahi sözden gafil, inkâr ve buğz; sonuçta lanetlenmiş yani Allah'a yakınlıktan uzak kılınmış, ilahi huzurdan mahrum kılınmış, Allah'tan sonuç almaktan yana sonuçsuz bırakılmış olmak ile sonuçlanmaktaydı.

Anlam-değer yüklemi almaya açık olmanın korunduğu oluş içinde, yüklem almayı gerçekten yana ve güzel ahlaka dair olması gerekenlerden yana değiştirmiş olanlar ise bağışlanma/ bağışlama ve şefkat ile günaha dair yüklerini atma olanağı bulmuş olacaktı. Hakikatten yana sonuçsuz kalan pişmanlık ve azap ehli değil, artık hakikatten yana sonuç alabilmenin olanağında, kendi olmayı Allah ile değer olmakta bulacaktı. Allah tarafından bağışlandıklarında, geçmiş günahlarından yana kendilerini bağışladıklarında, sükûnet ve huzur cennetleri olacaktı.

Varlık âleminde insan, üst bir değer olarak yaratılmıştı. Varlık âlemindeki değerini de kendinden fazla verdikleri dolayımında, kendini

kendinden fazlası kıldıkları ile görünür kılmaktaydı. Böyle olmak kaydı ile insan; ne için yaratılmış olduğunun idrakinden uzak, asli varlığı olan Allah'ı iman ile kabul etmemekte ve O'na göre (gerçek, rahmet, adalet ilkeleri gereği) gerçek ve ahlak bağintısında yaşamamakta ise insan olmanın haysiyetine yani anlam ve değerine yitikti. Kendi asli değerinden uzak, şeytanlaşmaya yüz tutmuş bir nesneydi.

İşte Ahzab suresinde asli anlam ve değerine yitik insan konu kılınmak ile beraber, özüne yitik insana kıyasen, asli anlam ve değerini Allah'ta bulmuş olup da asli anlam ve değerine göre yaşayan insanın, Allah nezdinde değer olduğu konu kılınmaktaydı. Varlık nezdinde değer olan insana buğzu, Cenabı Allah kendisine yapılmış kabul etmekte, ona yapılmış ezayı kendisine yapılmış saymakta, ona düşman olanı kendisine düşman kabul etmekteydi, ona itaati -uymayı- kendisine uyulmuş kabul etmekteydi, onda buluşmayı kullarına adresi göstermekteydi... ki sureye dikkatli bakıldığında, Cenabı Allah'ın, insanı Kâmil'e vermiş olduğu değeri net olarak görmek gerekir.

Artık insan, Allah nezdindeki değere göre kabul görmekte ve âlemlerde de bu doğrultuda değerinde muamele görmekteydi. Onun Allah nezdindeki değerine yitik her tavır, lanetlenmeye kadar uzanan kötü bir yolculuğun başlangıcı olabilmekteydi... ki sureye dikkat edildiğinde; anlam-değer yüklemelerimize bağlı olarak ilişkilerimizde hak, rahmet ve adalet çizgisinde olması gerekenlere dikkat etmek kaydı ile beraber, değer oluşa dair mesafelerin veya çizgilerin yitirilmemesi gerektiği vurgulanır. Söz konusu İnsanı Kâmil yani insan olmanın anlam ve değerini, dış dünya nesnelere değil de Allah ile bulmuş, Allah'ta bulmuş insan ise daha çok dikkat etmek gerekmektedir.

Onun ile; Allah'ın nurundan beslenmek gerçekleşeceği gibi, Allah'ın ahlakı ile de ahlaklanmanın emsali olduğundan dolayı güzel ahlak sahibi olmak da olanaklıydı. Onun ile buluşulduğunda Allah'a giden en kısa yolu bulmuş olmaktadır ki o Allah ile yakınlığa dair neleri deneyimlemekte ise ona muhabbet ile yakınlıktan nasibin artması, Allah'a yükselme kolaylığı daha fazlası ile beraber gerçekleşmekteydi.

Yeter ki insana, Allah nezdindeki değere göre yaklaşmayı öğrenelim. Ahzab suresinde, İnsanı Kâmil'e hangi değerde yaklaşmamız gerektiğinin dersi de verilmiş olmaktadır.

Surenin insanı; artık ne için olduğunun idrakinde olup da insan olmanın anlam ve değerini Allah'ta bulan İnsanı Kâmildi. İnsanı Kâmil; Allah'a ulaşmanın berzah âlemiydi. Allah ile buluşmak onun ile gerçekleşse de Allah'a kavuşmak, her kişinin kendisinde olanaklıydı... ki İnsanı Kâmil; Allah'a kendinde kavuşmanın emsali olarak her insana, bunun olanaklı olabileceğinin özgürleştirici mesajını taşıyordu.

Sure değişen koşullar karşısında insanın ilkeye dair ereğinde tutarlı ve kararlı olması gerektiğinin mesajını taşıyordu. İnsan; Allah ve diğerleri ile ilişkilerinde, varoluş karşılıklı haklar üzeri gerçekleşir iken sınırsızca yaşayan değil, sınırları olup da sınırlar bağıntısında kendisini sınırladıkları ile terbiye olması gereken varlıktı. Sınırlar bağıntısında terbiye bulan insan, özgürlüklerini yitiren değil, diğeri ile özgürleşmenin yolunu terbiye olmakta bulan varlıktı. Nefsi emmareye dair dışa dönük yaratılışını ve kötücül doğasını terbiye etmesi gereken insana; Ahzab suresi ile terbiyeyi, söz veya bilgi zemininde, ilişkileri ve davranışları bağıntısında bulması gerektiği vurgulanır.

İnsan nefsi emmaresi sebebi ile içgüdülerine, hazlara, hayati korkuya mahkûm yaşar. İşte Ahzab suresi; hayati korkulardan, içgüdülerden, hazzardan, toplumsal aşağılanmadan yana hak olana bağlı olarak ve değer oluşu içinde terbiye olması gereken insanı konu alır. İçgüdülerine hâkim olamayıp da terbiye etmeyenler, hastalıklı kalbe sahipti. Allah'a iman ve Allah'tan takvayla sakınmak ayrıca güzel insanlar ile hakiki olarak kurulmuş insani bağlar ve ilişkiler, insanın terbiye olmasının öncüllerindendi. Sure; söz varlığı yani anlam-değer yüklem almaya açık varlık olan insanın, hak ve mesuliyet zemininde meşru zemin bulmuş olarak ahlaki ve hukuki içerikte ilişkilerini nasıl gerçekleştirmesi gerektiğinin dersini içerir.

İnsan uluhiyete haiz varlıktı ama, değişken toplu durumlar karşısında uluhiyet yönüne, idrakinde ve davranış biçimsel yaşamında gafil

kalabilmekteydi. Sure ile insana, uluhiyete dair yönü, surenin muhatabı olan Muhammed Mustafa yani İnsanı Kâmil emsalinde hatırlatılmak ile beraber, İnsanı Kâmil olmanın olanağının, İnsanı Kâmil sevmek ve hak bilgi ve doğrultusunda davranış -ilişki- sınırlarını gözetmek ile olacağı ifade edilmiş olmaktadır.

İnsanı bulmadan, insanı sevmeden, Allah'ı bulmak ve Allah'ın sevgisine yükselmek hakkı gereği ile gerçekleşecek değildi... ki bu anlamda sure, Allah'a giden yolda İnsanı Kâmil olma olanağını yine insanı ereğe alarak yönetsel kılıyor olmanın içeriğine haiz modellenmişti. İnsan; sınırları olması gereken terbiye varlığıydı. Kendiliğe dışsal varoluş nesnelere aşkınsal, terbiyeye dair sınırlar edindiğinde özüne yönelmenin de olanağını tesis etmiş olabilmekteydi.

Terbiye; diğeri ile var olmanın olanağında diğerine göre yaşayabilmenin olanağı olarak da gerekendi. Kendi için iken diğeri için de olabilmekte gerçekleşen, ahlak niteliğiydi. Diğeri ile ilişkilerde farklıklara rağmen barışı (selamı) tesis etmenin de gereği olarak ihtiyaç duyduğumuzdu... özneler arası ilişkide uyumluluk, terbiye olmadan gerçekleşecek değildi. Diğeri ile var olmanın olanağı anlamında terbiye; ilişkilerde, ahlaki ve hukuki sınırlar edinmiş olarak anlama için değer biçimsel var olmak anlamına haiz gerçekleşmekteydi.

Terbiye; Rabbi olan Allah'ın tanrısallarını güzel ahlak belirlenimli olarak ilişkilerinde gösterir iken Rabbi ile var olmak anlamına da haiz gerçekleşmekteydi... ki bu neden ile İnsanı Kâmil bulduğumuzda, tanrısalların gerçekleştiği mahal olarak en yalın hâli ile bilfiil gerçekleşen tanrısallar dolayımında görünüş bulan Allah'ı da bulmuş oluruz. Artık selam, insan ile insani ilişkilerde bulmamız gereken ve diğeri dolayımında gerçekleşen varoluş düzeyiydi. Allah ile var olduğunun idrakinde olan, diğeri ile ilişkilerinde selamı öncelmesi gerekendi.

Böylece anlamaktaydık ki Ahzab suresi ile insana, yine insan dolayımında Allah'a, aynalaşma oluşu içinde yükselbileceğinin dersi verilmiş olmaktadır. Allah'a yükselmenin yöntemi veya adresi Ahzab

suresinde insandı. Lokman suresinde hizmet, Secde suresinde nafile ibadetler Allah'ı yakın bulmanın olanağı iken Ahzab suresinde yakın; terbiyeye dair sınırlar içinde, hak olan bilgi -söz- izleğinde, insan ile olan ilişkide tanrısalın gerçekleşmesi, talim edilmesi dolayımında gerçekleşmekteydi.

Allah ve ahiret arzusunda olup da Allah'ı çokça zikredenler, tesbih edenler için Resulullah, güzel örnek olarak gösterilmekteydi. Yani insana insan ayna kılınır iken ahlaki anlamda ve yakın -velayet- anlamında nebi gibi olmamız istenmekteydi. İnsanı Kâmile olan muhabbet ve onun rol modelliğinde onun gibi olma çabası ona bahşedilmiş yakınlıkta Allah'ı bulmayı olanaklı kılmaktaydı... ki kişi Allah'ı kâinatta bilebilir, insanda bulabilir ve kendisinde Allah'a kavuşabilirdi. İnsanı Kâmilde Allah'ı tanrısal belirlenimlerinde gerçekleşiyor bulan, onun gibi olma çabasında İnsanı Kâmil olma yolunda bulunmaktaydı. İnsanı Kâmil gibi olmak, İnsanı Kâmil olma yolculuğunda yöntem kılınmış vacipti.

Dikkat edilecek olur ise Ahzab suresinde; insan insana, insani ilişkilerde ahlaki ve hukuki değer yargıları bağıntısında yol -yöntem- kılınmıştı. Allah ve insan ile ilişkilerimizde anlam-değer yüklemelerinde insanlaştığımız kadar Allah nezdinde değerimiz ve yakınlık durumumuz yükselmekteydi. Allah ve insana hain olduğumuz doğrultuda da yakinden, rahmetten, selam ve selametden mahrum kılındığımız içerikte, lanete mahkûm kılınmaktaydık.

Surede, hak olana bağlı olarak yaşamın, değer oluşu içinde anlamlı kılınması gerektiğine dikkat çekilmekteydi. Varoluş; değerinde, değerli kılınmakta ve değerli olmakta yaşandığında, anlam kazanmış olarak yaşamak olanaklıydı. Anlama haiz yaratılan, değer olmakta kendi olmayı gerçekleştirdiğinde hem yaratılmış olduğu anlamı yitirmemekteydi, muhafaza etmekteydi hem de kendini değer oluşa bağlı olarak üst bir anlam yüklemesinde gerçekleştirebilmekteydi. İşte bizden istenen; insan olmanın anlamını, değer oluşunda açık etmek ile kalmayıp değer oluşunda kendi olmayı İnsanı Kâmil olma düzeyinde

gerçekleştirebilmektir. Yani, Allah anlam ve değerinde, kendi olmayı veya insan olmayı, üst bir değer oluşuna bağlı olarak anlamlı kılmış olmakta deneyimleyebilmektir.

Demek ki insan mümkün varlık olarak mümkün varoluşunda sadece var olmanın anlamı ile sınırlı değil, üst bir anlam bağıntısında kendisinden fazlası olarak da kendisini değerli kılabilmektedir. Değerli kıldığı kadar veya değerli kıldığı yönde, kendini anlamlı kılmış olmaktadır. Mümkün varoluşu sebebi ile söze dair anlam-değer yüklemeleri alırken, üst bir değer ve anlama göre anlamlı ve değerli olmak vardı... ama zanna, batıla, hazlara, arzu nesnelere kapılmış olarak özkendilikten, özbilinçlilikten mahrum olup da nesnelere tutsak veya nesnelere kul olmakta yolunu kaybetmiş olmak da vardı.

Sure ile insana, kendiliğe dışsal nesnelere takılı kalmadan Allah nezdinde değer olması gerektiğinin dersi verilir. Allah ile değerli olup da Allah ile anlamlı bir yaşam yaşaması gerektiği net olarak vurgulanır. Allah ve diğerleri ile ilişkide varoluşta dikkat edilmesi gereken en önemli olgu, varoluş haklarına göre biçimlenen varoluş sınırlarıdır.

Varoluş sınırları; Allah ve diğerinin değerli olmasına bağlı olarak kişinin kendi için anlamlı bir yaşamı tercih etmiş olması ile beraber, değerli kıldıkları ile kendisini de değerli ve anlamlı kılması anlamını taşımaktadır... ki hakkı gereği gerçekleşmesi gereken sınırları dolayımında insan, anlam-değer varlığı olarak kendisini, üst bir derinlikte metafizik kılıyor olabilmekte gerçekleştirmektedir. Varlık olmaya dair sınırlar var olmanın gereği iken ahlaki sınırlar, anlam-değer yüklemelerinde kendilik gelişiminin gereği olduğu gibi öze yolculuğun olmazsa olmazıdır. Derinleşmek, derinlere inebilmek için, sınırlarda varoluşun gerçekleşmesine ihtiyaçlıdır.

Anlam-değer yüklemeleri olarak kendiliğini yüklem belirlemimli kişilik ve karakter oluşu içinde gerçekleştiren insan, aldığı yüklemelere dikkat etmeliydi. Değerli kıldıklarımız ne ise değerli kıldıklarımızın gerçek değerine göre kendimizi de değerli kılmış olmaktadır. Allah ve Allah nezdinde değerli olanları değer kıldığımız ve bu doğrultuda hak olana

bağlı olarak mesafelerin -sınırların- korunması dolayımında kendimizi de değerli kılmış olmuştuk.

Cenabı Mevla'm, Ahzab suresi ile biz müslimlere; değer önceliğine göre kendimizi de nasıl değer/ değerli kılabilceğimizin dersini vermiş olmuştuk. Değerli bir yaşam, değerli kıldıklarımız ile değer önceliğinde ve değer içeriğinde gerçekleşen ilişkilerde kendimizi de değer/ değerli kılıyor olmuştuk. Gerçekte değerli bir yaşam ise Allah ve nezdinde değerli olanlar ile ilişkide değerli olmanın gerekenlerini gerçekleştirmek ile olanaktı.

Değer yargısı; anlam olarak hak, iyi, doğru ve güzel yargılarında idrake açık olmuştuk. İrade, nesnesine/ nesnelere bağlı olarak değer yargısını bu temel idealar belirleniminde gerçekleştiriyor olmuştuk ve tercih belirlemeli bulmuş olmuştuk. Duygular da değer katalizörü olarak anlama dair olanı değer biçimsel deneyimlememizin aracıydı. Anlam, ilişkilerde değer yargı belirlenimleri dolayımında değere dönmekteydi. Söz ilişkilerde değer olarak biçimlenmekteydi. İlişkiler anlam-değer yüklemine gerçekleşmekteydi... ki surede değer, hak olan bilgi doğrultusunda biçimlenmesi gerektiğinin dersi verilmekle beraber, hak olanın, değeri ölçülendirmenin referansı olduğunun da dersi verilmiş olmuştuk. Sure genelinde buna tanık olmak ile beraber, özellikle 4. ayet bu bağlamda da anlaşılması gereken bir ayetti. Verilmiş sözler ise kişinin kendisine emaneti olarak, gerçekleşmesinden yana sorumlu olduğuydu. Ayrıca surede, değer, değer olarak açık olduğu sınırlarda yaşanması gerektiği belirtilmekteydi. Yani değerler, Allah ve diğerinin haklarına bağlı sınırları dahilinde de gerçekleşti.

Öyle ise insan değerlerin gerçekleştiği sınırlara dikkat etmeliydi. Kötülükte ileri gidip de yaşamayı dahi hak etmeyenlerin Allah nezdinde değeri yoktu. İnsanlığa, kurucu değerlere zarar verecek kadar ileri gitmişler ise ölüm onlara hak kılınmıştı.

Surede Allah için değer olan resulünü müminlerin nasıl sevdiğine dikkat çekilir iken ne kadar değerli olduğuna da dikkat çekilmiş olmuştuk. Bunun ile beraber o müminlerin resule olan sevgileri ve

sevginin değer biçimsel gerçekleşiyor olmasına bağlı olarak kendilerini de sevgi nesnelere dolayımında değerli ve değer dolayımında anlamlı kılmış olduklarını görmekteydik... ki ayete dahi değer niteliğinde konu kılınmış olmanın değerinde anılmaktaydılar.

Lokman suresinde ailenin önemine dikkat çekilir iken Ahzab suresinde ümmet olarak büyük aile olmaya dikkat çekilmiş olmaktadır. Büyük ailede ilişkilerde ihtiyacımız olan; aidiyet, sorumluluk, fedakârlık ve yol kardeşi olabilmektir. Büyük ailede ilişkilerde gözetilmesi gereken öncelik ise hukuki anlamda öncelenmesi gerekenler dolayımında ilişkilere meşru zemin de edinmiş olmaktadır.

Demek ki insan sadece anlam ve anlama varlığı değil, anlam bulduklarına bağlı değer varlığı olan varlıktır. Değer varlığı olarak kendini değer kıldıkları dolayımında anlamlı kılabilen de bir varlıktır... ki bu bağınıta sure, anlam ve değer varlığı olan insana; üst bir değer olarak Allah ve Allah nezdinde değer olanlara göre, başka bir deyişle de Allah'ın sevdiğilerine göre değerli ve anlamlı olmayı gerçekleştirmesi gerektiğinin ifade edildiği sureydi.

Sure; söz, mesuliyet, emanet, değerler, değer kıstasının ne olması gerektiği, anlam-değer yüklemelerine bağlı olarak insani ilişkilerin değişkenliği, insani Kâmil vb. başlıklar altında okunduğunda net olarak anlaşılardı. İçgüdülerin, hazların, hayati korkunun terbiye edilmesi gerektiği mesajını da taşıyordu. İnsan, anlam ve değer varlığı olarak yaşar iken hak olandan yana kaybolmamak için dahi olsa değer kıstasının ve değer önceliklerinin ne olması gerektiğine dikkat etmeliydi. Çünkü değer kıstasına göre biçimlenen değer yargısal bir bakışma ve yaşama haiz olduğu gibi, değer önceliklerine göre anlamlı kıldıkları doğrultusunda yaşanardı. Söz konusu insan ve değer varlığı olması ise sure baki, bu sure; her devirde insana, gerçek değerden yana yolunu kaybetmemesi için gerekli derse haizdi.

Sureden hareket ile değer kıstasları:

- 1) Gerçeğe dair anlam veya söz,

- 2) Meşru olmak kaydı ile diğerinin varlık hakları veya varlık değeri,
- 3) Kendi için iken diğeri için de olabilmek,
- 4) Hak edişe dair belirlenimlerdi... bunlar değer kıstası olmalıydı ki karşılıklı varoluşta, gerçekte değer olmaya bağlı olarak var olabilelim.

Değer kıstası, değer sınırları olarak ahlaki ve hukuku temellendirmenin meşruiyet zeminiydi. Varlık alanında, değer yüklemine kendiliğe ortak metafizik alan açıyor olabilmenin olanağını vermektedir. Anlam-değer bağıntısında sınırlanmış özne, varlık alanında nesnelliğe aşkınsal ortak metafizik alan açmak ile kalmayıp, kendisinin de özne olarak anlam-değer yüklemine metafizik varlık olduğunu görünür kılmış olmaktadır. Kendisini de metafizik varlık kılmış olmaktadır.

Sureye dikkat edildiğinde sınırlar, değer sınırları olarak diğeri ile anlamlı yaşamının gerekeniydi. Diğerini yok saymak değil, Allah ve diğerleri ile sürekli ve sürdürülebilir bir ilişkide var olmanın olanağı olarak olması gerektiği yönde gerçekleştirmeleri gerekenlerdi. İlahi devletin sahibi Allah'tı ki Muhammed Mustafa emsalinde işaret edilen İnsanı Kâmil, ilahi devleti yeryüzünde temsil edendi. Bu bağıntıdan bakıldığında merkezi konumu ile iktidar durumuna da dikkat çekilir iken iktidarın dahi sınırsız değil, ahlaki ve hukuki zeminde meşru kılınmış haklar çerçevesinde sınırlanmış olduğunu, sınırlanmış olması gerektiğini görmekteydik.

İnsan, varlık alanında iktidar varlığıydı. İçgüdüleri, hazları, arzuları ve kötücül doğası sınırsızca yaşamaya meyilli iken Allah'ın varlığında Allah ve diğerleri ile var olduğundan sebebiyet, sınırsızca yaşaması söz konusu dahi olmayacak varlıktı. İnsan terbiye varlığıydı ve varlık alanındaki iktidarını, sınır belirlenimlerinde gerçekleşen değer-anlam oluşuna bağlı olarak sınırlaması gereken varlıktı. Sınırsızca yaşamak değil, meşru haklar çerçevesinde ahlaki ve hukuki anlamda sınırlanmış olarak yaşamayı kaderi olarak bulan varlıktı.

Yaşam hakkı, meşru olan halklar çerçevesinde hak ediyor olarak gerçekleşmesi gerekendi. Ahlaki ve hukuki anlamda meşruiyet zeminini yitirmiş olmaya sebep sapkınlıklar, yaşam hakkını kaybetmeye sebep olacak biçimde gerçekleşmekte ise ölüm en son çare olarak artık gerçekleşmesi gerekendi. Yani, ölüm cezası dahi selametin, selamın tesis edilmesinin bir hakkı olarak caydırıcı nitelikte gerçekleşmesi gerekendi. Hak edilmemiş yaşam, şeytanlaşan için, ölümü hak ettiği yaşamdı.

Diğeri ile varoluşta selam tesis edilecek yani güvenlik -eminlik- esas olarak öngörülü bir geleceğe bakılacak ise kötülüğü meşru kılmadan yaşamak, gerçekleşmesi gerekendi. Sureye dikkat edildiğinde, ilişkilerde selamın tesis edilmesi gerektiği gerçeğine; değer sınırlarında ahlaki anlamda terbiye edinmiş olmak ve ilişkilere hukuki nitelik kazandırmak dolayımında dikkat çekildiği görülür.

Varlık alanında iktidar olan insanın ve insanlığın tinsel alanında iktidar olan insanın, ahlaki ve hukuki anlamda sınırları olması gerektiği, surede vaz edilmekteydi... ki insan ve toplum, tanrısalların gerçekleştiği mahal olarak üst bir değerde metafizik anlam kazanmış olarak var olmuş olsun. Yani surede; beşer olmaktan, Allah ile insan olmaya yükselmenin olanağı gösterilmekteydi. Böyle olmak ile beraber Allah nezdinde meşru olan değerler ile sınırlanmış olarak, kendi için iken diğeri için de olabilmenin olanağında selamın ve dolayısıyla da özgürlüğün tesis edilebileceği gösterilmiş olmaktadır.

Hak; kendinde gerçeklik belirlenimi olan gerçektir. Var olmaya dair hak yani gerçek; var olmaya dair aidiyet belirleniminde, var olmaya dair değer belirleniminde, var olmaya dair hak olarak deneyimlenmekteydi. Yani varlık olarak gerçek olan, var olmayı hakkı olarak bulmuş olmaktadır... ki bu anlamda hak kavramı; varlık olarak gerçek ve var olma hakkı içeriğinde adalet anlamına da haiz kavramdı.

Gerçeklik; varlıkta var olma hakkı olarak gerçekleşir iken Allah ve diğerleri ile ilişkide var olmanın ahlaki ve hukuki anlamda en temel meşru zemini haktı. Bu durumda, diğeri dolayımında kendi için

olabilmenin olanağı, diğeri için de olabilmekten geçmekteydi... ki gerçek ve kendi için iken diğeri için de olabilmek ayrıca hak edişlerin tesisi, ahlaki ve hukuki anlamda meşruiyetin zemini olması gerekendi. Böylece insan; selamı ve özgürlüğü, fevri değil, diğeri dolayımında meşru hak ve haklar zemininde tesis ederek hak etmiş olmalıydı.

Başka bir deyişle de eski düşünürlerin belirttiği izlekte belirtmek gerekir ise; kendinde varlık, gerçekleşme dolayımında kendi için varlık olmaya döner iken diğeri dolayımında kendi için varlık olmayı yani selam ve özgürlüğü sürekli kılabilmek için diğeri için de olabilmeyi öğrenmesi gereken terbiye varlığıydı. Ahlaki anlamda özdenetimi, hukuki anlamda da ilişki sınırları olması gereken varlıktı. Fedakârlık ise kendi için iken diğeri için de olabilmek ve diğeri için de olabilmenin dolayımında kendi için olmayı sürekli kılabilmenin olanağı olarak olması gerekendi. Başka bir deyişle de fedakâr -erdemli- olmadan, diğeri dolayımında varoluşu hak etmekten, selam ve özgürlüğü hak etmekten bahsedilemezdi.

Selam ve özgürlük için verilecek bedel; gerçeklik zemininde meşru zemin edinmiş olarak sınırlanmaktı ki bu, özgürlük için fedakârlık yapmak gerektiğinin anlamını taşımaktaydı. İnsan, kendi için iken diğeri için de olabilmeyi öğrenmeliydi. Kötücül doğasını terbiye ederek, varoluşu hak etmeliydi. Söz konusu diğeri ile var olmanın zorunluluğu ise ilişkilerde selamı tesis etmek, özgürlüğün öncülüydü. Ahirette de selamı ve selameti hak etmek, dünyada selamı tesis etmemiz dolayımında gerçekleşecek olandı. Allah için olup da kendi için olabilmenin erdeme dair gerekenlerini gerçekleştirenler ve kendi için iken diğeri için de olabilmenin fedakârlığını gösterenler selamı ve dolayısıyla da özgürlüğü hak edenlerdi.

İman edip de çokça Allah'ı zikredenleri ve tesbih edenleri Cenabı Allah rahmeti ile müjdelemekteydi. Melekleri de iman edenler için istiğfar etmekteydi. Allah için olup da sonuçta kendi için olanlar ve kendi için iken diğeri için de olabilenler Allah'a kavuştuklarında, Cenabı Allah onları kendisi ile selamlamaktaydı. Selam yani barış, özü olan Allah ve

diğeri ile uyumluluğun esası olarak, özgürce yaşamının temeliydi. Allah varlık eli olup da kullarına uzandığı, indiği, mahal olmanın olanak zeminiydi. Surenin 41, 42, 43 ve 44. ayetlerinde, iman eden insanın Allah nezdinde nasıl ve ne kadar değer olduğu belirtilmekteydi. İnsan, Allah değerine göre yaşadığında, Allah da insanı nezdinde değer kılmaktaydı.

İnsanı Kâmil de nurdan bir kandil misali, Allah'ın kullarına anlama dair müjdecî ve uyarıcı kıldığıydı. Allah'ın nurundan beslenebilmenin de olanağı iken nur pınarı olmanın gözü misali, değerli olandı... ki bu değere bağlı olarak değerini yitirmeyecek biçimde yaşamaktan yana sorumlu kılınandı.

O kafirlere, münafıklara uymadan, eziyetlerine takılmadan, öncelikli olarak Allah için olup da Allah'ı vekili bilendi. Allah nezdinde değer olmayı tevekkülünde de gösterendi, göstermesi gerekendi. Ona buğzu, Allah kendisine saymakta, ona düşmanlığı da Allah kendisine saymış olmaktadır... ki insanı Kâmil, Allah nezdinde cemelullah değerinde olup da kendisine kast edenleri, Cenabı Allah kendisi ile uyarılmış olmaktadır. Lanet yani yakinden ve rahmetten uzak kılınmış, horlanmış azap yani varlık olma değerine yitip olup da değersizleştirilmiş sonuç, yazgıları olarak yaşayacaklarıydı.

Demek insan, mümkün yazgısına, gerçekleştirdikleri dolayımında katılıyor olarak biçim vermekteydi. Yazgısını, gerçekleştirdikleri dolayımında sonuç belirlenimli olarak gerçekleştiriyor olmasında ve yazgısına katılıyor olmakta gerçekleştirmekteydi. Herkes sonuçta hak ettiğini bulacaktı.

Sure ile görmekteydik ki insana ilişkilere dair meşruiyet zeminini nerede bulması gerektiğinin dersi de verilmiş olmaktadır. Verilmiş söz, hak veya hak ile bağıntılı ise meşruiyetini hak ile bulup, gerçekleşmesi gerekendi. Zanna dair söz, gerçekliği olmayıp meşru olarak kabul edilmemesi gerekendi. Anlam ve değerler; gerçeklik zeminine bağlı olarak, genelin rahmetine ve sonuçta kişiye veya genele zarar vermeyecek olması doğrultusunda meşru kabul edilmeliydi.

Toplum nezdinde meşru olan, gerçekten kopuk zandan ibaret ve ahlaki anlamda ilişki bütünlüğünü bozacak olan kötü olmaktan ibaret ise meşru olarak kabul edilmemesi gerekendi. Toplumun meşruiyet alanı, ortak anlam-değer alanı olarak ortak ruh alanıydı... ki hak, güzel ahlak ve sonuçlar öngörüsüne göre rahmetin adalet ilkesi bağıntısında tesis edilmesi dolayımında oluşması gerekendi. Sure; bireysel anlamda hangi anlam-değer yüklemelerinin öncelenmesi gerektiğinin dersini veriyor olmak ile beraber, toplumsal düzeyde meşruiyet zemininin nerede bulunması gerektiğinin dersini de vermekteydi... ki bireysel anlamda kişilik gelişiminin ve toplumsal düzeyde meşruiyet zemininin neye göre biçimleniyor olması gerektiğinin bilgisini bilmiş olalım.

Sure, meşruiyet başlığına bağlı olarak okunduğunda, Cenabı Mevla, insana bireysel ve toplumsal düzeyde söz ve söze içkin anlam-değer yüklemelerinde, ayrıca anlam-değer yüklemelerine bağlı olarak ahlaki düzeyde neye göre nasıl yaşanması gerektiğinin dersini vermekteydi. Meşruiyetini Allah'ta bulup da öncelikli anlam-değer yargılarına göre yaşamını biçimleyenlere, akıbet ve ahiretlerinde korku yoktu. Onlar Allah nezdinde değer, Allah da onlar için değerdi.

Sure, meşruiyet bağıntısında hukuk başlığı ile okunduğunda, hukuku ontolojik olarak nerede zeminlendirmemiz gerektiğinin usunu da - dersini de- taşır. Diğerinin varlık hakkı, hukuki anlamda ilişkileri temellendirmek veya meşru kılmak adına, ilke kabul edilmeliydi. Söze dair anlam-değer yüklemesinde kurulan dünyanın meşruiyet zemininin kıstası, sözün gerçeğe bağıntılı olarak doğru olmasıydı. İlişkilerde meşruiyetin zemini ise diğerinin var olma hakkına riayet edilmesiydi. Diğerinin var olma hakkı, gerçeklik çizgisinde değerlendirilmeliydi ama ahlaki yozlaşma, fitratta sapkınlık, gerçekte karşılığı olmayan zan ve zorbalık, var olma hakkına dair meşruiyet zeminini yitirmeye sebep vermekteydi.

Surede; önceden verilmiş sözler, güveni tesis etmek içeriğinde sorumluluk bağıntısında değerlendirilir. Düşmana dahi verilmiş sözlerin, insani ilişkilerde hukuki anlamda karşılığının olduğu ilk ayetin

nüzul sebebi ile vurgulanır. Diğerinin varlık hakkının, hukuki anlamda güvence altına alınması gerektiğinin dersini de sure taşır. Zihar olayının yasak ediliyor olması, aynılaştırmaya karşı olarak varlık hakkının korunması gerektiğinin anlamını taşır. Evlatlığın öz evlat olmadığı ve bu bağlamda hukuki yerindeligi olduğu vurgulanmış olur. Yakın akrabaların mirasçı önceliğini koruyor olması da hukuki bir öncelik olarak dikkat edilmesi gerekendi. Nebinin veya nebi emsalinde İnsani Kâmil'in değer önceliğine göre hukuki imtiyazlarının olduğunu görmekteydik. Hukuki imtiyazları ise sınırsız değil, sınırlı idi. Allah'ın varlık haklarına binaen hukuki üstünlüğü de sure ile anlatılmış olmaktadır.

Surenin; hukuk veya fıkıh başlığı ile okunduğunda rızık, cinsellik, üst ve evrensel anlam-değer önceliklerine göre ilişkilerin biçimlenmesi, sözün varlıkta ve varoluştaki karşılığının olması gerektiğine dair meşruiyetinin ve dolayısı ile hukuki niteliğinin olması dolayımında da modellendiği görülür. Emanet dahi Allah nezdinde hukuki bir niteliği olup, sorumluluk idrakinde değerlendirmesi gerekendi. En büyük emanet; Allah'ı tanrısalı dolayımında yüklenmiş olmak olsa da ilişkilerde söz akdine riayet edilmesi de büyük bir emanetti.

Sure, insani ilişkilerde anlam-değer yüklemli olarak nelere dikkat edilmesi gerektiğinin içeriğine haizdi. Meşruiyet zeminini gerçeklikte bulur iken fitri haklar çerçevesinde nasıl yaşanması gerektiğinin, başka bir deyişle de hangi anlam ve değer yüklemelerinde var olmak gerektiğinin mesajını taşımaktaydı. Allah nezdinde insan olmanın hangi değerinde gerçekleştiği ve bu açıdan insani ilişkilerde insanın hangi anlam-değer bağıntısında meşruiyet zemini, dolayısıyla da hukuk varlığı olması gerektiğinin idrakini de edinmekteydik. Allah nezdinde değer olana göre yaşamak, insani anlamda öncelememiz gerekendi.

Toplumsal ilişkilerde hukuki zeminin ne olması gerektiği ve bireysel anlamda ilişkilerde ahlaki anlamda nelere dikkat edilmesi gerektiği, surenin ana konularındandı. Sure, insani ilişkilerde gerçekleşen manevi yaşamın yani metafizik varoluşun hangi çizgide biçimlenmesi

gerektiğinin mesajını taşımaktaydı. Bir sonraki Sebe suresi ise rızık - nimet- dolayımında dünyevi yaşamın nasıl gerçekleşmesi gerektiğinin mesajını taşımaktaydı.

Söz konusu veliyullah olan İnsanı Kâmiller ise ilişkilerimize daha çok dikkat etmek gerekirdi. Cenabı Allah, Tur-i Sina misali, insan ile buluşma adresini İnsanı Kâmil olarak işaret etmekteydi. Allah ve melekleri onun ile beraber iken insana da onun ile beraber olmaya dikkat etmesi gerektiği işaret edilmekteydi. Edep, güzel niyet, riya gözetmeksizin öncelikli olarak onu sevmek ve onun varlık hakkına dikkat etmek, Allah'a yolculuk eden canlar için öncelikli olan önemli konu idi.

Rum suresinde tanrısalların gerçekleşme -vechullah- mahali olan İnsanı Kâmil, Ahzab suresinde merkezi konulardan kılınmış olmak ile beraber Allah nezdindeki değer ve halk ile ilişkilerinde örnek insan olarak işaret edilmekteydi. O hiçbir şeyden etkilenmeyen, üst bir âlemde yaşayan değil, yaşamın kendisinde insani ilişkilerde, Allah ile insan olmanın gerçeğini görünür kılandı.

Not: Sureye dikkat edildiğinde, Cenabı Allah'ın gerçeğe veya olması gerekene dair ifade ettiklerini gerekçelendirerek ifade edildiğine tanık olunur. Gerekçelendirilmiş olarak sözü temellendiriyor olması, anlayışımız ve özü içselleştirerek yaşayabilmemiz adına önemlidir.

Surenin 4. ayetinde, insanın içinde veya göğsünde iki kalp yaratılmadığı ifade edilir. Bu ayet ile kast edilen, organ mahiyetinde kalptir. Kalp ile de temsilen, her insanın kendi olarak biricik yaratılmış olduğu ve bu bağlamda tektip kılarak başkası ile aynı kılınmaması ve varoluş haklarının gözetilmesi gerektiği vurgulanır. Bu varlıksal bir hak olup, var olma hakkına binaen hiç kimse bir başkası değildi. İslam hukukunun zemini de buydu. Yani var olma hakkının biricik olarak gerçekleştiği üzerine İslam hukuku surede temellendirilmekteydi.

Surenin, 53. ayeti ile de insanların nebi ve yakınları ile ilişkilerine dikkat etmesi gerektiğinin edep -ahlak- dersi verilir. Bu ayette kalp, iki defa

kullanılır. Ayette “... Bu sizin kalpleriniz için, onların kalpleri için de uygundur...” denilir iken kalp kavramı bu defa et parçası olmaktan daha çok, kendilik alanı yani anlam-değer, irade-duygu, arzu-haz vb. yüklem almaya açık benliğin, kendi olma alanı anlamına haiz içerikte kullanılmaktaydı.

Elbette et parçası olan kalbin, bütün organlar gibi, insanın zihinsel faaliyetleri ile bağıntılı olması; neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci gerçekleşiyor olmanın bağıntılılığında, söz konusu olmaktadır. Kalp, beyin -yani kürsü- ile bağıntılı ve beyin ile beraber, diğer organlardan ileri bir düzeyde bulunmaktaydı. Ancak, surede kalbin iki farklı içerikte kullanılıyor olmasından anlamaktaydık ki kalp sadece bir organ olarak ifade edilen değil, kendilik -benlik- alanı veya iç dünya anlamında kullanılmaktaydı. Her kişi, kendi -ben- olmaktan yana biricik yaratılmıştı. Ben olma zemininde farklı kişilikler veya karakter belirlenimleri gösteriyor olmak ise yüklem belirlenimli gerçekleşmekteydi.

*

Sebe suresi...

Var olmak, kimsenin elinde gerçekleşmiyordu. Var olmaya dair gerçek nedeni kendi olmayan yaratılmış her mevcut, Allah'a ait tanrısalların kendisine dair kılınmış olması bağintısında da gerçekleşiyor yani asli nedeni Allah iken ontolojik anlamda fakrdı. İstidat bağintısında kendini gerçekleştirmeye yönelik gerçekleşme erki gösterir iken bütün içinde var olduğu kadar ve kendine alan açtığı kadar varlık sahasına çıkmış olmaktaydı.

Söz konusu olan Allah'ın nihayetsiz varlığı ve nihayetsizliğe uzanan yaratıcı etkinliği ise insan, nedeni kendinde olmayan varlık olarak acizdi. Maddi ve manevi anlamda ihtiyaçlı oldukları dolayımında ihtiyaçlar bağintısına göre aciz yaratılmış ve ihtiyaçlarını emeğe dair yaratıcı çabada karşılamaya bağlı olarak da acizyetini göstermiş olmaktaydı. Varlık olma bakımından, doğması ile beraber bedensel ve manevi olarak büyümesinde ve büyüdüğünde, hep diğeri ile var olmaya ihtiyaçlı yaratılmış olmasından bakıldığında, insan aciz varlıktı. Acizyetinin idrakinde olarak, ussal anlamda hak olanı gözetmeli ve ahlaki anlamda da olması gerekeni gözetmeliydi. Hak olan ussal anlamda, ahlaki güzellik ise ahlaki anlamda haddi olmalıydı.

İşte Sebe suresi, yaratılmış olanların ve insanın aciz varlık olduğu gerçeğine; varlık, rızık, bilgi, sosyal varlık vb. dolayımında dikkat çeker. İnsan, aciz varlık olduğunun idrakine göre yaşamadığı içindi ki acizyeti hatırlatılmaktaydı. Yaratıcı fail Allah iken en temelde Allah'a her daim ihtiyaçlı olan insan acizyetini bilmeliydi. Acizyetini bilen insan ise haddini bilemeliydi... ki Sebe suresi insana, haddini bilmesi gerektiği hatırlatılmaktaydı. Kendisini gerçekten ayrı düşüren varoluş nesnelere ve arzu nesnelere aldaniş ve sonuçları hatırlatılmaktaydı. Sonuçta, arzu nesnelere yitirdiklerinde, aldanmış olduklarının idrakinde olmak ile kalmayıp, mülkün sahibi ve rızık verenin Allah olduğunu idrak etmiş olacaktı.

Sure; göklerde, yerde ve ahiret âleminde, gerçekleştirdikleri dolayımında hamda layık olan Allah'ın hatırlatılması ile başlar. Yaratıcı

ve gerçek fail Allah'tı, mevcudata rızkını veren, taksim eden Allah'tı ve her işi hikmet üzeri gerçekleştiren de Allah'tı ki hamda -övuñce-gerçekte layık olan O idi.

O mülkün, yarattıklarının sahibi olandı... ki her varlık O'nun ile var olduğu için varlık hakkı, O yaratıyor olduğu için emek hakkı sebebi ile mülkiyet hakkını Allah'ta bulmaktaydı. Varlık hakkı ve emek hakkı sebebi ile de her varlık, var olmaktan yana mülkiyet veya var olma hakkından yana mutlak anlamda bağımsızlaşması -özgürleşmesi- imkânsız olandı... ki bu dahi, yaratılmış varlık için, bir acziyet belirlenimiydi. İnsan, tanrısalların istidat belirlenimli artışına bağılı olarak Allah ile özgürleşen varlıktı. Ancak, her özgürleşmeye dair gerçekleşen özgürleşme yeterliliğı, söz konusu Allah ile var olmak ise kısmi anlamda gerçekleştiğı sürece mutlak yeterlilik, yetkinlik düzeyinde gerçekleşmekte değildi.

Bu anlamda Kur'an'da özgürlük genelde felah kavramı ile karşılanmış olarak belirtilir. Felah; felh kökünden yarmak, tarlayı sürmek anlamından gelen kökene sahip olsa da başarmayı da içeren anlam içeriğı ile beraber, kurtuluş anlamına haiz kullanılır. Kur'an'da kurtuluş ise nefsi emmarenin boyunduruğundan yani kötücül doğasından kurtulmak, ahirete ve akıbeteye dair cezadan kurtulmak anlamına binaen kullanılır.

Kurtuluş; Allah'a şirksiz iman, salih ameller, ahiret ve akıbeteye göre yaşamak bağıntısında, hakikatten sonuç almak ve olumsuz sonuçlardan -cezadan- kurtulmak bağıntısına haiz anlam içeriğinde Kur'an'da kullanılır. Hakikatten sonuç almak, Allah'tan sonuç almaktı ki nurlanmak ve nurlanmaya bağılı istidat artışı, Allah ile tanrısali belirlenimlerinde tekâmül etmiş olmak anlamında kurtuluştı. Akıbeteye ve ahirette cezaya dair mahkûmiyetten de kurtulmak da kurtuluştı... ki Kur'an bağlamında kurtuluş; Allah ile ilke gereğı erek bağıntısında tanrısali istidat artışında özgürleşmek ile beraber, geleceğı dair ve öze dair selam ve selamet bulmaktı.

İşte Sebe suresi; Lokman suresinde muhsin olmakta ve hizmette, Secde

suresinde nafil ibadetlerde, Ahzab suresinde de toplumsal ilişkilerde meşruiyet zemininde hak ve özdeğerlere bağlı olarak gerçekleşen ilişkilerde gerçekleşen özgürlüğe dikkat çekilir iken gerçeği idrak etmek ve ona göre yaşamak ile özgürleşeceğinin dersini verir. Batıl hak olandan yana sonuçsuzdu. Hak olan ise Allah'ı varlık gerçekliği ve her işin, dolayısıyla da yaratımın Allah ile gerçekleştiği idi. Allah ile vardık. Nedenimiz ve rızığımızı -ihtiyaçlarımızı- veren Allah'tı... Allah ile selamet bulmuş olarak özgürlüğü hem idrak hem de yaşamsal anlamda bulmuş olmalıydık.

Yaratılmış olanın, kendisi ile var olduğu asli nedeni olandan bağımsız var olması gerçekleşecek değildi. O Allah ki işlerinde hikmet sahibiydi. Her şeyden haberdar olan alimdi... ki varlığa dair gerçekliğin bilgisi kendisinde vardı. Hikmete -nedenlere- bağlı olarak mükemmeliyetçi iş görür iken övücü hak eden ve övülmeyi hak eden yaratıcı fail de O idi.

Surenin 2. ayetinde, yeryüzüne ineni veya ondan çıkanı, gökten ineni ve göğe çıkanı, Allah'ın bildiği net olarak ifade edilir. İster doğuma dair iniliyor olunsun, ölüme dair varlık sahasından çekiliyor olsun, ister göklerden maddi anlamda bir şeyler iniyor olsun, maddi olanaklar ile bir şeyler çıkıyor olsun, ister manevi olarak inenler olsun, manevi yükselme ile çıkanlar olsun, yer ile gökler arası, mümkün bağıntısallık vardı ki âlemler arası geçiş olanaklı kılınmıştı. Allah da âlemler arası olan bitene dair her ne gerçekleşmekte ise bilendi ve haberdardı.

Surenin 3. ayeti ile de gerçeğe uyanmanın, tanık olmanın, yeniden başlangıcın, hesaplaşmanın vakti anlamında geleceğe dair gerçekleşecek olan vaktin, kendileri için gerçekleşmeyeceğinin iddiasında bulunanlara, o vakitle karşılaşacaklarının net mesajı verilir. Göklerde ve yerde her ne gerçekleşmekte ise haberdar olan Allah, gelecekte de haberdar olardı. 2 ve 3. ayetler ile de görmekteydik ki hakkı ile bilmekten ve her şeyi bilmekten yana da aciz varlıklardık. Varlık sahası Allah nezdinde apaçık bir kitap misaliydi. Her şeyi bilen ve yaratan Allah tarafından gerçekleştirilmekteydi.

Saatin inkârı, aslında yaşamın sürekli kılınmış olduğu gerçeğine dair

gerçekleşen inkârdı. Surenin 4 ve 5. ayetlerinde yaşamın bedensel ölüm ile sınırlı olmadığı ifade edilmiş olmak ile beraber, 7. ayette, kafirlerin yaşamın sürekliliğine dair gerekçeli inkârları ifade edilir. Surenin 8. ayeti ile de inkâr edenlerin inkârının, sonuç karşılığının azap olduğu ifade edilerek, yaşamın sürekliliğin gerçek olduğu ifade edilir. Yani sözel gerçekleşen inkâr, gerçekte karşılığı olan ile olumsuzlanır ve insan geleceğe dair uyarılmış olunur. İnsanın, görünen ile sınırlı bir varoluşa -yaşama- bakıyor olduğu eleştirilmiş olur.

Surenin 9. ayeti ile de göklerde ve yerde gerçekleşenler dolayımında bakıldığında insanın, varoluşa dair güvenliğinin garantisi olmadığı hatırlatılır. Allah diler ise yere batırabileceği, yok edebileceği insana acziyeti hatırlatır.

Surede, Davut ve Süleyman nebiler dolayımında insana; iktidar, zanaata ve mühendisliğe dair bilgi, ulaşımaya dair kolaylık, iş yaptırmaya dair güç ve organize kılma idraki vb. verilmiş olduğu ifade edilir. Yine onların emsalinde, bizlere şükretmemiz gereken nice vermiş olduğu rızık hatırlatılmış olunur. Yeryüzünde insanlık tını -âlemi- olarak deneyimlediğimiz rızıklar, nimetler; elimizde olmadan gerçekleşenler ve hak edişe dair kazandıklarımız olmak üzere gerçekleşiyordu... ki surede, nimete dair neyi deneyimlemekte isek onu, Allah'ın bir vergisi olarak deneyimliyor olduğumuz gerçeğine dikkat çekilir. Yani, rızka veya nimete dair yaşam oluşu içinde dahi nedeni gerçekte biz olmadığımız bir yaşamı deneyimlediğimiz dolayımında, acziyetimiz hatırlatılmaktaydı.

Madem ki rızık veren Allah'tı... gökler ve yer arasındaki ilişkide neler gerçekleşmekte ise bilmekte olan Allah ile her iş gerçekleşmekteydi, öyle ise insan, nankör değil, şükredenlerden olmalıydı. Şirke düşmeden, övücün -hamdın- yalnızca Allah'a ait gerçekleştiğinin/gerçekleşmesi gerektiğinin idrakinde olmalıydı. İnsan göklerin ve yerin özeti mahiyetinde yaratılmış olan varlığı ki kendisinde gerçekleşenlerden de haberdar olan Allah ile var olduğunun idrakinde olması gerekendi. Yere işaretten ayaklar, boğaza kadar cehennem ve

cennette dair gökler ve başı ile arşa misal yaratılmış insan, varlık dünyasında her ne gerçekleşmekte ise bilen bir rabbi olan Allah ile gerçekleştiğinin idrakinde olmalıydı.

Sebe suresiyle; varlık âleminde ve insanın kendinde ne gerçekleşmekte ise Allah'ın bilgisi ve yaratıma dair tasarrufu dahilinde gerçekleştiğinin bilgisini vermekteydi. Bu durumda insana; "Seni var eden ve rızkını veren Ben iken sen inkâr etmekte, nankörlükte inat etmekte... bunun ile de kalmayıp, gerçeğin haberi ile alay etmekte" denilmekteydi.

Surenin 14. ayeti ile insan türünden farklı olarak cinler konu kılınır. Süleyman'a hizmet ile görevli olduklarından ve Süleyman nebinin ölümünden habersiz olduklarından dolayı çalışmalarından anlamaktaydık ki onlar da acziyeti hem kısmi bilmeye dair deneyimlemektelerdi hem de varlık olmaya dair yetersizlik belirlenimlerinde deneyimlemektelerdi.

Surede Sebe halkına verilmiş nimetler zikredilmek ile beraber iman ve şükürden yüz çevirmiş -nankör- olmaları, inkârdan yana taraf olmaları sebebi ile helak edildikleri ifade edilir. Teklif, merhameti, bağışlamayı da içermekteydi. Buna rağmen acziyetini bilmeyip de büyüklenenlerin elinden, verilmiş olan nimetler alınmakta, sonuçta ölüm kaçınılmaz olmaktaydı... ki ölüm, inkâr edilip de acele istenen saatin kendisiydi. Artık gerçek ile diğer âlemde karşılaşmak, hesaplaşmak haktı.

Kavimler helaki ile de anlamaktaydık ki insan acziyetinin idrakinde olmayan varlıktı. Süleyman nebi, Allah'ın verdiği saltanat ile Sebe halkını Rahman ve Rahim isimleri ile uyarmış olsa da inkârın sonunda, güvenilen yer ve yerde gerçekleşenler dolayımında helak edilmişlerdi. Yani var olmaya dair nimeti hak etmediklerine dair yargı verilmişti. Acziyetin idrakinden yoksun olarak gerçekleşen kibir, nankörlük belirleniminde gerçekleşir iken nankörlük, nimetten mahrumiyet ile sonuçlanmaktaydı. Kibir, gerçeğe kör kılar iken nankörlük, verili olan nimetten -sonuçta- mahrum kalmaya sebep olmaktaydı.

Surenin 18 ve 19. ayetinde; yerleşim, ulaşım kolaylığına ve dolayımında verilen güvenliğe rağmen insanın kendisinin faydasına olmayarı istediği de ifade edilir. Yani nimetin, rahmetin idrakinde olmama cahilliğinin sonu, felaket ile sonuçlanmaktaydı.

Surenin 20. ayeti ile İblis insanı dair tahmini tespitinin doğru olduğu vurgulanır. İnsandan bir sınıf hariç herkesin şeytana uyduğu vurgulanır. İnsanın, yüklem almaya açık değişkenliğe dair kaygan zemini, Allah ile aşma olanağı var iken şeytana uyması 21. ayet ile beraber eleştirilmekteydi. Diyalektik oluşa bağlı olarak gerçekleşen sonuçta, hak ediş belirlenimli olmakta, her kişi ayrıştırılacaktı.

Surenin 22. ayeti ile de Allah'a ortak koşulanların mülkiyetten yana hiçbir şeye sahip olmadıkları vurgulanır. Cenabı Allah, ortağı ve yardımcısı olmayan olarak yaratıcı fail olandı ve yaratıma dair ne var ise mülkiyet hakkı kendisine ait olandı. Başka bir deyişle de Allah'ın mülkiyet dünyasında yaşar iken Allah'ı göz ardı ettiğimiz her yaşam ve yaşam biçiminde sadece Allah'tan gafil olmakta değil, sonuçta mülkiyet hakkına bağlı olarak hesabı verilmesi gereken bir yaşamı deneyimliyorduk.

Bu açıdan bakıldığında surede; varlık hakkı, emek hakkı, mülkiyet hakkı baki olan Allah'ın, göz ardı edildiği yaşamlar dolayımında, göz ardı edilmediği/ edilmeyeceği bir yaşama dikkat çekilir. Davut ve Süleyman nebi de mülkten paye almış olmanın uç noktası olarak işaret edilir iken Allah'ın hukukunun yani haklarının gözetilmiş olduğu bir yaşamın emsali olarak surede konu kılınır.

İktidar sahibi kılan, iş görecekt şefaht hakkı veren, ihtiyaçlar olan rızkı veren her daim Allah idi. Her kişi yaptıklarından sorumluydu ve hak edişine bağlı karşılık görecekti. Sonuçta ölüm herkese gerçek olup vakti geldiğinde tam vaktinde gerçekleşecek olandı. Surenin 30. ayetinden 33. ayetine kadar da ölüm sonrası yaşamda geleceğe dair bir kesit verilir. Kafirlerin aralarında geçen, birbirlerini suçlayarak yaptıkları tartışma ifade edilir. Demek ki halen tevhitte ve yaptıklarının mesuliyetini üstlenmenin yetişkinliğinden uzak, idrak yetersizliği

devam etmekteydi.

Kibir; gerçeği görmeye, aciziyetini idrak etmeye engel olan perde veya örtüydü. Bu bağıntıda gerçek, kibre nesne olan ne var ise hepsini Allah'ın vermiş olduğunun gerçeğiydi. Allah'ın varoluşa nesne kıldıkları, Allah'a yakın kılacak değildi. İman edip de varoluş nesnelere Allah için hayra -rahmete- dair kullananlar, paylaşılanlar, Allah'ı iman ve salih amelleri gereği yakın bulacak olanlardı. Onlara yaptıklarının karşılığı kat be kat verilecekti. Hayra dair yapılmış her türlü paylaşımın yeri de yenisi ile doldurulacaktı.

Rızık yani ihtiyaçlar, insan yaşamına yön veren ve organize olmayı temellendiren faktörlerin başında gelmekteydi. Rızık veren de Allah iken rızık öncelik değerinin idrakinde olmak kaydı ile Allah ve rahmet öncelikli olmanın önüne geçmemesi gerektiğinin ve gerçeğe -tevhid-kör kılan kibre ayrıca inkâra sebep vermemesi gerektiğinin dersini, surede görmüş olmaktadır.

Sure rızık başlığı ile okunduğunda; kendisi ile var olduğumuz için varlık hakkı baki olan, yaratım sebebi ile de emek hakkı baki olan, kendisine aidiyette gerçekleşir iken mülkiyet hakkı baki olan, rızıkımızı veren ve taksim eden olduğu içindi ki varoluş hakkı baki olan Allah'ı hakkı gereği, şüpheyi ve şirke düşmeden idrak etmek gerektiğinin dersini taşır.

Rızık veren ve taksim eden Allah'tı ki insan, sadece beslenme zincirine dair ekosistemden baksa; her varlığın yerindeliğinde ve gerekliliğinde var olduğunu görecekti. İnsan kendisinden baksa; beslendiklerinin kendisinde tanrısalın gerçekleşmesinin nimetine döndüğünü görecekti. İnsan, yer kürenin kendisinin var olması ve yaşaması için uygun kılınmış yer olduğundan baksa; tesadüfe ve kaotik belirsizliğe yer vermeden kendisi için yaratan Allah'ın olduğunu idrak edecek, Allah'a iman edecekti. Yeter ki gerçeğe açık olmanın gereği olan; idrake dair anlama, emin olmaya dair iman, değerinde bulmaya dair duygu, tanrısalın gerçekleşirmeye dair irade ve eylem duyarlılığını göstermiş olsun.

Bu bağlamda Sebe suresi; varlık âleminin ve insanın, çevresel düzeyde idrakinde olmak gerektiğinin dersini verir. İnsan kendi isteklerinin, sonuçta kendisine fayda verip vermeyeceğinin bilgisinden dahi yoksun iken kendisini yaratan Allah'a güvenmeyi öğrenmeliydi. Dünyevi yaşamı rızık dolayımında nasıl yaşaması gerektiğini de Sebe suresi dolayımında öğrenmeliydi. Sebe suresi; rızık dolayımında biçimlenen dünyevi yaşamın, hak olana, ahlaki anlamda olması gerekenlere ve Allah merkezli olarak nasıl yaşanması gerektiğine dikkat çeken sureydi. Allah'ın varlık dünyasında, Allah merkezli olarak Allah'a göre nasıl yaşamamız gerektiğini, rızık dolayımında gösteren dersi içermekteydi.

Surenin 40 ve 41. ayeti ile melek türü de Allah'a ortak koşulmaları sebebi ile sureye konu kılınır. Melekler de Allah'a "Seni tenzih ederiz. Bizim velimiz onlar değil, Sen'sin. Bilakis onlar cinlere kulluk ediyorlardı. Çoğu onlara inanıyordu" diyerek gerçeği ifade ediyor olarak kendilerini savunmaktaydı. Yani, melek türü de yetersiz oldukları varlık yönleri ile acziyete dair belirlenimleri olandı. Ancak, ayetten de anlaşılacağı gibi onlar Allah'ın varlığı karşısında acziyetin idrakinde olanlardı. Cinler ve insanlar gibi acziyetin idrakine yitik kalmış da değillerdi.

İnkâr, kibir ve nankörlük, Allah'ın varlık alanında kabul görmekte değildi. İnsan hangi gerekçeleri uydurursa uydursun; Allah'ın varlık hakkı, emek hakkı, mülkiyet hakkı baki iken Allah'ı göz ardı ederek veya tinsel alanından sözde dışlayarak yaşaması, kabul edilecek değildi.

Nebiler ile gelen haber haktı. Vahiy ise rahmetten olup, karşılığında bir şey de isteniyor değildi. Hak açık olduğunda, batıl olanın hak olandan sonuçsuz kılacağı, sonuç vermeyen olduğu da açık olacaktı. Her kişi kendi yaptıklarının, aleyhine veya lehine olan sonuçlarından sorumluydu. Allah işiten ve yakindi... ki buna göre yaşamamız gerektiği, surede teklif edilmekteydi. Sonuçta geri dönüşü olmayan hesaplaşma vaktinde, geriye dönük olarak, geçmişe dair deneyimlerin telafi edilemeyeceği gündeydik. Kötüye, inkâra, zulme dair yaşanmış olanların telafisi olmayacağı günde, gelecek yönelimli olarak arzu

ettiklerimiz de artık uzak kılınmıştı.

Demek ki yeryüzünde bize rızık ve kolaylık olarak verilmiş nimetler, hakikate kör olmamıza sebep olsun diye değil, Allah'ı idrak ederek, gelecek dolayımında hakkı gereği yaşamamız için verilmekteydi. İster elimizde olmadan gerçekleşmiş olarak bahşedilen nimetler olsun, ister ise emek ile hak etmiş olduğumuz kazanıma dair nimetler olsun, nimete veya rızka dair her ne gerçekleşmekte ise Allah'ın vermiş olması veya yaratmış olması dışında gerçekleşmekte değildi. Nimet bahşedilendi ve yaratıcı çaba olan emek ile de hak edilmesi gereken olarak insan tinine dair kılınması gerekendi. Davut ve Süleyman nebi ile de bu net olarak surede anlatılmış olmaktaydı. Saltanata dair iktidar olmalarına rağmen emek onlara dahi farz kılınmıştı... ki insan kendinde olan tanrısalları hakkı gereği gerçekleştirmiş olarak Allah ile kendini ve çevresini tanımış olsun.

Her halükârda insan; varlığı gereği yetersizlikleri dolayımında aciziyeti kaderi olarak bulmuş olmaktaydı. Ancak acziyete dair kader, mutlak değişmeyen bir kader değil, insana bahşedilmiş tanrısallara dair donanım dolayımında emek ile aşılabilir olan bir kaderdi ki Davut ve Süleyman nebi bu bağlamda surede emsal gösterilmiş olmaktaydı.

Demek ki insan varlık olmaya ve ilişkilerde varoluşa dair yeterliliklerinden yana sınırlı varlıktı. Yetersizlikleri, değişmez kaderi değil, Allah ile var iken yine Allah ile emek dolayımında kazanımları ile aşabileceği bir durumdu.

Sure; insan, cin, melek vb. mahlukatın aciz yaratılmış olduğu gerçeğine dikkat çekmek ile beraber, varoluş Allah ile gerçekleşir iken Allah'ın varlık hakkı, emek hakkı ve mülkiyet hakkına dikkat ederek yaşamak gerektiğinin hukuki kaideleri bağıntısında okunmalıydı. Ontolojik zeminden hareket ile hukuki anlam içeriği taşımaktaydı. Özellikle melekler, Allah'ın varlık hakkını gözetiyor olarak, kendi acizyetlerini - yetersizliklerini- de göstermiş olmak ile kendileri dolayımında gerçekleşen müşrikliliği kabul ediyor değillerdi.

Sure; insanın ne veya kim ile nasıl var olduğuna dikkat ederek yani Allah ile var olduğunun idrakinde olarak Allah'ın varlık ve mülkiyet alanında haddini bilerek yaşamak gerektiğinin dersini içermekteydi. Elbette temel ihtiyaçlar -rızk- önemliydi ama en öncelikli konu değildi. Rızkın her daim yaratım ile beraber veriliyor olması ve var olmanın kendi elimizde gerçekleşmiyor olması dolayımında Allah ile var olduğumuzun ontolojik idrakinde olmak gerekmekteydi. Bu ontolojik zeminden hareket ile acziyetin idrakinde olarak ve Allah'ın varlık haklarına binaen haddini bilerek yaşamak gerektiği surede bildirilmekteydi.

Söz konusu rızkın varoluş nesnelere anlamında nimet belirlenimlerinde gerçekleşmesi ise bunlar bizi Allah'a yakın kılan değil, kibir ve nankörlüğe sebep verdiğinde Allah idrakinden gafil bırakanlar olabilmekteydi. Rızkın veya nimetin Allah'tan olduğunun idraki ile yaşamak da Davut, Süleyman ve ilahi nimetin veya ilahi sözün taşıyıcısı emsali olan Muhammed Mustafa dolayımında gösterilmekteydi. Demek ki varoluş nesnelere dolayımında kibir ile gerçeğe kör ve gerçeği inkâr etmek gerçekleştiği gibi varoluş nesnelere dolayımında anlam iman bağıntısı ile gerçeğe duyarlı, gerçeği gören ve gerçeğin özde ta kendisi olan Allah'ın varlık haklarına göre yaşayan insanlar olabilirdik.

Sure; nimet dolayımında nankörlük ve şükür, güç yetirme düzeyinde karşılık verebilme veya karşılık görebilme bağlamında zarar ve fayda, sonuç alınabiliyor olan hak bağıntısında hak ve batıl dolayımında modellenmekteydi. Allah'tan yana bereketsiz bırakan hak ile alay etmek de surenin konularındandı. Alaycılık ve nankörlük, bereketten mahrum bırakır iken şükür, bereketli kılmanın yönlemsel olanağıydı.

Surede insana; yaratılmış olanların nedeninin en temelde Allah olduğu ve sonuçta da Allah'tan fayda bulacağı hatırlatılır. İnsan elindeki olanakların yetersizliği ve varoluşa dair acziyetine bakmaksızın hak olana kibirlenmekte, alay etmekte ve hak olanı inkâr etmekteydi. Hadsizce tavrı, sonuçta Allah ile rahmet bulmuş olarak özgürleşmesine engeldi. Nankör ve inkâr edenlerden olmadan, hak olana iman, nimete

şükür ile Allah'tan bereket bulanlar, özgürleşmeyi Allah ile bulmuş olanlardı. Önemli olan, anı yaşamak değil, anı yaşarken gelecek bağintısında selam ve özgürlüğü hak etmiş olarak kazanmış olmaktı.

Ahzab suresinde, insan olmaya dair anlam ve değerleri nasıl yaşamamız gerektiğinin dersi verilmekteydi. Sebe suresinde ise varlık olmaya dair insanın, çevresinin ve kendisinin rahmete dair nasıl gerçekleşiyor olduğunun idrakinde olarak yeryüzünde rızık kılınmış olanlar dolayımında hangi idrak düzeyinde yaşaması gerektiğinin dersi verilir.

Surenin insanı; acziyetinin idrakinde olup da haddini bilerek yani var olma sınırlarını bilerek Allah'ın varlık hakları dolayımında yaşayan insandı. O, maddi ve tinsel çevre dolayımında gerçekleşenlerin, Allah'ın yaratıyor olması ve tasarrufu altında gerçekleştiğinin idrakinde olup da rahmet sahibi Allah'a iman ile dönmenin övücünü deneyimleyendi. Mihneti yalnızca Allah'a olup da Allah'a göre yaşamının özgürlüğünü, yani selam ve selametini bulmuş olarak yaşayandı. Onun için var olmak rahmetti ve gerçeği anlıyor olmaya dair zevkti. Acziyet onun için değişmez bir kadar değil, Allah ile aşabileceği ve aştığı, kendisini Allah ile tanıyabilme olanağıydı. O, haksızca ve fevri anlamda bilgisizce istemekten yana Allah'a sığınıp da Allah'ın kendisi için oldu kıldıkların kıymetinin idrakinde olandı. Kendisi için rahmet olanı bugün beğenmeyip de yarın, beğenmediğini bulmayan şımarık ve nankörlerden değildi.

O, varlık olma hakkını Allah ile bulduğunun idrakinde olup, Allah ile süreklilikte, nimete dair sürekliliği hak etmiş olan insandı. Varlık sahası Allah'ın mülkiyet alanıydı. Allah ile var olmanın idrakinde Allah'ın hukukunu gözeterek yaşamak, selametten emin olarak öngörülü bir gelecek ve daha yaşanabilir dünyayı hak ederek yaşayabilmenin olanağıydı.

Cenabı Allah, kullarından varlığını esirgeyen değildi. Yeter ki kullar, hakkı gereği haddini bilerek yaşamayı öğrenmiş olsun.

İnsan Allah'ın verdikleri dolayımında şımaran ve Allah'ı inkâr edebilen bir varlıktı. Sebe suresi ile Cenabı Allah, insana acziyetini hatırlatarak, iman ile kendisine dönmesini ve haddini bilmesi gerektiğinin dersini vermekteydi. İnsan, artık ya rızık dolayımında şımaran, küfre varan gaflet ehli olacaktı ya da iman edip şükre varanlardan olan emek sahibi olarak Allah'a dönecekti.

Ahzab suresinde Allah nezdinde değer olan insana tanık kılınmaktaydı. İnsan, anlam ve değerine dair kâmil olunca, Allah nezdinde değer olarak muamele görmekteydi. Her yeni bir mertebede Allah ile değer olmayı koruyor olsak da Sebe suresi ile görmekteydik ki Allah ile var olmanın olanağında fakr ve var olmaya dair yetersizlik belirlenimlerine göre görünüş bulan acziyet belirleniminde var olmaktaydık.

Öyle ise hangi düzeyde olanak sahibi olursak olalım, Allah'ın varlık hakları baki olmak kaydı ile haddimizi bilerek yaşamak, yaşam düsturumuz olmalıydı. Haddini bilmeyenlerin sonu hazin bir sondu. Haddini bilerek yaşayanların sonu, Allah'ın kullarından varlığını esirgemediği, bitimsizliğe uzanmaktı.

Ahzab suresinde, hak olana ve varoluş sınırlarına göre anlam-değer belirlenimlerini koruması gereken insana, Sebe suresi ile değerinde bir yaşam için haddini bilerek yani sınırlarını bilerek -gözeterek- yaşaması gerektiği dersi verilmiş olur. Ahzab suresinde insana, değer olmanın sınırları (hadler), çizgisi yani söze, değerlere, ahlaka dair meşruiyeti nerede bulması gerektiği gösterilir. Sebe sure ile de insana; yaratılmış olması, nimetler ve rızık -ihtiyaçları- verilen olarak acziyeti hatırlatılarak, haddini bilmesi gerektiği telkin edilir.

Elbette Cenabı Allah, kullarından varlığını esirgememekteydi. Rum suresinde, halifetullah olup da miratullah, cemalullah olması gereken insan konu kılınmaktaydı. Ahzab suresinde Allah nezdinde değer olan İnsanı Kâmil konu kılınmaktaydı. Böyle olmak ile beraber Sebe suresinde insanın acziyetine dikkat çekilmek ile beraber haddini bilmesi gereken varlık olarak yaşaması gerektiğine dikkat

çekilmekteydi. Yani Cenabı Allah, kullarından varlığını esirgemekte değildi ama eskilerin de dediği gibi Allah, Allah'lığını kimseye vermekte değildi, verecek de değildi.

Sure, insanın; gerçek, zan, batıl arasında ayrıca aciziyet ve olması gerekenler dolayımında nasıl yaratılıyor olduğunu hatırlatmaktaydı. Surede, düşüncenin sınırlarını; hak olana bağlı olarak ayrışma ve sonuçları gözlüyor olmakta görmekteydik. Özellikle 25. ayette “De ki bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz. Biz de sizin işlediğinizden sorulacak değiliz. 24. ayette de “De ki göklerde ve yerde size rızık veren kimdir. De ki Allah! O hâlde biz veya siz, ikimizden biri ya doğru yol üzerinde veya açık bir sapkınlık üzeredir” denir. Yani sure; hak ve batıl dolayımında görünüş bulmanın olanağına dikkat çekmek ile beraber, taraf olmanın da kaçınılmazlığını göstermekteydi.

26. ayette “De ki Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızda hak ile hükmedecektir. O, adil hüküm veren ve hakkıyla bilendir” denir. Bu ayet ile de anlamaktaydık ki hak olan, sonuç belirlenim olarak hak edişe bağlı adaletin gerçekleşmesinin gereği olmakta sonuçlanacak yargıydı. Surenin 49. ayeti ile de “De ki hak geldi, artık batıl ne bir şeyi başlatabilir ne de geri getirebilir” denilir iken batıl olanın, sonuçsuz bıraktığı ifade edilir. Demek ki sonuç, hep hak olanındı... ki surenin sonraki ayetlerinde, batıldan taraf olanlar için kurtuluşun olmadığı günden bahsedildiğinde, batılın sonuçsuz bıraktığı net olarak ifade edilmiş olmaktadır.

Hak olana, yani varlıksal ve varoluşsal karşılığı olup da talim edilebilir ve kendisinden sonuç alınabilir olana göre yaşamak gerektiği surede belirtilir. Ahzab suresinde, daha çok değer ve değere bağlı gerçekleşen ahlaki düzeyde varoluş konu kılınır iken Sebe suresinde, anlama ve anlam biçimsel olarak neyi nasıl yaşamamız gerektiği konu kılınmaktaydı. Ahzab suresinde, anlam-değer bağıntısında eylemin idrakinde olmak gerektiğinin, Sebe suresinde ise anlamın ve anlama bağlı taraf olduğumuzun idrakinde olmak gerektiğinin dersi verilmekteydi. Ahzab suresinde, daha çok zorlukla sınanmış olmak

görünür iken Sebe suresinde, rızık, iktidar ve konfor bağıntısında dünyevi yaşam konu kılınmaktaydı.

İnsan; mülkiyetten paye aldıkça, arzu nesnelere edindikçe, dünyevi kazanımlarına ve hazlara aldandıkça, hakikat idrakinden uzaklaşmakta ve ahlaki anlamda yozlaşmaktaydı. Kibir ve nankörlük, gaflette sürüklenmekteydi. Şükür, rahmet ve hakikate iman ve muhabbet ile duyarlı olmak, insandan beklenendi. Rızık yani ihtiyaçlar elbette karşılanmalıydı ama gaflete ve yozlaşmaya sebep olacak biçimde bizi, insan olmanın anlam ve değerinden yana değersizleştirmemeliydi. Sure ile insana, gerçekte anlamlı ve değerli olmayı, Allah nezdinde nasıl bulması gerektiğinin dersi verilir.

Hak ve batıl bağıntısından bakıldığında Sebe suresinde; acziyeti dolayımında haddini bilmesi gereken insana, hak ve batıl karşıtlık dolayımında hak olana göre yaşaması gerektiğinin mesajını verilir. Kendisini haktan sonuç alabiliyor olmaktan yana sonuçsuz bırakacak, bunun ile beraber kendisini horlanmış olduğu bir azaba düşür edecek batıl ve sonuçları, surede ifade edilmiş olmaktaydı. Demek ki insan ussal ve yaşam biçimsel anlamda neyi bildiğine, nasıl bildiğine dikkat etmek ile beraber, neyi yaşadığına ve nasıl yaşadığına da dikkat etmeliydi.

Evrensel anlamda hak edişleri tesis etme hakkı Allah'a aitti... aman ha, kişi üzerine vazife olmayan işe bulaşmamalı, haddi aşan işler yapmamalıydı. Allah olma hakkı Allah'a aitti... aman ha, kişi kendine, hakkı dışında anlam-değer yüklememeliydi.

Surenin önemli bir başlığı da Cenabı Allah'ın El- Alim ve El- Habir ismi gereği bilen ve haberdar olması dolayımında kullarını gerçekten yana haberdar etmesiydi. Gerçek yani hak olan ile var olmakta olan kulun, sadece yaşamsal ihtiyaçlara bağlı donanım ile var olmadığı, tanrısallara haiz olarak gerçeği bilmesi, gerçekten haberdar olması gerektiği sure ile bize haberdar edilmekteydi. Başka bir deyişle de insan, var olma hakkına sahip kılınmış olarak var edilmiş olmak ile beraber gerçekten haberdar olma hakkına binaen de muhatap alındı. Var olma hakkına

ve gerçekten haberdar olma hakkına binaen de kendisine gerçek olana göre yaşaması gerektiğinin teklifinde bulunulmaktaydı.

Rabbim olan Allah yaratıyordu, kendisinden haberdar kılıyordu, kendisine göre yaşanması gerektiğinin de haberini veriyor olma ile beraber teklifte bulunmuş oluyordu. Bilgilendirme, sadece kendisinin varlık hakları sebebi ile bilinmesi için gerçekleşen bir durum değil, yaratılmış olanın da varlık hakları sebebi ile gerçekleşen bir durumdu. Sonuçta, hak edişlere bağlı olarak yaratılmış olana dönülmekte olduğu içindi ki kulun; gerçekten haberdar olması, gerçeğe göre yaşaması ve bir gerçeklik belirlenimi olan sonuçlar bağintısında yaşamın geri dönüşel döngüsellikte gerçekleştiğinin bilgisinden de haberdar olması en temel hakkıydı. Cenabı Allah rahmet sahibiydi ve vahiy ile kullarını, gerçekten haberdar olma hakkına bağlı olarak bilgilendirmekte, haberdar etmekteydi. Bu bir haktı ve hakka evvela kendisi uymaktaydı.

Haberdar olma hakkı başlığı, Kur'an'ın genel anlatısı çerçevesinde de değerlendirilebilir. Özellikle Sebe suresi, acizyet, rızık, Allah'ın varlık hakları ve yaratılmış olanların varlık ve manevi hakları dolayımında yaratılmış olanların; Allah'tan, kendi varlık durumlarından, sonuçta açık olacak gerçeklik belirlenimlerinden haberdar olmaları ve sonuçlara göre yaşamaları gerektiğinden haberdar olmaları gerçeğine göre de modellenmişti. Her varlık rabbi olan Allah'tan yana haberdar kılınmakta, ona göre nasıl yaşaması gerektiğinin de bilgisine göre yaşamaktaydı.

İnsana da haber verilmekte ve haber verilenin bilgisinin er ya da geç kendisine açık olacağı, olay bağintısında açıklanmış olacağına da haberi verilmekteydi. İnsan ise Allah'ın vermiş olduğu rızıklar bağintısında, rızık zemininde kurduğu anlam-değer yüklümlü fazla vermiş olduğu metafizik dünyalara gömülmüş olarak, hakikate ve yaşananların sonuçları olduğu gerçeğine körlüğü tercih etmiş olmaktadır.

Gerçekten haberdar olmak, her varlığın var olma hakkına binaen hakkı olarak bulduğuydu. Cenabı Allah da yarattıklarını sadece kendisinden

haberdar kılmak ile kalmayıp, yarattıklarının kendilerinden ve yaşadıklarının sonuçlarından da haberdar kılmaktaydı. Yani, her birine kendisinden paye vermiş olmanın olanağında kendilik bilinci (özbilinç, ben olma idraki) vermiş olarak biricik kılmak ile kalmayıp, yarattıkları ile anlam-değer bağıntısında kendisinden fazla vermiş oldukları dolayımında fazla vermiş olduğu metafizik varlık dünyasında nasıl yaşanması gerektiğinin bilgisini de vermiş olmaktadır.

Görülen o ki Allah gerçekten/ gerçeklikten tavizi olmamak ile beraber, gerçeklik zemininde rahmete göre iş gördüğünü bu surede de göstermekteydi. Hak, varlıksal ilke ve rahmet de varoluşsal ilke olup, bu iki ilke gereği idrak -bilinç- sahibi olan, karşılıklı var olmanın olanağında ilişkilerinde adalete de uğramış olup, geleceğe dair kurtuluşuna yol bulmuş olabilmekteydi. Ancak, inkârcı nankörler, iflah olacak da değildi. Haddi aşarak hak edilmemiş yaşamda, diğerlerine zarar verenlerin yaşama hakkı sorgulanmalıydı. Söz konusu ceza ise ölüm, caydırıcı bir ceza olarak hukuki anlamda tesis edilmesi gerekendi.

Hak, hak sahibi olmak, haklı olmak ve hak etmek bağıntısından bakıldığında insan; gerçekliği, Allah ile kendi olmanın ve diğerleri ile var olmanın dolayımında deneyimlemekteydi. Allah ve diğerleri ile var olmak, var olmaya dair yetersizliği -acziyeti- de görünür kılmaktaydı. Bu bağıntıdan bakıldığında, Ahzab suresi dolayımında Sebe suresi; insanın var olmaya dair yetersizliğini, eksikliğini görmesi yani acziyetini idrak etmesi dolayımında, en temelde var olmak için Allah'a ihtiyaçlı olduğunun ve diğerlerine de ihtiyaçlı olduğunun idrakini vermiş olmaktadır ki Allah ve diğerleriyle olan ilişkide haddini (varoluş sınırlarını) bilmek, olması gerekendi. Diğerleri ile ilişkide hakları tesis etmek ile varoluşa dair meşru zemin edinmek de olması gerekendi.

Not: Ahzab suresi ve Sebe suresi; anlam-değer yüklemeleri alarak varlık alanında kendisine metafizik tinsel alan derinliği açabilen insanı konu kılmaktaydı. Her iki sure, varlık alanında nasıl yaşamamız gerektiğinin

dersi ile beraber, varlık alanında anlam-değer yüklemine varoluşu derinleştirmenin yolunu/ yolculuğunu göstermekteydi.

Bu açıdan bakıldığında ve yukarıda anlatılanlar dolayımında her iki sure ile anlamak gerekti ki insan anlam-değer varlığıydı ve anlam-değer yüklemeleri almaya bağlı olarak yaratım oluşu içinde bulunur iken anlam-değer, irade-duygu, arzu-haz, tercih/ niyet-eylem belirlenimli yüklem aldıklarına dikkat etmeliydi. İnsanın yüklem almaya açık mümkün öznellikte var olduğunu, artık daha doğru biçimde anlamaktaydık.

Bu doğrultuda vahiy bilgisine binaen yüklem almaya açık olması, kendisine farz kılınmıştı... ki bu durumda, Kur'an'ı okumak -anlamak-kendisine farzdı. Okumak, anlama melekesi ile gerçekleşendi ki Kur'an'ı anlamak insana farz kılınmıştı. Bir ayette, “Anlayasınız diye Arapça gönderdik” denir. Yani okumada esas, Arapça değil, anlamaktı... ki Her müslim, kendi dilinde anlamak için Kur'an okumalı ve anlamak için Kur'an dinlemeliydi.

Bilinmeyi isteyen Allah, anlaşılmakta isterken Kur'an okumayı farz kılar iken anlamayı farz kılmaktaydı. İlk inen ayetin “Oku” emri olduğu da düşünüldüğünde, anlamadan okumak değil, anlayarak okumanın, ilk inen ayet ile farz kılınmış olduğu anlaşılır. Kur'an'da “Bilen ile bilmeyen bir olur mu” diye ifade edilir iken bilmenin faziletine de dikkat çekilir... ki her bilme bir anlama çabasının sonucunda gerçekleşti.

Günümüzde bazı Yeni Selefi veya Yeni Eşari yaklaşımlarda “Kur'an'ı sevap için okumak gerek... anlamak değil, anlamadan okumak farzdır” diyenler var. Bu ifadeler; esastan kopuk, şeytanın değirmenine su taşımakta olup, zanna dair fetvalar veya zanna dair kanaatler olmaktan öte değildir.

Elbette Kur'an'ın Arapça okunmasına dair şiiresselliğe ve musikiye haiz özelliği vardı. Kur'an'ı sanatsal yönünü açık edecek biçimde okumak elbette ruhlara şifa ve sevap idi. Ancak, Kur'an okumada esas anlamaktır. Anlaşılmadan okunan Kur'an okunmuş değildir. Kur'an'da

muhkem değil de temsil niteliği taşıyan ifadeler ise anlamaktan yana belirsizlik taşıyor ise bu, anlamayalım diye değil, Kur'an'ın anlam dünyasına anlama çabası göstererek katılım diye yöntemsellik içermesinden dolayıdır. Kur'an'ı okumak demek; anlama çabası göstererek anlamaya çalışmak demektir. Anlamadığımız ilahi metin kitap değil, mushaf olmaktan öte değildir. Öyle ise Kur'an'ı; mushaf olmaya aşkınsal, içerdiği anlama/ anlamlara dair anlayarak okumanın farz olduğunu idrakinde, ilahi metin olması içeriğinde anlayarak okumak gerekir.

Kur'an'da Allah; kendisini, varlığı, varoluşu, nasıl yaşamamız gerektiğini vb. açıklar iken bizlerin Allah'ı anlamadan kitabını okuyor olmamız, kendisine muhalif olmaktan öte gerçekleşmez. Anlamadığımızdan dolayı da kendini anlıyor olmaktan yana otorite sanan dolandırıcıların tuzağına düşmemiz kaçınılmazdır. Anlamadığımızdan dolayı, vesveseye açık kandırılmış olarak Allah'tan uzaklaşmamız da kaçınılmaz sonudur.

Bugün veya yarın herhangi bir müslim, Kur'an'ı anlaşılmazlıkla itham ederek, "Anlamadan okumak farzdır" der ise anlamayı esas kılmış Allah'a muhalif olduğunun bilgisini dahi Kur'an'da öğrenebilecek iken Kur'an'ı kendi sığ görüşü ile sınırlamış olarak büyük günaha düşmüş olur. Bir müslim; hak olanın ve hakka dair nasıl yaşaması gerektiğinin bilgisini Kur'an'dan, asgari dahi olsa öğrenecek iken bunu ondan mahrum etmek, şeytana/ şeytanlığa hizmet ediyor olmaktan öte değildir.

Elbette Allah'ın kitabını, en yüksek düzeyde ve her yönü ile anlayacağız veya anlamamız gerek diye bir kaide yoktur. Ancak yediden yetmiş kadar herkesin kendisine, anlamaya dair dersler çıkaracağı bir kitap olması özelliğini taşıyan Kur'an, her müslimin, yaşam rehberi olarak başvuru kaynağı iken anlayarak okuması kendisine farzdır.

Anlamadığımız Allah'a, anlamadığımız varoluşa, anlamadığımız nasıl yaşamamız gerektiğine dair kandırılmaya müsait bir yaratılışımız var iken kim ki anlamadan okumak farzdır diyor, Allah'a iftira atmak,

muhelif olmak ile kalmayıp, müslimleri hakka, dünyaya ve ahirete dair yolculuklarında, rehberinden mahrum bırakmış olmaktadır.

Kavrayamadıklarımız sebebi ile anlamaktan yana pes edecek de değiliz. İletişim dil dolayımında anlaşılacak ve ilişki kurmak bağıntısında gerçekleşir iken Kur'an da dile haiz iletişim kurma nesnellliğini taşıyor iken Cenabı Allah, kitap göndermiş olmak ile anlaşılacak istediğinin mesajını vermiş olmaktadır. Yani elimizdeki ilahi metin, dil dolayımından dahi bakıldığında anlaşılması gereken olarak değerlendirilmesi gerekendir. Hazreti Resul "Allah ile konuşmak isteyen Kur'an okusun" der iken dil dolayımında Allah ile buluşulabileceğini ifade etmiş olmaktadır.

Dil; anlam-değer yüklemine gerçekleşendi. Varlık esasını anlam-değer yüklemine bulandı. Söz konusu karşılıklı ilişki ise dilde esas, iletişimdi. İletişimde esas ise dilin yüklemi olan anlamın anlaşılmasıydı. Yani Kur'an, dilsel içeriği ile anlam-değer yüklü ilahi metindi ve muhatabı olan insan ile iletişim ilişkisinde anlaşılmaya dair indirilmişti. Dil, anlam-değer yüklemi, iletişim ve anlamak bağıntısından dahi bakılsa, Kur'an'ın anlaşılmaya dair okunması gerektiği net olarak anlaşılır. Allah'ı anlamak isteyen Kur'an okumalıydı. Yani Kur'an en temelde anlaşılacak üzere indirilmiş kitaptı... ki kim "Anlamadan okumak farzdır" diyor ise ilahi metnin esasta içerdiği anlamdan yoksun, Allah'a kördü.

Bilinmeyi isteyen, sadece bilinmek de değil, anlaşılacak da isteyen Cenabı Allah'tı... ki insanı, kendisini anlamaya açık varlık kılmıştı. Anlam arayışı tarihinde, insanın bilmeye çalıştığı varlık, anlamaya çalıştığı varoluş bağıntısının merkezinde, nedenlerin nedeni olan Allah vardı... ki varlığı bilmeye ve varoluşu anlamaya çalışır iken en temelde yaratıcı olan Allah ile bilmeye ve anlamaya çalışmaktaydık. Söz konusu Kur'an ise anlam/ anlama varlığı olan insana hitap edilerek insan muhatap alınır iken istenen elbette anlaşılmaktı. Allah'ın dehasına binaen biçimlenmiş ilahi metnin, elbette deha düzeyinde anlaşılması zordu. Ancak, anlatım üslubu ile Kur'an; her kesimden insanın kendine dersler çıkarabileceği anlayışı verecek kadar anlam bağıntısına haiz bir anlatıya

sahip iken anlaşılacak değil, anlaşılmanın esas kılınmış olduğu bir kitaptı.

Varlık, anlam yüklemli gerçekleşmekteydi. Var olmak, anlam yüklem alma olanağında gerçekleşmekteydi. Varlık ve var olmaya dair her gerçekleşme anlam yüklemli ve anlamaya dair gerçekleşir iken anlama, anlamaya yitik bir varoluşun gerçekleşmediğini evvela idrak etmek yerinde olurdu. İnsan olmak, anlam yüklemine ve anlam yüklem almaya bağlı anlama olanağında gerçekleşir iken anlamsızlıktan, anlamamaktan bahsedilemezdi. Meleklerin, insanoğlunun yaratılışına eleştiri getirmeleri dolayımında Cenabı Allah, onları kendisini hakkı gereği bilmemek ve anlamamak ile eleştirir iken insanı kendisini hakkı gereği bilmesi ve anlaması için yaratmış olduğunu da ifade etmiş olmaktadır. İnsan ise yaratılışına aykırı, bilmemekte ve anlamamakta ısrar etmekte ise fitratına muhalif ironik bir varoluşu tercih etmiş olmaktadır.

Sonuç: anlamsızlığa mahkûm sığılıkta kendi tinine ve aslı olan Allah'a yitik kalmaktı. Sonuç: hak ve batılı ayırt etme olanağından uzak cehenneme doğru yürümekti. Anlamak; insan olmanın tinsel doğası gereği olmazsa olmazıydı. Anlamak; ne için var olduğunun gereği olarak insana farz kılınmış zorunluluktaki.

Kaldı ki insan; yaratılışı gereği mahiyeti olan anlam içeriğinde var kılınmış ve anlam yüklem alan olarak gerçekleşir iken anlam varlığıydı. Anlamaya açık olan anlayış varlığı olarak ve anlam yüklemli ilişkiler gerçekleştirirken de anlam varlığı olmayı sürekli kılan varlıktı. İnsanlık tarihi; ilişkilere bağlı anlaşılacak/ anlamak ve anlam arayışı tarihi olarak okunduğunda, insanın en temelde anlayış varlığı olduğu görülür. Yani fitratı gereği anlam/ anlama varlığı da olan insandı... ki insanın muhatap alındığı ilahi metin elbette anlamaktan/ anlaşılmaktan öte değildi. İlahi sözü "Anlamadan okumak farzdır" demek, insanın neden muhatap alınmış olduğundan da habersiz olmak demektir.

Bir hadisi şerifte "Allah ile konuşmak isteyen Kur'an okunsun" ifade edildiği rivayet edilir. Kur'an'ın hitap-muhatap bağintısında üslubuna

bakıldığında, Resulü Ekrem'in dediği gibi olduğu görülür. Yani, En temelde dilin ne için olduğundan bakılsa, zaten anlamak ve anlaşılacak üzere Kur'an'ın indirilmiş olduğu görülür. Zaten muhatabı olan insan, anlam yüklem almaya açık anlam varlığı, anlayabilen olarak da anlayış varlığı ve tarihsel anlamda da anlam arayışında olan varlık olup da Cenabı Allah kendisini bu cihetten dil dolayımında yani Kur'an dolayımında muhatap almakta iken kalkıp da "Anlamamak farzdır" demek, akli anlamda naif olmaktan öte değildir.

Hadisi şerifte "Bir saatlik tefekkür bin senelik ibadetten efdaldır" denilir iken anlamının önsel kılınmış olduğu bir dünya görüşü verilmekteydi. Böylesi bir dünya görüşü veren bir dine haiz olacaksınız ama "Anlamasanız da olur" diyeceksiniz... bu, dinin öncülüyle ironiye düşmüş olmaktan başka bir şey değildir.

Kur'an'ı Kerim'de "Bilen ile bilmeyen bir olur mu" diye sorulur iken bilmenin ve dolayısıyla da anlamının önemine dikkat çekilir. "Göresiniz diye gözler, duyasınız diye kulaklar, anlayasınız diye kalpler verdik" denilirken de anlam yüklümlü gerçekleşen görme, duyma ve anlama faaliyetinin varoluşsal önemine dikkat çekilir. Allah'ı görmek, duymak ve anlamak için yaratılmış insanın, anlamamayı önsel kılması, kendisine büyük günah -kötülük- olarak yeterdi. Kur'an'ın bir şiir değil, öğüt olduğu da belirtilir iken anlamaya yönelik içeriği ifade edilmiş olmaktadır.

Yeter, Allah ile kandırılmamız! Yeter, Kur'an ile kandırılmamız! Yeter, Resullah ile kandırılmamız! Yeter, bizi öğrenmekten mahrum ederek, nefsimiz ile kandırılmamız! Yeter, bizi sığ bir dünyaya mahkûm eden kitap yüklü eşekler misali çok bilmiş olan sözde alimlere yeter!

Anlama çabası ve emek, bizi kendimiz kılan, özgürleştiren yaratıcı etkinlik belirlenimidir. Bizi bu ikisinden kim mahrum etme çabası gösteriyor ise o ya şeytanlık yüklemi almış bir iblistir ya da şeytanın değirmenine su taşıyan bir ahmaktır. İslam isek şeytan ve ahmaklar ile zaman kaybetmeyecek kadar, bizlere fırsat olarak bahşedilmiş değerli

ve kısa bir yaşamı deneyimlediğimizi unutmamak gerekir. Anlama çabası ve emek belirlenimli yaratıcı etkinlik içinde kendi olabilmenin emeğinde özgün ve özgür insanlar olabiliriz.

*

Fatır suresi...

Her varlık kendisine içkin olarak yaratan Allah ile vardı. İnsan da katmanlı varoluş gereği karşılıklı var olmanın olanağında çağrıya muhatap kılınmış olarak Allah'a dönmesi teklif edilen varlıktı. Kendi olmanın olanağında, çağrıya ya kulak vererek işitip de teklife göre yaşayacaktı ya da sağır ve körlerden olarak gerçeği idrak etmekten yana uzaklaşmış ayrıca inkârı ve zulmü günahı olarak yüklenmiş olmakta yaşayacaktı. Sonuç ise adaletin gereği olarak hak edişlerin tesis edilmesinden öte gerçekleşecek değildi.

Her varlık, yaratılmış olduğu gayeye göre kendi olmanın gerçeğini deneyimlemekteydi. Hiç kimse diğeri gibi gerçekleşmekte değildi. Herkes kendi kaderini yaşamaktaydı. Her şey ne ise, yolculuğunu ne olduğuna göre yaşamaktaydı. Her kişi de yolculuğunu, anlam-değer yüklem almaya bağlı olarak, tercih ve eylemleri doğrultusunda biricik yaşamaktaydı. İnsan da tür olarak diğeri gibi olmayan halifetullahtı. Çift oluşa ve biricik olmaya bağlı yaratılıyor olmakta diğeri gibi olmayandı. Olay-olgu ve kişi-ilişki belirlenimlerinde değişen anlam-değer yüklem almalara ve hak edişlere bağlı olarak da diğeri gibi olmayandı.

Dünya yaşamı; Allah, varlık ve var olmak üzerine, ayrıca hak edişe dair sonuçlar bağintısında düşünmeye fırsattı. Kişi mesul kılınmış bir yaşamda, hak ettiği bir geleceğe doğru yolculuk yapmaktaydı.

Fatır suresinin özeti, yukarıda ifade edildiği gibiydi. Bu sure ile bizlere; varlık olma bakımından Allah'ı, kendimizi ve çevremizde gerçekleşenleri tanımamız gerektiğinin, varlık olma bakımından yaşamı, ne için olduğuna dair sorgulamamız gerektiğinin dersi verilir.

Fatır suresi, Sebe suresi gibi var olmaya dair acziyeti hatırlatmak ile beraber haddimizi bilmemiz gerektiği ve yaratıcı olan Allah'ın acziyetten ari her şeye güç yetiren olduğunun bilgisini verir. Böyle olsa da Sebe suresinde öncelikli konu, kulun acziyeti dolayımında Allah'ın varlık haklarına binaen haddini bilerek yaşaması olsa da Fatır suresinde Allah, varlık, varoluş, ne için var olduğuna dair düşünülmesi

istenmektedir. Acziyet ve haddini bilmek, yaratılmış olma dolayımında idrak edilmesi gereken iken haddini bilmek, yaratıcı olan Allah'ı bilmek dolayımında gerçekleşecek olandı.

Fatır ve Sebe sureleri, üslup ve içerik olarak birbirine çok yakın iki suredir. Böyle olsa da Sebe suresinde acziyet ve had bilmek bağintısında, varlığının mahiyetinden haberdar olması gereken insan konu kılınır. Fatır suresinde ise Allah, varlık, yaratım, olan biten, süregelen ve ne için yaratılmış olduğu üzerine vb. düşünmesi gereken, bunlardan haberdar olması gereken ve bu doğrultuda sonuçta ziyan etmeyeceği bir hayatı yaşaması gereken insan konu alınmaktaydı.

Her varlık biricik yaratılıyor olmakta ereğinde var olur iken ne için yaratılmış olduğuna bağlı olarak da kendi olmanın gerçeğini deneyimlemekteydi. İnsan ise buna ek olarak, kendi olmanın gerçeğini gerçekleştirdikleri dolayımında açık eder iken gerçekleştirdiklerinden mesul varlık olarak var olmaktaydı. Kendi gerçeği üzerine, Allah ve diğer varlıklar üzerine düşünmesi gereken varlıktı. Ne için olduğunu, tercih ve gerçekleştirdikleri dolayımında açık eder iken ne için olduğu, hak ediş belirlenimli olarak kendisine sonuçta açık olacak varlıktı.

Fatır suresi; gökleri, yeri, resul melekleri yaratan ve yaratmada dilediğini artıran Allah'a hamd ile başlar. Allah'ın her şeyi yapabilmeye güç yetiren yani El- Kadir olduğunun mesajı verilir. Allah'ın rahmete dair kıldığını tutup da sakınacak ve O'nun tuttuğunu da salıverecek kimse yoktu. O, aziz ve hikmet sahibiydi. Bu hatırlatmalardan sonra insanlara, nimet verenin, rızkı yani ihtiyaçları karşılayan yaratıcının Allah olduğu; nimet, rızk ve yaratım dolayımında hatırlatılır. İnsan, kendi elinde gerçekleşmeyenler dolayımında Allah'ı bilmeli, çağrısına duyarlılık göstermeliydi.

Teklif e rağmen çağrıya yönelmeyenler için, nebinin üzülm e, kendini kahretmesi de istenmekte değildi. Her iş Allah'a döndürülecek yani Allah tarafından hükme bağlanmış olacaktı. Allah'ın hak edişlere dair adalet vaadi haktı ki insanın bundan çekinerek yaşaması gerektiği hatırlatılmaktaydı. İnsan yüklem almaya açık olarak manipüle edilmeye

açık varlıktı ki nefsi emmaresi veya nefsi emmaresi baskın olup da şeytanlaşanlar tarafından, Allah hakkında kandırılmamalıydı.

Her iş diyalektik olarak hikmet gereği gerçekleştirilir iken kalpleri bilen ve hüküm sahibi olan Allah, dilediğine hidayet verme olanağı olsa da her kişinin hükmünü, kendi tercihine ve gerçekleştirdiklerine bağlı kılmıştı... ki cehennem veya cennet, hak edilmiş olmakta kişi için gerçekleşmiş olsun. Bu durumda, Muhammed Mustafa emsalinde, hizmet eden şahsa, iman etmeyen ve cürüm sahibi olanlar için kendilerini kahretmemeleri gerektiği belirtilir.

Demek ki sure, bir başlığı ile hizmet ehli resulleri muhatap almaktaydı ki onlara; hizmetlerinde, inkâr ve cürüm (günah) karşısında kendilerini kahretmemeleri gerektiği ifade edilir. Varlığa hayat veren Allah'tı. Ahirette de hayat verecek olan Allah'tı. İzzet Allah'a ait olup, her kim izzet istemekte ise Allah ile izzet bulmalıydı. Bunun için güzel söz sahibi yani hak olana dair söz sahibi olmak ile kalmayıp, Allah'a yükselten salih amellerde bulunmak gerektiği surenin 10. ayetinde ifade edilir. Kötüler de tuzakları bozulmuş olarak hak ettikleri çetin azaba, sonuçta varacaklardı.

Surenin 11. ayeti ile insanın kendi elinde gerçekleşmeyen yaratımı anlatılmaktaydı. Çift olarak yaratılmış olduğu da ayet olarak ifade edilmiş olmaktaydı. Rahimlerde yaratımın da O'nun bilgisi dahilinde gerçekleştiği vurgulanır. Ömür veriliyor olması ve ömrün kısaltılıyor olması da yazgıya bağlanmış olarak gerçekleşmekteydi... ki insan bu anlamda ömür bilgisini kendinde taşıyan kitap gibiydi. Uzun veya kısa yaşamasının bilgisine haiz bir kitap misali insan, sonuçlara dair yargısallığı kendi üzerinde gerçekleşir iken ömre dair yazgısı da kendi üzerinde gerçekleşmekteydi. Allah için enformasyona dair bağıntılılıkta yaratıyor olmak ve yaratıyor olmaya güç yetirmek zor da değildi.

Farklılıklarda yaratan, rahmet -fayda- esasına göre her şeyi değer oluşunda açık eden de Allah'tı. Her gerçekleşen zamansal ölçütüne bağlı olarak gerçekleşmekteydi. Her gerçekleşenin faili Allah'tı ki sonuçta sahibi olan da O idi. İnsan bilmediklerini de yaratıcı olan Allah

ile bilme olanağında yaratılmıştı.

Surenin 15. ayeti ile de insanın varlıksal anlamda fakr -muhtaç veya kendi ile var olmaktan yani nedeni kendi olmaktan yoksun var olduğu hatırlatılır. Var olma nedeni yalnızca kendi olup da yarattığı her şeyin sahibi olan Allah ise gani idi. Yani insan muhtaçlığı Allah ile aşma olanağı olandı. Allah ile bilme olanağı olan insana, 15. ayet ile de varlık nedeni olan Allah ile gani olabileceği ifade edilmiş olmaktadır.

Böyle olmak ile beraber, 16. ayet ile insana, dilenirse yok edilip de yerine yeni bir halkın getirilebileceği hatırlatılır. Yani var olmak insanın elinde değildi, yaratımdaki sürekliliğini Allah ile bulmuş olduğu hatırlatılmış olmaktadır. Allah ile vardık ve bunun idrakinde olmamız gerekmektedir.

Surenin 18 ayeti ile de her kişinin, gerçekleştirdiklerinden sorumlu tutulacağı ve bundan dolayı yakın akrabası dahi olsa yüklendiklerine dair yardımcı olamayacağı belirtilir. Allah'ı görmeden iman edenler, Allah'tan çekinenler ve salata duranlar, uyarılmaya duyarlı olup da uyarılması gerekenlerdi. Her kim arınırsa kendisi için arınmış olmaktadır. Dönüş Allah'a idi.

Demek ki her kişi gerçekleştirdiklerinden sorumlu iken sonuçta kendisine yardımcı olacak kimse de yoktu. Bunun içindi ki insan kendi hayrına olarak kötülüğe, günaha dair yüklerinden arınmalıydı. Sonuç Allah'a dönmek ve hak edişe bağlı yargılanmak ise kişi, kendi hayrına olarak yüklerinden arınması gerekendi. Cürmünden yana yüksüz Allah'a dönmeliydi. Başka bir deyişle de geleceğine dair karar vermiş olarak değişmesi gereken kendisiydi. Sonuçta kurtuluşu yakınlarında değil, Allah'ta bulacaktı.

Gerçeği gören ile gerçeğe kör olan elbette bir değildi. Karanlık ve nur da bir değildi. Gölge ve sıcak da bir değildi. Diri ile ölü de bir değildi. Şüphesiz Allah, dilediğine işittirebilirdi. Hizmet ehli resul ise kabirdekilere yani ruha kabir olmuş beden sahiplerine, başka bir deyişle de gerçeğe dair anlam ve duygu yüklem almaya örtük ölümlere

Allah'ın haberini, çağrısını duyuracak değildi. Her kişi Allah'a duyarlılığı veya Allah'a duyarsız olmayı kendi iman, inkâr ve tercih dolayımında bulmaktaydı.

Resule sadece bir uyarıcı, haber verici olduğu hatırlatılır iken yalanlanmasına karşı üzülmemesi gerektiği yeniden hatırlatılmaktaydı. Sonuç inkâr ise her kişi inkâr ettiği gerçek ile er ya da geç karşılaşacaktı. Hesabı verilecek bir hayatın yaşandığı hatırlatılmaktaydı. Herkes, ne için yaratılmış olduğuna doğru; tercih ve gerçekleştirdikleri dolayımında yolculuk etmekteydi. Hiç kimse diğeri gibi olacak diye bir kaide yoktu. Herkes kendi olmanın kaderini, yolculuğu olarak deneyimlemekteydi... ki diğeri için kendini kahretmekten kurtulmak, bu gerçeğin idraki ile olanaklıydı.

Yeryüzü, insanın yaşamasına uygun kılınmış nimete dair çeşitlilikte gerçekleşmekteydi. Allah'ın kitabını okuyanlar yani Allah'ı bilmeye, anlamaya ve O'na göre nasıl yaşamaları gerektiğini öğrenmeye çalışanlar, salatı ikame edenler yani Allah ile olmayı önceleyenler, kendilerine verilmiş rızıktan paylaşanlar yani salih amelle kötülüğü giderip de arınmaya çalışanlar, sonuçta zarar edecek de değillerdi. Kişi, hak ve rahmete dair gerçekleştirdikleri dolayımında asla ziyan -zarar-etmeyeceği yaratıcı etkinlikte bulunması gerekendi.

Allah tarafından indirilen kitap, öncekileri tasdik edici içerikte olup, gerçekliği, geçmişin izlerinde kanıtlanabilecek olandı. İlahi metin, Allah'ın seçtiklerine verilmiş olup, kimisi gerçeğinden uzaktı, kimisi anlamasa da ona uygun yaşama çabası içindeydi, kimisi de önceliği anlama ve yaşama çabası olarak kitaba uygun yaşamaktan yana yarışmaktaydı. İşte onlar, Adn cennetleri yani huzurun, gûnahtan ari, Allah ile kendi olmanın cennetindeydi. Altın bilezikler; çektikleri zahmetlerin sonucunda kendilerine bahşedilmiş yeni melekelendi. İnciler; anlam dünyasının zenginliğine dair bahşedilenlerdi. İpekten elbiseler, üst bir düzeyde yeniden doğuşun, latif ve güzel olarak yaratılmış olmanın temsili olarak giyecekleriydi.

Demek ki Adn cenneti sahipleri, kendiliğe dair deneyimlenenlerin

temsili olan cennetin sahipleriydi. Her cehennem ve cennet; dünyada deneyimlenen anlam, değer, duygu, niyet, eylem belirlenimlerinin hak edilmiş temsilleriydi. Surede insana; var olmanın, bilmenin, anlam-değer yüklemine gani olmanın, varoluşa dair sürekliliğin vb. Allah ile olanaklı olduğu hatırlatılır iken gerçekleştirdiklerine bağlı yaratım oluşuna dikkat etmesi gerektiği hatırlatılmaktaydı. Her kişiye gerçekleştirdikleri; cürümden yana ise yükü, hak ve rahmetten yana ise arındırıcı olarak Allah'a yükselmesine sebebi... ki bu anlamda, her kişi kendi olmaktan ve geleceğinden yana sorumlu iken hizmetten yana vazifeli olan elbette diğerine karşı duyarlı olmalıydı ama kendini kahredek kadar duyarlı olmamalı değildi. Yani kendi olmaya dair olanaklarını değerlendirmekten yana kendini mahrum etmeli değildi. Kişinin, aidiyet ve sorumluluk önceliği, önce Allah'a yönelik olması gerekendi. Ardından da kendi olmaya yönelik olması gerekendi... ki hizmeti hak ediyor olan diğerlerine, hakkı gereği ile hizmet edebilirdi.

Bu bağlamda surenin insanı, hizmette neleri öncelemesi gerektiğine bağlı olarak hizmet etmesi gereken mürşitti. Mürşitliğin başlangıcında olan bütün yetersizlikler, Allah'a yönelik haddimizi bilmek gerektiğinin idrakini verir iken öncelikli olarak neleri öncelememiz gerektiğinin idrakini de vermeliydi.

Önceden uyarılanlar; inkâr ve günahlarının sonucu olan cehennemdelerdi. Kendilerine yardımcı olunacak da değildi. Elbette Allah, gökleri ve yere dair ne var ise bilendi. Kalplerde geçenleri de bilendi... ki sonuçta bizleri haberdar kılmak ile kalmayıp, hak edişe dair kimin neyi hak ettiğini de bilendi. Kafirlerin zulmü, sonuçtan bakıldığında kendilerinin ziyanına -zararına- olup da kendine zulmetmiş olmak içeriğinde gerçekleşmekteydi. Öncekiler de Allah'ın ilkeselliği koruduğu yasalılığa dair gerçekleşen varoluşa bağlı gerçekleşiyor olmanın dışına çıkacak değildi.

Her kişi, yaptığıının sonuçlarına karşı anında cezalandırılmış olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlının kalmayacağı da surede belirtilmekteydi. Cezanın erteleniyor olması, cezanın kaldırılmış olduğu değil, birçok

hikmete -nedene- bağılı olarak ötelenmiş olduğu anlamını taşımaktaydı. Allah, elbette kullarını görmekteydi yani kullarından haberdardı... ki son ayet ile bizlere, kötülerden ve gerçekleşen kötülüklerden Allah'ın habersiz olmadığı net bir ifade ile anlatılmış olmaktadır.

Sure; kötülük, kötü olmak, ceza, hak ediş ve Allah bağıntısından başlıklandırarak okunduğunda, her şeye güç yetirebilen Allah'ın, kötülüğe duyarsız olmadığı mesajını taşır. 39. ayette insanın yeryüzüne halifetullah kılınmış olduğu zaten bildirilmekteydi... ki insanlık tininde kötülüğe dair açılmış boşluğu hak ve rahmet ile doldurması gereken de yine insandı. Eş deyişle, insanlık tininde zulme, cürme dair yük edinilenleri, yük olmaktan çıkarıp da arınması gereken yine insandı.

Çünkü, sure de her ne kadar Allah'ın yaratımı dolayımında her iş gerçekleştiği vurgulanmış olsa da yarattıkların kendileri dolayımında işlerin gerçekleştiği de belirtilmekteydi. Allah ile var olmanın olanağında Allah'a ait tanrısalların yaratılmış olana dair kılınmış olmasına bağılı olarak yaratılmış olan, farklı başkası olmakta kendi olmayı bulmakta iken kendi tercih ve gerçekleştirdikleri dolayımında anlam-değer yüklemeleri almış olarak var olmaktadır... ki bu anlamda yine kendi tercih ve gerçekleştirdikleri dolayımında hatalarını düzeltebilme, zulme veya cürme dair yüklerinden kurtulabilme olanağına haizdi.

Var olmak en büyük nimetti. İnsan bu nimeti, en iyi ve en doğru biçimde değerlendirilmeliydi. Varoluşu; müsriflerden olarak israf etmek ile zarara bağlamış olmakta vardı, fedakâr ve cömertlerden olarak fütüvvet gösterip nimette dair sürekli kılmak ve Allah ile huzur bulmak da vardı. Fatır suresi, Allah tarafından bahşedilmiş yaşamı; süreç içerikli gerçekleşen belirlenmiş süre bağıntısında benzer ve farklı olma belirlenimlerde yaşarken, ahireti hak etmenin fırsatı bilmemiz gerektiğinin mesajını taşır. Allah, varlık, var olmak üzerine düşünülmesi gerektiği dersini taşır iken yaşamın bir fırsat olduğu idraki ile yaşanması gerektiğinin dersini de içerir.

Dünya da var olmak ve yaşananlar, anlam-değer yüklemli temsil belirlenimli gerçekleşir iken ahirette, anlam-değer yüklemli temsil belirlenimi gerçekleşecek olanları hak ediyor olmakta gerçekleşmekteydi. Gerçekleştirdiklerimizin sonucu olan hak ettiklerimiz veya hak edeceklerimiz dolayımında bizlere, birbirinde anlam-değer karşılıkları olan/ oluşan âlemler bağintısında var olduğumuz hatırlatılır iken dünyevi yaşamı bu izlekte değer ve fırsat bilmemiz gerektiğinin mesajı verilir.

Surenin insanı; her kişinin, tercih ve gerçekleştirdikleri dolayımında kendi olmanın yüklemelerinde var olduğunu idrak edendi. Her kişinin kendi olmaktan yana biricik ve sorumlu kılınmış olduğunun idrakinde olarak, kendisi veya bir başkası gibi olmayacağıının idrakinde de olarak, var olmaya dair mesafelerin korunduğu ilişkide ve bu doğrultuda insana hizmet etmeyi öğrenmiş olan insandı.

Surenin insanı; sorgulayan ve sorguladıkça öğrenen insandı. Öğrenmeye açık, bilmeye, anlamaya çalışan insandı. Allah'a, varlığa ve var olmaya dair soruları olup da sorularının peşinde var olmayı anlamaya çalışan insandı. O Allah'ı bilen, anlamaya çalıştıkça yabancılığı öldüren, O'nu tanıdıkça hayranlığı artan hakiki hizmet ehli insandı. Bilmek ve anlamak ile yetinmeyip, Allah için -olmayı- yaşamayı öğrenmiş kişiydi. Kendisini insana tanıtan Allah, insan ile arasındaki insanın yabancı bakışını, bilinmesi ve anlaşılması ile aşılabileceğinin dersini surede vermiş olmaktadır. Rızık yaratanın rızka ihtiyaçlı olmadığını bilip de kendisini rızıklandırın Allah'a hizmeti; Allah'ı bilmeye, anlamaya çalışmakta bulmuş insandı.

Her kişi, benzer ve farklı yönleri ile biricik olmakta vardı. Varoluşa dair, diğeri gibi olunacak diye bir kaide de yoktu... ki bunun idrakinde olan hizmet ehli, mürşitliğin esaslarından birini artık daha net anlamış olmaktadır.

Lokman suresinde mürşitliğin motive edici ve yönlendirici olarak kişilik gelişimini biçimleyen olduğunu görmekteydik. Fatır suresinde ise mürşitliğin; var olmanın biricik doğasına dokunmadan, her kişinin

kendi çabası içinde tercih ve gerçekleştirdiklerine bağlı olarak gelişim göstermesi gerektiğine duyarlı olmakta gerçekleşmesi gerektiğini öğrenmekteydik.

Herkes yetiştirici bilge gibi olacak diye bir kaide yoktu. Herkesin, gerçekten haberdar olması gerekirdi ama herkes gerçeğe göre yaşayacaktır diye bir kaide de yoktu. Herkesin kendine göre bir yolu olup, kendi yolunda kendi olmanın gerçeğini deneyimlemesi olması gerekirdi. Aynı kitabı okuyorduk ama aynı içerikte yorumlamaktan bağımsız, herkes kendi gibi okumaktaydı. Aynı yöntemi kullanmaktaydık ama niyet ve duyarlılıklarımıza bağlı olarak hak edişe dair aynı sonuçları almakta da değildik. Bu bağlamdan bakıldığında, herkes istidadı ve nasibi kadar varlık âlemine ve insanlık tinine katılmaktaydı.

İstidat ve nasip ise surede, kati değil, mümkün olarak belirtilmiş olmaktadır ki bu anlamda arınmak, ömrün uzaması, istidat ve nasip artışı olanaklıydı. Kendi olmanın kaderi, anlam-değer yüklem almaya açık olarak tercih ve gerçekleştirilenler dolayımında olabileceklerine göre değişimi içeriyor olarak gerçekleşmekteydi. Tercih ve eylem, mesul kılınmış olmanın belirlenimi olarak, mesul olduğumuzun idrakinde deneyimlenmesi gerekenlerdi. Çünkü sonuç, hak edişe bağlı olarak tesis edilmekteydi.

Öyle ise diğerleri ve kendi dolayımında yüklem almaya açık olarak kendini oldu kıldıklarında kendi olan insan, yine diğerleri ile ilişki ve kendi dolayımında geleceğine yön verebilmeliydi. Sonucu; acı azaba yakalanmış olarak kendi olmaya yitik kayıp olmak olan bir gelecek değil, Allah ile huzuru bulmuş olmanın olanağında, kendi olmaya yitik kalmadan kendi olmanın biricikliğinde varoluşu deneyimlediğimiz bir geleceğimiz olmalıydı.

Sure ile görmekteydik ki varlıkta olan bitene, var olmanın anlamına, vahye, Allah'a dair düşünmek gerekmekteydi. Anlamaya ve bilmeye dair duyarlı olmak, bize farz kılınmıştı. Ancak, kendimizi kahredecek kadar duyarlı olmamız bizlere yasak kılınmıştı. Herkes diğeri gibi olacak

ve hidayet bulacak diye bir kaide olmadığı gibi, kendi yolunu seçerken seçimleri ile biçimlenen yaşamında kendinden sorumlu olandı... ki bu anlamda Allah'ı anlamaya, anlatmaya dair hizmet ehlinin, kendisini kahrederek, esastan uzaklaşmaması gerekirdi. Sure ile görmekteydik ki muhtaçlıktan, kayıp olmaktan kurtulmak ve Allah'a yabancı olmaktan uzaklaşmak da bize farz kılınmıştı. Yeter ki Allah'a duyarlı olarak, Allah'tan sonuç alabilmenin olanaklarını değerlendirebilelim.

Allah'ı bilmek ve anlayabilmek için yaratılmış olan insan, anlam ve anlama varlığı iken, Allah'ı bilmekten ve anlamaktan yana kendisini uzaklaştıracak olan ne var ise uzaklaşmalıydı. Allah'ı yabancı gibi değil, tanıyor olarak bilmeli ve O'nu anlama çabası içinde var olmalıydı.

Surenin en önemli başlıklarından olup da derslerinden birisi, hiç kimsenin diğeri gibi olmayacağı gerçeğini genel anlamda ifade ediyor olmasıydı. Diğeri gibi olmamak/ olamamak da göstermekteydi ki insan tektip kılınamayacak kadar çeşitlilikte ve farklılıklarda yaratılmıştı. Aynılıkta, özgün -biricik- olmakta kendi olma olanağını kaybedecektik.

Surede insan; var olduğu anlamdan yani ne için var olduğundan, varlık olmaktan, ayrıca tercih ve eylemlerinden yana mesul kılınmış olandı. Mesul kılınmış olduklarının idrakinde olması gerekendi ki mesuliyete aşkınsal kendi olmanın gerçeğini hakkı gereği yaşayabilsin. Mesuliyet, insan olmaya dair ortak noktamızdı. Böyle olmak ile beraber, her kişinin kendi olmanın gerçeğinden mesul kılınmış olmasından anlamamız gerekirdi ki her kişi başkası olmayacak kadar kendi olmanın biricikliğini deneyimlemekteydi. Kendi olmanın biricikliğini, varlık olma farklılıkları, tercih ve eylem belirlenimlerinde göstermekteydi. Benzerlikler ise farklılıkların görünüş bulmasının zemini olup, kendi olmanın gerçeğine farklılıklarda uyanmanın olanağıydı.

Farklı yaratılmış olmak, Allah ile farklılıklara bağlı biricik var olmak, koşullara göre değişen oluş içinde farklılığın değişiyor olmaya bağlı gerçekleşiyor olmasında var olmak ve mesul varlık olmak, başkası değil, fert olarak kendi olmanın korunduğu varoluşa haiz olarak var olduğu gerçeğini göstermekteydi. Değişen ihtiyaçlar, koşullar, toplu durumlar

hep yeni bir oluş içinde yeniden farklı olmakta varoluşu deneyimlediğimiz gerçeğini görünür kılmaktaydı.

Varoluş; benzer ve farklı olma belirlenimlerinde gerçekleşirken, hak edişe bağlı gerçekleştirdiklerimiz dolayımında gerçekleşir iken yaratımda esas, biricikliğin korunuyor olmasında farklı başkası olmakta fert olarak var olabilmektir. Her varlık için var olmak, varoluşu biricik deneyimliyor olmakta gerçekleşmekteydi. Diğerlerine duyarlı olunduğu kadar hemhâl olabilme olanağı vardı. Diğerine duyarlı ve anlamaya açık olunduğu kadar ayrıca değişen yüklem almaları açık olunduğu yönde varoluşu, hep yeni ve yeniden bir yaratım oluşu içinde deneyimlemekteydik. Söz konusu Allah'a duyarlı olmak ise üst bir varlık mertebesi düzeyinde varoluşu deneyimleme olanağı da vardı.

Fatır suresi, yaratımın biricikliğine dikkat çeker iken kendi olmanın; benzerliklere rağmen farklılıklarda, değişime gebe hep yeni bir oluş içinde biricik olmanın korunuyor olmasına bağlı gerçekleştirdiğinin dersini de vermekteydi. Temsile dair varoluştaki, ahiretin, hak edişlerin tesis edildiği gerçeklik alanı olduğu dolayımında, dünya yaşamını fırsat bilmek gerektiğinin mesajını taşımaktaydı. Dünya yaşamı fırsattı ama kendi olmayı yitirmeden Allah ile var olduğunun idrakinde şükür tesis etmek ile yaşanması gereken bir fırsattı.

Bir müslim sadece Allah ile var olduğunun idrakinde olarak, şükür ahlakı kılmış ve şükür iyilikte yarışarcasına tesis etmiş olmakta yaşasa; ahiretini, Adn cennetini hak etmiş olmakta garantilemiş olurdu. Güzel bir yaşam; benzer ve farklılıkların rahmete dair korunduğu ve kendi olma hakkının da korunduğu bir yaşamdı.

Her varlık, başkası olmadan kendi olmanın kaderini yaşamaktaydı. Allah da Allah olmasının kaderini yaşamaktaydı. Sure bu bağıntıdan bakıldığında varoluşun biricikliğine dikkat çekmekteydi.

Fatır suresinde, yaratımda otorite Allah'tı. Her varlık çeşitlilikte, biricik yaratılmıştı. Kendi olma niteliğinde tür belirlenimli var olmaktadır. Kendi olmanın farklılıklarında görünüş bulmaktaydı. Kendi olmanın ve

gerçekleştirdiklerinden sorumlu kılınarak kendi olması sürekli kılınmaktaydı. Hak edişlere bağlı yeni bir oluş içinde kendi olmak korunmaktaydı.

Surede, varlık olma konu kılınmakta olup, varlık olmanın idraki verilmekteydi...ki surede Allah; varlık olma idrakinde olup da kendini olanakları ile bilen, ne yaptığını bilen, yarattıklarını bilen, yarattıkları dolayımında da kendini bilendi... ki surede, kendi bilen, bildiren ve bilinmeyi isteyen Cenabı Allah; bilmeye binaen temsilen kendisi gibi kıldığı ve farklı başkası olmakta var olup da kendisini bilmesi gereken insana, varlıklar içinde kendisini, varlık olması bakımından bilmesi gerektiğinin bilgisini vermekteydi. O bilen ve haberdar olandı ki kendisi ile bilen ve haberdar kıldığı insanın, bilen ve haberdar olması gerektiğinin mesajını vermiş olmaktaydı.

Fatır suresi, temsilen Allah'ın tanrısallarına içkin yaratılmış olup da Allah ile kendisini bilmesi gereken insanın suresidir. Surenin anlatım üslubuna dikkat edildiğinde, Cenabı Allah yaratıkları dolayımında kendini anlatmaktaydı. Dil dolayımında iletişimin esası, anlamak ve anlaşılmaktı ki anlaşılmak dolayımında bilinmeyi isteyen Allah'a tanıktık. Sure, "Gizli hazineyim bilinmeyi istedim ve âdemi yarattım" yani "Varlığı yaratım" hadisi kutsisinin vücut bulmuş biçimiydi.

Cenabı Allah bu sure ile hem kendisini tanıtmakta olduğunu hem de insanı insana, içinde bulunduğu varlık alemleri dolayımında ve varlık durumu dolayımında tanıtmaktaydı. İnsanın da kendisine bahşedilmiş yaşamda üzerine düşünülmesi gerekenler izleğinde düşünmesi ve ne için yaratılmış olduğuna bağlı -halifetullah- olarak da yaşaması gerekmektedir. Kim ki kendi gerçeğini inkâr etti, yani ne için yaratılmış olduğunun gerçeğinden yüz çevirdi, gerçeğine aykırı olarak yaşamının sonucu olan zarara -ziyan- katlanacaktı. Surenin 39. ayeti ile beraber surenin genel dersinden bakıldığında, bunun da anlaşılması gerekirdi. Ne için yaratılmış olduğunun gerçeğine -fitratına- uygun yaşayanlar ise kendi olmanın gerçeğini -anlamını- Allah ile bulmuş olup da sonuçta ziyana, hüsrana uğramadıkları/ uğramayacakları yaşamı

deneyimlemektelerdi.

Fatır suresi ile düşünmeye çağrılan insana tanık olmaktaydık. İnsan; düşüncenin gerçekleşme etkinliği olması bağıntısında yaratıma dair gerçekleşme etkinliğinde, bilmeye ve anlamaya dair düşünceye Fatır suresi dolayımında çağrılmaktaydı.

Surede; Resullah Muhammed Mustafa'nın (s.a.v), yalanlanıyor olmasına binaen, kendisini kahrediyor olması sebebi ile ona ve onun dolayımında bizlere varlık bağıntısında varoluş dersi verildiğini görmekteydik. Çeşitlikte yaratılmış, fayda yani rahmet esasına göre erek belirlenimli var kılınmış, belli bir düzen ve tertip içinde görünür kılınıyor olmakta insan, yeterlilik ve varoluş çabasına binaen varlıkta yerini almıştı... ve hak edişine bağlı değerlendirilmekteydi. Hak edişine bağlı olarak tinde yerini almaktaydı.

Varlık hep değişim içinde var iken değişmeyen yüklem belirlenimlerinde varlık olarak görünüş bulunulmaktaydı. Değişim içinde değişmeyenler, varlık olma belirlenimleri olarak gerçekleşenlerdi. Değişim ise özde niceliği ve hareketi barındırır iken değişmeyenler niceliğe haiz tümel belirlenimli olarak gerçekleşmekteydi.

Böyle olmak ile beraber, varlık sahasında melek resulleri yani hakikate dair temsil niteliği taşıyan asılların var edildiği de surede belirtilmekteydi. Yani görünen evrenin üstünde asıllar âlemi dediğimiz melekler âlemi vardı ki yaşadığımız âlem, o âlemin gölgesi misali gerçekleşendi. Varlığa dair gerçekleşenler, üst bir gerçekliğin temsili olarak gerçekleşmekteydi.

Melekler, tanrısalının temsili olan resullerdi. Yeryüzünde görülen bütün varlıklar, üst evrende bulunan asıllarının temsilleri olarak gerçekleşmekteydi. İnsan da Allah'ın kendisini temsilen yeryüzüne halifetullah olarak yaratmış olduğu varlıktı.

Surede insanın, çift (kadın ve erkek olmak üzere) yaratılmış olduğu

vurgulanmak ile beraber, yeryüzüne halifeler olarak yaratılmış olduğu da belirtilmekteydi... ki her insan uluhiyete ve rububiyete dair tanrısalların gerçekleşmesine haiz temsil içerik belirleniminde yaratılmıştı. Kadın daha çok rûbubiyet öncelikli, erkek de uluhiyet öncelikli yaratılmıştı.

İnsan, halifeliğine binaen kendi olmanın gerçeğini, Allah ile var olmakta iken tanrısallara haiz tanrısalların gerçekleşmesi olanağında, Allah'ın temsili olmakta deneyimlemekteydi. Böyle olsa da bu gerçeğe kör olmak da vardı, bu gerçeğe uyanmış olup da gerçeğe göre yaşamakta vardı... ki İşte Fatır suresi ile insana, kendi olmanın gerçeğine uyanması telkin edilmekteydi. Bunun ile beraber her varlığın kendi olmaya dair kaderini, kendisinin deneyimlediğinin dersi verilmekteydi... ki diğerine dair kendimizi kahrederek yaşamayalım.

Elbette diğerine duyarlı olacaktık ama her kişi tercih ve eylemlerinde anlam-değer yüklemeleri almaya açık olarak kendini oldu kılmış oldukları dolayımında kendi gerçeğini deneyimlemekte iken kendinden mesul varlıktı. Kendi gerçeğini, tercih ve eylemleri dolayımında kendine açan varlıktı. Kendi gerçeğini, kendisi fark etmeliydi. Bu anlamda kişiye, gerçeğe dair teklifte bulunmaktan ve gerçeği temsil ediyor olarak örnek -resul- insan olmaktan öte yapılacak hiçbir şey yoktu.

Her kişi hem Allah ile Allah'ın tanrısallarına haiz temsil mahiyetinde vardı hem farklı başkası olmakta kendi olmakta vardı hem de anlam-değer, irade-eylem, haz-arzu vb. yüklem almaya açık olarak kendinden fazla verir iken fazla verdikleri dolayımında kendini oldu kıldıklarında vardı... ki kendi olmanın gerçeğini, üç düzeyde buluyordu. Sonuçta ise gerçekleştirdiklerine bağlı hak edişlerin tesisine göre hak edişlerini temsil içeriğinde gerçekleşiyor olmakta bulacaktı... ki kendisi bir temsil, gerçekleştirdiklerinin sonuçları da kendisine temsil olmakta gerçekleşiyor olmaktadır.

Temsile dair varoluşta kişi; karşılıklı aynalaşma oluşu içinde kendi gerçeğine gerçekliğe dair anlam yüklem almış olarak ya uyanacaktı ya

da varlık ve var olmak üzerine düşünmeden, nesnelere uzanırken ve şeytanına uymuş olarak kaybolmuş olup, kendisi ile var olduğu Allah'a, varlığa ve varlık olma gerçeğine kör kalacaktı. Varlık olma gerçeğine dair kendi olmanın gerçeğini Allah ile bulan insana surede, kötücül tarafına aldanmadan, kendi olmanın gerçeğine göre yaşaması gerektiği telkin edilmiş olmaktadır. İnsan olmanın gerçeği halifetullah olmak ise halifetullah olması gerçeğinde kendi olmanın gerçeğini talim etmesi - deneyimlemesi- gerekmektedir. Talime dair eylem dolayımında yaratıcı düşünsel etkinliğe katılıyor olunmaktaydı.

Her varlık kendini talim eder iken varlıklara duyarlı olma hakkı ve kişiye el uzatma hakkı olsa da cebren karışma hakkı yoktu. Her varlık kendi gerçeğini talim eder iken ilişkilerde nerede durması gerektiğini bilmeliydi. Hakikat herkesin üst ve evrensel gerçeği olsa da idrak ve istidat artışına dair hakikate yolculukta, tercih ve eylemler mesuliyet düzeyinde bağlayıcıydı.

Yani kişi; Allah ile var olma ve temsile dair var olma mahiyetinde varlık olmakta iken yüklem almaya açık olarak özsel gerçekliği üzerine kendini oldu kıldıkları dolayımında, değişen yüklem belirlenimli kendi olmayı deneyimlemekteydi ki kendini oldu kıldıklarından mesuldü. Başka bir deyişle de gerçekleştirdiklerinin hem nesnesi hem öznesi iken kendi gerçeğini, gerekçelerine bağlı tercih ve eylem belirlenimli ne için kılmakta ise ne için kıldığından yana aidiyet belirlenimli olarak mesuldü. Bu anlamda mesul varlık demek; kendi gerçeğini, tercih ve eylemler dolayımında belirli kılıyor olan varlık demektir.

Görülen o ki varlık olmaya dair gerçekliğimiz:

- 1) Allah ile var olmak,
- 2) Tanrısallara haiz Allah'ı temsilen var olmak,
- 3) Bütün içinde birbirine içkin katmanlı varoluşta birbirini de temsilen var olmak,

- 4) Yükleme almaya açık varoluşta kendiliği, amaca -ereğe- bağlı oldu kıldıklarımız dolayımında anlam-değer yüklemelerinde temsilen var kılmak,
- 5) Hak ediş bağli sonuçların, gerçekleştirdiklerimizin temsili olarak buluyor olmak,
- 6) Temsile dair varoluşta, aynalaşmaya dair var olmak,

Başka bir deyişle de yaratılmış olanların elinde gerçekleşmeyen, ne için oldu kılınmış olmakta var olmak vardı. Ne için oldu kılınmış olduğunun gerçeği zemininde, yüklem almaya açık olarak kendiliği, anlam-değer yüklemelerinde oldu kılmanın olanağında ne için olduğunu belirli kılmış olmak da vardı. Ne için olduğunu belirli kılmış olmaktan sorumlu olarak ne için olduğunun yeniden değerlendirildiği hak ediş belirlenimli sonuçları vardı.

Sureye dil dolayımından bakıldığında, vahiy bilgisi ile bize özde ne için olduğumuza bağli olarak temsilen varlık olduğumuz hatırlatılmaktaydı. Temsil ettiğimiz gerçeğe uygun yaşamamız gerektiği telkin edilmekteydi.

Zaten dil, anlam yüklemli temsil içeriği ile varlığa ve varoluşa ayna tutan bilme ve anlama nesnemiz, melekemizdi. Temsil niteliği ile bakıldığında, vahiy bilgisi ile Allah, varlık ve var olmaya, kendi olmanın gerçekliğine dair ayna tutulmuş olduğunu görmekteydik.

Sure; girift ve katmanlı anlam başlıkları ile de varlık olmayı, yalınkat doğrusal olarak tek yönlü değerlendirmememiz gerektiğinin gerçeğine dikkat çekiyor olması sebebi ile de önemliydi. Mümkün varlık olmakta gerçekleşiyor olarak, değişime açık varoluşumuz vurgulanır iken özde ne için kılınmış isek o doğrultuda ne için olduğumuzu belirli kıldığımız yüklem almalarda yolculuğumuza devam etmeliydik.

Süreksizliğe ve değişime rağmen değişmeyen ve süregelen gerçeklik belirlenimleri de Allah'a dair ayet hükmü taşır iken şeytanımıza göre değil, Allah'a göre yaşamamız gerektiğinin dersi surede verilmekteydi. İnsan; anlam-değer, irade-duygu, niyet-eylem, haz-arzu b. yüklem

almaya açık mümkün varoluşta yaratılıyor iken kandırılmaya da açık bir doğası vardı. Bu sebepten dolayı; düşünmeye, anlamaya, bilmeye ihtiyaçlıydı ki sonuçta kandırılmasın... hakikat ile özgürleşmekten, selamet bulmaktan yana da yitik kalmasın.

Bilmekten yana çıkmaza mı düştük? Birçok kanadı ile beraber düşünmek bize verilmişti. Bilmekten yana çıkmaza mı düştük? Vahiy bilgisi ile Allah bize gerçeği göstermekteydi. Bilmekten yana çıkmaza mı düştük? Keşfe açık yaratılışımız ile sezgi ve keşf dolayımında Allah'tan bilgilenmeye açıldık. Yeter ki iman ve muhabbet ile Allah'a hat safhada duyarlı olarak yönelmiş olalım.

Böyle olsa da gerçeğe dair bildiğine göre yaşamak olması gerekendi... ki söz konusu nefsi emmarenin kötücül doğası ve değişen koşullar karşısında belirsizlik ve korkular veya kaygılar ise gerçeğe, doğru olana, iyiliğe dair bildiğine göre yaşamak, her kişi tarafından gerçekleştirilecek diye bir kaide yoktu. Gerçeği ve ahlaka dair olması gerekeni bilmemize rağmen, yanlış tercih ve eylemlerimiz doğrultusunda, gerçekten ve olması gerekenlerden yana gaflete, kötülüğe, günaha düşebilmekteydik.

Demek ki kâmil insan olmak sadece bilmek ile değil, bildiğini gerçekleştirmek ile olanaklı olmaktaydı. İnsan, kötücül doğasına aldanmadan, gerçeğe ve ahlaki anlamda olması gerekenlere göre yaşamalıydı. Varlık olarak mesul kılınmış ve varoluşu gereği kendisini mesul kılan varlık olarak buna ihtiyaçlıydı. Anlam değer yüklemelerinde temsil varlığı olarak sadece gerçeği veya kendi gerçeğini bilmek yeterli değildi... gerçeğe, kendi gerçeğine göre yaşamayı da öğrenmek olması gerekendi.

Allah ile var olduğunun idrakinde olup da hak edişlerin tesis edildiği bir evren oluşunda var olduğunun idrakinde olan her alim, Allah'tan sakınarak iş görürdü. Hayır işlerinde yarışanlar, kötülükten arınanlar, güzel düşünüp de salih amellerde bulunanlar ise hak edişlerinin, ziyadesiyle karşılandığını sonuçta göreceklerdi. Yani, hakikat idrakine göre yaşayanlar, hakikat ile selamet bulmuş olacaklarının idrakinde

yaşayanlardı... ki sonuçta selamet ve bereket onlarındı.

Sure ile düşünmeye çağrılan insan, var olmaya dair sorumlu kılınmış olandı. Gerçekleştirdiklerinden dolayı da sorumluluk idrakinde yaşaması beklenendi... ki ne için olduğunun gerçeği olan halifetullah olmasının hakkını vermiş olarak yaşamak gerçekleşmiş olsun. Böylece izzet ve şerefi, ne için olduğunun gerçeğine bağlı olarak Allah'ta bulmuş olmakta yaşaması teklif edildi. Son ayete de dikkat edildiğinde, zamansal yerinelik ve mekânsal gereklilik bağintısında yaşamın, rahmete dair fırsat olarak verilmiş olduğunun ifade edildiği görülür. Düşünülecek şeyler üzerine düşünmek, gerçeği hatırlamak, dolayısıyla da bilmek ve ilkeye dair yaşanması gereken şeyleri hakkı gereği yaşamak, fırsatı hakkı gereği değerlendirebilmenin olanağıydı.

Sureye ilk ayetleri ile beraber dikkat edildiğinde kozmogoni temelli bir anlatısı olduğu görülür. Surenin devamında kozmoloji de içeren bir anlatıya tanık olunur. Meleklerin, doğada gerçekleşenlerin, insanın vb. yaratıcısı Allah'tı. Yaratımda varlık nesnelere artırmak, azaltmak veya yerlerine başkalarını getirebilmek, Allah'ın ilmine, iradesine ve yaratıyor olmasına bağlı gerçekleşmekteydi. Evrenin asıl köken nedeni Allah'tı ve Allah, Fatır suresi ile köken varlık olduğunu açıkça ifade etmekteydi. Bu bağlamda da insana; Allah merkezli olarak gerçekleşen evren oluşu içinde, üzerine düşünülmesi gerekenler doğrultusunda, ne için kılınmış ve kendini ne için kılıyor olduğuna bağlı olarak, varlığından ve gerçekleştirdiklerinde sorumlu olan varlık olarak yaşaması gerektiği telkin edilmekteydi.

*

Yasin suresi...

İnsan, duyular ile sınırlı bir dünyaya bakar iken duyular ile deneyime açık bulduğu dünyanın ötesine bakabilmeliydi. Yaşamın bu dünya ile sınırlı olmadığına dikkat çeken vahye kulak vermeliydi. Varlık olmaya dair mevcut olup da gerçekleşenlerin, üst ve evrensel bir gerçekle yani Allah ile Allah yaratıyor olduğu için var olduğunu bilmeliydi. Söz konusu yaratım ise insan; anlam-değer, içerik-biçim, bağıntılılık-indirgemecilik, erek-neden vb. bağıntıda temsil içerikli bir varoluşun gerçekleştiğini bilmeliydi. Gerçekleştirdiklerinin temsili olan sonuç belirlenimli bulacağı üst bir evren ile iç içe var olduğunu ve sonuçta o evrene doğru yolculuk yaptığını, bu dünyadan o dünyaya taşınacağını bilmeliydi. Evrenler arası etkileşim ve karşılıklı yaratım oluşuna haiz varoluş, dikkat edilmesi gerekendi.

İşte Yasin suresi; yukarıda gerçekleşenleri haber veren sureydi. Fatiha suresi, Kur'an'ın kavramsal içerikte betimlendiği özeti gibiydi. Yasin suresi ise Kur'an'ın muhatap ve olay bağıntısında betimlenmiş olduğu özeti gibiydi. Yaratım, temsile haiz anlam-değer yüklemli gerçekleşen varoluşu, neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci gerçekleşen varlıklar, olgular dolayımında varoluşa dair yeni anlam penceresi açmaktaydı.

Fatır suresinde düşünmeye ve ahlaki yaşama yapılan çağrı, Yasin suresinde de devam etmekteydi. Fatır suresinde, elimizde olmadan gerçekleşenler varlık olma olanakları ile düşünülmeliydi ve onların dolayımında, yaratmaya ve yaratmayı sürekli kılmaya güç yetiren yaratıcı fail olan Allah, düşünülmesi gerekendi. Fatır suresi bağlamında Allah, yaratıcı varlık olarak kozmogoninin ve kozmolojinin en temel varlık ilkesiydi. Başka bir deyişle de nedenlerin faili olan ve kendisinden varlık verip de Vacib-el Vücut olan, varlığın köken kaynağı olan köken Tanrı idi. Düzen ve uyumluluğa dair bütünlüğü sağlayan da O idi. Yasin suresinde de varlık alanı belirlenmiş bir düzen içinde Allah ile gerçekleşmekteydi. Başka bir deyişle de kozmolojik anlamda varlık, Allah'ın varlık alanında yapı ve bütünlük bağıntısında varlık

bulmaktaydı.

Yasin suresinde, var olma olanağı/ olanakları olanak olmaktan çıkarıldığında, “Ne olur” sorusu üzerinden düşünce, Allah'ın varlığını tanıtlamaya yönelik bakışıma yönlendirilmekteydi. Yapılmak istenen, olan-bitenler dolayımında “Ya olmasaydı” sorusunun sorulması ile okuyucu muhatabın vicdana gelmiş olmasını sağlamaktı. Allah vardı ve varlık âleminde gerçekleşenler O'nun güç yetirmesine bağlı gerçekleşir iken faydamıza -rahmetimize- olmayacak biçimde de gerçekleşebilirdi.

Fatır suresinde, üzerine düşünülmesi gerekenler, elimizde olmadan gerçekleşenlerdi. Yasin suresinde ise zaman ve âlemler kuşağı bağıntısında ayrıca rahmete dair deneyimlenenlerin, olmadıkları düşüncesi dolayımında Allah ile nasıl var olduğumuzun idrak edilmesine dikkat çekilmiş olmaktaydı. Fatır suresinde her gerçekleşenin biricikliğine dikkat çekilir iken Yasin suresinde, katmanlı alan -yaratım- oluşu içinde var olmaya dikkat çekilmekteydi. Her iki surede de var olmanın ve varlık alanının elimizde olmadan gerçekleştiğine dikkat çekilir. Bu da üzerine düşünülmesi gerekendi ve iman için yeterli sebep olarak belirtilmekteydi.

Fatır suresinde, üzerine düşünülmesi gerekenlere dair düşünmesi gereken ve ne için var olduğundan yana mesul kılınmış olan insan konu kılınır. Yasin suresinde ise resul insan muhatap alınarak varoluşun anlama haiz olarak yaratım dolayımında nasıl gerçekleştiği konu kılınır. Fatır suresinde resul olan hizmet ehli insana, kendisini inanmıyorlar diye kahretmemesi gerektiği vurgulanır iken Yasin suresinde resulün, resul olduğundan emin olarak, vahiy bilgisinden de emin olarak gerçekleşenleri gerçeklik belirlenimi olan hikmetleri doğrultusunda değerlendirmesi gerektiğinin dersi verilir.

Temsile dair varoluşta her insan için resul olmak, halifetullah olması sebebi ile potansiyel bir durumdu. Ancak, potansiyelde olanı; iman, güzel ahlak, hizmet düsturu ile erek bağıntısında hakkı gereği gerçekleştirdiğimizde ve veliyullah olarak velayet bulduğumuzda resul olmak ile nitelenebiliriz. Potansiyelde olan gerçekleşmediği sürece,

onun ile nitelenemeyiz.

Yasin suresi, nebi Muhammed Mustafa'nın buyurduğu üzere Kur'an'ın kalbi misali olan suredir. Sure Ya ve Sin harfleri ile başlar. Ya harfi, Allah ile dirilik bulduğumuzun, O'nun ile var olduğumuzun anlamını taşır. Söz konusu canlılık ve kendi olmakta var olmak ise her şey Allah ile diri ve Allah ile kendi olmanın olanağında kayyumdu. Başka bir deyişle de özde gizil durana ait tanrısalların, yaratılmış olana dair gerçekleşiyor olmasında aşikâr oluyor olması dolayımında her varlık, varlık olma niteliğinde ve varlık olma nitelik belirlenimlerinde gerçekleşmekteydi. Canlılık ve kendi -ben- olmak, en temelde nur olan Allah'a ait olup da yarattıklarında dair gerçekleşmekteydi. Ya harfi; bağıntısal varoluşa da işaret etmekteydi.

Sin harfi de varlıkta gerçekleşenlerin Allah'ın iradesine bağlı gerçekleştiğinin, bütün varlık alanının Allah'ın tesir -etkileşim- ve nüfuz alanı olduğunu da işaret eder. Her iki harf ile de Allah ile diri olduğu ve var olduğu ayrıca, Allah ile var olmaya devam edileceği ve Allah ile âlemlerde iş görüldüğü/ görülebileceği işaret edilir. Sin harfi ile nedenine bağlı olarak etkileşim bağıntısında değişebilen mümkün varoluşu da anlamak yerinde olur. Çünkü, bağıntısallık ve etkileşime bağlı değişim, mümkün varlık olmakta gerçekleşebilecek olanlardı.

Başka bir deyişle de Ya harfi; kozmogoniye yani özsel kaynaktan hareket ile var olduğuna, fail kaynağa işaret eder. Sin harfi de kozmolojiye yani etkileşim, değişim, yapı, düzen belirlenimli olarak bütünlük içinde var olduğunu ve neden belirlenimlerine işaret eder. Sure zaten bu iki harfin anlam içeriklerine haiz olarak modellenmiş olmaktadır.

Surenin 2. ayeti ile Kur'an'ın hikmetler ile dolu bir kitap olduğu, başka bir deyişle de ne, nasıl ve ne için olduğuna dair birçok neden bilgisi içeriğine haiz bir kitap olduğu vurgulanır. 3. ayet ile de Muhammed Mustafa emsalinde onun resullerden olduğundan şüphe edilmemesi gerektiği vurgulanmış olur. Böyle olmak ile beraber 3. ayet, resul mertebesinde bulunan insanın sureye muhatap kılınmış olduğu

gerçeğinin ifade edildiği ayetti. “Sen şüphesiz resullerdensin” denilir iken sadece Muhammed Mustafa’ya (s.a.v) resul olduğu hatırlanılmakta değil, biz ümmeti için de onun resul olduğu hatırlanılmak ile beraber, resul mertebesinde bulunan her insanın, resullerden olduğundan yana şüphe etmemesi gerektiği, hatırlanılmış olmaktadır. Yani resul olan insana, resul olduğunun eminliğinde, özgüveninde yaşa denilmektedir.

Nebi olmayan iki kişinin resul mertebesinde sureye konu kılınmış olmasından da resul mertebesinin nebilik ile bitmeyen irşat mertebesi olduğunu anlamış olmak gerekirdi. Söz konusu hizmet ehli veliyullah olan mürşitler yani resuller ise onlar da vazifeli olduklarından yana emin olarak özgüven sahibi olmakta hizmet etmeliydi... ki Allah’a hizmet, doğru yolda olmanın belirlenimiydi.

Söz konusu Kur’an ise indireni Allah’tı. Her insanın gerçekten yana bilgi hakkı sahibi olması gerektiğine binaen, gaflette olanlara uyarı olarak da gönderilmişti. Özellikle Yasin suresinde, görünen dünyada kaybolmuş insana; yaratılmış olduğu varlık alanının Allah tarafından yaratılmış olduğunu belirtmekle beraber, varlık durumu da gösterilmektedir. Allah’a kibirlenmiş olup da iman etmeyenlerin, boyunlarına takılan halkalar sebebi ile yukarıya kalkık başları olduğu ifade edilmektedir. Önlerinden ve arkalarından set çekilmiş olup da gerçeği anlamaktan yana yoksun oldukları da belirtilmiş olmaktadır. Onlar katiyen iman edici de değildi.

Zikre -hatırlatmaya- uyan, görmeden Rahman olan Allah’tan çekinen kimselerin uyarılıyor olmaya duyarlılık gösterdikleri de surenin 11. ayetinde ifade edilir. Onlar için ise özden kaynaklı olarak güzel mükafatın olduğu da belirtilir.

Demek ki insanın gözle görmediği ama görünen fizik ve biyolojik dünyayı etkileyen, tesir eden yaratılmış nesnelere vardı. İnsanın Allah’a dair gerçeği inkârı, teklife kibirlenmesi ile biçimlenir iken farklı bir gerçeklik alanında gerçekleştirenlerin sonucu olarak deneyimlenmektedir. Gerçeklik diye deneyimlediğimiz, aslında bir üst

evrende gerçekleşenlerin sonucu olarak deneyimlediğimizdi... ki o üst evren için bu evren, sayfaları zaman olan ve yaşanan bir kitap misali gerçekleşmekteydi. Bu âlemde deneyimlenenlerin kayıt altına alındığının haberini de 12. ayet ile öğrenmekteydik.

Surenin 13. ayetinden 29. ayetine kadar, bir halka gönderilmiş iki resulün ve onlara destek çıkan bir salihin kıssası anlatılır. İnsanın gerçeğe -teklife- karşı kibri, tevhitte yoksun cahilliği ifade edilir iken surenin 26 ve 27. Ayetleri ile görmekteydik ki salih zatı öldürmüşlerdi. O ise sadece salih değil, muhsinlerden olarak halen halkına karşı iyi niyet temennisini korumaktaydı. Muhsinlerden olan salihin, ölüm sonrası şahadetinden de anlamaktaydık ki varlık âlemi sadece görünen âlemden ibaret değildi. Allah, önceden yaptıklarımızı bir üst evrende yaratım karşılıkları olan içerik ve biçim belirlenimine göre yaratıyor olarak kayıt altına almaktaydı.

İnkâr ile varlığı sadece görünen âlem ile sınırlı sanan ve kibirle ile de kendini gerçekliğe sınırlayan insan, her devirde vardı. Gerçeği haber veren Allah'tan bir resul geldiğinde, insan görünenin ötesinde değil de üstünde bir gerçekliğin olduğu gerçeği ile alay etmeyi sanki kendisine vazife kılmıştı. Yaşamı kendisi için sınırlamış olmaktadır. İnkâr, kibir ve alay etmek, gerçeğe sınırlanmış olmanın belirlenimleriydi ki bu sure ile kendini gerçeğe yönelik sınırlayanlara karşı misilleme olarak sınırlı kılınmış olmanın sürekli kılındığından da bahsedilmiş olmaktadır. Surenin 8 ve 9. ayetinden de bu durum anlaşılmaktaydı.

Demek ki surede duyu algısal tanık olunan evrenin üstünde içkin bir üst evrenin olduğu ve bu evrende gerçekleşenlerin sonuçlarının bu evrende sonuç olarak deneyimlendiği gerçeğine dikkat çekilmekteydi. Bu evrende yaşadıklarımızın da o evrende karşılık gördüğü de surede belirtilmekteydi. Bu evrenden o evrene doğru bir yolculuk içinde olduğumuz da surenin başlıklarından olarak hatırlatılmaktaydı.

Görünen evrende toprağa, bitkilere, hayvanlara dair yaratım ayrıca insanın yaratımı ve insan için faydaya dair bahsedilmiş olanlar (ateş ve ihtiyaçlar yani rızık kılınmış olanlar), içkin olan üst evrenden hareket ile

gerçekleşmekteydi. Bu âlemden bakıldığında ise her bir varlığın birbirine sebep olması dolayımında gerçekleştiğine de dikkat çekilmiş olmaktadır. Bundan dolayı ile de vesilecilikten, uygulamalı tevhit bilgisinden haberi olmayan insan, “Allah’ın doyuracağını biz mi doyuracağız” deme cehaletini göstermiş olmaktadır... ki kişi bir aç doyurduğunda, bir yetime şefkat gösterdiğinde, bir yolcuya yardım ettiğinde, üzerinde gerçekleşen tanrısallar dolayımında Allah, bilfiil oldukları dolayımında kendisinden görünmüş olacaktı.

Fatır suresinde diğeri ve kendi olma dolayımında gerçekleşen gerçekliğe hak ve rahmet belirlenimlerinde katılmak gerektiğinin dersi verilir iken Yasin suresinde içkin üst bir evren oluşuna bağlı olarak birbiri ile etkileşime dair sonuçları olan evrenler bağıntısında gerçekleşenler dolayımında gerçekleşen gerçekliğe göre nasıl yaşamamız gerektiği ifade edilmekteydi. Katmanlı var olmakta üst evrenler, içkin üst âlemler olarak neden bağıntılarında bağıntısal indirgemecilikte birbirini karşılayan yaratım oluşunda gerçekleşmekteydi.

Toprak, su, bitkiler, hayvanlar, güneş, ay, gece, gündüz, insan, ateş ve daha nice bağıntısal varoluşun bir parçası olarak görünür iken içkin üst evrende/ evrenlerde (boyutsal katmanlarda) gerçekleşenlerin sonucunda görünüş bulmaktaydı. Yeşil ağaçtan verilen ateş, bir madde olmaktan daha çok maddenin iç yapısal hareketi ile ilgili olarak gerçekleşmekteydi. Ateş dahi süreksizliğin tezahürü olup da görünüş bulan olguydu. Düzensizlik veya süreksizlik, zamansal varoluş eşiklerinde düzenin gerçekleşme olanağıydı. Hareket sabiteleri de zamansal sabiteler olup nedenselliğin gerçekleşme olanağıydı. Kütleçekim ve elektromanyetik, var olmanın ve deneyimlerin temel iki olanağıydı.

Surede su ile ölü -kuru- toprağa hayat veriliyor olmasına dikkat çekiliyor olması da önemliydi. Su, varlık alanında en aykırı ve rahmete dair var edilen, yaratıma dair ara madde olandı. Dondukça genişlemesi ve hafiflemesi, yüz derecede kaynaması ve özsel niteliğini yitirmeden

buharlaşması, yüzey gerilimleri ve moleküle bağlarını sürekli kılması, taşıyıcı olması ve kütle dönüştürücü olması, kimyasal etkileşimleri etkin kılması ve biyolojik yaşamı olanaklı kılması vb. suyu hayati anlamda önemli kılmaktaydı. Hava, su ve toprak yeryüzündeki biyolojik yaşamın en temel ara maddi yaratım nesnelerydi. Böyle olsa da en temel maddi neden nurdu. Bütün ara tözler yani maddi nedenler, nur ile yaratılmış olmanın olanağından vücuda getirilmişti, mümkün kılınmıştı.

Yaratım, nura aidiyette hep içeriden kaynaklı olarak birbirine içkin ve dışsal kapsayıcılığa bağlı gerçekleşir iken birbiri ile etkileşen, yeniden biçimlenen evrenler bağıntısında var olmak gerçekleşmekteydi. Yaratım; yalınkat doğrusal gerçekleşen neden bağıntılarına aşkınsal, katmanlı neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci gerçekleşmekteydi... ki bu anlamda Yasin suresi; gerçekliğin doğasını, neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci ve katmanlı evrenler bağıntısında anlamamız gerektiğinin dersini vermekteydi. Bu bağlamda da birbiri ile etkileşen, birbirine içkin kayıtlılığı içeren bir varoluşa dikkat çekilir iken nasıl yaşamamız gerektiğinin de dersini içermekteydi.

Surenin 43. ayeti ile insanın var olmaya dair acziyeti, nedeni kendi olmadığı içindi ki ölümlü olduğu hatırlatılmaktaydı. Surenin 49. ayetinden itibaren insanın ölümlü doğasına dikkat çekilerek içkin üst evrene taşındığı hatırlatılır. Sura üflenecek yani emir verilecek ve herkes yeni bir neden bağıntısında yeni bir evrene gözlerini açacaktı. İnkârcı her kişi, içkin üst gerçeğe uykuda olduğu, gafil olduğu deneyim uykusundan elbet uyanacaktı. Surenin 52. ayeti ile de “Eyvah bize! Yattığımız yerden bizi kim uyandırdı? Bu, Rahman'ın uyardığı şeydir. Resuller doğru söylemişler” ifade edilir iken buna dikkat çekilmekteydi.

Demek ki duyular ile tanık olunan âleme aşkınsal içkin üst evren/ evrenler vardı. Duyusal algı yeterliliğimiz, o gerçeklik âlemlerini deneyimliyor olmaktan yana yetersizdi. Sure ile de bizlere, duyular ile sınırlı olan deneyime aldanmamamız gerektiği haber verilmekteydi.

Doğada gerçekleşen yaratım dolayımında insan, içkin üst gerçeğe tanık olabilmesi için usa çağrılmaktaydı. İlişkilerinde ise sonuçta kendi iyiliğine olarak kendisine, rahmet telkin ve tavsiye edilmekteydi. Sonuçta hak edişlerin tesis edileceği yeni bir evrene doğulmuştu. Artık her kişi hak ettiği yeni bir evrenin parçası olmaya yolculuk edecekti/etmekteydi.

Sebe suresinde insan, mülkiyet, ihtiyaçlar, arzu nesnelere bağıntısında dünya yaşamına aldanandı. Yasin suresinde ise insanın, yaşamı ve âlemleri, görünen evren veya dünya ile sınırladığına dikkat çekilir. Ahzab ve Sebe surelerinde, daha çok varoluşun ahlaki yönüne ayrıca ahlaki düzeyin ne olması gerektiğine ve özellikle Ahzab suresinde hukuki içerikte ilişkilerin tesis edilmesi gerektiğine dikkat çekilmekteydi. Fatır ve Yasin surelerinde ise daha çok düşünmeye, bilmeye, tanışmaya, bu doğrultuda nasıl yaşanılması gerektiğine dikkat çekilmekteydi.

Yasin suresiyle; görünen varlık âlemi ile sınırlı olmayan bir gerçekliğin olduğu haberi verilmekle beraber, dünya yaşamı ile sınırlı olmayan bir yolculukta var olduğunun da haberi verilmekteydi. Yolculuk; gerçekleşenlere binaen geri dönüşlerin olmasına bağlı olarak biçimlenir iken hak edişlere bağlı yön bulmuş olmakta biçimleniyor olmakta da gerçekleşmekteydi. Cennet veya cehennem, yeni bir evren oluşu içinde deneyimleniyor olmakta bulunacak olandı.

Surenin 60. ayeti ile insanoğlunun şeytana karşı önceden uyarılmış olduğu hatırlatılır. Bu hatırlatma ile okuyucu yani muhatap da geleceğe yönelik uyarılmış olmaktaydı. Şeytan ki kötücül doğası gereği; kendiliğe dışsal varoluş nesnelere hakının dışında deneyimlemeye yönelik manipülatif iken gerçeğin idrakinden koparıcı, bütünlüğü bozucu, yalnızlaştırıcı, kötü kılıcı olması ile apaçık düşmandı. İnsanın, anlam-değer yüklemeleri almaya açık fitratı gereği kandırılmaya açık olması sebebi ile şeytana/ şeytani olana yönelik uyarıldığını görmekteydik.

Kısacık bir yaşam ile sınırlı olan dünya yaşamında tercih edilen şeytanlığa dair hazlar, zanlar ve zulüm ise vadedilmiş cehennem hak

edilmiş olarak bulunacak olandı. Artık konuşma hakkı insan da değil, Allah'taydı. İnsana ise gerçekleştirdiklerinin tanığı olan uzuvları tanıklık edecekti. Kötü bir yaşamın sonucunda nasıl ki insan uzuvları hastalık belirtisi göstermiş olarak kötü olana dair tanıklık yapmaktalardı, Allah nezdinde de kendilerinde kayıtlı olan yaptıklarının bilgisi ile tanıklık yapacaklardı.

İnsan, Yasin suresi ile ussallığa, gözleme davet edilmekteydi. Tabiatla ve kendi yaşamında Allah'ın gerçek olduğuna dair nice deliller vardı... ki kitabı olan Kur'an, öğretilmiş bir şiir değil, gerçeğe, gerçekleşeceklerle dair bir öğüttü.

Yasin suresi ile yaratıcı fail olan Allah ve yarattığı âlemler bağıntısında varlık görüşü verilmekteydi... ki varlık görüşü zemininde nasıl bir dünya oluşu içinde yaşadığımızın usuna ve yaşamamız gerektiğinin imanına sahip olmuş olalım. Yasin bu bağlamda Kur'an'ın kalbiydi.

Surede görmekteydik ki yaratımda yegâne fail ve iktidar sahibi otorite Allah'tı. Allah'ın varlığında yaratıma dair gerçekleşenler, Allah'ı bilmenin ayetleri olarak gösterilmekteydi. Söz konusu yaratım ise yaratılmış olanın var olması kendi elinde gerçekleşmekte değildi... ki yaratım ve dolayımında var olmak, Allah'ı tanıtlayan delildi. Yaşananların sonuçları olan bir evren oluşunda var olmak da Allah'ı tanıtlayan delildi, kanıttı.

Yasin suresinde Cenabı Allah; varlığını, yaratıma dair gerçekleştirdikleri dolayımında tanıtlamak ile kalmayıp, olgusal kılınmış her varlığın varoluşunun kendi elinde gerçekleşmediği gerçeği dolayımında kendini her nefse -kişiyeye- kanıtlamış olmakta ifade etmekteydi. Hak edişe dair sonuçların tesis edilmesinde ise Allah'ın gerçekliğinden kaçışın olmadığı yönde, varlığına imanın kesinkes gerçekleşeceği ifade edilmekteydi. Yani, varoluş Allah ile gerçekleşir iken Allah'a hasım (düşman) olmak yerine, Allah ile nasıl yaşamak gerektiğinin imanına ve aklına ihtiyaçlıydık.

Halkını uyanan resullere yardım ederken şahadet nefesine nail olan kişi

dolayımında, bizlere verilen en büyük ders de toplumsal baskıya göre algı ne kadar şekillenirse şekillensin, toplumsal baskıya göre şekillenmeyen bir gerçeklik vardı. Toplum baskısı, kendine benzetme çabası olarak gerçekleşir iken gerçek, özgünce kendi olmanın olanağını taşımaktaydı.

İnsan yaratıma dair kendisinden fazla verdikleri dolayımında yaratılmış dünyalar kurmaktaydı. Aidiyet duyduğu dünya içinde fazla verdiklerine, hakkı dışında anlam-değer yüklemek ile kalmayıp, onların savunucu olmaktaydı. Batıl olan da bir nefer gibi savunulmakta ve savunucuları toplumsal baskı ile kendisine benzetme çabası gösterebilmekteydi.

Başka bir deyişle de kültür ve medeniyet nesnelere dolayımında kurulan dünyanın korumacı neferi yine insandı. İnsan; öznesi ve nesnesi olduklarının sadece nesnesi olmakta ise öznelliğine yitip ve kendi olmaktan uzak, varoluş nesnesine kendini mahkûm kılmış olmaktaydı. İnsan, kültür ve medeniyete dair dünya yaratımı - kurulumu- içinde, nesnellığe neyi zemin almakta ise korumacı ve dayatıcıydı. Gerçekten kopuk olup da dayatılan ve askeri olmuş misali korunan varlık görüşüne dair ne var ise Yasin suresinde konu kılınmış olmaktaydı... ki gerçekten kopuk dünya bakışımı, algıyı biçimleyen baskıcılığa haiz olsa da gerçeği biçimleyen değildi.

Gerçek, gerçek olmayı kendinde bulup, yaratılmışların tekelinde olan değil, Allah'ın tekelinde olandı. Başka bir deyişle de gerçekliğin yaratımı, kendinde gerçek olmaktan yana değişmeyen Allah ile gerçekleşmekteydi. Gerçek de varlık görüşü veriyor olmaya bağlı olarak algı oluşturmaktaydı. Batıl olandan farklı olarak gerçek, varlığın kendi gerçekliğine, kiminle/ ne ile var olduğunun gerçekliğine uyanmasını olanaklı kılmış olmak ile beraber, kendisinden sonuç alınabilir olarak özgürleştiriciydi. Hak edişlere bağlı olarak varoluşu belirleyiciydi... ki Surede şahadet nefesi alan Habib-i Neccar dolayımında da hakikatte tanık olan, vaat edilenin gerçek olduğuna tanık olan, hakikatten yani Allah'tan sonuç almak ile özgürleşen insan, sureye konu kılınmış

olmaktaydı.

Söz konusu hakikat ise yaratılmış olanların elinde -tekeline- değildi. Hakikatin sahibi Allah'tı. Allah da her varlığın üst ve evrensel gerçeği olarak kendisi ile var olunan hakikatin ta kendisiydi... ki Yasin suresi ile insana, hakikatin sahibi olan Allah'tan; idrak düzeyinde, varlık görüşü belirleniminde, dünya yaratımı içinde, yaşam biçimi belirleniminde uzaklaşmaması gerektiği vurgulanır. Bu açıdan dahi bakılsa, Kur'an'ın kalbi olarak nitelenmiş olmasının nedenini anlamış olur.

İnsanın elinde gerçekleşmeyen bir gerçeklik vardı. Bu gerçekliğe ya rahmet üzeri iyilik sahibi olarak katılacaktık ya da hasım kesilmiş olarak inkârda inat edenlerden olacaktık. Şahadete ermiş kişi bu dünya ile sınırlı olmayan yaşamın idrakinde olan ve sonuçta bu gerçekliği deneyimleyendi. İbrahim nebi misali, hanif olmanın nasıl gerçekleşmesi gerektiğinin dersini de bize sureye konu kılınmış olması dolayımında göstermiş olmaktaydı. Dersi veren ise elbette Allah'tı.

Şahadete ermiş kişi, abı hayattan nasıl nasipli olunacağını yani ölümsüzlük olmanın yolunu da göstermekteydi... ki Allah için olup da canını kurban edenler, şahadet nefesi ile hayır ve berekete nail olmakta deneyimledikleri ölümsüzlüğe yükselmişlerdi. Ölüm, ölmek için gerçekleşmesi gerekendi. Dünya yaşamı ile sınırlı olmayan bir yaşama -âleme- geçmişti.

Şahadete ermiş kişi dolayımında surede; toplumsal baskıya rağmen tek kişi dahi kalırsa, gerçeğin ifade edilmesi gerektiğinin ve gerçeğe göre yaşamak zorda olsa tercih edilmesi gerektiğinin, dersi de verilmiş olmaktaydı. Toplumsal baskı, anlam-değer yüklemelerine bağlı olarak algıyı biçimler olsa da gerçeği biçimleyen olmaktan uzaktı. Yani Allah -gerçek- ile var olmakta iken gerçekliği varoluşun, ilişkilerin merkezine almış olarak Allah'a -gerçeğe- Allah'ın gerçekleştirdikleri dolayımında tanık olmak ayrıca Allah'a -gerçeğe- rahmet ve emek dolayımında hak ettiklerimiz ile yaratıcı etkinlik belirleniminde katılmak şarttı.

Herkes yaratıcı etkinliğin sonucunda var olmakta ve yaratıcı etkinliğin

bir parçası olarak yaratıcı etkinliğe katılmaktaydı. Önemli olan ise yaratıcı etkinliğe; iman, us, gözlem, ilkesel duyarlılık, tanrısalları ilke gereği talim etmek bağintısında Allah'a tanık olmak ayrıca rahmet ve emek bağintısında Allah'a -gerçeğe- katılıyor olmağı.

Varlık âleminde gerçekleşen ve insanın kendi varlığına dair gerçekleşen yaratım, Allah'ın varlığına delil olarak yeterdi. Buna rağmen insan, halen iman etmekte değil ise sonuçlarına katlanacağı bir yaşam kendisini beklemekteydi. Cenabı Allah surenin son ayetleri ile de dilediği gibi yaratmaya güç yetiren olduğunu belirtir ve sonuçta dönüşün O'na olduğunu bildirir.

Demek ki sadece nesnel ve mekanik biçimde gerçekleşen bir varoluş yoktu. Öznelliğe içkin olarak, neden ve erek bağintısında gerçekleşen bir varoluş vardı. Sonuçta Allah'a dönmekte isek ölüm ile içkin üst evrene gidiyor olarak dönmeden önce; iman, us, gözlem, tanrısalları hakkı gereği talim etmek -gerçekleştirmek- ile Allah dönmek gerektiği bu surede ders olarak verilmekteydi.

Sure;

- 1) Gizil duran asli gerçekliğe yani Allah'a iman,
- 2) Gizil duran âlemlere iman,
- 3) Ölüm sonrası yaşama yani yaşamın sürekliliğine iman,
- 4) Varlıkta gerçekleşenlerin Allah tarafından gerçekleştiriliyor olarak yaratıldığına yani Allah'ın, bütün neden bağintılarının faili olduğuna iman,
- 5) Gerçekleşenlerin hak edişe göre değerlendiriliyor olduğuna iman,
- 6) Gerçeğin haberi olan Kur'an'a iman,
- 7) Gerçekliği yaşantısında gösteren resullere yani hakikati, haiz oldukları tanrısal olanak dolayımında temsil ettikleri belirleniminde görünür kılan temsilcilere iman,

- 8) Kişi hak üzeri ise doğru yolda olduğuna iman vb. olmak üzere birçok iman belirleniminde iman başlığı doğrultusunda da okunabilirdi.

İmana dair her bir başlık, surenin anlam bağlamlarından bakıldığında neye/ kime göre nasıl yaşamamız gerektiğinin dersini de vermektedir. Cenabı Mevla'm bizleri imandan, kendisinden mahrum kılmasın!

Surenin insani; âlemler kuşağı olan insandı. Ali keremullahu vech "İnsan âlemlerin dürülmüşüdür" demişti. İnsan âlemlerin ceme yani birliğe taşındığı varlıktı. Yasin suresi ile de insanın varlık âlemi içinde, âlemlerin kendisine miraç kılındığı varlık olduğu vurgulanmış olur. Her ne ki âlemlerde gerçekleşmekteydi, insan tininde karakteri edilmiş olarak anlam-değer yüklemine gerçekleşmekteydi. İnsandan beklenen ise varlık âleminin özeti, toparlanış noktası olmasına aşkınsal kendinden fazlası olarak Allah ile var olduğunun idrakinde olmasıydı. Nankörlerden değil, şükredenlerden olarak varlık olma hakkını değerinde değerlendirmesi idi.

Sureye dikkat edilir ise "Ol" emri ile oldu kılmış olarak yaratan Allah'ın, yaratmayı hangi esaslarda gerçekleştirdiğini de görmekteydik. Bu bağlamda yaratım:

- 1) Anlam yüklemli olarak temsil niteliğinde gerçekleşmekteydi.
- 2) Salt nesnel ve mekanik değil, nesnellığe içkin anlam-irade yüklemli olarak öznelliğe haiz gerçekleşmekteydi.
- 3) Kayıtlılık esas alınarak, önsel kayıt yüklem aşaması zemininde her olay ve olgu gerçekleşmekteydi.
- 4) Zamansal ve mekânsal yerindelik ve gereklilik bağıntısında düzen ve uyumluluk esas alınarak gerçekleşmekteydi.
- 5) Neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci gerçekleşmekteydi.
- 6) Diyalektiğe haiz yaratıyor karşıtlık belirleniminde gerçekleşmekteydi.

- 7) Dilenirse neden bağıntıları değiştirilmiş olarak bağıntısal indirgemeci gerçekleşen yeni bir yaratım biçimi ve düzeyine sebep verilebilmekteydi.
- 8) Amaca bağlı nedenleri belirlemiş olarak sibernetik yapısalılıkta rahmete dair gerçekleşmekteydi.
- 9) Nimet belirlenimli olarak her varlık yaratıma katılıyor olarak yaratım, döngüsel tekrarlar ile sürekli kılınmaktaydı.
- 10) Zaman ve mekâna dair zaman ve âlem kuşakları dolayımında katmanlı yaratıyor olmakta gerçekleşmekteydi.
- 11) Süreç, evre, yapı belirlenimli olarak gerçekleşmekteydi. Başka bir deyişle de anlama haiz bilfiil gerçekleşen enformasyon ilişkili bağıntılarında ve enformatik yapı belirlenimlerinde gerçekleşmekteydi.
- 12) Hak edişlerin tesis edilmesine bağlı olarak yaratılmış olanların gerçekleştirdikleri dolayımında onlara geri dönüş belirlenimli olmakta gerçekleşmekteydi.
- 13) Yukarıda belirtilen şıklar bağıntısında gerçekleşiyor olmak ile beraber, Allah nezdinde, yarattığı bütün zaman kuşakları ve mekâna dair âlem kuşakları, kayıt belirlenimli olarak kendisine hazır ve tanıklığında gerçekleşmekteydi. Cenabı Allah, yaratıma ve yarattıklarına gafil değildi. Yapılara dair kayıtlılık ve evrensel kayıtlılık, Allah'ın yaratım ilmine dair gerçekleşiyor olmak ile kalmayıp, bellek oluşturma zemininde her şeyin gerçekleştiği gerçeğini de göstermekteydi.

Başka bir deyişle de "Ol" emri, zamansal ve mekânsal bağıntılılıkta katmanlı âlemler bağıntısında çok yönlü ve çok gerçekli gerçekleşmekteydi. "Ol" emri, yaratıma açık mümkün varlık olmanın ve mümkün varlık olarak yüklem almanın olanağında kayıt alabiliyor ve yapı belirlenimli kayıtlar oluşturabiliyor olarak gerçekleşmekteydi. Kayıt alabiliyor ve yapı belirlenimli kayıtlar oluşturabiliyor olmaya aşkınsal olarak da fail olmakta kendiliği gerçekleştirmenin olanağı olmakta gerçekleşmekteydi. Sınırsız zaman genişliğinde, zamansal ve

mekânsal olmaya haiz yaratılmış olanların, zamansal oluşa bağlı olarak gerçekleşiyor olmasında gerçekleşmekteydi. Bütün gerçekleşenler "Ol" emrine haiz gerçekleşiyordu... ki "Ol" emri dışında gerçekleşen hiçbir şey yoktu.

Yasin suresinde, doğaya dair örneklere dikkat edildiğinde, eskiden alemi ceberut denilen yasa ve ilkeselliğin gözetildiği oluş içinde, varlığı ve varlıkta olan biteni gerçekleştiren Allah'a tanık kılınmaktaydık. Cenabı Allah; yasa ve ilke gereği erek belirlenimli olarak neden belirleyip de iş görendi. Doğada salt mekanik değil, mekaniğe içkin ve aşkınsal öznelliğe haiz bir yaratım vardı. Yaratıcı; yarattıklarına içkin, içkin kaynak olarak hareket sahibi fail olmakta, doğada yasa ve ilkeselliği var kılıp da yaratımı sürekli kıldı. Varlıktaki nedenlerin faili olan fail ve maddi -nur- nedendi. Neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci olarak gerçekleşen mümkün yüklem bağıntısında, niceliğe haiz tümel belirlenimli var olmaktaydık. Niceliğe haiz hareket bağıntısında, süreksizliğe bağlı ve değişen yüklem almalara bağlı var olmaktaydık. En temel gerçek ise nedenlerin faili olan Allah ile var olduğumuzdu.

Sureye dikkat edildiğinde, yaratım ve genel varoluşa dikkat çekilir iken varlık alanında nedenlerin faili olan Allah'a tanık olmak gerektiği gösterilmekteydi. Başka bir deyişle de varlık alanı; Allah'ın gerçekleşme ve gerçekleşemeye bağlı yaratım alanıydı... ki Allah'ın kendilik dünyasında var olmaktaydık ve O'na uygun yaşamalıydık. Yani, Allah'ın düşünce -kendilik- alanında her şey gerçekleşmekteydi. Nedenlerin faili, yani gerçekleştireni Allah'tı. Görülen varlık âleminin ötesinde bir asıllar evreni değil, görülen varlık âlemine paralel ve içkin bir asıllar yani ilk örnek temsiller âlemi olduğunu da sureden anlamaktaydık. Bir önceki Fatır suresinde bu âlemin temsil melekler âlemi olduğunu anlamış olmamız gerekir. Asıl temsiller âlemine içkin ve asıl temsiller âleminin üstünde asılların aslı olan Allah'ın nur âlemi yani kendilik âlemi vardı.

Sure ile anlamaktaydık ki bu dünyada yaşananlar ve ahir dünyada

yaşadıklarımız anlam yüklü temsil olarak var olmaya dair deneyim nesnesi kılınmaktaydı. Anlam, varoluşa dair belirleyiciydi ve temsil içerikli imge ve söz de aynı değil, yüklem belirlenimli özdeşlikte gerçekleşmekteydi. Sure, Allah'ın düşünce -kendilik- alanında yani gerçekleşme ve yaratım alanında her bir gerçekleşenin anlam-içerik-biçim bağıntısında gerçekleştiğinin gerçeğini göstermesi adına önemliydi. Bilmede belirleyici olan ise insan değil, Allah'tı... ki insan, Allah'ın düşünce alanında Allah'a, düşünmek ve salih ameller ile katılması gereken varlıktı.

Allah'ın gerçekleşme ve yaratım olanağından da anlamaktaydık ki sadece salt tümel varlık değil, niceliğe haiz mümkün varlık olarak gerçekleşme ve yaratım olanağı da olan bir Allah vardı. Mümkün oluşa bağlı yarattıklarını da niceliğe haiz mümkün varlık kılan bir Allah vardı. Başka bir deyişle Allah; varlık olma niteliğinde salt mutlak olmayı koruyan ve nicelik bağıntısında harekete haiz gerçekleşme olanağında mümkün varlık olmaya da haiz olan yaratıcı varlıktı. Her varlık O'nun düşünce alanı olan kendilik alanında, O'nun maddi ve fail -özne- neden olması dolayımında O'nunla var olmaktadır.

Başka bir deyişle de salt idealizm değil, mutlaklığa içkin mümkün idealizmin olanaklı olduğu bir varoluşta var olmaktadır. Katmanlı âlemler bağıntısında en temel âlemler Allah'ın varlık olmaya dair kendilik alanı ve bu alana içkin gerçekleşen asıl temsiller -melekler- alanı ve bu alanda gerçekleşenlerin temsili ve neticesi olan görünen varlıklar âlemi surede betimlenmiş dil yeterliliğinde işaret edilmiş olmaktadır.

Eflatun (Platon), âlemleri içkin ve dışsal kapsayıcılıkta katmanlı okuyamamış olmanın eksikliğine haiz görüş bildirmişti. Aristoteles; varlık merkezli olarak âlemleri tümel değişmezler sıkıştırmış olarak okur iken en temelden hareket ile niceliğe haiz tümel belirlenimli mümkün varoluşu öngörememişti. Kant ise bilmeyi sadece insanın öznel doğasına indirger iken insana içkin üst ve belirleyici olan bir öznellikten haberi olmadan düşünce alanını okumaya taşımıştı. Us ve

modellenme bağıntısına dikkat çekiyor olsa da düşünce en temelde gerçekleşme ve yaratım olanağı iken tanrısal olup, Allah'a ait gerçekleşir iken yaratılmış olana dair kılınmış olarak sadece paye almış olmakta gerçekleşmekteydi.

Kaldı ki insanın öznel doğası, dil yani anlama için biçimlenmekte ve görüşe haiz gerçekleşmekteydi... ki anlam yüklemli temsile dair gerçekleşen var olmakta, kendiliğe anlam yüklem alıyor olmanın mümkün olması, mümkün kılınıyor olması bağıntısında varlığa dair görüş gerçekleşmekteydi. Varlığa dair değişmezler veya tümeler, niceliğe haiz mümkün kılınmış sonuç belirlenim olarak gerçekleşir iken bizler, tümel belirlenimlere dair kayıtlılıkta, temsil biçimsel olup da anlam yüklemli gerçekleşiyor olan imge ve söz bağıntısına haiz dil dolayımında bilişsel öznellik göstermekteydik.

Tümel değişmezler; varlık olarak mümkün olmanın kayıtlılık belirlenimleri idi. Kayıtlılık zemininde, us biçimsel ve anlamaya dair yorum biçimsel bilişsel özellik göstermekteydik. Yaratılmış özne; asli öznenen düşünceye dair paye almış olduğu kadar, kayıtlılık zemininde yükselen düşünme olanağında, bilme ve anlama olanağını bulmaktaydı. Bilmeyi; anlamı yüklem alıyor olmanın mümkünlüğüne bağlı olarak gerçekleşmesinde, neden bağıntılarında bağıntısal indirgemeci gerçekleşir olmanın olanağında, neden bağıntılarında ve dil dolayımında bağıntısal indirgemeci olarak tümele indirgediği - modellediği- veya kavramlaştırdığı kadar olanaklı bulmuş olmaktaydı.

Dilsel deneyim yani anlam yüklem alma olanağı; bilmenin en temel öznel olanağıydı. İç ses (eski tabii ile iç nutuk); dil dolayımında anlam yüklemli gerçekleşme olanağı olarak gerçekleşir iken düşünebilme olanağı olarak öznedede belirlemekteydi... ki dil dolayımında anlam yüklemli olarak düşünebilme olanağı, sadece özne anlamında gerçekleşme olanağı değil, hep yüklem alabilmeye açık yaratım olanağı olarak da gerçekleşmekteydi. İç ses, değişen anlam yüklem almalarıyla ilgili olarak kevn ve fesada için gerçekleşmekteydi. Kevn ve fesada rağmen iç ses, en temelde şahıs olmanın olanağı zemininde gerçekleşir

iken fesada uğramakta değildi. Böyle olmak ile beraber, içte dil yitimi olduğunda iç sesin de fesada uğraması kaçınılmazdı. Anlam yüklemelerinin, bellek olarak hıfz ediliyor olmasından da anlamaktaydık ki enformatik yapı belirlenimli olarak düşünce, yapılar dolayımında iç ses bağıntısında devamlı kılınmaktaydı.

Allah dahi varlık evreninde gerçekleşenleri, evrensel bir bellek içeriğinde gerçekleşen kitap da veya kayıt tuttuğu yapı dolayımında kendinde korumaktaydı. Onun nezdinde apaçık kitapta yani Kitabı Mübin'de idik. Apaçık kitapta olan biteni deneyimlemekteydik.

Surede, Sur olarak belirtilen de bir silgi misali kayıtlılığı bozan olduğu gibi bir kalem misali kayıtlı olanı yeniden görünür kılan sese -titreşime-haiz enformatik yapıydı. Dil de iç seste karşılık görür iken Sur misali kevn ve fesada dair gerçekleşmekteydi. Anlam yüklem almanın değişken doğasında her olumlama ve olumsuzlama olanağına dikkat edildiğinde, Sur, her bir düşünen öznenin iradesine verilmiş olarak da gerçekleşmekteydi. Ancak, gerçekte anlamı halk edip de gerçek olana bağılı olarak batıl olanı sonuçta olumsuzlayacak olan Allah'tı.

Bedende Sur'a temsilen yaratılmış olan organlar -uzuvlar- ağız, dil ve kulaktı. Ses anlam yüklemli olarak ağızdan üflenmekte ve kulağa üflenmiş misali öznellik alanına taşınmaktaydı. Sur'un insan bedeninde dahi temsil karşılığı vardı. Ancak, Sur aslen nurani olup, anlam yüklemli sesin dil içeriksel olarak gerçekleştiği yapıydı.

Sur; gerçeğe uyanışın sesi olarak yaratılmış olanlara, gerçeği idrak etmenin bilfiil gerçekleşen enformatik yapı belirlenimiydi. Bu anlamda idrak ve eylemin değer biçimsel değerlendirildiği vicdan dahi Sur yapısal belirleniminin bir unsuru olarak gerçekleşmekteydi. İdrak, bilfiil gerçekleşen Sur denilen, enformatik yapısal oluş bağıntısında gerçekleşmekteydi. Yani anlayış yetisi; yüklem alabilmenin yapı belirlenimleri doğrultusunda ayrıca olumlayabilme ve olumsuzlayabilme olanağında, anlam yüklem alabiliyor olmakta gerçekleşmekteydi.

Düşünmenin arkasında yatan nesnel gerçek ise niceliğe haiz mümkün gerçekleşme olanağıydı ki bu bağlamda nura dair nesnellik zemininden kaynaklı olarak ve anlamayı olanaklı kılan enformatik yapılar dolayımında düşünmenin gerçekleştiğini bilmek gerekir. Yani, düşünmek; en temelde insan öznesinin elinde gerçekleşiyor olan değil, en temel tanrısal olarak Allah'a ait gerçekleşiyor olup, insanın kendisine dair kılınmış olmasında, gerçekleşir iken kendi olabilmenin olanağı olarak bulunduğuydı. Kendi olabildiği kadar da düşünme insanın kullanımına bahşedilmişti. Düşünme üzerinde gerçek tasarruf sahibi olan, düşüncenin gerçek faili olan Allah'tı. İnsan, Allah'tan paye artışı -aldığı- hak ettiği kadar da düşünceye dair gerçekleşen yaratım -gerçekleşme- etkinliğinde belirleyici olabilmekteydik.

Demek ki yaratım, düşünebilme olanağına bağlı olarak enformasyon ilişki bağıntılarında gerçekleşmekteydi. Bilfiil gerçekleşen enformatik yapılar dolayımında yüklem alabiliyor olmanın, yüklem almaya bağlı kayıt alıyor olmanın ve kayıtlar oluşturmanın bağıntısında devam etmekteydi. İlkeselliğin korunduğu öznelliğe bağlı olarak da yaratılmış olana dönebilmenin olanağında gerçekleşmekteydi. Söz konusu Allah ise sınırsız zaman genişliğinde sınırsızca yaratabilme olanağında, yarattığı bütün zaman ve mekân belirlenimli boyutlara haiz gerçekleşen varlıktı.

Kur'an'da ve özellikle Yasin suresinde geçmiş ve gelecekte kesitler birebir gerçekleşme durumuna göre verilir iken Cenabı Allah'ın yarattığı bütün zamanlarda hazır olduğunu görmekteydik. Başka bir deyişle de zaman ve mekân veya bütün zaman ve mekân kuşakları Allah'ın varlığında Allah'ın varlığı ile kayıtlanmışlıkta gerçekleşmekteydi. Bütün zaman kuşakları bir kitap misali Allah nezdinde kendisine, dürülmüş yapısallıkta gerçekleşmekteydi. Günümde bu görüşe en yakın teori ise blok evren -zaman- teorisidir.

Ahlaki ve hukuki içeriğe haiz sureler, düşünme, bilme ve anlama içeriğini konu alan surelerden neden önce gelmekteydi? Çünkü, insanın sürüngen içerikli içgüdüsel varoluşu, kötücül doğası, temel

ihtiyaçları vb. düşünceye önsel değilse de galip gelişir. Bundan sebebiyet, insanın evvela terbiye edilmeye ihtiyacı vardı ki hakikate duyarlı olarak hakikati bilmeye ve anlamaya dair öncelik gösterebilir. Ayrıca terbiye, insan ilişkilerinde hayati olarak önemliydi. Bizlere, hadler gösterilir iken sonrasında, üzerine düşünülmesi gerekenler üzerine düşünmek gerektiği bildirilmekteydi. Varoluşa dair temel kaideler ve ihtiyaçlar tesis edildikten sonra düşünmenin olanağına dikkat çekilir.

İnsan; Fatır suresinde düşünmeye, gerçeklik bağintısında ve sonuç belirlenime göre yaşamaya çağrılmaktaydı. Yasin suresinde ise evrensel düşünce -kendilik- alanında var olduğunun idraki verilmek ile beraber, düşünceye, gerçeğe dair nasıl yön vermesi gerektiği ve Allah'a bilfiil ilke belirlenimli olarak nasıl katılması gerektiğine dair çağrılmaktaydı.

Surede, kabirlerden veya mevzilerinden çıkılıp da Allah'ın huzuruna gidildiği haberi verilir. Bu haberden de anlamak gerekirdi ki insan bedeni kabir misali olup, ölüm ile beraber her ruh -öz kendilik- Allah'ın huzuruna dönmüş olacaktı. Rabb-ül Âlemin bütün âlemlerin rabbi iken hem burada hem de yarattığı bütün âlemlerde hazır olup da iş görendi.

Surenin bir başlığı da sestir. Surede ses; anlam biçimsel, yaratım biçimsel, emir biçimsel, yapı biçimsel, varlık biçimsel, iletişim biçimsel, erek biçimsel, yok edici güç içeriği ile kullanılmaktaydı. Varlık sadece görüngü olmaktan ibaret değil, nura haiz olarak nicelliğe dair hareket belirlenimli olarak özünde titreşim ve renk dinamiğine haiz olarak da var olmaktadır. Nurdan kaynaklı olarak titreşim ve renk dinamiğine haiz olarak da var olunmaktadır... ki titreşim, salt mekanik olarak anlamdan yoksun ruhsuz gerçekleşmekte değil, kullanım değeri ve biçim içeriğine haiz olarak anlam yüklü gerçekleşmekteydi. Yaratıma dair var edici bağıntı ve yok edici güç olarak gerçekleşebilmekteydi.

Sure ile anlamaktaydık ki kişi söze dikkat etmeliydi. Yaratıcı etkinlikte söz, belirleyici özelliğe haiz iken hakikate dair söz, sahiplenmiş olarak

yaşanmalıydı. “Ol” emri dahi anlam-irade yüklemli olarak yaratımın gerçekleştiğinin ayet ifadesiydi. İmge ve söz, anlama içkin gerçekleşen iken temsil belirlenimli biçim yüklemelerinde gerçekleşmekteydi. Anlama dair temsil olan asıllar âlemine, kavil -söz- âlemi de denilmekteydi. Asıllar âlemi bir yönü ile kavil âlemine bir yönü ile de temsil nitelikli var olan melekuta bakmaktaydı. Kavil âlemi insanda; hayal gücü, dil ve anlayış yetisinde karşılık görür iken melekut, meleke belirlenimli temsil edilmekteydi. Hayal gücü, dil ve anlayış yetisi de meleke (güç yetirilen yeti) olarak melekutun temsil içeriğine haiz gerçekleşen tanrısallardı. Söz, anlam ve tanrısallar, asıllar âleminde kavil ve melekut olarak iç içe gerçekleşmekteydi. Kavil âlemi, anlama içkin ilkeselliği gereği, emir âlemi içeriğinde de gerçekleşmekteydi.

Asılların anlamına bağlı her temsil ile âlemleri etkileme olanağı vardı. Anlamın biçimlendiği nesnelere dolayımında, âlemleri, anlam içeriğinde etkilemek olanaklı olduğu gibi, Allah'ın tasarruf olanağı dahilinde paye almış olarak da âlemleri etkilemek olanaklıydı.

Her etkileme; melek veya meleke karşılığı dolayımında anlamın ve tanrısallığın temsil edildiği gerçekleşme belirlenimi üzerinden gerçekleşmekteydi. “Ol” denilenin, birçok gerçekleşme biçimi vardı. Gerçekleşecek olan, önceden belirlenmiş olmanın zamansal açılımında, gerçekleşecek -olacak- olana doğru yürüyüşte hep gelecek belirlenimli olarak belirli kılınmış olmakta gerçekleşmekteydi. Varlık; katmanlı yaratım bağıntısında, etkileşime açık evrenler -âlemler- bağıntısında gerçekleşmekteydi. İnsan âlemlerin dürülmüşü olmak ile kalmayıp, âlemler arası yolculuk yapabilmekte ve âlemler arası etkileşime katılabilmekteydi.

Yasin suresinde insan, kozmolojik bütünlük içinde kozmolojik varlıktı. Kozmolojik farkındalıkta, Allah'ı ve kendini daha iyi tanıyabilmeliydi/ tanıyabilirdi. Artık insan; kozmogonik ve kozmolojik farkındalığa bağlı olarak, yalnızca doğrusal değil, katmanlı gerçekleşme olanağında derinliğine gerçekleşen katmanlı âlemler ve zaman kuşaklarında var olan, seyir eden ve kendinde derinleşen/ derinleşmesi gereken varlıktı.

Fatır suresinde, surenin ismi ile de bağıntılı olarak Allah ve yaratım bağıntısında kozmogoni ve kozmoloji temelli olarak nasıl var olmak gerektiğine dikkat çekilmekteydi. İnsanın; varlık olarak ne için oldu kılınmış olduğu, varoluşsal olarak ne için olduğunu belirli kılabilen bir varlık olduğu ve ne için olduğunun belirlenimlerine bağlı olarak anlam-değer yüklemine ne için var olması veya yaşaması gerektiği Fatır suresinde belirtilmiş olmaktadır. Yasin suresinde de insanın, kozmolojik olarak nasıl bir varlık oluşu içinde var olduğunun idrakine bağlı olarak nasıl yaşaması gerektiğinin idraki verilmiş olmaktadır. Batıla ve zulme karşı tek başına kalsa dahi varlık alanında kendini resul olarak konumlandırmış olarak nasıl mücadele etmesi gerektiğinin dersi verilmekteydi. Varlık bilgisi doğrultusunda varoluşsal anlamda nasıl var olunması gerektiğinin dersi her iki surede verilmiş olmaktadır.

Yasin suresi, birbiri ile etkileşen zaman ve âlemler kuşaklarında var olduğumuzu açıklıyor olmak ile beraber, her sure muhatabına ayna olduğu içindi ki surenin muhatabı olan insan da zaman ve âlemler kuşağı bağıntısına içkin var olandı. Surenin insanı; âlemler ve zamansal olma bağıntısında varlık olarak yerindeliğini bilmeli ve varlık görüşü bağıntısında nasıl yaşaması gerektiğini de bilmeliydi. Batıldan, zandan, kötülükten uzak, hanif muvahhit olarak Allah'a tutunmalı ve yaşamalıydı. Resul olmayı hak etmek ile kalmayıp, gerçeği idrak etmeye çalışan filozof, nedenlerin -illetlerin- faili olan Allah'a tanrısalları dolayımında tanık olan arifti. Bundan da ileri; bütün varlık âlemlerinin kendisinde dürülmüş, toparlanmış olduğu, varlık ve zaman yolcusu olan kutup resuldü.

Not: Yasin suresi ile beraber Kur'an hatmi meratibinde otuz altıncı sureye kadar gelmiş olmaktadır. Kur'an'ı; kavramsal içerik bağıntısında ve yaşam belirlenimli olay bağıntısında içeriğinin açıklanmış olması dolayımında talim belirlenimli tevill etmekteydik. Varlıksal ve varoluşsal karşılıkları dolayımında da tahkik belirlenimli tefsir etmekteydik... ki gerçekte karşılığı olanın tahkiki -doğrulanması-, yöntemsel bir okuma biçimi olarak gerçekleşmiş olmaktadır. Gerçekte karşılığı olanı, ilmi ve deneysel anlamda talime dair anlamaya

çalışmakta iken yorum zenginliğinde Cenabı Allah'ı anlamaya çalışmaktaydık. Cenabı Allah'ı anlamaya dair emek vermekteydik... ki emek; aidiyet, sorumluluk idraki vermek ile beraber, konunun içinde kılmaktaydı.

Şu ana kadar yaptığımız çalışma, bir tevil ve tefsir çalışması olmak ile beraber, Kur'an'ın kendinden fazlası olduğu anlam içeriğini yani metafizik anlatıyı görünür kılma çabası, başka bir deyişle de inkişaf çalışması olarak da değerlendirilmeliydi. Kur'an artık sure bağlamında inkişaf etme yönemselliğine bağlı olarak da okunmalıydı.

Kur'an sadece bir anlama çabası değil, yaşama çabası olarak da gerçekleşmesi gerekendi. Bizlere sadece varlık görüşü vermekte değil, varlık görüşüne bağlı olarak nasıl yaşamamız gerektiğinin aklını da vermekteydi.

Rabbim Allah'tır ki kendisini daha yetkin biçimde anlayıp da güzel ahlak sahibi olarak hakkı gereği yaşayan salihlerden eyler. Kendisinden mahrum etmeden, hakkı gereği hizmet eden canlardan eyler.

*

